

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าร่วมข้อมูลความรู้ต่าง ๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในงานวิจัยเรื่องวาทศาสตร์แนวพุทธ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในการวิจัยดังนี้ คือ ๑) พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ๒) หลักการพูด ๓) คัมภีร์พระไตรปิฎก โดยจำแนกหัวข้อและสาระเนื้อหาที่ได้จากการค้นคว้าออกเป็น ๔ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา
๒. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพูดสื่อสาร
๓. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับคัมภีร์พระไตรปิฎก
๔. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดจะนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา สาระสำคัญที่ควรทราบ ควรเข้าใจโดยสังเขป มีดังนี้

๑. ความหมายของพระพุทธศาสนา

สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเรียกคำสั่งสอนของพระองค์ว่าพุทธศาสนา (คำนี้มาใช้ทีหลัง แต่ทรงใช้คำว่า พระมหาจักรีya (พระมหาจาร్ย) บ้าง ธรรมวินัย (ธรรมวินัย) บ้าง เนพาคำว่า “ธรรมวินัย” จะใช้กันอย่างแพร่หลายมากจนถึงปัจจุบัน (วิทย์ วิศวกรรม และสหศิริรพงษ์ วรรณปัก ๒๕๒๘ : ๑)

ท่านพุทธทาสภิกขุ (๒๕๒๗ : ๓๑) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาว่า พุทธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น พุทธศาสนา แปลว่า ศาสนาของผู้รู้ ผู้ตื่น ส่วน พุทธศาสนา ก็แปลว่า ผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาของผู้รู้ คือ รู้สิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริงนั่นเอง

พระธรรมปีฎก (ป.อ. ปยุตโต) ๒๕๔๒ : ๔) ได้อธิบาย และขยายความเพื่อให้เข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

พระพุทธศาสนา ก็คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า การที่เรานับถือพระพุทธศาสนา ก็คือนับถือคำสอนของพระพุทธเจ้า

ขอให้นึกย้อนหลังไปถึงสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าออกประกาศพระศาสนา ยังไม่มีพระพุทธศาสนา ท่านทั้งหลายที่มาเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า ก็คือ ต้องการมาฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะเหตุที่ต้องการฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็จึงเป็นผู้ฟังที่เรียกว่าเป็นสาวก คำว่าสาวก แปลว่าผู้ฟัง

เมื่อฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ไปปฏิบัติตาม คำสั่งสอนของพระองค์ การฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตามนั้น ก็เป็นพระพุทธศาสนาอีก พระพุทธศาสนาจึงมีความหมาย ทั้งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และ การปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้น

ต่อมาเมื่อการตั้งเป็นชุมชน เป็นสถาบัน เป็นองค์กร คนมาร่วมกันเรียน นาฟังคำสั่งสอน ขยายออกไป เรียกว่าเล่าเรียนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วก็ปฏิบัติ ทำกันอย่างเป็นจริงเป็นจัง เป็นจำนวนมาก มีการจัดสรรอุณหภูมิเพื่อให้คนทั้งหลายที่มาอยู่ร่วมกันเพื่อ วัตถุประสงค์อย่างนี้ อย่างได้ผล ก็เรียกว่า เป็นพระพุทธศาสนาด้วย ความหมายของ พระพุทธศาสนา ก็เดยกว้างออกไป

พอถึงขั้นจัดตั้ง การคุ้มครองให้มีการเล่าเรียนและปฏิบัติ ก็เลยรวมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาเป็นชุมชน เป็นองค์กร เป็นสถาบันหรืออะไร ๆ ที่กวางขวางออกไป ความหมายของพระพุทธศาสนา ก็ขยายออกไป เป็นอย่างที่เราเข้าใจในปัจจุบันนี้ จนกระทั่งลืมไป ไม่รู้ว่าตัวพระพุทธศาสนาคืออะไร อยู่ตรงไหน ถ้าไม่ทบทวนกันไว้ให้ดี ต่อไปก็จะไม่ ถูกว่าที่แท้จริงพระพุทธศาสนา ก็อยู่ที่จุดเริ่ม ก็คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นจะต้องจับพระพุทธศาสนาไว้ให้อยู่ที่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้ได้ ไม่ว่าอะไร ก็ตาม ถ้ามีการปฏิบัติ มีการเชื่อถือกันไปมากมายใหญ่โต แต่เสร็จแล้วไม่ใช่คำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้า ก็ไม่ใช่พระพุทธศาสนา

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปความหมายของคำพุทธศาสนาได้ว่า พุทธศาสนาหมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาของผู้รู้ ผู้ดีน เดิมคำนี้ เรียกว่า “พระหนจริยา” และ “ธรรมวินัย”

๒. พระประวัติขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระศาสดาในพระพุทธศาสนา

คณะกรรมการส่งเสริมพระพุทธศาสนา และจิริธรรม สำนักนายกรัฐมนตรี พุทธศักราช ๒๕๓๖ ได้กล่าวบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติมีรายละเอียดดังนี้ (พระพุทธประวัติ (ออนไลน์) ๒๕๔๕)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้ เพราะเกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระบรมศาสดาองค์สำคัญยิ่งพระองค์หนึ่งของโลก พระพุทธเจ้านี้เป็นพระอุรสของพระเจ้าสุทโธทนา และพระนางมหาเมยา มีประวัติความเป็นมาปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างชัดแจ้ง พระประวัติของพระพุทธองค์พึงทราบโดยสังเขปดังต่อไปนี้

ชาติภูมิ ทางภาคเหนือของชนพหวีป (อินเดียโบราณ) มีรัฐที่อุดมสมบูรณ์รัฐหนึ่งชื่อ “สักกะ” หรือ “สักกชานบท” ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำโรหิณี ซึ่งปัจจุบันนี้อยู่ในประเทศไทยตอนภาค กรุงกบลพัสดุเป็นเมืองหลวงของรัฐนี้ กษัตริย์สำคัญวงศ์ทรงปกครองรัฐนี้สืบต่อกันมาโดยลำดับจนถึงรัชสมัยของพระเจ้าสีห努 ซึ่งมีพระนางกัญจนาเป็นพระอัครมเหสี ต่อมา พระเจ้าสีห努ได้ทรงจัดให้พระราชโอรสสององค์ใหญ่พระนามว่า สุทโธทนา ได้อภิเษกสมรสกับพระนางมหาเมยา พระราชธิดาของพระเจ้าอัญชัน และพระนางยโสธรอัครมเหสีแห่งกรุงเทพทะ โดยทรงประกอบพระราชพิธีขึ้น ณ อโศกอุทยาน กรุงกบลพัสดุ เมื่อพระเจ้าสีห努ทรงรอดแล้ว พระเจ้าสุทโธทนา ก็ได้เสวราชสมบัติสืบพระวงศ์ต่อมา

ประสูติ เมื่อก่อนพุทธศักราช ๘๑ ปี พระนางมหาเมยาอัครมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนา แห่งกรุงกบลพัสดุ ทรงพระสุบินว่า ลูกช้างເเมือกเชือกหนึ่ง เข้าสู่พระครรภ์ของพระนาง หลังจากนั้นไม่นานนัก พระนางก็ทรงพระครรภ์ เมื่อพระครรภ์แก่จวนครบ ثمมาสแล้ว พระนางมหาเมยาทรงมีพระประสพค์เสด็จกลับไปประทับที่กรุงเทพทะเป็นการชั่วคราว

ประสูติพระไอรสในราชครุฑของพระนางตามประเพณี ถึงวันเพ็ญเดือนวิสาขะ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี) พระนางกีเสด็จออกจากกรุงกบลพัสดุพร้อมด้วยราชบริพาร แต่เวลาเช้าพอดีที่ยังวันกีเสด็จถึงฉุมพินิวนราชอุทยานอันตั้งอยู่กึ่งทางระหว่างกรุงกบลพัสดุ กับกรุงเทเวทะ จึงเสด็จแวงเข้าไปพักผ่อนที่ใต้ต้นสาละ ทันทีนั้นพระนางกีประชวรพระครรภ์และประสูติพระไอรส (พระพุทธเจ้า) ความทราบถึงพระเจ้าสุทโธทนา กีโปรดให้รับพระนางพร้อมด้วยพระไอรสเสด็จกลับสู่กรุงกบลพัสดุ หลังจากประสูติแล้ว & วัน ได้มีการประกอบพระราชพิธีมงคลเฉลิมพระนามพระราชนิรันดร์ “สิทธิคุณมาร” ในพระราชพิธีนี้ได้เชิญพระมหาณี ๑๐๙ คน เข้ามาฉันอาหารในพระราชวัง และให้มีการทำนายพระลักษณะของเจ้าชายสิทธิ์ต่อตามธรรมเนียมด้วย คณะพระมหาณีเหล่านี้ เมื่อตรวจพระลักษณะถือถ้วนแล้ว ส่วนมากได้ร่วมกันทำนายพระลักษณะว่ามีคติเป็น ๒ อายุ คือ ถ้าเจ้าชายสิทธิ์ต่อจะมีช่องราชสมบัติก็จักได้เป็นจักรพรรดิ แต่ถ้าเสด็จออกทรงพนวช ก็จักได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่มีพระมหาณีหนึ่งคนหนึ่งในคณะพระมหาณีเหล่านี้ชื่อ “โภณทัญญา” ได้ทำนายพระลักษณะเป็นยังว่ามีคติเพียงอย่างเดียว โดยทำนายว่า เจ้าชายสิทธิ์ต่อจะต้องเสด็จออกพนวช และจะต้องได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน ครั้นถึงวันที่ ๑ นับแต่วันประสูติ พระนางมหามาหาราชนิรันดร์เสด็จสวัสดิ์ เจ้าชายสิทธิ์ต่อจึงถืออยู่ในความอภินิหารของพระนางปชาบดีโโคตมี ผู้เป็นพระมเหศุจรา (พระน้านาง) ของพระองค์ ซึ่งได้ทรงเป็นพระมหาเสื้องพระเจ้าสุทโธทนาสืบต่อกันมา

ทรงศึกษาและอภิเษกสมรส เมื่อ เจ้าชายสิทธิ์ต่อทรงเจริญวัยแล้ว กีทรงได้รับการศึกษาศิลปวิทยาการต่าง ๆ ตามแบบเกณฑ์ริปในสมัยนั้น โดยพระราชนิรันดร์ได้ทรงมอบให้ครุวิภานิตร ผู้ซึ่งเชี่ยวชาญที่สุดในเวลาหนึ่น เป็นผู้รับภาระถวายการศึกษาอบรม เจ้าชายสิทธิ์ต่อทรงมีพระปริชาณลักษณะดียิ่ง สามารถจบการศึกษาอบรม แต่เมื่อมีพระชนม์เพียง ๔๕ พรรษา นำความปริดาปราโนมาย์มาสู่พระราชนิรันดร์ พระประยูรญาติ พระอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา ได้ทรงอภิเษกสมรสกับ เจ้าหญิงพินพา หรือโยสธรา พระราชนิคิภาพะเจ้าสุปุทธะ กษัตริย์โกลิยังศ์แห่งกรุงเทเวทะ พระราชนิรันดร์ได้จัดขึ้น ณ กรุงกบลพัสดุ ท่ามกลางพระประยูรญาติทั้ง ๒ ฝ่าย ภายหลังจากการอภิเษกสมรส ได้ทรงดำรงพระยศเป็นรัชทายาท แห่งกรุงกบลพัสดุ พระราชนิรันดร์ทรงสร้างปราสาทใหม่ให้ประทับ ๑ หลัง เพื่อทรงสำราญตลอด ๓ ฤดูกาล ทรงเพียงพร้อมด้วยโภคิยสุขอยู่บนพระชนมายุได้ ๒๕ พรรษา และพระนางพินพาพระราชนิรันดร์ทรงพระครรภ์ในปีนั้น

ทรงพระวช ในปีที่พระชนมายุได้ ๒๕ พระยานั่นเอง เจ้าชายสิทธัตถะผู้เป็นรัชทายาทได้เสด็จประพาสราชอุทยาน ๔ ครั้ง ได้ทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บไข้ คนตาย และสมณะ ตามลำดับ ในการเสด็จประพาส ๓ ครั้ง พระองค์ทรงสลดพระทัยในความทุกข์ยาก และความไม่เที่ยงแท้ ความผันแปรของชีวิต ในครั้งที่ ๔ อันเป็นครั้งสุดท้ายนั่นเอง พระองค์ทรงทราบว่าพระนางพิมพาราภิราษฎาของพระองค์ ได้ประสูติพระโอรส และทรงตัดสินพระทัยเสด็จออกทรงพระวชในคืนวันนั้น โดยทรงม้ากัณฐกะ มีนาขลัณะเป็นผู้ดามเสด็จ บ่ายพระพักตร์สู่แคว้นมகตตอน ได้ พอดเวลาไก่รุ่งกีเสเด็จถึงแม่น้ำโโนมาเข้าสู่ฝั่งของแคว้นมัลลธรรมแคนแห่งสักกะกับแคว้นมัลละ เสด็จข้ามแม่น้ำโโนมาเข้าสู่ฝั่งของแคว้นมัลละประทับยังบึงอยู่ที่แม่น้ำนั้น ทรงตัดพระเม็ดของพระองค์ด้วยพระบรรค์ แล้วทรงธนิษฐานเพศบรพธิตรทรงพระวชเป็นสมณะ ณ ฝั่งแม่น้ำนั้น แล้วตรัสสั่งนายฉันนะ ให้นำม้ากัณฐกะ และเครื่องทรงกลับกบิดพัสดุ นับแต่รุ่งอรุณวันนั้นเป็นต้นมา พระสิทธัตถะกีเสเด็จพักแรมอยู่ท่อน้ำปีบอัมพวน แคว้นมัลละ แต่พระองค์เดิมชื่อเวลารา瓦 ๗ วัน

ทรงแสดงหามโนกบธรรมและทรงบำเพ็ญธุกรกิริยา ต่ำมาพระสิทธัตถะได้เสด็จ
ออกจากอนุปิยอันพวณ แคว้นมัลละ แล้วไปยังที่ต่าง ๆ จนถึงเขตกรุงราชคฤห์ แคว้นมัค
เพื่อแสดงหามโนกบธรรม (ความพันทุกข์) ครั้งเสด็จเข้าไปปอบรมศีกษยาในสำนักอาพาหารสา
กาลามโโคตร และสำนักอุทกดาบสารามบูตร ทรงเห็นว่าลักษิของ ๒ สำนักนั้นไม่ใช่ทางพั้น
ทุกข์ได้ จึงทรงจำลาจากสำนักดาบทั้งสองนี้ เสด็จฯรักษาภารกิจแสดงหามโนกบธรรมต่อไป จนถึง
คำบลջรุเวลาแสนนิคม อันมีแม่น้ำเนรัญชราไหลผ่าน ได้ประทับอยู่ในป่า คำบลนี้ ทรงเริ่ม
บำเพ็ญธุกรกิริยา โดยประการต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด แต่ก็ไม่ทรงพบทางพ้นทุกข์ได้ ในเวลา
นั้น พากปัญจวัคคี คือ กิกขุ & รูป อันได้แก่ โภณฑ์กลุญจะ วปปะ กพทิยะ มหานามะ และ
อัสสชี มีความเลื่อมใสในพระสิทธัตถะด้วยเชื่อว่าพระองค์จะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า จึงได้
พาภัณนาเฝ้าปภบดิพระองค์ด้วยความเคราะห์

ครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ทรงพนวชถึงปีที่ได้ทรงบำเพ็ญทุกริริยาอย่างเคร่งครัดนั้น เป็นเวลา ๖ ปีแล้ว พระสิทธิ์ตระหง่านพระทัยว่า การบำเพ็ญทุกริริยานั้นไม่ใช่ทางพ้นทุกข์แน่ และประกอบกับเวลาอีก ท้าวสักกะได้เดชะจมາฝ่า ทรงดีดพิณ ๓ สายถวาย คือ สายหนึ่งดึงเกินไปมักขาด สายหนึ่งหัก่อนเกินไปเสียงไม่พระ สายหนึ่งพอดีเสียงໄพาระยิ่ง ทำให้พระ-

สิทธิ์ต้องแต่งพระทัยยิ่งขึ้นว่า การทำความเพียรเคร่งครัดเกินไปนั้นไม่ใช่ทางพันธุก็อย่างแน่แท้ พระองค์จึงทรงเลิกบำเพ็ญทุกริธิยา ทรงหันมาบำเพ็ญเพียรทางใจอันได้แก่ สมณะ (ความสงบ) วิปัสสนา (ปัญญา) โดยทรงเริ่มเสวยพระกระยาหารตามปกติ พากภิกษุปัญจวัคคียทั้ง ๕ เห็นดังนั้น จึงถอยศรัทธาเลิกฝ่าปฏิบัติ แล้วพา กันไปอยู่ป่าอิสิตันจะทายวัน แห่งเมืองพาราณสี เป็นเหตุให้พระองค์ประทับอยู่แต่พระองค์เดียว ทำให้ได้รับความวิเวกยิ่งขึ้น ทรงเริ่มน้ำเพ็ญทางใจ ภายใต้ต้นหว้าใหญ่ต้นหนึ่ง ครั้นอยู่ต่อมานี้วันเพ็ญเดือนวิสาข เวลาเช้าพระองค์เสด็จไปประทับที่โคนต้นไทรต้นหนึ่ง ใกล้แม่น้ำนรัญชรา เวลาหนึ่นนา สุชาดา ธิดาสาวของกษัตริย์บ้านเสนานิคม ต้านล้อมูรุเวลา ได้จัดข้าวมธุปายาสใส่ถาดทองคำ นำไปบวงสรวงเทวดาที่ต้นไทรนั้นตามลักษณะของตน ครั้นเห็นพระสิทธิ์ตระประทับนั่งอยู่ก็ เช้าใจว่าเป็นเทวดาเจ้าของความข้าวมธุปายาสพร้อมทั้งถาดทองคำ แล้วหลีกไป พระสิทธิ์ตระประรับข้าวมธุปายาสแล้วเสด็จไปยังแม่น้ำนรัญชรา ทรงสรงสنانพระวรกาย แล้วเสวยข้าวมธุปายาสแล้วทรงอุดคลึงในกระถางแม่น้ำนรัญชรา ครั้นแล้วแล้วจึงเสด็จไปประทับในคง ไม้สาละใกล้ฝั่งแม่น้ำนรัญชรานั้น ครั้นย่างเข้ามาเห็น พระสิทธิ์ตระก์เสด็จจากป่าสาละไปยัง ต้นอัสสัตถพฤกษ์ (มหาโพธิ) ต้นหนึ่ง ซึ่งอยู่ริมฝั่งที่โถงแม่น้ำนรัญชราฝั่งตะวันตก ระหว่าง ทางทรงรับฟ่อนหญ้าคาที่คุณหวานหญ้าชายชื่อ โสดติยะน้อมถวาย ๘ ฟ่อน ทรงนำไปปูคาดเป็น น้ำลังก์ที่คงไม้มหาโพธินั้น แล้วประทับลงบนน้ำลังก์นั้น ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทางแม่น้ำนรัญชรา ทรงบำเพ็ญเพียรทางใจ คือ ทรงเจริญสมณะและวิปัสสนาได้บรรลุพระ อันตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในยามสุดท้ายแห่งวันเพ็ญเดือนวิสาข ก่อน พุทธศักราช ๔๕ ปี ครั้นตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์ได้ประทับเสวยวินิสุขอยู่ ๗ สัปดาห์ ใน สถานที่ทั้ง ๗ แห่ง แห่งละสักปีศาจ คือ ที่ต้นมหาโพธิ ท่อนิมิสเจดีย์ ที่รัตนจงกรมเจดีย์ ที่ รัตนเจดีย์ ที่ต้นอชปานิโครธ ที่ต้นมุจลินท (ต้นจิก) และที่ต้นราชายตนะ (ต้นเกด) ตาม ลำดับ ในสักปีศาจที่ ๕ ระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ที่ต้นราชายตนะนั้น พระพุทธองค์ทรงแก่ ปัญหาพระมหาปัญญาที่ร่องรอยเป็นพระมหาปัญญา แล้วมีพระพิเศษภูมิปัญญาทั้ง ๒ คือ นางตัณหา นางราقا และนางชรตี ได้มาทำการข่าวขวนพระองค์ให้ทรงหันไปอุ่นหลงใน ทางโลก แต่ไม่เป็นผล ในสักปีศาจที่ ๖ ระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ที่ต้นมุจลินทนั้น มีฝนตก ตลอดสักปีศาจ พญานาคชื่อ มุจลินท ได้มาถวายอา rakha ปีองกันพระองค์มิให้เปียกฝน และมิ ให้กระทบลมหนาว ในสักปีศาจที่ ๗ ระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ได้ต้นราชายตนะนั้น มีพ่อค้า ๒ คน คือ ตุปุสสะ กับภัลลิกะ ได้ถวายข้าวสักคอก้อนและสักคอกุพงแก่พระพุทธองค์ และมีความ

เดือนใส่ได้ประกาศตนเป็นอุบลากลือพระพุทธกับพระธรรมเป็นสารณะ นับเป็นอุบลากลือแรกในพระพุทธศาสนา

ทรงแสดงปฐมนิเทศ และได้เป็นปฐมนิเทศ ครั้นต่อมาถึงตอนเย็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนอาสาฬหะ (เดือน ๘) พระพุทธองค์ได้เสด็จจากต่ำบล อุรุเวลา เสนานิคมถึงป่าอิสิปตันะ ณ ถูกทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในวันรุ่งขึ้นอันเป็นวันเพี้ยนเดือนอาสาฬหะ ได้ทรงแสดงพระปฐมนิเทศ กลือ พระธรรมจักรกับปัวตันะสูตร โปรดกิญญาปัญจวัคคียทั้ง ๕ อันเป็นเทคนา กัมท์แรกในพระพุทธศาสนา เมื่อจันทน์เทคนาแล้ว ท่านโภณทััญญา (อัญญาโภณทััญญา) ได้ธรรมชักขุ กลือ ได้ดวงตาเห็นธรรม อันได้แก่ การได้บรรลุพระโสดาปัตติผล และได้ขอ อุปสมบท นับเป็นพระสงฆ์สาวกของกลือในพระพุทธศาสนา ต่อแต่นั้นมา ก็ทรงสั่งสอนท่าน ทั้ง ๕ คน ได้บรรลุโสดาปัตติผล และได้อุปสมบทเป็นพระสงฆ์ด้วยເອທິກິຂູ อุปสมบทกุลองค์ ต่อมาถึงวันแรม ๔ ค่ำเดือนสาวนະ (เดือน ๙) พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงอนตตัลักษณสูตร โปรด ท่าน ทั้ง ๕ & ในวันนั้น จึงนับเป็นพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก รวมทั้งพระพุทธองค์ด้วยเป็น ๖ องค์

ทรงโปรดเมืองพาราณสี เมื่อประทับจำพรรษาอยู่ที่ป่าอิสิปตันะถูกทายวันอันเป็น พระยาแรกนั้นเอง พระพุทธองค์ก็ได้ทรงแสดงอนุปทานพิกิตา โปรดกุลบุตรชื่อ “ยสะ” ซึ่งเป็น บุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสีให้ได้บรรลุ พระอรหันต์ผล สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ได้อุปสมบท ด้วยເອທິກິຂູ อุปสมบท นับเป็นพระอรหันต์องค์ที่ ๑ ในโลก ทั้งได้ทรงแสดงโปรดเศรษฐี บิดาพระยสะ ให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ๑) ได้ประกาศตนเป็นอุบลากลือ และนับเป็นอุบลาก คุณแรกในพระพุทธศาสนาที่กลือพระรัตนตรัยเป็นสารณะ ๒) ทั้งได้โปรแกรมารดา และภรรยา ของท่านยสะ ให้เลื่อมใสได้ประกาศตนเป็นอุบลากิจ ซึ่งเป็นอุบลากลือแรกในพระพุทธศาสนา ที่กลือพระรัตนตรัยเป็นสารณะ ต่อแต่นั้นมา ๒-๓ วัน พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมโปรด บุตรเศรษฐีเมืองพาราณสี ผู้เป็นสายของท่านยสะทั้ง ๔ คน ชื่อ วินละ สุพานุ ปณฑิ และ คัมปติ ให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้อุปสมบทด้วยເອທິກິຂູ อุปสมบท นับเป็นพระอรหันต์ใน โลกจำนวน ๑๐ องค์ ต่อมาอีกไม่นานนัก สายของท่านยสะซึ่งเป็นชาวนบกจำนวน ๕๐ คน ก็ได้บวชตามท่านยสะ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ อุปสมบทด้วยເອທິກິຂູ อุปสมบททั่วทุกองค์นับจำนวนพระอรหันต์ในโลกเพิ่มขึ้นเป็น ๖๐ องค์

ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนา เมื่อมีพระอรหันต์สาวกจำนวนมากถึง ๖๐ องค์ แล้วถานนั้นก็ได้ถึ่งดูผ่านแล้ว พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเป็นโอกาสดี สมควรส่งพระสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนาแล้วจึงมีพระพุทธคำรัสสั่งพระอรหันต์สาวก ให้ไปเจริญในที่ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน โดยให้แยกย้ายกันไป นิให้ไปรวมกัน ให้ไปแสดงธรรมประกาศพระพุทธศาสนาให้แพร่หลาย ส่วนพระองค์เองก็จะเดินไปขังดำเนลຊูรุเวลากรุงราชคฤห์ เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

ทรงโปรดภักทวัคคีย์และชฎิล เมื่อทรงส่งพระสาวกออกเจริญไปแล้ว พระพุทธองค์จึงเสด็จไปขังดำเนลຊูรุเวลาแต่เพียงพระองค์เดียว ระหว่างทาง ได้เสด็จแวงเข้าไปพักผ่อนที่ไร่ฝ้ายแห่งหนึ่ง ณ ที่นี่ พระองค์ได้ทรงพบชายหนุ่มจำนวน ๓๐ คน เป็นสายกันเรียกว่าภักทวัคคีย์ ซึ่งได้พา กันออกคิดตามหาภารยาของหนุ่มคนหนึ่งที่ได้ขโมยของหนีไป พระพุทธองค์จึงตรัสเตือนว่า จะตามหาให้ถึงหรือตอนเมื่อใด แล้วทรงแสดงธรรมโปรดให้บรรลุธรรมผลประทานเอหิกิขุปั้นปatha (คือ การบวชให้ด้วยพระองค์เอง ด้วยการตรัสว่า จงมาเป็นกิกุณ เฉด) แล้วทรงส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาทั้ง ๓๐ องค์ หลังจากที่ทรงโปรดพากภักทวัคคีย์แล้ว ตอนบ่ายวันนั้นพระพุทธองค์ก็เสด็จจากไร่ฝ้าย พ้อเวลาพlobคำก์เสด็จถึงดำเนลຊูรุเวลาในฝั่งแม่น้ำรัฐูรา ณ ดำเนลนี้พระองค์ได้ทรงโปรดชฎิล ๗ พี่น้องที่ตั้งอาศรมบำเพ็ญพร陀ยู่ที่ดำเนลนี้ คือ ชฎิลผู้ที่ใหญ่ ชื่อ อุรุเวลกัสสป น้องคนกลางชื่อ นทิกัสสป น้องคนเล็กชื่อ คยา กัสสป คุณบริวาร (รวมทั้งตัวองค์ด้วย) คนละ ๕๐๐, ๑๐๐ และ ๒๐๐ โดยตั้งอาศรมอยู่ตอนเหนือแม่น้ำรัฐูราที่ถูกแม่น้ำตอนกลาง และที่ถูกตอนใต้สุด โดยลำดับ โดยทรงแสดงอาทิตตปริยาสูตรโปรดชฎิลเหล่านั้นให้ได้บรรลุธรรมผลสำเร็จในพระอรหันต์ทั้ง ๑,๐๐๐ รูป ประทานเอหิกิขุปั้นปathaทั่วทุกภูมิ

ทรงโปรดพระเจ้าพิมพิสารและทรงได้ทรงอัครสาวก เมื่อทรงโปรดชฎิล ๗ พี่น้องพร้อมทั้งบริวารและทรงพักอยู่ที่ดำเนลคยาสีสะพอสมควรแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงพาราหันต์ผู้เป็นชฎิลจำนวน ๑,๐๐๐ รูปนั้นเสด็จไปขังกรุงราชคฤห์ นครหลวงแห่งแคว้นมหานครเสด็จเข้าประทับอยู่ที่สวนลักษมีวัน ใกล้พระราชวังพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบข่าวนี้ ก็ได้เสด็จไปเฝ้า พร้อมด้วยข้าราชบริพารและประชาชนจำนวนมาก พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดให้ได้บรรลุธรรม โปรดและมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระเจ้าพิมพิสารทรงมีพระราชนครท้าวายพระวพุwan (สวนไผ่) เพื่อเป็นวิหาร (วัด) แก่พระสงฆ์ มีพระ

พุทธองค์เป็นประมุข ซึ่งนับเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอรหันต์จำนวน ๑,๐๐๐ องค์นั้น ได้ประทับอยู่ที่พระเวพวันวิหาร ต่อมานี้วันนี้นั่น ๑ ค่ำ เดือน มาฆะ (เดือน ๓) เวลานั้น ปริพากษ์มีชื่อ ๒ คน กือ อุปติสสะ และโภกิตะ เป็นสายยกันได้พานิชิรา (รวมทั้งตัวเองด้วย) จำนวน ๒๕๐ คน เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่พระเวพวันวิหาร พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดประทานเอกสาริกข์สัมปทาถ้วนทุกคน ปริพากษาที่เป็นบริหารได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั่วทุกคน ส่วนอุปติสสะและโภกิตะผู้เป็นหัวหน้าขังนิได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนี้นั่น ครั้นต่อมาอีก ๑ วัน พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดท่านโภกิตะให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ครั้นต่อมาถึงวันเพ็ญเดือนมาฆะ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓) พระพุทธองค์ ทรงแสดงธรรมแก่ที่ mn บุรพาริพากษาที่ถ้ำสุกรขตา (ถ้ำที่สุกรบุด) ข้างเขาคิชฌกูฏ ท่านอุปติสสะ นำถวายงานพัดพระพุทธองค์อยู่ ได้ฟังธรรมเทศนานี้แล้ว ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ต่อมาพระพุทธองค์ทรงยกย่องพระอุปติสสะ เป็นพระอัครสาวกเมืองขวา ปรากฏพระนามว่า พระสารีบุตรอัครสาวก ยกย่องพระโภกิตะเป็นพระอัครสาวกเมืองซ้าย ปรากฏนามว่าพระมหาโมคคลานะอัครสาวก ทรงเปิดประชุมจากลัทธุรังคสันนิบาตในตอนบ่ายแห่งวันเพ็ญเดือนมาฆะ วันนั้นขณะที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากถ้ำสุกรขตาข้างเขาคิชฌกูฏ นาถึงพระเวพวันวิหาร พระสังฆ์อรหันต์สาวกจำนวน ๑,๒๕๐ องค์ ก็ได้นำชุมนุม พร้อมกันเฉพาะพระพักตร์ต่างองค์ต่างมุ่งมาเฝ้าพระพุทธองค์ในเวลาเดียวกัน ซึ่งการประชุมสังฆครั้นนี้ประกอบด้วยองค์ ๔ จึงเรียกว่า ชาตุรังคสันนิบาต กือ

- ๑.) วันนี้นั่นเป็นวันมาฆบุญผลนี่ วันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน มาฆะ
- ๒.) พระอริยสังฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ มาประชุมกันโดยนิได้มีการนัดหมาย
- ๓.) พระอริยสังฆ์ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖
- ๔.) พระอริยสังฆ์ทั้งนี้ ล้วนเป็นเอกสาริกข์ กือ ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธองค์เอง

พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าการประชุมประกอบด้วยองค์ ๔ ตั้งกล่าวว่า นี่เป็นโอกาสดีที่จะได้ทรงแสดงหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงทรงเปิดการประชุมและทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมนั้น

ทรงโปรดพระพุทธบูชา พระนางพิมพาและราหุล ต่อจากวันเพ็ญเดือนมาฆะนั้น มา พระพุทธองค์ได้ทรงส่งพระอริยสาวกจำนวน ๑,๒๕๐ องค์นั้น ออกไปประกาศพระพุทธศาสนา กิตติศพที่ได้เลื่องลือไปถึงกรุงเกบลพสกุว่า พระพุทธองค์เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จ

ทรงไปประเเวไนบชณให้เลื่อมใสออกบทเป็นพระสงฆ์ และเป็นอุบาสก อุนาสิกา ได้สำเร็จ บรรดาลูปเป็นจำนวนมาก ขณะนี้กำลังประทับอยู่ที่พระเวพวันวิหาร กรุงราชคฤห์ แคร์วัมคร พระเจ้าสุทโธทนะ พระพุทธบิดาทรงทราบกิตติศัพท์นั้นแล้ว จึงทรงส่งญาตมาราชนาพระ พุทธองค์ให้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ แต่ส่งญาตมาราชนาอย่างนี้ถึง ๔ ครั้ง พระพุทธองค์ยังไม่ได้เสด็จ ต่ำมาพอถ่ายเข้าปีที่ ๒ นับแต่ครั้งสุดท้าย พระเจ้าสุทโธทนะ จึงทรงส่งญาตมาราชนาอีก โดยทรง มอบให้กษัตริย์อามาตย์เป็นหัวหน้า คณะญาติที่มาทราบนี้ก็ได้บทเป็นพระสงฆ์ แต่ได้สำเร็จ เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ครั้นย่างเข้าคุรร้อนพระกาพูดายิ่งทูลอาราชนา พระพุทธองค์เสด็จ กรุงกบิลพัสดุตามคำอาราชนาของพระพุทธบิดา พระพุทธองค์พร้อมพระอริยสังฆ์จำนวน ๒ หมื่นรูป จึงได้เสด็จไปโดยมีพระกาพูดายเป็นผู้นำทาง เสด็จดำเนินเป็นเวลา ๖๐ วัน ก็ถึงกรุง กบิลพัสดุ ประทับอยู่ที่นิโครารามใกล้ป่ามหาวน ซึ่งพระญาติจัดไว้ถวาย ซึ่งได้ทรงแสดง เวสสันดรชาดกไปประประชยรญาติให้เลื่อนไส วันรุ่งขึ้นได้เสด็จออกมิณฑนาตไปประประชา ชนในกรุงกบิลพัสดุ ในการเสด็จเยือนกรุงกบิลพัสดุครั้งนี้ นอกจากได้ทรงแสดงเวสสันดร ชาดกไปประประชยรญาติให้เลื่อมใสดังกล่าวแล้ว ยังทรงแสดงธรรมไปประพระพุทธบิดา ให้ สำเร็จเป็นพระสัก法ามี ไปประพระนางปชาบดีโโคตมี และพระนางพิมพาให้สำเร็จเป็นพระ ไสศาบัน และไปประให้พระราหุลกุณารบรรพชาเป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา โดย ทรงมอบให้พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์ อยู่จำเนียรกาลต่ำพระราหุล ได้อุปสมบทและได้ สำเร็จเป็นพระอรหันต์

เสด็จแคร์วันโภคส เมื่อประทับอยู่ที่กรุงกบิลพัสดุเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว พระ พุทธองค์ได้เสด็จจากกรุงกบิลพัสดุกลับยังกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ที่สีสถาปวัน (ป่าสีสีบดหรือ ป่ากะทุ่มเด้อค) ครั้งนี้นครยูรีชาราเมืองสาวัตถี แคร์วันโภคส คือ อนาคตปีนพิกิร (เดิมชื่อสุทัต ตะ) ได้ไปทำธุรกิจที่กรุงราชคฤห์ และเข้าฝ่าพระพุทธองค์ ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ พุทธองค์แล้ว ได้สำเร็จเป็นพระไสศาบัน ได้ทูลอาราชนาพระพุทธองค์เสด็จไปกรุงสาวัตถี แล้วตนเองได้กลับไปเมืองสาวัตถีก่อน เพื่อเตรียมการรับเสด็จพระพุทธองค์และได้สร้างพระ เชพวันมหาวิหาร เตรียมถวาย

ต่ำมา พระพุทธองค์ได้เสด็จไปเมืองสาวัตถี ตามคำทูลอาราชนาของท่านครุยรี นั้น เมื่อเสด็จถึงแล้ว ท่านครุยรีก็ถวายการต้อนรับอย่างดีด้วยความเกรพรเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง และได้ถวายพระเชพวันมหาวิหารแด่พระสงฆ์มีพระพุทธองค์เป็นประธาน พระพุทธองค์ทรงรับ พระวิหารไว้ในพระพุทธศาสนา ทรงอนุโมทนาแสดงธรรมกถาไปประตามควรแก่อัธยาศัย

ระหว่างที่ประทับอยู่ที่ประเทศไทยวนมหาวิหารนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้าปesenทิไกศด ให้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และทรงโปรดพระนามมัลลิกาอัครมเหสีให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ครั้งนั้น เหตุการณ์ภายในเมืองสาวัตถีกำลังปั่นป่วน เพราะมีโจรในเมืองคนหนึ่ง คือ “องคุลินาล” ได้ออกมาล่าคนเป็นจำนวนมาก โดยตัดนิ้วมือของคนที่ถูกฆ่า คนละนิ้วคล้องเป็นพวงมาลัย ๕๕ นิ้ว ข้างเหลือเพียงนิ้วเดียว ก็จะครบ ๑,๐๐๐ นิ้วตามต้องการ เวลาในนั้นราคางององคุลินาลคิดถึงถูกมากประสงค์จะไปเยี่ยมลูก พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าองคุลินาลได้พูมาราคาเก็จซ่อมราคางองคนเสียจะเป็นบาปหนัก จึงเสด็จไปโปรดองคุลินาลให้มีความเลื่อมใสให้บัวชีเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

พระประยูรญาติทรงพนวยตามเสด็จ ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ประทับอยู่ท่อน้ำปี อันพวันแห่งแคว้นมัลละ เวลาในนั้นกษัตริย์คากยราชผู้เป็นประยูรญาติ พระองค์ คือพระภักดิ์ที่ยะพระอนุรุทธะ พระอาบน้ำ พระภักดุ พระกิมพิลະ และพระเทวทัต ทรงเลื่อมใสในพระพุทธ จริยา ประสงค์จะพนวยตามเสด็จพระพุทธองค์ จึงพร้อมกันชวนนายช่างกัลบกชื่อ อุบาลี พากันไปเฝ้าพระพุทธองค์ ณ ที่ประทับ ทุลขอยุปสมบท พระพุทธองค์ก็ประทานอุปสมบทให้ตามประสงค์ โดยให้นายช่างกัลบกอุปสมบทก่อน กษัตริย์คากยราชทั้ง ๖ องค์นั้นอุปสมบทในภายหลัง พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดตามควรแก่อัธยาศัย ต่ำนาท่านเหล่านี้ นอกจากพระเทวทัต และพระอาบน้ำ ได้ปฏิบัติวิปัสสนาจันได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระอาบน้ำได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระเทวทัตน์นี้ได้บรรลุสมบัติ มิอิทธิฤทธิ์ตามวิสัยบุญชน

ทรงห้ามประยูรญาติวิวารเรื่องน้ำ ครั้งหนึ่ง พระประยูรญาติทึ้งสองฝ่ายคือ ฝ่ายกรุงกมิลพัสดุ และฝ่ายโกลิบินคร ได้วิวารกันด้วยแข่งน้ำในแม่น้ำโรหิมเพื่อระบายน้ำไปสู่พื้นที่ทำงานในเขตของตน เริ่มด้วยพากคนงานทะเลาะกัน และตามไปถึงกษัตริย์ ทึ้งสองฝ่ายได้เตรียมอาวุธขอกำลังเข้าประจันหน้ากัน จนจะเกิดศึกอยู่รอนรอดแล้ว ครั้งนั้นขณะพระพุทธองค์ ประทับอยู่ที่แคว้นลักษกะ ทรงเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น จึงเสด็จไปโปรดพระประยูรญาติทึ้งสองฝ่ายให้ระงับการวิวารบาดหมางกัน โดยทรงชี้ให้เห็นว่าชีวิตกษัตริย์ ชีวิตคนนั้นแพงกว่าน้ำมากนัก ไม่ควรเห็นน้ำดีกว่าคน ประยูรญาติทึ้งสองฝ่ายจึงเลิกวิวารกันและมีความสามัคคีกัน

ทรงโปรดช้างนาพาคี ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่พระเวพวันวิหาร กรุงราชคฤห์ เช้าวันหนึ่งที่พระพุทธองค์เสด็จออกบินทางใต้ในกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตคิมย์ทรยศของพระพุทธองค์ได้ติดสินบนความชั่ว ให้ปล่อยช้างนาพาคีเพื่อทำร้ายพระพุทธองค์ตาม

**แผนการ แต่ค่าวบบมตตาจิตของพระพุทธองค์ ช้างตกมันก็หายพยศ กลับคุกเข่าลงหมอบลงทรง
พระพักตร์พระพุทธองค์**

จวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธบิดา ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่
อุณาการคากา ป้ามหัววัน ไก่เมืองเวสาดี แครวันวัชชี ทรงจำพรรษา ณ ที่นี่ เป็นพรรษาที่ ๕
ครั้งนั้นพระพุทธองค์ทรงทราบว่าพระเจ้าสุทโธทนา ทรงประชวรหนักจึงเสด็จเยี่ยมพระพุทธ
บิดาที่กรุงกบิลพัสดุ พร้อมค่าวบพระอธิษฐานพุทธสาวก ครั้นเสด็จถึงแล้วได้ทรงแสดงธรรม
โปรดพระพุทธบิดาให้ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ หลังจากนั้น ๑ วัน พระพุทธบิดาเกี๊ยวบรรคต
พระพุทธองค์พร้อมค่าวบพระสงฆ์และพระประยูรัญาติจึงพร้อมกันจัดถวายพระเพลิงพระบรม
ศพพระพุทธบิดา

พระมหาโนมคัลลานะ อัครสาวกถูกประทุร้าย การที่พระพุทธองค์ได้ประดิษฐาน
พระพุทธศาสนาลงมั่นคง ในมัชยันประเทศ (ภาคกลางชุมพุทวีป) และแพร่หลายไปในที่ต่างๆ
อย่างรวดเร็วนั้น ก็คือการร่วมกำลังกันเผยแพร่องพุทธบริษัท ที่สำคัญคือ พระสงฆ์พุทธสาวก
และบรรดาพระสงฆ์สาวกนั้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ พระอัครสาวกทั้ง ๒ คือ พระสารีบุตรและ
และพระมหาโนมคัลลานะเถระ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์ จึงเป็นที่อิจนา
ริษยาของมิจฉาทิฏฐิเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพระมหาโนมคัลลานะผู้มีฤทธิ์มากนั้นมีผู้ป้องร้าย
อยู่ตลอดเวลา ครั้งหนึ่งเมื่อท่านจำพรรษาอยู่ที่กาฬสินธุ์ แครวันมงคล ก็ได้ถูกกลุ่มอาชญากร
ประทุร้ายค่าวบการว่าจ้างของกลุ่มนี้มาทิฏฐิ

แม้พระพุทธศาสนาจะได้เจริญแพร่หลายแล้ว จำนวนพุทธสาวกได้เพิ่มขึ้น มีพุทธ
บริษัทมากมายจนนับไม่ถ้วน ถึงกระนั้น พระพุทธองค์ก็มิได้ทรงหยุดยั้งในการทรงบำเพ็ญ
พุทธกิจ คงเสด็จจากริปีไปแสดงธรรมโปรดประชาชนทั่วไปตลอดเวลา ๔๕ พรรษา นับแต่
พรรษาแรกที่ป้าอิสิตปันน�ฤคทายวัน แห่งเมืองพาราณสี จนพระยาสุคทัยที่หมู่บ้านเวพุคาม
แห่งเมืองเวสาดี ณ ที่นี่ และพระยาสุคทัยที่นี่ พระพุทธองค์ก็ทรงประชวรหนักแต่ทรงป่วยเสีย
ด้วยพระสติสัมปชัญญะ ครั้นออกพรรษาแล้วล่วงวันเพียงเดือนมาจะ พระพุทธองค์จึงทรงปลง
พระชนมายุสังหาร คือ ทรงกำหนดพระทัยเรื่องพระชนมายุว่าต่อแต่นี้อีก ๗ เดือน พระองค์จัก
ปรินิพพาน

เสด็จปรินิพพาน ต่อแต่นั้นมา พระพุทธองค์ก็เสด็จจากริปีโปรดเวไนยไปในที่ต่างๆ
จนเสด็จถึงเมืองป่าวา เข้าประทับที่สวนมะม่วงของนายจุนทะ บุตรนายช่างทอง ได้เสวยพระ

กระยาหารมีอสุกห้ายที่นายจุนทะถวาย ทรงแสดงธรรมโปรดนายจุนทะให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วทรงจำลاناญาจุนทะ เสด็จดำเนินต่อไป ผ่านสถานที่ต่าง ๆ ไปโดยลำดับจนถึงป่าสาลวัน เขตเมืองกุสินารา รับสั่งพระอานนท์ให้ปลุกติ่บบรรทมระหว่างต้นสาละคู่หนึ่ง ให้หันพระศีริไปทางทิศอุตร แล้วประทับสำเร็จสีห์ไสยา คือ การบรรทมตะแคงขวาเป็นอนุญาณไสยา คือ การบรรทมโดยมิได้ทรงกำหนดว่าจะทรงลูกขึ้นเมื่อนั้น เมื่อนี้ ณ ตอนบ่ายวันเดียวกันนี้และในคืนวันนั้นสุกตทະปริพาก ได้นาฝ้าขออุปสมบทเป็นพระสาวกองค์สุดท้ายของพระพุทธองค์ ต่อจากนั้นพระองค์ก็ได้ประทานพระโอวาทแก่กิกมุสัมภ์ ครั้นถึงยามสุดท้ายแห่งวันเพียงเดือนวิสาขะ ก็เสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน

ครั้นรุ่งเช้า เมื่อข่าวการเสด็จปรินิพพานของพระพุทธองค์ทราบถึงพวณมัลกษัตรី และชาวเมืองกุสินาราแล้ว กษัตรីและประชาชนก็ได้พาภัณมานมัสการพระบรมพุทธสารีระแสดงความโศกเศร้าอาลัยโดยทั่วหน้า ครั้นล่วงไป ๑ วันแล้วจึงเชิญพระบรมศาลาไปประดิษฐานณ มหาพันธ์เจดีย์ เพื่อถวายพระเพลิง เมื่อพระมหากัสสปะตรี พร้อมด้วยบริวารมาถึง และที่ประชุมพร้อมแล้ว จึงได้พร้อมกันถวายพระเพลิง ครั้นถวายพระเพลิงเสร็จแล้ว พวณมัลกษัตรីเมืองกุสินารา ก็ได้ร่วบรวมพระบรมสารีริกธาตุที่เหลืออัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ สังฆาราคาลากาญในพระนคร เพื่อเป็นที่สักการบูชาสืบไป ต่อมานีกษัตรីและพระมหาณัตตามเมืองต่าง ๆ ได้นำขอพระบรมธาตุ กล่าวคือ กษัตรីเมืองราชคฤห์ เมืองเวสาลี เมืองกบิลพัสดุ เมืองอัลลกัปปะ เมืองรามคำ พราหมณ์เมืองเวญ្យทีปกะ และเมืองปัว นักลงกษัตรីก็แยกจ่ายถวายโดยทั่วถัน ส่วนโภณพราหมณ์ เมืองกุสินารา ผู้ทำหน้าที่แบ่งพระบรมธาตุ ได้ท่านนาดวงพระธาตุไว้เป็นสักการบูชา

๓. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา มีคุณลักษณะพิเศษนานาประการ คือ (สุชีพ ปุญญาบุญภาพ ๒๕๗๘ : ๑๐ – ๑๑)

(๑.) แม้จะตัดความเชื่อในเรื่องฤทธิ์เดชปาฏิหารិយ์ออก ก็ไม่ทำให้พระพุทธศาสนากระหนบกระเทือนอะไรแม้แต่น้อย เพราะพุทธศาสนาไม่ได้มีรากฐานอยู่บนฤทธิ์เดชปาฏิหารិย์ หากอยู่ที่เหตุผลและคุณงามความดีที่พิจารณาเห็นได้จริง ๆ

(๒.) พระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างแห่งสัทธิประชาริปไตยที่เก่าแก่ที่สุดของโลก มีหลักการและวิธีการอันทันสมัยอยู่จนทุกวันนี้

๓.) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยสอนให้เลิกระบบทาส ไม่容มนุษย์มาเป็นสินค้าสำหรับซื้อขาย ห้ามไม่ให้พระภิกษุมีทาสไว้ใช้ กับทั้งสอนให้เลิกทางสภากัยในคือ ไม่เป็นทางของความโลก ความโกรธ และความหลง

๔.) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สอนให้มนุษย์เลิกดูหมื่นเหี้ยดหมายกัน เพราะเรื่องถือชื่นวรรณะ เพราะเหตุชาติและวงศ์สกุลโดยได้ตั้งจุดพับกันไว้ที่ศีลธรรม โครงการเกิดในสกุลสูงต่ำยากดีมีจนอย่างไร ไม่เป็นประมาณ ถ้าตั้งอยู่ในศีลธรรมแล้ว ก็เชื่อว่าเป็นคนดีควรยกย่องสรรเสริญ ถ้าทรงกันข้ามคือ ล่วงละเมิดศีลธรรมแล้ว แม้จะเกิดในสกุลสูงก็ันได้ว่าเป็นคนพาลอันควรตำหนิ

๕.) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สอนปฏิวัติเรื่อง การทำบุญ โดยวิธีผ่าสัตว์ หรือฆ่ามนุษย์บุชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หากสอนให้ทำงานด้านสังคม สร้างเคราะห์แทนการเมียดเมียน และสอนให้หาทางชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดว่าเป็นบุญ

๖.) พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาสอนถัดด้วยเรื่องความจริง ให้กล้าสู้หน้ากับความจริง เช่น ในเรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วให้หาประโยชน์จากความจริงนั้นให้ได้รวมทั้งสอนอย่างตรงไปตรงมาในเรื่องถูกษั坦, นำศักดิ์สิทธิ์ เป็นศัล และการสอนให้เป็นเทวดาได้ในชีวินี้ โดยไม่ต้องรอให้ตายเสียก่อน โดยชี้ไปให้เห็นความประพฤติปฏิบัติว่าทำคนให้เป็นเทวดาได้

๗.) พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้แก่ความเลื่อมทางศีลธรรม โดยไม่นมองข้ามปัญหาทางเศรษฐกิจ สอนให้แก่ความชี้ช่องความดี และสอนให้แก่ที่ตัวเราเองก่อน โดยไม่ค่อยเกี่ยงให้คนทั้งโลกดีหมดแล้ว เราจึงจะดีเป็นคนสุดท้าย แม้ในการสอนให้มีเมตตาจิต ก็ให้หัดแผ่เมตตาในตนของก่อน เพื่อจะได้เป็นพยานว่าเราภักดีสุขเกลียดทุกข์ฉันใด คนอื่นก็รักความสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น

๘.) พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้ถือธรรม คือ ความถูกต้องตามเหตุผล เป็นประมาณที่เรียกว่า ธรรมชาติปัจจัย ไม่สอนให้ถือตนของเป็นใหญ่ หรือสอนให้ถือคนอื่น เป็นใหญ่ หลักคำสอนเรื่องผู้ที่นั้นธรรมชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า, ผู้ปฏิบัติธรรมชื่อว่าอยู่ใกล้พระพุทธเจ้า, คำสอนเรื่องอามิสบุชา และปฏิบัติบุชา และการตั้งพระธรรมวินัยไว้เป็นพระศาสนา แทนพระองค์ของพระพุทธเจ้า ก็เป็นการสอนแบบธรรมชาติปัจจัยนี้

๕.) พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนเน้นหนักในเรื่องการใช้สติปัญญา ในการดำเนินชีวิตให้รู้จักกำจัดความทุกข์ความเดือดร้อนด้วยพิจารณาให้เห็นด้านเหตุของความทุกข์ แล้วแก้ไขให้ถูกทาง ไม่ให้เชื่อถืออย่างมายั่รเหตุผล

๑๐.) พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้รู้จักพึงตนเอง ในการประกอบคุณงาน ความดี ในการยกระดับแห่งชีวิตของตนให้สูงขึ้น ไม่สอนให้คิดแต่จะอาศัยการอ่อนหวาน บ่วงสรวง คำสอนข้อนี้เป็นเหตุให้เกิดหลักเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม (Law of Karma) อันทำให้ชาวต่างประเทศหันมานิยมนับถือมากขึ้น

๑๑.) พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาเดียวในโลกที่กล้าปฏิเสธตรรกวิทยา (Logic) ซึ่ง ชาวโลกถือกันว่าเป็นศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย (Science of Science) โดยได้เสนอหลักการ อย่างอื่นที่สูงกว่า แน่นอนกว่า พร้อมทั้งให้เหตุผลไว้อย่างชัดเจน

๑๒.) พระพุทธศาสนาไม่หลักเผยแพร่และวิธีการในการสั่งสอน ตลอดจนตัวคำสอน อันเป็นวิทยาศาสตร์มาก่อนที่วิทยาศาสตร์ของโลกจะเกิดเป็นเนื้อเป็นตัวขึ้น

๔. พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ประดิษฐ์ บุตรศรี (๒๕๔๒ : ๒๕-๒๖) ได้อธิบายเนื้อความเรื่องนี้ โดยสังเขปไป ดังนี้

หากย้อนศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยในอดีต ก็จะพบหลักฐานว่า เมื่อ ประมาณ พ.ศ. ๖๐๙ ชนชาติไทยได้รู้จักกับพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก โดยพระเจ้าแม่เท็จกร-พระรดีของเงินได้สั่งศาสนทุกหมาเพยพรพะพระพุทธศาสนาที่อาณาจักรขัยลาวแห่งนคร彭าย ส่งผลให้บุนหوتวงมา ประมุขแห่งอาณาจักรขัยลาวและชนชาติไทยหันมานับถือพระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นมา และเมื่อชนชาติไทยได้ม้าจัดตั้งอาณาจักรไทยล้านนาและล้านช้างขึ้นทางตอนเหนือของสุวรรณภูมิ ก็ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาแบบเครวافจากพม่าและมอญ ซึ่งพระเจ้าโนรธามังช่องแห่งพุกาม เพยแพร่เข้ามาในราชธานีอย่างรวดเร็ว โดยในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง มหาราชาภัตติรัชต์องค์ที่ ๓ แห่งกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด เป็นที่นิยมนับถือของชาวสุโขทัยทั่วไป กองประกันพ่อขุนรามคำแหงมหาราชาทรงบำเพ็ญพระราชวิริยัติ ให้พระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนทั้งปวง ทำให้ประชาชนพลเมืองในกรุงสุโขทัยมีศรัทธาเย็ดมั่นในศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

๗

๘๐๖.๕
๘๑๐

163810

๔.๐๗.๒๕๖๑

ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า อดีตพระบูรพมหากษัตริราชเจ้าทุกพระองค์ได้ทรงส่งเสริมหาบูรุษพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นที่พึงที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนไทยสืบมาตามลำดับจนปัจจุบัน และแม้ที่สุดโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕ ก็ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกະ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก” และในมาตรา ๗๕ บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต”

๔. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทย

เกย์ม บุญศรี (๒๕๓๑ : ๒-๓) กล่าวถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ ไว้ว่าดังนี้

พระพุทธศาสนานี้ เราถือกันว่าเป็นศาสนาประจำชาติ การที่ถืออย่างนี้เป็นประเพณีสืบท่องกันมา นับว่าถูกต้องตามสมควรแก่เหตุ โดยพิจารณาได้จากการที่พระพุทธศาสนา กับชนชาติไทยได้มีความสัมพันธ์แน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ในทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันซัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา

ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกับกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลาฯนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติ สายอื่น ๆ ถึงขึ้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเองที่เน้นเด่นบางแห่งบางด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่ว ๆ ไป ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย หรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย

วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา ถือยึดคำสอนในภาษาไทย มีต้นกำเนิดมาจากภาษาบาลี และมีความหมายที่สืบทอดกันมา ปรับเปลี่ยนมา จากคติในพระพุทธศาสนา แบบแผนและครรลองตามหลักการของพระพุทธศาสนา ได้รับการ ยึดถือเป็นแนวโน้มและเป็นมาตรฐาน สำหรับความประพฤติ การบำเพ็ญกิจหน้าที่ และการ ดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยทุกระดับ ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ปกครองประเทศและ ไฟร์ฟ้าข้าแผ่นดินคนไทยทั่วทั้งหมด ตั้งแต่องค์พระเจ้าแผ่นดินลงมา จนถึงผู้ชายชาวบ้าน สามัญแทบทุกคน ได้บูรณะเรียนรับการศึกษาจากสถาบันพระพุทธศาสนา ดังมีประเพณีบูชา เรียนเป็นหลักฐานสืบทอดมา

วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็นแหล่งสำหรับการฝึกอบรมและ จิตวิญญาณ ทั้งโดยตรงแก่ผู้เข้าไปบูชาเรียนอยู่ในวัด และโดยอ้อมแก่ทุกคนในชุมชนที่อยู่ ใกล้เคียง ชุมชนทุกแห่ง แม้แต่หมู่บ้านในชนบทห่างไกล ต่างก็มีวัดประจำเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชน

กิจกรรมใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐก็คือ ของชุมชนก็คือ จะมีส่วนประกอบด้านพระ พุทธศาสนาเป็นพิธีการ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและเสริมภูมิคุณค่าทางจิตใจ แม้แต่กิจกรรมเล็ก น้อยจนถึงการประกอบกิจส่วนตัวของบุคคลในชีวิตประจำวัน เช่น ตีนนอน ล้างหน้า ออก เดินทางไปทำงาน งานถือข้าวสาร ถือจငุรัตน์ครั้งครั้งถึงกันนำเสนอคำสอนและข้อปฏิบัติในทางพระ พุทธศาสนาเข้าแทรกเป็นส่วนหนึ่งสำหรับเตือนสติ กระตุ้นเร้าในทางกุศล หรือเพื่อความเป็นสิริ มงคล

เหตุการณ์ทั้งหลาย ในช่วงเวลาและวัยต่าง ๆ ของชีวิต เช่น การเกิด การแต่งงาน และการตาย ก็ทำให้มีความสำคัญและคิงาม ด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า ชีวิตของคนไทยผูกพันอย่างอาศัยกันกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่ต้นต่อไป ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย

สภาพที่กล่าววานี้ ได้เป็นมาตรฐาน จนผังลึกในจิตใจและวิถีชีวิตของชาวไทย ถูกต้องเป็นเครื่องหล่อหลอมกลั่นกรองนิสัยใจคอพื้นจิตใจของคนไทย ให้มีลักษณะเฉพาะตนที่ เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย และทำให้ผู้ใดได้อ่านถูกต้องมั่นใจว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย

๖. ความหมายของพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

เกี่ยวกับนิยามความหมายของคำว่า “พระธรรม” นั้น มีท่านผู้รู้ทั้งทางโลกและทางธรรมให้นิยามไว้จำนวนมาก อาทิ

แสง จันทร์กาน (๒๕๑๒ : ๘๓-๘๔) กล่าวว่า ธรรม ตามความหมายทั่วไปในพระพุทธศาสนา มีความหมาย ๕ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) ธรรม หมายถึง บัญญัติ หลักการ ระเบียบ แบบแผน ธรรมเนียม ประเพณี ต่าง ๆ ที่คนเชื่อถือ และปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

๒) ธรรม หมายถึง หน้าที่ที่คนประเภทต่าง ๆ จะพึงปฏิบัติด้วยตนเองและปฏิบัติต่อ กันและกัน

๓) ธรรม หมายถึง คุณธรรมฝ่ายดีที่ควรทำให้เกิดมีในตน เช่น ไนตริจิ ความสงสาร ความรักในบุคคล เป็นต้น

๔) ธรรม หมายถึง กฏเกณฑ์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น อันขาด ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความทโนซู “ไม่ได้นาน อนัตตา ความไม่มีสาระแก่นสาร เป็นต้น

๕) ธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างบรรดาที่มีอยู่ในจักรวาล

หลักธรรม หมายถึง หลักธรรมที่เป็นความจริงที่มีอยู่แล้ว พระพุทธองค์เป็นพิพิชต์คัณพนแล้วนำมายเผยแพร่แก่มวลมนุษย์ หลักธรรมนั้นเป็นอภิกาลิก แปลว่า “ไม่นิ่งด้วยเวลา” คือ เป็นความจริงเสมอ ไม่มีชดิต ปัจจุบัน และอนาคต แม้ไม่มีการคัณพน หลักธรรมก็ยังเป็นจริงอยู่นั่นเอง (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสธีรพงษ์ วรรณปัก ๒๕๓๓ ก : ๑๕)

ธรรม หรือธรรมะ มีความหมายมากหมาย แต่โดยทั่วไปมักจะใช้สื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง หาก ๕ ความหมาย ดังต่อไปนี้ (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสธีรพงษ์ วรรณปัก ๒๕๓๓ ข : ๗๗)

๑.) หมายถึง สภาวะที่เป็นไปอย่างนั้นเอง เช่น ธรรมชาติ ธรรมชาติ กฎหมาย

๒.) หมายถึง ความถูกต้องดีงาม เช่น ความชอบธรรม ความยุติธรรม ธรรมในที่นี้ความหมายตรงกันข้ามกับ อธรรม

๓.) หมายถึง สิ่งหรือปรากฏการณ์ แบ่งเป็นสังฆธรรม หมายถึง สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง ขึ้นจากสิ่น ๆ หลายสิ่ง กับอสังฆธรรม หมายถึง สิ่งที่ปราศจากการปรุงแต่ง เป็นต้น

ขึ้นจากสิ่งอื่น ๆ หลายสิ่ง กับอสังหาริมทรัพย์ หมายถึง สิ่งที่ปราศจากการปูรุ่งแต่ง เป็นต้น

๔.) หมายถึง หลักคำสอนของศาสนา เช่น พุทธธรรม คือ หลักคำสอนของศาสนาพุทธ

พระธรรม คือ สังธรรม (ธรรม คือ ความจริง) ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ และได้ทรงประกาศสั่งสอนเป็นพระศาสนาขึ้น (รวมธรรม ๒๕๓๕ : ๒๐)

พระธรรม คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นสังธรรมอันนุภาพผู้ปฏิบัติธรรมทุกคน (พระธรรม (ออนไลน์) ๒๕๔๕)

พระไสภณคณาภรณ์ (๒๕๓๐ : ๒๖) อธิบายความหมายว่า พระธรรม หมายถึง คำสอนที่มุ่งขัดเกลาธิศ อธิบายเชิงของบุคคลให้มีความประณีตขึ้นไป ดึงคนออกจากความทุกข์ ความเดือดร้อนจากอานาจกิเลสต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลประสบความสุข ความสงบตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติของตน คือ คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เป็นข้อธรรม เป็นองค์รวมที่ทรงแสดงชี้แจง สั่งสอนไว้ในลักษณะที่เรียกว่า

ชี้ทางบรรเทาทุกข์	ชี้สุขเกณฑ์
ชี้ทางพระนฤพาน	อันพันโศกไวโยกภัย

ธรรม แปลว่า ทรงไว้ หมายถึง ทรง คือ รักษาคนที่มีธรรมไว้ให้เป็นไปตามธรรม ฉะนั้นธรรมจึงเป็นกฎหมายค่าอยู่นั้นเองตลอดไป เทียบกับกฎหมายชาติต่าง ๆ ที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบ กฎหมายชาติเหล่านี้คงอยู่คู่กับโลก ใจจะค้นพบหรือไม่ก็อยู่อย่างนั้นเอง (สมเด็จพระญาณสัมมา (สุวัฒโน) ๒๕๒๖ : ๗)

กล่าวโดยสรุป พระธรรม หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับหลักความจริง หรือสังธรรมที่มีอยู่ในจักรวาล เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้นำไปประพฤติปฏิบัติ อันจะช่วยให้ได้หลุดพ้นไปจากทุกข์

๓. ลักษณะพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

พระธรรมปีฎก (ป.อ. ปยุตุโต) (๒๕๔๑ : ๗ - ๑๔) "ได้อธิบายถึงลักษณะคำสอนในพระพุทธศาสนาว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านี้ พระพุทธเจ้าทรงแบ่งไว้เป็น ๒ ส่วน เรียกว่า ธรรมส่วนหนึ่ง และวินัยส่วนหนึ่ง"

ธรรม กือ หลักคำสอนว่าด้วยความจริงของสิ่งทั้งหลาย พร้อมทั้งข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าแนะนำตรัสแสดงไว้ โดยสอดคล้องกับความจริงนั้น

วินัย กือ ประมวลพุทธบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเป็นอยู่ หรือกฎระเบียบท่าง ๆ ของสงฆ์ ที่จะดำเนินไว้ซึ่งภาวะอันเกิดขึ้น ให้กิริยาและกิริยานี้ประพฤติปฏิบัติตามธรรมนั้นอย่างได้ผลดี และรักษาพระศาสนาไว้ได้

ด้วยเหตุนี้จึงเรียกพระพุทธศาสนาด้วยคำสั้น ๆ ว่า ธรรมวินัย เนื่องจาก ธรรม มีหมาย จึงมีการแบ่งหมวดหมู่ แยกเป็น

๑) ธรรม ที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไปตามกาลเทศะ ตามเรื่องราวที่เกิดขึ้น กือ เสต็จไปพบคนโน้น เขาถูกถามเรื่องนี้ พระองค์ก็ตรัสตอบไป เสต็จไปพบชาวนา ทรงสนทนากับตัวเองกับเขา จนจบไป ก็เป็นเรื่องหนึ่ง เสต็จไปเจอกับพราหมณ์ได้สนทนากับเขา หรือตอบคำถามเขา ก็เป็นเรื่องหนึ่ง ไปเจอกษัตริย์หรือเจ้าชาย ก็สนทนากันอีกเรื่องหนึ่ง ธรรมที่ตรัสสูตรแสดงแก่บุคคลต่าง ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ แต่ละเรื่องจะนับไปเรื่องหนึ่ง ๆ ธรรมในรูปนี้มีมากน้อย เรื่องหนึ่ง ๆ ก็มีสาระไปอย่างหนึ่ง ตามแต่ว่าพระองค์ได้ตรัสแก่บุคคลประเภทใด เพื่อทรงชี้แจงธิบายหรือตอบปัญหาเรื่องไหน ตรงกับพื้นพื้นภูมิหลังความสนใจ และระดับความรู้ความเข้าใจ หรือระดับสติปัญญาของเข้า ฉะนั้นธรรมแบบนี้จึงเห็นได้ว่ามีเนื้อหาแตกต่างกันมาก พอบนเรื่องนี้ที่ตรัสแก่ชาวนาจึงเป็นธรรมระดับหนึ่ง เพียงเปลี่ยนไปอีกเรื่องหนึ่งท่านนั้น ก็เป็นธรรมคนละค้านคนละระดับกัน ตัวอย่างเช่น ตรัสกับชาวนาเป็นเรื่องการทำนาหากิน หรือเรื่องการห่วงพืช ก็อาจจะตรัสเกี่ยวกับความบั้นหนั่นเพิ่ย หรืออาจจะเกี่ยวกับการปฏิบัติของพระภิกษุกีสุคตแต่ แต่พอไปอีกเรื่องหนึ่ง พระองค์สนทนากับพราหมณ์ก็อาจจะตรัสเรื่องวรรณะ หรือเรื่องไตรเพบทองพราหมณ์ หรือเรื่องการบูชาบั้ญชุต ดังนี้เป็นต้น

ธรรมที่ตรัสแบบนี้ พอกเปลี่ยนเรื่องไป เนื้อหา ก็เปลี่ยนไป ห่างกันมาก ฉะนั้นเนื้อหาสาระจึงไม่เป็นไปตามลำดับ แต่ละเรื่อง ๆ นั้นก็เรียกว่าสูตรหนึ่ง ๆ ธรรมที่ตรัสแสดงแบบนี้ กือ ตรัสแสดงแก่บุคคล โดยประกเพร่องรา เหตุการณ์ สถานการณ์คนละอย่าง ๆ นี้ รวมไว้ด้วยกัน จัดไว้พากหนึ่ง เรียกว่า พระสูตร

อนึ่ง ในพระไตรปิฎกไม่ใช่มีเฉพาะคำตรัสของพระพุทธเจ้าอย่างเดียว คำของพระสาวกที่มี เช่น คำของพระสาวนุ嘲รที่ได้แสดงวิธีสังคายนาเป็นตัวอย่างไว้นั้น ก็เป็นพระสูตรอยู่ในพระไตรปิฎก ชื่อ สังคติสูตร แต่ธรรมที่พระสาวนุ嘲รนำมาสังคายนาไว้นั้น ก็คือ คำ

ตรัสรของพระพุทธเจ้า หรือธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในนั้นเอง นอกจากนั้นก็มีคำสอนที่กับผู้อื่น ซึ่งมีคำของผู้อื่นอยู่ด้วยในนั้น นอกจานี้คำสอนจะไร้เก่า ๆ ก่อนพุทธกาล ที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับ ทรงนำมาเล่าให้นับถือปฏิบัติกันต่อไป ก็อยู่ในพระไตรปิฎกด้วยอย่างเรื่องชาดก

(๒) ธรรม อีกประเภทหนึ่ง คือ ธรรมที่แสดงไปตามเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับบุคคล หรือเหตุการณ์ ไม่คำนึงว่าใครจะฟังหั้งสิน เอาแต่เนื้อหาเป็นหลัก อย่างที่เรียกว่าในปัจจุบัน ว่าเป็นวิชาการล้วน ๆ คือ ยกหัวข้อธรรมอะไรขึ้นมา ก็อธิบายจนชัดเจน เช่น ยกเรื่องขันธ์ ๕ มา ก็อธิบายไปว่า ขันธ์ ๕ นั้น คืออะไร แบบออกเป็นอะไรบ้าง แต่ละอย่างนั้นเป็นอย่างไร ฯ อธิบายไปจนจบเรื่องขันธ์ ๕ หรือว่าเรื่องปัญจasmūpabhaทก็อธิบายไปในแนวค้านต่าง ๆ จนกระทั่งจบเรื่องปัญจasmūpabha นั้น ธรรมที่แสดงเอาเนื้อหาเป็นหลักอย่างนี้ ก็จัดเป็นประเภทหนึ่ง เรียกว่า พระอภิธรรม

จะเห็นว่า เมื่อแยกธรรมเป็น ๒ ส่วน คือ เป็นพระสูตรกับพระอภิธรรมแล้ว มีวินัยเดิมอีกหนึ่ง ธรรมเป็น ๒ วินัย ๑ รวมกันก็เป็น ๓ ถึงตอนนี้ก็เกิดเป็นการจัดหมวดหมู่ พระธรรมวินัย อีกแบบหนึ่งเป็นปัญก ๓ ที่เรียกว่า พระไตรปิฎก

พระธรรมวินัยหรือ พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ตามที่กล่าวข้างต้นมีองค์ ๕ ประการ (นังคสัตตุศาสน์) คือ (พระราชวรมนี ประยุทธ์ ปญตุโต) ๒๕๒๘ : ๑๖-๑๗)

๑) สูตตะ คือ หลักคำสอนที่แสดงไว้ในรูปของร้อยแก้วหรือความเรียง หมายถึง พระสูตรทั้งหลาย รวมทั้งพระวินัยปัญกและนิเทศ

๒) เคยยะ คือ พุทธพจน์ที่แสดงไว้ในรูปร้อยแก้วผสมร้อยกรอง (ความเรียงที่มีคาดการ) หมายถึง พระสูตรที่มีค่า โดยเฉพาะสภากثارค ในพระสูตตันตปัญก สังยุตต นิกายนั้น

๓) เวiyakanะ คือ พุทธพจน์ที่แสดงไว้ในรูปร้อยแก้วล้วน ๆ ไม่มีคาดการ เหมือนเคยยะข้างต้น หมายเอาพระอภิธรรมปัญกทั้งหมด และพระสูตรทั้งหลายที่ไม่มีค่า แทรกรวมทั้งพุทธพจน์อื่น ๆ ที่อยู่ในรูปของร้อยแก้วล้วน และไม่สามารถจัดลงในประเภทอื่นได้

๔) ค่าต่า กือ พุทธพจน์ที่แสดงไว้ในรูปของค่าต่า (ร้อยกรอง) ล้วน ๆ หมายถึง ค่าตาระรัมบท, เศรค่าต่า, เศรีค่าต่า, และค่าต่าล้วน ๆ ที่เกรกอยู่ในพระสูตรดันดีปีฎก เช่น ในสูตรนิบัต เป็นต้น

๕) อุทาน กือ พุทธพจน์พิเศษอีกประเพกหนึ่ง อยู่ในรูปของค่าต่า (ร้อยกรอง) เกิดขึ้นจากการเปล่งพระอุทานของพระพุทธเจ้า (พุทธอุทาน) ด้วยทรงโสมนัสอย่างหนึ่ง และด้วยญาณอีกอย่างหนึ่ง

๖) อิติวุตตตะ กือ พุทธพจน์ที่เรียกว่า อิติวุตตตะ ในพระสูตรดันดีปีฎก

๗) ชาตตะ กือ พุทธพจน์ที่กล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต หรือเรื่องอดีตชาติ ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตั้งแต่เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญพระบารมีจนเสด็จ บุตต์ขึ้นในพระชาติที่ได้ครรสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๘) อัพกุตธรรม กือ พุทธพจน์ที่ว่าด้วยเรื่องอัปจารย์ เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาก่อน พุทธพจน์ล้วนนี้จะอยู่ในรูปร้อยแก้ว

๙) เวทอ่อง กือ พุทธพจน์ที่แปลกลไปจากที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงโดยลักษณะ ของคำตาม คำตอน ซึ่งผู้สอนได้ทั้งความรู้และความพอใจ ทำให้อาจามต่อ ๆ ไปอีก เช่น ในจุพเวทัลลสูตร, หรือนหาเวทัลลสูตร ในพระสูตรดันดีปีฎกมีขัมินนิกาย มูลปัณณาสก์ เป็นต้น

๙. ถ้อยคำภาษาที่ใช้ในการเผยแพร่พระธรรมคำสอน

ภาษาที่ใช้ในการเผยแพร่พระธรรมคำสอน ในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรง ใช้ภาษาปากๆ หรือภาษาถิ่นของแต่ละท้องถิ่น ต่อมาก็ใช้ภาษาถิ่นที่ปูรุ่งแต่งแล้วเป็นล้วน หนึ่งในการเผยแพร่พระธรรมฝ่ายปริยัติ อันจะต้องเล่าเรียน กือ “ภาษาสันสกฤต” และภาษา มากซึ่งคงแคล้วนคงที่ปูรุ่งแต่งแล้ว เรียกว่า “ภาษาบาลี” ส่วนวิธีการใช้ภาษาจะจำแนกใช้ตาม หลัก นวัวงศสตุศาสตร์ ...พุทธวิธีสอนล้วนใหญ่จะใช้ถ้อยคำที่เป็นบุคลาธิชฐาน มี ๒ ประการ ประการแรกคือ การใช้บุคลาหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมอื่น ๆ ขึ้นเป็นที่ตั้ง เพื่อการ ဓิบายในสิ่งที่เป็นนามธรรม ลักษณะประการที่สองคือ ถ้อยคำหรือบุคลาธิชฐานนั้นจะมี ความหมายเชิงแบรคต์ สามารถแทนค่าได้หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับกาล ทศ ภava และกลุ่มนั้นที่เป็นองค์ประกอบในสถานการณ์นั้น ๆ ความไม่บ่งจำเพาะเหมือนอย่างถ้อยคำที่

สื่อความหมายได้ตามตัวอักษรเท่านั้น จึงเป็นคุณปการในเชิงปัญญา (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ๒๕๔๒ : ๑๖-๑๗)

๓. หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาหลักคำสอนสำคัญ หรือที่เรียกว่า หัวใจพุทธศาสนา คือ ธรรมชี้อโคนน์ ปรากฏว่า มีผู้บึ้กถือแตกต่างกัน ดังจะนำมาแสดงต่อไปนี้

สมน ออมริวัฒน์ (๒๕๓๐ : ๓) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นานาทัศนะต่อหัวใจพระพุทธศาสนา โดยรวบรวมจำนวนต่าง ๆ จากการประมวลผลการแต่งหนังสือธรรมเรื่อง หัวใจพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยปรากฏว่าในบรรดาเรื่อง หัวใจพระพุทธศาสนา ที่ส่งเข้าประกวดทั้งสิ้น ๒๒๗ สำนวนนั้น ทัศนะของผู้แต่งต่อหัวใจพระพุทธศาสนา มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ผู้แต่งเรื่องหนึ่ง ๆ ได้เสนอสาระที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาไว้หลายประเด็น ข้อธรรมที่มีความถี่สูงสุดว่า เป็นหัวใจพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ กรรม ข้อธรรมที่มีความถี่รองลงมา คือ โວหาทปฎิโมกข์ ตอนที่ว่าด้วย การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำแต่ความดี และการทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ ต่อจากนั้น คือข้อธรรมที่ว่าด้วย ไตรลิกลา (ศีล สมาริ ปัญญา) พระนิพานและการดับทุกข์ ปฏิจจสมุปบาท พระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม คตาพระอัลลัซซิ มงคล ๓๙ ประการ และปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวช

ท่านพุทธทาสภิกขุ (อรุณ เวชสุวรรณ. บรรณาธิการ) ๒๕๒๐ : ๑๐๒-๑๐๕) ได้กล่าวถึง ทัศนะเกี่ยวกับหลักคำสอนสำคัญหรือที่เรียกว่า หัวใจของพระพุทธศาสนาของท่านผู้รู้ ในทางศาสนา และทัศนะในเรื่องนี้ของท่าน ไว้วังนี้

โดยทั่วไปในวงพุทธบริษัท ถ้าถามว่า อะไรเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ส่วนมากตอบกันว่า พระโ沃หาทปฎิโมกข์ ที่สอนว่า อย่าทำชั่วทุกอย่าง งดทำความดีทุกอย่าง และทำจิตใจให้บริสุทธิ์สิ้นเชิง

บางคนก็ว่า คำของพระอัลลัซซิ ที่ถูกจารึกในแผ่นอิฐทั้งในอินเดียและในเมืองไทย มากที่สุด เช่น ในนครปฐม เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อพระพุทธเจ้า ประกาศพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ มีคนถามพระอัลลัซซิว่า ธรรมะ ของสมณ โකดมนี้ว่าอย่างไร พระอัลลัซซิท่านตอบว่า “สิ่งเหล่าใดเกิดมา เพราะมีเหตุทำให้เกิด พระตถาคตเจ้าแสดงเหตุของสิ่งเหล่านั้น พร้อมทั้งแสดงความดับสิ่นเชิงของสิ่งเหล่านั้น เพราะหมดเหตุ”

บางคนก็บอกว่า อริยสัจลี่ประการ เป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนา คือ เรื่อง ทุกๆ เรื่องที่มาของความทุกข์ สภาพที่ไม่มีความทุกข์ และวิธีปฏิบัติที่จะให้ถึงสภาพที่จะไม่มี ความทุกข์

ส่วนท่านพุทธทาสนี้ ขออาสาพุทธภัณฑ์อันหนึ่ง จากความตอนที่มีผู้ไปถามพระพุทธเจ้าว่า คำสอนทั้งหมดทั้งสิ้นสรุปให้เป็นประโยคสัน្ត ฯ ประโยคเดียวจะได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่าได้ คือ “สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” ท่านพุทธทาสกล่าวว่า นี่คือ คำสอนทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ถ้าได้ยินข้อนี้ก็คือได้ยินทั้งหมด ถ้าได้ปฏิบัติขอนี้ก็คือ ปฏิบัติได้ทั้งหมด ถ้าได้รับผลจากข้อนี้ก็คือได้รับผลทั้งหมด

ทั้งนี้ท่านพุทธทาส ได้แสดงเหตุผล ประกอบการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวใจ พระพุทธศาสนา ตามที่กล่าวมาข้างต้น ไว้ดังนี้

ที่ว่าอย่าทำซ้ำ ให้ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์นั้น ก็ถูกเหมือนกัน แต่ยังมิได้ บอกว่าการกระทำจิตให้บริสุทธิ์นั้นทำอย่างไร

ส่วนคณาจารย์อัสสชิที่ว่า สิ่งเหล่านี้คือมิเหตุเป็นแคนเกิด พระคณาจารย์ท่านเช่นเดียวกัน เป็นแคนเกิดของสิ่งเหล่านี้ พร้อมทั้งความดับและวิธีทำความดับให้แก่สิ่งเหล่านี้ที่หมายถึง ทุกๆ ทุกข์นี้ย่อมมิเหตุแล้วความดับของมันก็มิอยู่ นี่ก็ยังไม่ปรากฏชัดว่าแสดงอย่างไร จึงเป็น เพียงแห่งนี้ที่บอกว่าเราจะต้องดับเหตุ หรือจะต้องถือเหตุผลกันแล้วจะต้องดับที่เหตุจึงจะดับ ผลได้ทำนองนี้

ส่วนเรื่อง อริยสัจลี่นั้น ต้องศึกษาอีก ๔ เรื่อง แต่ละเรื่องก็กว้างขวาง ท่านพุทธทาสจึงไม่ชอบที่จะถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เพราะว่าเป็นเรื่องที่มีเนื้อความมาก

ท่านพุทธทาสกล่าวว่า ท่านติดใจอย่างยิ่งในพระพุทธภัณฑ์ที่พระองค์ตรัสว่า “สิ่ง ทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” และเห็นว่านี้มีหละเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา โดยเหตุที่ว่า เมื่อเราพิจารณาอยู่จะเห็นว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นท่านนี้ก็พอแล้ว การไม่ยึด มั่นถือมั่นก็คือการไม่ไปหลงสำคัญผิดว่า นั่นเป็นตัวเราหรือของเรา เมื่อเราไม่ยึดมั่นว่าอะไร เป็นตัวเราหรือของเราแล้ว อะไร ๆ ก็จะมีหลาดเอง อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า คือ ศีลจะมีเอง สมาริจะมีเอง ปัญญาจะมีเอง ด้วยการไม่มีการยึดมั่นถือมั่น คนเราขาดศีลพระไปยึดมั่นถือ มั่นอะไรเข้า ไม่มีสมาริก็พระไปยึดมั่นถือมั่นอะไรเข้า ไม่มีปัญญาไว้ที่สุดก็นั่นแหละ คือ ตัวยึดมั่นอย่างยิ่ง... จิตที่ไม่ยึดมั่นนี้จะเป็นจิตที่สมบูรณ์ด้วยสติปัญญา และสมบูรณ์ด้วย สติสัมปชัญญะ ในขณะที่จิตว่างเท่านั้นแหละคนเราจะมีปัญญาและสติสัมปชัญญะ ในขณะ

จิตวุ่นเรามีตัณหาอุปทาน นี้เป็นของทรงข้ามเส毋 อ จิตว่างกีหมายถึงจิตไม่มีอุปทานไม่มีความเห็นแก่ตัว แต่แจ่มใสเบื้อกเข็นอยู่ด้วยศติปัจญญา และสติสัมปชัญญา

ฉะนั้นจึงถือว่า หัวใจข้อเดียวสั้น ๆ ของพระพุทธศาสนา ก็คือ การทำจิตให้ว่างจากความยึดมั่นถือมั่น ว่า เป็นตัวเราหรือของเรา นี้คือใจความที่พระพุทธองค์ทรงสรุปว่าเป็นคำสอนทั้งหมดของพระองค์ ซึ่งเรียกว่า หมวดพระไตรปิฎก ท่านพุทธทาสสรุปว่า ที่กล่าวมาทั้งหมดก็เพื่อจะชี้ว่าอะไรเป็นหัวใจของธรรมะในคำสั้น ๆ หรือประโยคสั้น ๆ ที่จะเข้าใจได้ทันทีแก่นหาชนทั่วไป ที่ไม่ต้องการศึกษามาก ๆ ว่าจะได้มรรคผลนิพพาน ก็ เพราะไม่มีความยึดมั่นในสิ่งใด

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพูดสื่อสาร

ในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการพูดสื่อสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารหนังสือวิทยาหรือวิชาการพูด จำนวน ๑๐๒ เล่ม (ดังแสดงในภาคผนวก รายการที่ ๑) ผลจากการศึกษาพบว่า เนื้อหาสาระในหนังสือทั้ง ๑๐๒ เล่ม ส่วนใหญ่จะนำเสนอตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมประเด็นหัวข้อเนื้อหาสาระสำคัญต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในหนังสือแต่ละเล่มแล้วนำมาประมวลแยกແingroup ความถี่โดยประมาณ ผลการประมวลพบว่า จำนวนหัวข้อนี้เนื้อหาสาระสำคัญที่ปรากฏในหนังสือดังกล่าวเรียงลำดับตามความถี่ มากจากไปน้อย ได้ดังนี้

หัวข้อเนื้อหาสาระสำคัญที่ประมวลได้

จำนวนเล่มที่ปรากฏ

๑) ความสำคัญของการพูด	๖๔	เล่ม
๒) การใช้ภาษาหรือถ้อยคำในการพูด	๖๔	เล่ม
๓) การใช้สัญตา	๕๕	เล่ม
๔) การแสดงสีหน้า กิริยา ท่าทาง	๕๗	เล่ม
๕) ความหมายของการพูด	๕๖	เล่ม
๖) การวิเคราะห์ผู้ฟัง	๕๖	เล่ม
๗) ลักษณะของเสียงพูดที่ดี	๕๕	เล่ม
๘) การพูดแบบต่าง ๆ	๕๕	เล่ม
๙) จุดประสงค์ของการพูด	๕๗	เล่ม
๑๐) องค์ประกอบของการพูด	๕๖	เล่ม
๑๑) การเตรียมตัวพูด	๕๖	เล่ม

๑๒) บุคลิกภาพของผู้พูด	๔๕	เล่น
๑๓) สารหรือเนื้อหาที่นำมาพูด	๔๖	เล่น
๑๔) การกล่าวคำทักษะหรือคำปฏิสันถาร	๔๗	เล่น
๑๕) ประเภทของการพูด	๓๗	เล่น
๑๖) จรรยา มารยาท และคุณธรรมในการพูด	๓๐	เล่น
๑๗) คุณสมบัติของนักพูดที่ดี	๒๒	เล่น
๑๘) ลักษณะการพูดที่ดี	๑๙	เล่น
๑๙) การวิจารณ์หรือการประเมินผลการพูด	๑๕	เล่น
๒๐) ลักษณะผู้ฟังที่ดี	๑๓	เล่น
๒๑) หลักการพูด	๑๑	เล่น
๒๒) อุปสรรคหรือข้อบกพร่องในการพูด	๑๐	เล่น
๒๓) ทฤษฎีการพูด	๙	เล่น
๒๔) ผลของการพูด	๙	เล่น
๒๕) วัตถุประสงค์ของการฟัง	๙	เล่น
๒๖) ประโยชน์ของการฟัง	๙	เล่น
๒๗) จรรยาไมารยาทในการฟัง	๗	เล่น
๒๘) การตั้งคำถามการตอบคำถาม	๗	เล่น
๒๙) วิชาการพูด และการเรียนการสอน	๗	เล่น
๓๐) กระบวนการฟัง	๖	เล่น
๓๑) วิชาการพูดในประเทศไทย	๖	เล่น
๓๒) เศร้าภาพในการพูดในระบบประชาธิปไตย	๖	เล่น
๓๓) ความหมายของการฟัง	๕	เล่น
๓๔) ประเภทของการฟัง	๕	เล่น
๓๕) คุณสมบัติพื้นฐานของผู้พูด	๕	เล่น
๓๖) ปัจจัยแห่งความสนใจในการพูด	๕	เล่น
๓๗) การประเมินผลการฟัง	๕	เล่น
๓๘) ข้อควรคำนึงในการพูด	๔	เล่น
๓๙) การฟังที่มีประสิทธิภาพ ลักษณะการฟังที่ดี	๔	เล่น

๔๐) การวิเคราะห์ปัญกริยาของผู้ฟัง	๔	เล่น
๔๑) ธรรมชาติของการฟัง	๓	เล่น
๔๒) การวิเคราะห์ผู้พูด	๓	เล่น
๔๓) ปัญหาอุปสรรคในการฟัง	๒	เล่น
๔๔) ทัศนคติของผู้ฟัง	๒	เล่น
๔๕) การใช้วิจารณญาณในการฟัง	๑	เล่น
๔๖) ลักษณะสำคัญบางประการของการพูด	๑	เล่น
๔๗) การปรับปรุงการพูด	๑	เล่น
๔๘) คำคมเกี่ยวกับการพูด	๑	เล่น
๔๙) ลักษณะสำคัญบางประการเกี่ยวกับการฟัง	๑	เล่น
๕๐) ความสัมพันธ์ระหว่างการพูดและการฟัง	๑	เล่น
๕๑) การพูดของคนในประเทศไทย	๑	เล่น
๕๒) การพูดไก่กล่ำยังงบข้อทะเลขะวิวาท	๑	เล่น

จากผลการบททวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องการพูดตามหัวข้อนี้เนื้อหาสาระที่ปรากฏในหนังสือภาษาไทย จำนวน ๑๐๒ เล่ม ตามที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกนำเสนอเฉพาะบางหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น โดยกำหนดกรอบประเด็นในการศึกษาค้นคว้าเป็น ๘ ประเด็น คือ ๑) ความหมายของการพูด ๒) แนวคิดเกี่ยวกับแบบจำลองการสื่อสาร ๓) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผู้พูด ๔) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสารที่นำมาพูด ๕) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร ๖) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผู้ฟัง ๗) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผลของการพูด และ ๘) การเรียนการสอนวิชาการพูดในประเทศไทย สำหรับสาระสำคัญที่จะนำเสนอในแต่ละประเด็น ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดสรรมาจากการหนังสือเล่มที่อธิบายหัวข้อดังกล่าวได้ชัดเจนสมบูรณ์เป็นสำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ความหมายของการพูด (Speech)

โดยความหมายของคำว่า Speech นั้น แปลได้หลายอย่าง เช่น วากศิลป์ ภาษาศาสตร์ ภาษาการ ภาษาไทย หรือแม้กระทั่งการพูด ถึงจะมีผู้ให้ความหมายคำว่า Speech มากมายกว้างขวาง แต่ก็สามารถเก็บรวมไว้ในรูปแบบเดียวกันได้ว่า Speech คือ พฤติกรรม (Behavior) ในการสื่อความหมายของมนุษย์ด้วยการพูด (Oral Communication) โดยการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ

เช่น เสียง ภาษา อาการภริยาท่าทาง เพื่อถ่ายทอดความรู้ ความคิดเห็น และความรู้สึกจากผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง (อุดม บัวเพียร ๒๕๓๓ : ๙)

วิกรณ์ รักษ์ปวงชน (๒๕๔๒ : ๑๐) ให้ความหมายของการพูดว่า การพูดเป็นการสื่อความหมายระหว่างกัน กล่าวคือ เป็นการสื่อความหมายโดยใช้ภาษาและภาริยาท่าทาง ตลอดจนน้ำเสียง สีหน้า แหวตฯ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความรู้และความคิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ๕ ประการ คือ ๑) ผู้สื่อ คือ ผู้พูด ซึ่งทำหน้าที่ในการถ่ายทอดข้อความต่าง ๆ ๒) การสื่อ คือ เนื้อหาสาระ หรือเรื่องราวที่ต้องการถ่ายทอดให้แก่ผู้ฟังหนึ่ง ๓) เครื่องมือในการสื่อ คือ คำพูดหรือภาษาตลอดจนภาริยาท่าทาง เพื่อใช้ในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ๔) ผู้รับสื่อ คือ ผู้ฟัง ซึ่งเป็นผู้รับรู้เนื้อหาสาระใน การถ่ายทอดดังกล่าว ๕) วัตถุประสงค์ในการสื่อ คือ จุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระนั้น ๆ เช่น เพื่อให้ความรู้ เพื่อผลในการปฏิบัติ หรือเพื่อความบันเทิง เป็นต้น

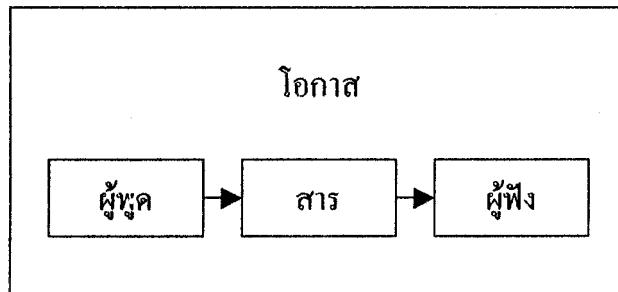
สรุป การพูด คือ พฤติกรรมการสื่อความหมายระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง โดยใช้เสียง ภาษา สีหน้า แหวตฯ อาการภาริยาท่าทาง เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระต่าง ๆ อาทิ ความรู้ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึกให้ออกฝ่ายได้รู้ได้เข้าใจถึงเจตนาของผู้คน

๒. แนวคิดเกี่ยวกับแบบจำลองการสื่อสาร

เกี่ยวกับแนวคิดของแบบจำลองการสื่อสาร หรือองค์ประกอบของกระบวนการคิด ต่อสื่อสารนั้น มีผู้กล่าวไว้หลากหลายแนวคิด ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะแบบจำลองพื้นฐานสำคัญ อันเป็นประโยชน์ต่อการนำมาศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งมี ๖ แบบ ด้วยกัน คือ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๓๑ : ๘๑-๘๗)

๑.) แบบจำลองตามแนวคิดของอริสโตเตล (Aristotle)

แบบจำลองของกระบวนการสื่อสาร เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยอริสโตเตล โดยอริสโตเตล ได้ระบุถึงองค์ประกอบขั้นพื้นฐานของกระบวนการสื่อสารไว้ ๔ ประการ ได้แก่ ผู้พูด คำพูด ผู้ฟังและโอกาส ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

อริสโตร์เดล ได้อธิบายว่าการสื่อสารที่ให้ผลสัมฤทธิ์สูงนี้จะเป็นไปก็ต่อเมื่อ ผู้พูดเข้าใจธรรมชาติของผู้ฟังตามที่เป็นจริงว่าผู้ฟังมีพื้นฐานทางอารมณ์ ความเชื่อ คุณคติและเจตคติต่อโลก ต่อชีวิตอย่างไร เมื่อเข้าใจแล้ว ผู้พูดสามารถสร้างสารที่ไม่ขัดแย้งกับพื้นฐาน ดังกล่าว และเร้าให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาในตัวผู้พูด ได้ว่าเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือไว้ Wang I. เป็นผู้ที่รู้จริงในสิ่งที่พูด และเป็นผู้ที่มีความประรรถนาดีและมีความจริงใจต่อผู้ฟัง เมื่อผู้พูดสามารถกระทำได้ เช่นนี้แล้ว ย่อมมีทางที่จะโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตามความประสงค์ของผู้พูด นอกจากนี้ อริสโตร์เดลยังชี้ให้เห็นว่าสารที่จะทำให้พฤติกรรมการสื่อสารมีผลสัมฤทธิ์สูง จะต้องเป็นสารที่เหมาะสม 适合 สดคดล้องกับโอกาส ซึ่งอริสโตร์เดลสรุปว่ามีอยู่ ๓ ประการด้วยกัน คือ

- ๑.๑) โอกาสที่ผู้ฟังจะต้องตัดสินใจว่าอะไรเป็นเท็จ อะไรเป็นจริง
- ๑.๒) โอกาสที่ผู้ฟังจะต้องซึ้งใจว่าหลักการ หรือข้อเสนอใดเป็นสิ่งที่เหมาะสมน่าจะรับไว้ใช้ต่อไป
- ๑.๓) โอกาสที่ผู้ฟังจะได้รับความประทับใจให้หัวร่องไวซึ่งความเชื่อมั่นอันผ่องใจ แต่เดิน

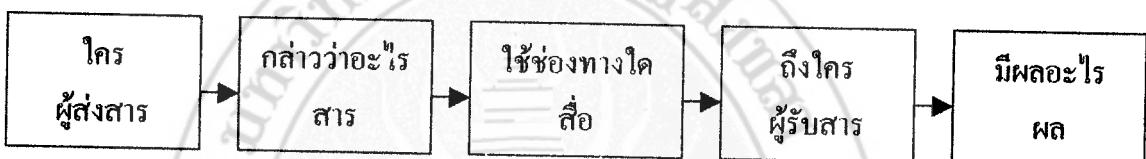
แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของ อริสโตร์เดลนี้ จัดได้ว่าเป็นแบบจำลองพื้นฐานเบื้องต้น ถึงแม้แนววิชาการสื่อสารรุ่นหลังจะได้พยาบาลสร้างแบบจำลองการสื่อสารของมนุษย์ขึ้นอีกหลายแบบด้วยกัน แต่ไม่ได้แตกต่างไปจากแบบของ อริสโตร์เดล อย่างเห็นได้ชัด

๒.) แบบจำลองตามแนวคิดของลาสเวลล์ (Lasswell)

ยาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ ซึ่งเป็นนักรัฐศาสตร์ได้เสนอแนวคิดที่ใช้อธิบายการกระทำการสื่อสาร โดยการตั้งเป็นคำถามดังต่อไปนี้

โครงสร้างที่สำคัญในลักษณะคำานดังกล่าวมี
ใช้ช่องทางการสื่อสารได้
ถึงครึ่งหนึ่ง
มีผลอะไร

องค์ประกอบที่อยู่ในลักษณะคำานดังกล่าวมี ถ้าจะนำมาเขียนเป็นแบบจำลอง
สามารถแสดงได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

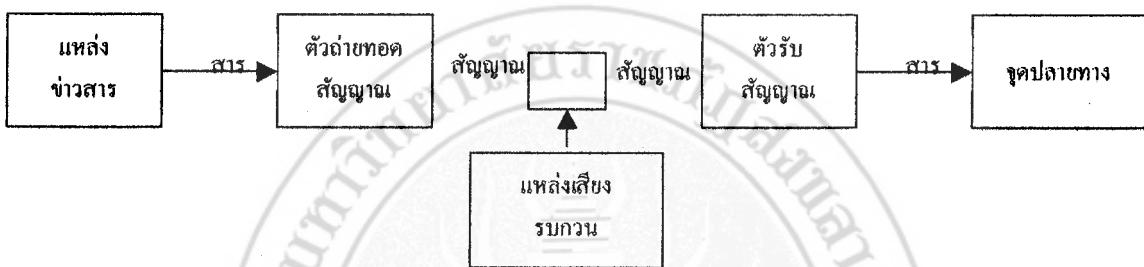

ลักษณะที่ได้กำหนดขององค์ประกอบสำคัญเพิ่มขึ้นอีก 2 ตัว คือ ช่องทางการสื่อสาร และผลสะท้อน สำหรับช่องทางการสื่อสารถูกกำหนดขึ้น เพื่อสนับสนุนความเร็วในการสื่อสาร ให้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ โทรเลข วิทยุ เป็นต้น ส่วนผลกระทบ เป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ส่งสารมีเจตนาบางอย่างไม่น่าเกินน้อยในอันที่จะมีอิทธิพล เห็นอผู้รับสาร ดังนั้น ตามทัศนะของลักษณะที่ถือว่าการสื่อสาร โดยส่วนใหญ่เป็นกระบวนการ การในด้านการโน้มน้าวใจ

๓.) แบบจำลองตามแนวคิดของชานนอนและวีเวอร์ (Shannon & Weaver)

แบบจำลองของชานนอนและวีเวอร์นี้ เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงการสื่อสารยุคเริ่มต้นภายใต้ชื่อ แบบจำลองการสื่อสารทางทฤษฎีคณิตศาสตร์ (The Mathematical Theory of Communication) วัตถุประสงค์เบื้องต้นของแบบจำลองนี้มุ่งประยุกต์เพื่อการศึกษาด้านวิศวกรรมไฟฟ้า เพราะโดยอาชีพแล้วชานนอนและวีเวอร์ เป็นนักคำนวณด้านวิศวกรรมไฟฟ้า ประจำบริษัทโทรศัพท์เบลล์ในสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม แบบจำลองของเขาก็สองนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการศึกษาแบบจำลองการสื่อสารระหว่างมนุษย์มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากหลักฐานข้อเท็จจริงที่ว่า แบบจำลองของเขาก็สองได้ถูกนำไปใช้อ้างอิงในการสร้างแบบจำลองการสื่อสารของมนุษย์ในระยะต่อมา ภายหลังเป็นจำนวนมาก

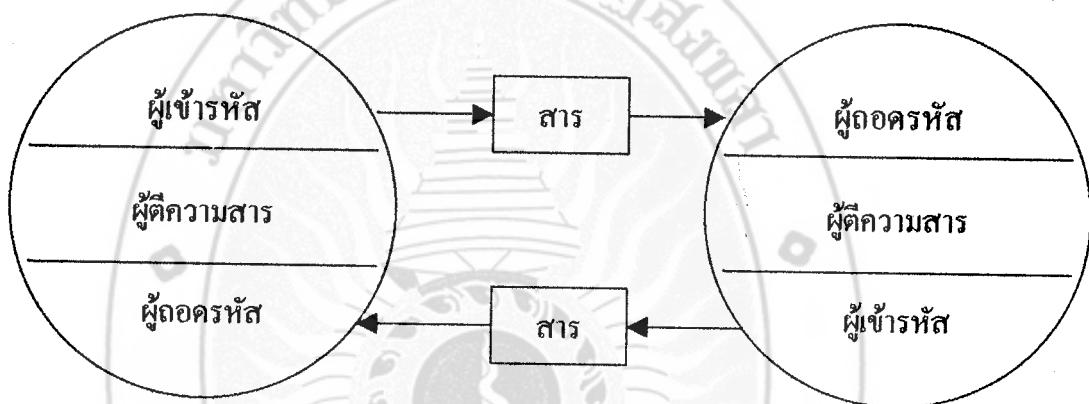
การสื่อสารตามแนวคิดของแผนนอนและวีเวอร์นี จัดเป็นกระบวนการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรง โดยมีทัศนะว่าพฤติกรรมการสื่อสารเกิดขึ้น จากการกระทำของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเพียงฝ่ายเดียว องค์ประกอบสำคัญทั้ง ๕ ประการของแบบจำลองนี้ สามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ ดังรูปต่อไปนี้

กระบวนการสื่อสารตามแบบจำลองนี้ แสดงให้เห็นว่าแหล่งข่าวสารทำหน้าที่ส่งสารออกไป ต่องานนั้นตัวถ่ายทอดสัญญาณจะเปลี่ยนสารที่ถูกส่งเข้ามาให้มีสภาพเป็นสัญญาณ แล้วส่งต่อไปยังตัวรับสัญญาณ ซึ่งจะทำหน้าที่เปลี่ยนสัญญาณที่ได้รับมาให้อยู่ในสภาพของสารที่พร้อมจะส่งไปยังชุดปัลส์ทาง กือ ผู้รับสารนั้นเอง อย่างไรก็ตาม ในขณะที่มีการส่งสัญญาณ อาจจะมีบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเกิดจากแหล่งสื่อสาร เช่น เทคนิคพลาด หรือขัดขวาง เป็นผลให้สัญญาณที่ถ่ายทอดไป กับสัญญาณที่ได้รับมีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้สารที่ส่งออกไป กับสารที่ผู้รับชุดปัลส์ทางได้รับ อยู่ในสภาพที่มีความหมายไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้พฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์ประสบความล้มเหลวหรือผิดพลาด ในระยะหลังเข้าทั้งสองได้พยายามค้นหากลไกในการจัดแบ่งสื่อสารในกระบวนการ ซึ่งต้องเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ในฐานะที่เทียบเท่ากับองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง กือ ผลลัพธ์

๔.) แบบจำลองตามแนวคิดของอสกูด (Osgood)

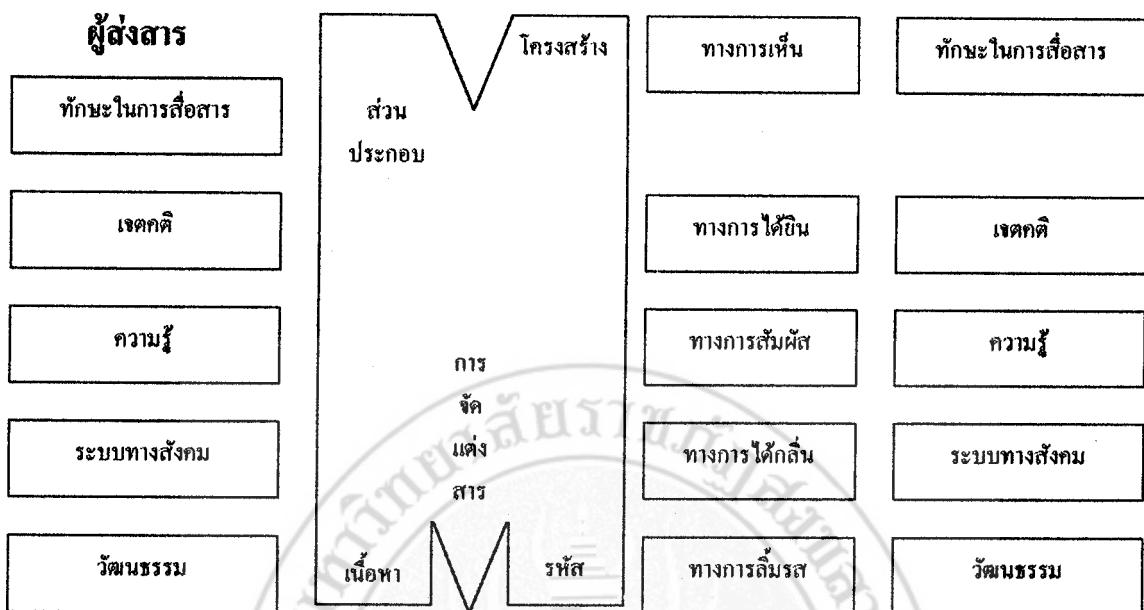
แบบจำลองของอสกูด แตกต่างจากแบบจำลองที่กล่าวมาข้างต้น ตรงที่มุ่งพิจารณาเฉพาะเจาะจงที่พฤติกรรมของผู้มีส่วนสำคัญในกระบวนการสื่อสาร กล่าวคือ พยายามเน้นให้เห็นว่าผู้ร่วมทำการสื่อสารทั้งสองฝ่าย ต่างทำหน้าที่เป็นผู้ส่งและผู้รับสาร พร้อมกับเป็นผู้เข้ารหัสและถอดรหัส รวมทั้งเป็นผู้ตีความสารไปในขณะเดียวกันด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นแผนภูมิดังนี้

แบบจำลองของอสกูด ใช้คำว่า “ผู้ตีความสาร” แทน “ผู้ส่งสารและผู้รับสาร” การกระทำของทั้งสองฝ่ายจึงมีลักษณะเท่าเทียมกัน กล่าวคือ ตลอดระยะเวลาที่มีการติดต่อสื่อสารกัน ต่างฝ่ายต่างผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่ในด้านการเข้ารหัส การถอดรหัส และการตีความสารสลับกันไป สำหรับการตีความสารจะแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันย่อมขึ้นอยู่กับกรอบแห่งการเข้าใจ (frame of reference) ของผู้กระทำการสื่อสารทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ

๕.) แบบจำลองตามแนวคิดของเบอร์โล (Berlo)

เบอร์โล ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสื่อสารไว้ ๖ ประการ คือ (๑) แหล่งกำเนิดสาร (๒) ผู้เข้ารหัส (๓) สาร (๔) ช่องทางการสื่อสาร (๕) ผู้ถอดรหัส และ (๖) ผู้รับสาร แนวคิดดังกล่าวเนี้ยกลดเคียงกับแนวคิดของอสกูดมาก ในแท้ที่ว่าแหล่งกำเนิดสารทำหน้าที่ในการเข้ารหัสไปด้วยในตัว เช่นเดียวกับผู้รับสารที่ทำหน้าที่ในการถอดรหัสไปด้วยเหมือนกัน เบอร์โล ได้ขยายความคิดโดยการอธิบายเพิ่มเติมว่า การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะมีความเข้าใจในความหมายของสารตรงกันได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ในองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารแต่ละตัว ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภูมิดังรูปด่อไปนี้

ตามทัศนะของเบอร์โลนน์ แสดงให้เข้าใจว่า ประสิติกภาพของการสื่อสาร จะเป็นไปตามเจตนาณพ์ของผู้สื่อสารหรือไม่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัจจัยอื่นในแต่ละองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

๕.๑) ปัจจัยอื่นของผู้สื่อสารและผู้รับสาร ได้แก่ (๑) ทักษะในการสื่อสาร (communication skills) (๒) เจตคติ (attitudes) (๓) ความรู้ (knowledge) (๔) ระบบ สังคม และวัฒนธรรม (social and cultural system)

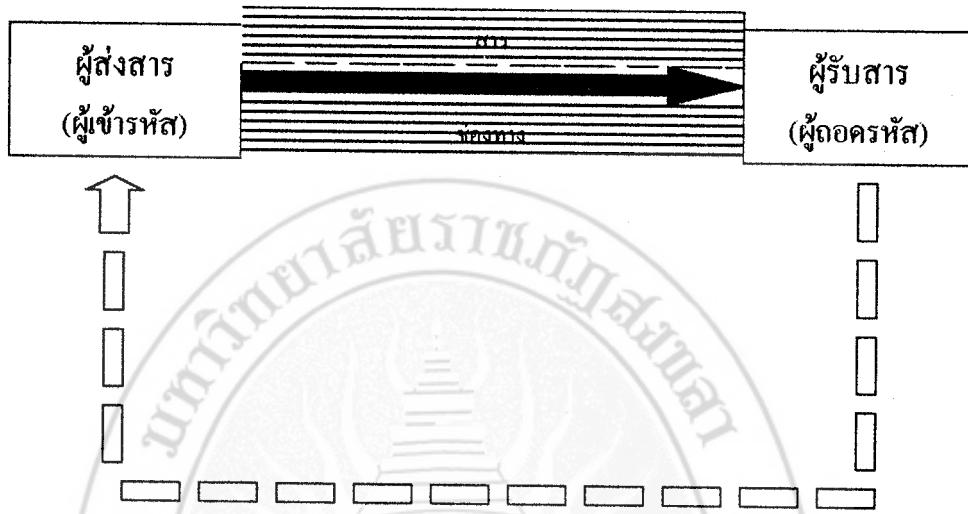
๕.๒) ปัจจัยอื่นของสาร คือ ส่วนประกอบ (elements) และโครงสร้าง ของสาร (structure) ซึ่งอยู่ในรูปของ (๑) รหัส (code) (๒) เนื้อหา (content) (๓) การจัด แต่งสาร (treatment)

๕.๓) ปัจจัยอื่นของสื่อ คือ ช่องทางต่าง ๆ ที่นำสารไปสู่ประชาทรัพ ความรู้สึกทึ้ง & ได้แก่ (๑) ทางการเห็น (๒) ทางการได้ยิน (๓) ทางการสัมผัส (๔) ทาง การได้กลิ่น (๕) ทางการลิ้มรส

๖.) แบบจำลองตามแนวคิดของโรเจอร์ (Rogers)

โรเจอร์ มีแนวคิดคล้ายคลึงกับดาสวอล์ด คือ เน้นความสำคัญที่ผลสะท้อน ที่เกิดจากการกระทำการสื่อสาร นอกจากนี้ยังเน้นที่ผลข้อนกตับอีกด้วยในขณะเดียวกัน โรเจอร์ ได้เสนอปัจจัยหลักเพิ่มขึ้นอีก ๒ ประการ คือ สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ในขณะที่เกิดการ สื่อสาร ปัจจัยทั้ง ๒ นี้ มีส่วนกำหนดลักษณะของผลสะท้อน และผลข้อนกตับของการสื่อสาร ในแต่ละครั้ง ซึ่งความสัมพันธ์ของปัจจัยดังกล่าวจะเป็นได้ด้วยเงื่อนไขแผนภูมิในรูปต่อไปนี้

**สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์
ในขณะที่เกิดการสื่อสาร**

โรเจอร์ได้อธิบายว่า ผลสะท้อนที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารที่เขามุ่งหวังมี ๓ ประการ คือ

(๑) การเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ ความเข้าใจ บางประการว่า นวัตกรรมหรือแนวคิดใหม่ที่ได้เสนอไปนั้น จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร

(๒) การเปลี่ยนแปลงเจตคติ เป็นการโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารมีเจตคติที่เห็นชอบ กับนวัตกรรมและจากเจตคติดังกล่าวนี้ ทำให้สามารถทำงานดึงแนวโน้มของพฤติกรรมว่าจะเป็น ไปตามความประสงค์ของผู้ส่งสารหรือไม่ แต่ไม่ได้หมายความว่าเจตคติจะเป็นตัวชี้บ่งถึงพฤติกรรมของผู้รับสารได้เสมอไปทุกราย

(๓) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ (overt behavior) เช่น การร่วมมือในการวางแผนครอบครัว การปลูกพืชไร่ พัฒนาการปลูกผัก เป็นต้น

องค์ประกอบที่สำคัญในแบบจำลองของโรเจอร์มีทั้งหมด ๖ องค์- ประกอบ คือ (๑) ผู้ส่งสาร (๒) ช่องทางการสื่อสาร (๓) สาร (๔) ผู้รับสาร (๕) ผล สะท้อน และ (๖) ผลย้อนกลับ แนวคิดของโรเจอร์นั่งเน้นที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจต คติของผู้รับสาร แบบจำลองของโรเจอร์มักถูกนำมาใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับการแพร่กระจาย นวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงการพัฒนาด้านการเกษตร สุขภาพอนามัย และคุณภาพ ชีวิตของผู้ที่อยู่ในสังคมชนบท

จากการศึกษาโครงสร้างขององค์ประกอบแห่งกระบวนการสื่อสารจากแบบจำลองทั้ง ๖ แบบข้างต้น จะเห็นได้ว่าแบบจำลองแต่ละแบบจะเน้นประเด็นสำคัญของกระบวนการสื่อสารแตกต่างกันไป กล่าวคือ แบบจำลองของ อริสโตเตล และลากาสวอลด์ ซึ่งถือว่าเป็นฐานของแบบจำลองอื่น ๆ ในระยะต่อมา เน้นที่ประสิทธิผลการ โน้มนำว่าในลักษณะใด ลักษณะหนึ่งเป็นสำคัญ แบบจำลองของแซนนอนและวีเวอร์ เน้นหนักด้านเทคนิคการส่งสาร ที่พยายามลดอุปสรรคที่เกิดจากแหล่งรบกวนต่าง ๆ สำหรับแบบจำลองของอสกูด เบอร์โล และโรมเจอร์ เน้นที่ตัวเร้า (ซึ่งหมายถึงสาร) ประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ตลอดจนสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่การสื่อสารเกิดขึ้น ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้มีส่วนกำหนด พฤติกรรมการสื่อสารให้เป็นผลอย่างไร ด้วยหนึ่งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ดังนั้น แบบจำลองแต่ละแบบไม่สามารถนำมาอธิบายครอบคลุมให้เข้าใจถึงพฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมการสื่อสารทั้งปวงได้ ผู้ที่จะนำแบบจำลองไป วิเคราะห์ปรากฏการณ์แห่งพฤติกรรมการสื่อสารได้ถูกต้องแม่นยำหรือไม่ จำเป็นจะต้องรู้จัก เลือกแบบที่จะนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละกรณีและแต่ละโอกาส

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวสรุปได้ว่า องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการสื่อสารนั้นมี ๕ ประการ คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของกระบวนการสื่อสาร คือ เพื่อให้ผู้ร่วมกระทำการสื่อสารทั้ง ๒ ฝ่าย ได้รับสารพร้อมกับความ สาร ได้อย่างถูกต้อง ในขณะเดียวกันกีสามารถที่จะส่งสาร ถ่ายทอดต่อไปหรือปฏิบัติตาม ข้อเสนอแนะของสารนั้น ได้อย่างถูกต้อง เช่น กันตัววิชัย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๓๗ : ๘๙)

จากการศึกษาเกี่ยวกับแบบจำลองพฤติกรรมการสื่อสารทั้ง ๖ แบบ ตามที่กล่าว ข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แบบจำลองของลากาสวอลด์ กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ของกระบวนการสื่อสาร สดุดด้องกับพฤติกรรมการสื่อสารโดยทั่วไปของบุคคลส่วนใหญ่ใน สังคมมากกว่าแบบจำลองอื่น นอกจากนี้จากการศึกษาเกี่ยวกับคำอธิบายเรื่ององค์ประกอบของ การพูดในหนังสือวิชาภาษาไทย พบว่าส่วนใหญ่จะกล่าวถึงกระบวนการสื่อสารว่า มี องค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ในลักษณะเดียวกันกับแนวคิดของลากาสวอลด์ ดังตัวอย่างคำอธิบาย ของ ณรงค์ ทองปาน (๒๕๒๑ : ๓ - ๔) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบการพูดว่ามี ๕ ประการ คือ

(๑) ผู้พูด เป็นผู้แสดงออกซึ่งความสามารถ และถ่ายทอดความรู้ ความคิด ผลลัพธ์ที่ค้นพบของตน ไปสู่ผู้ฟังโดยการพูด

(๒) สารหรือเนื้อเรื่องที่จะพูด สารหรือเนื้อเรื่องเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้พูดได้รับผลสำเร็จในการพูด

(๓) สื่อหรือเครื่องมือในการสื่อความหมาย เครื่องมือในการสื่อความหมายที่สำคัญที่สุดก็คือ ภาษา นอกจากนี้ น้ำเสียง อาการปักระยะ ท่าทาง รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย ก็เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การสื่อความหมายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(๔) ผู้ฟัง ผู้ฟังอาจจะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้

(๕) ผลที่เกิดขึ้น ในการพูดแต่ละครั้ง ผู้พูดจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายอย่างไร จะให้อะไรแก่ผู้ฟัง ผลของการพูดจะบรรลุหรือไม่ อาจจะวัดได้จากปฏิกริยาของผู้ฟัง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ตัดสินใจเลือกแนวคิดแบบจำลองการสื่อสารของศาสตราจารย์ มาใช้เป็นกรอบในการกำหนดหัวข้อประเด็นที่จะทำการศึกษาในงานวิจัยเรื่องวิชาภาษาศาสตร์นานาพุทธ ในครั้งนี้

๓. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผู้พูด

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผู้พูด หัวข้อที่จะนำเสนอ มีดังนี้

๓.๑ ความสำคัญของการพูด

วัสดันต์ บุญคิจิต (๒๕๔๔ : ๑-๓) กล่าวถึงความสำคัญของการพูดไว้ ดังนี้

(๑) การพูดเป็นการสื่อความหมายที่ให้ผลดีที่สุด การพูดทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายกว่าการสื่อความหมายแบบอื่น ไม่ว่าจะเป็นการเขียนหรือการแสดงท่าทาง สามารถรับรู้และเข้าใจได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และประยุกต์ เพราะทุกคนมีสิ่งนี้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว

(๒) การพูดช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพ การพูดมีส่วนช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพทั้งในทางตรง และทางอ้อม เพราะหากกล่าวถึงการพูดเป็นหลัก การพัฒนาบุคลิกภาพก็เป็นส่วนหนึ่งของการพูด ในขณะเดียวกันเมื่อกล่าวถึงการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นหลัก การพัฒนาการพูดก็เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคลิกภาพเช่นกัน การพูดนั้นมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระบบความคิด การหาคำพูดที่เหมาะสม การเปลี่ยนเสียงออกเสียง และการแสดงออก อันได้แก่ สีหน้า แววตา ท่าทาง และท่วงท่าในการพูด ส่วนเรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพนั้น

ประกอบไปด้วยบุคลิกภาพภายใน ได้แก่ ความคิด ความเชื่อมั่น ความรอบรู้ ปฏิภาณไหวพริบ ความจำ ความจริงใจ อารมณ์ขัน ฯลฯ และบุคลิกภาพภายนอก ได้แก่ การแต่งกาย การประพฤติสีหน้า สายตา กิริยาท่าทางต่าง ๆ ฯลฯ จะเห็นได้ว่า การพูดและการพัฒนาบุคลิกภาพมีความเกี่ยวพัน ผสมกลมกลืนกันอย่างแยกไม่ออกร จนอาจกล่าวได้ว่า การพูดได้จะมีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพของบุคคลไปด้วยในตัว

๓) การพูดช่วยเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ การพูดช่วยให้เกิดความเข้าใจกัน และจะเป็นพื้นฐานนำมาซึ่งมิตรภาพที่ดีต่อกัน จะเห็นได้ว่าผู้ที่ “พูดดี” มักจะมีเพื่อนฝูงติดต่อคบหาสมาคมเป็นจำนวนมาก ตรงข้ามกับคนที่ “ไม่พูด” หรือ “พูดไม่เป็น” อาจก่อให้เกิดบรรยายกาศที่อัดอัด แก่ผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ขณะที่คนที่ “พูดมาก” หรือ “ปากเสียง” แม้จะเป็นคนรูปร่างหน้าตาดี มีฐานะร่ำรวย ก็ยากที่จะหานคนคบหาสมาคมด้วยความจริงใจได้ การพูดดีจึงเป็นการเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ขึ้นพื้นฐาน นอกเหนือการพูดเป็นการ “ขายความคิด” การพูดมีพลานุภาพมหาศาล สามารถสร้างสรรค์ความรัก ความชอบ ความเข้าใจ ความเครียด ความโกรธ ความอาฆาตແคน สามารถสร้างมิตรภาพ ความสมานฉันท์ ความร่วงโรยแตกแยก การพูดสามารถสร้างคนให้ประสบความสำเร็จ แต่ขณะเดียวกัน ก็อาจจะทำลายคนให้ล้มเหลวได้ การพูดดีจึงเปรียบเสมือนการขายความคิดให้แก่คนอื่น หากพูดไม่ดีก็ย่อมจะหานชื่อไปบริโภค หรือหานคนฟังไม่ได้

๔) การพูดช่วยเสริมสร้างการเป็นผู้นำ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าผู้นำกับผู้ตามนั้น มีสัดส่วนของการพูดกับการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน ดังคำกล่าว “ผู้นำสั่งงานด้วยปาก ผู้ตามปฏิบัติงานด้วยมือ” ด้วยเหตุนี้คนที่ทำงานเก่งแต่อย่างเดียว โดยพูดไม่เป็นเลย ก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความเป็นผู้นำได้

๓.๒ จุดประสงค์ของการพูด

สนิท ตั้งทวี (๒๕๓๕ : ๔) กล่าวถึงจุดประสงค์ของการพูดโดยทั่วไปดังนี้

คือ

๑.) เพื่อให้ความรู้ เช่น การสอนหรือการบรรยายในห้องเรียน การเสนอเรื่องในการประชุมทางวิชาการ การบรรยายหรือปาฐกถาที่มีลักษณะให้ความรู้ การอภิปรายให้แนวความคิดต่าง ๆ เป็นต้น

๒.) เพื่อเรียกร้องความสนใจ เช่น การพูดของประธานเพื่อแนะนำผู้มีเกียรติ การพูดก่อนการประชุมหลัก การเล่าเรื่องการท่องเที่ยวที่น่าตื่นเต้น การพูดของผู้ประกาศ เป็นต้น

๓.) เพื่อเร้าใจ เช่น การเชิญชวนให้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ หรือซักชวนให้ช่วย กันซื้อสินค้าไทย ให้รู้จักระยะหด หรือการร่วมบริจาค เป็นต้น

๔.) เพื่ออาชานะใจ การพูดชนิดนี้คล้ายกับการพูดเพื่อเร้าใจ ต่างกันที่ต้องการให้ผู้ฟังเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่รวดเร็กว่า การพูดทำนองนี้มักใช้กับการหาเสียง การเสนอการเปลี่ยนแปลงหลักการที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง การพูดของนายในศาลเพื่อจะให้ผู้พิพากษาเชื่อว่า จำเลยไม่มีความผิด การพูดของกรรมการที่พยายามอธิบายเพื่อให้สภាដ่า嫩กฎหมาย เป็นต้น

๕.) เพื่อมารยาทดังสังคม เช่น การพูดเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ การกล่าวอวยพร กล่าวสคุดี ให้โอวาท กล่าวคำปราศรัย กล่าวคำต้อนรับ เป็นต้น

๓.๓ ประเภทของการพูด

การแบ่งประเภทของการพูด แบ่งได้หลายแบบ คือ

๓.๓.๑ แบ่งตามโอกาสที่พูด

การแบ่งการพูดตามโอกาส แบ่งได้ ๒ แบบ ดังนี้ (กรมการฝึกหัดครู)

(๑๕๑๑ : ๑๒๐)

๑) การพูดแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การพูดในโอกาสธรรมชาติ หรือในชีวิตประจำวัน มี ๒ อย่าง คือ (๑) การพูดทั่วไป เช่น การพูดรำหัวงัญชาติสนิมิตร สหาย ครูอาจารย์ ซึ่งพบปะพูดจากันอยู่เสมอ (๒) การสนทนપ្រារຍ เช่น การพบปะสังสรรค์ในสังคม การต้อนรับ การรวมกลุ่มกันแสดงความคิดเห็นปัญหารือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การประชุมป្រឹមាងหารือของกลุ่มนบุคคล เป็นต้น

๒) การพูดแบบเป็นทางการ หมายถึง การพูดในโอกาสพิเศษนอกเหนือจากการพูดในชีวิตประจำวัน เป็นการพูดในที่ชุมนุมชน การใช้ภาษาและรูปแบบการพูด จะมีลักษณะแตกต่างไปตามลักษณะการพูดประเภทนั้น ๆ การพูดแบบนี้ แบ่งตามจำนวนผู้พูด ออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้ (๑) การพูดเดี่ยว หมายถึง การพูดที่มีผู้พูดคนเดียว เช่น การแนะนำ การอธิบาย การแสดงปาฐกถา การบรรยาย การกล่าวต้อนรับฯลฯ (๒) การพูดกลุ่ม หมายถึง การพูดที่มีผู้พูดหลายคน เช่น การสนทนาอย่างเป็นทางการ การอภิปราย ฯลฯ

๓.๓.๒ แบ่งตามลักษณะวิธีการพูด

การแบ่งประเภทการพูดตามลักษณะวิธีการพูด แบ่งได้ ๔ ประเภท ดังนี้ (นิรัตน์ จริตร อ้างจาก Richard E. Whitman and Paul H. Boase ๒๕๓๓ : ๑๐-๑๑)

- ๑) การพูดแบบกะทันหัน (Impromptu) เป็นการพูดที่ผู้พูดไม่ทราบล่วงหน้าว่าต้นจะต้องพูด เช่น การพูดในโอกาสพิเศษต่าง ๆ อาทิ ในงานเลี้ยงรับรอง เป็นต้น
- ๒) การพูดจากหัวข้อหรือโน้ตบ่อก (Extemporaneous)
- ๓) การพูดจากความจำ (Memorized) คือ ผู้พูดท่องจำเนื้อหามาพูด
- ๔) การพูดจากฉบับต้นร่าง (Manuscript) คือ การพูดโดยการอ่านจากต้นร่างที่เขียนไว้แล้วอย่างสมบูรณ์

๓.๓.๓ แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการพูด

ลักษณะการพูดที่แบ่งตามจุดมุ่งหมาย นั้นควรรู้ ณ ต้นนะรัตน์ (๒๕๑๕ : ๕๗-๑๐๑) แบ่งไว้ ๓ ประเภท ดังนี้

- ๑) การพูดเพื่อความบันเทิง (The Entertaining Speech) ได้แก่ การพูดในงานรื่นเริงสังสรรค์ จุดมุ่งหมายเพื่อให้ความบันเทิงสนุกสนานแก่แขกที่มาในงาน
- ๒) การพูดเพื่อให้ความรู้หรือเล่าข้อเท็จจริง (The Informative or Instructive Speech) ได้แก่ การพูดเพื่อให้ความรู้ หรือเล่าข้อเท็จจริง เช่น การรายงานต่าง ๆ ด้วยภาษา การบรรยายในมหาวิทยาลัย การแตลงข่าวที่มีการอ่านเอกสารประกอบ การแนะนำแขกผู้มีเกียรติอย่างเป็นพิธีการ (formal) เป็นต้น การพูดชนิดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจ
- ๓) การพูดเพื่อชักจูง (The Persuasive or Influenceh Speech) ได้แก่ การพูดเพื่อให้ผู้ฟังได้รู้ เพื่อให้ผู้ฟังเชื่อและเพื่อให้ผู้ฟังเห็นด้วยทั้งความคิด และการกระทำตามความมุ่งหมายของผู้พูด เช่น การพูดเกี่ยวกับโฆษณาเพื่อขายสินค้า การเทคโนโลยี การนำเสนอ ทางการเมือง ฯลฯ

๓.๔ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังสนใจการพูด

นิพนธ์ ศศิธร (๒๕๒๘ : ๑๐๒-๑๐๓) ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ปัจจัยที่สำคัญของความสนใจของผู้ฟังที่จะมีต่อการพูด แบ่งพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

- ๑) ปัจจัยภายนอก แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ก. ส่วนที่เกี่ยวกับเสียงและกิริยาอาการ เสียงที่ชวนให้ตึงใจฟัง ได้แก่ เสียงที่ดังพอ ชัดเจน สูง ๆ ต่ำ ๆ ช้า ๆ เร็ว ๆ สนับ

กันไป กิริยาอาการที่ชวนให้เกิดความตั้งใจ ได้แก่ การใช้มือไม้ทำทางไม่จำเจซ้ำๆ และปัจจัยประเทกความแปลงๆ ใหม่ ๆ ความเปลี่ยนแปลงหรืออื่น ๆ ฯ. ส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่พูดเนื้อหาหรือถ้อยคำที่ใช้พูดจะก่อให้เกิดความตั้งใจฟังได้ ถ้ามีลักษณะดังต่อไปนี้ (๑) มีความเข้มข้น (๒) ความขัดกันหรือความแปลงใหม่ (๓) ความเคลื่อนไหว ความเปลี่ยนแปลงกล่าวคือ ความตั้งใจฟังจะมีสูงขึ้นในการพูดที่ใช้นิทานสั้นกับคำคม คำกลอน พ่อนในการพูด การใช้ประโยชน์สั้นบ้าง ยาวบ้าง และ (๔) การกล่าวซ้ำ หรือย้ำความ

(๕) ปัจจัยภายใน คนเราสนใจกับเครื่องกระตุ้นที่เกี่ยวกับความคิดของตนเอง ถ้าพูดตรงใจของผู้ฟังแล้วย่อมได้รับความสนใจสูง ดังหลักสำคัญที่กล่าวว่า “มนุษย์จะเชื่อตามที่ตัวเชื่อยู่แล้วเท่านั้น” ดังนั้นคำพูดที่จะเรียกความสนใจได้ ต้องกระตุ้นให้ตรงใจผู้ฟัง

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ (๒๕๓๓ : ๑๗-๒๐) กล่าวว่า ถ้ามาลองนับดูว่า สาเหตุมาจากการอะไรกันแน่ ที่ทำให้ผู้ฟังสนใจในการพูด จากผู้พูด ผู้ฟัง เรื่องราวหรือสิ่งแวดล้อม กำหนดบก็คือ มาจาก “ผู้พูด” นั่นเอง ทินวัฒน์ได้แยกแบ่งปัจจัยความสนใจของผู้ฟังที่มีต่อการพูดของแต่ละคนตามแนวคิดของ อ.แلن เอช. มนต์โร ไว้ดังนี้ ๑) เนื้อหาสาระในการพูด มีประโยชน์น่าสนใจมีคุณค่า ผู้ฟังให้ความสนใจร้อยละ ๕๐ ๒) บุคลิกภาพ รูปร่างหน้าตา การประกายสายตา การใช้ท่าทางและเสียงของผู้พูด ผู้ฟังให้ความสนใจ ร้อยละ ๑๐ ๓) ศักดิ์ปะใน การถ่ายทอด ผู้ฟังให้ความสนใจร้อยละ ๒๐ และ ๔) คำนำและการสรุปจบผู้ฟังให้ความสนใจร้อยละ ๒๐%

๓.๔ ลักษณะการพูดที่ดี

ลักษณะการพูดที่ดี มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ (นิพนธ์ ศศิธร ๒๕๒๙ : ๑๒ - ๑๖)

๑) มีถ้อยคำดี ได้แก่ ก.ถ้อยคำที่เป็นความจริง พูดจากใจจริง ข.ถ้อยคำที่มีประโยชน์ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ส่อเสียด นินทา ค. เป็นที่พึงพอใจแก่ผู้ฟัง เป็นคำพูดที่ไฟแรง สุภาพ นุ่มนวล สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความเข้าใจและความมีมิตรไมตรีต่อกัน

๒) มีความเหมาะสม คือ ก.เหมาะสมกับกาลสมัย ข.เหมาะสมกับเวลาที่กำหนดให้ ค.เหมาะสมกับกาลเทศะ สถานที่ โอกาส ง.เหมาะสมกับบุคคล

๓) มีความนุ่มนวลดี ต้องทราบแล้วชัดว่า พูดเพื่ออะไร พูดให้ครisp ต้องเตรียมพูดให้ถูกจุดนุ่มนวล ทั้งจุดนุ่มนวลทั่วไป และจุดนุ่มนวลเฉพาะ

๔) มีศิลปะการแสดงดี ได้แก่ การใช้เสียง สายตา ปากปริยาทำทางต่าง ๆ เป็นต้น

นิรัตน์ จรจิตร (๒๕๓๓ : ๑๓-๑๔) กล่าวถึงการพูดคิดว่ามีลักษณะสำคัญ ๕ ประการ คือ

(๑) มีถ้อยคำดี ถ้อยคำดีต้องประกอบด้วย (๑) มีความไพเราะ พูดจาสุภาพ อ่อนหวาน มีทางเสียงไม่กระโขกโขกหาก และไม่ญี่ยะคลอก (๒) เป็นความจริง สิ่งที่พูดต้องไตรตรองแล้วว่าเป็นความจริง ถึงพูดออกไป (๓) มีประโยชน์ต้องพิจารณาว่าความจริงนั้นมีอุดไปแล้ว หากไม่มีประโยชน์หรือเป็นผลเสียก็ไม่ควรพูด (๔) ผู้ฟังพอใจ ไม่ควรพูดให้ใครต้องเสียหาย เสียใจ และเสียความรู้สึก พูดไปแล้วให้เกิดมิตรไมตรีที่ดีต่อ กัน

(๕) มีความเหมาะสม คือ (๑) เหมาะสมกับกาล ต้องรู้ว่าเวลาใดควรพูด หรือ ไม่ควรพูด ควรพูดอะไรย่างไร รวมทั้งควรพูดสั้นยาวนานน้อยแค่ไหน (๒) เหมาะสมกับ เทศะ เช่น ไม่ควรพูดรื่งบันเทิงในงานศพ (๓) เหมาะสมกับบุคคล คือ การพูดกับเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้หญิง ผู้ชาย พระภิกษุฯ ฯ และต้องใช้ภาษาให้เหมาะสม

(๖) มีความมุ่งหมาย รู้ว่าจะพูดทำไม พูดเพื่ออะไร

(๗) มีศิลปะใช้ศิลปะของ การพูด เช่น การใช้เส้น้ำ ทำทาง น้ำเสียง และ สายตา รวมทั้งจิตวิทยาในการพูด

(๘) เว็บวิถุจริต คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหายน ไม่พูดเพ้อเจ้อ และไม่พูด ส่อเสียด

๓.๖ การเตรียมการพูด

ในการพูดแต่ละคราว ผู้พูดจะต้องมีการเตรียมการพูดเป็นอย่างดี ซึ่งมีลำดับ ขั้นในการเตรียม ดังต่อไปนี้ (กมล การกุศล ๒๕๔๗ : ๕-๑๐)

(๑) กำหนดจุดมุ่งหมายของการพูด ว่าพูดเพื่ออะไร ให้ข้อเท็จจริงหรือซักจุน ใจให้กดดัน หรือพูดเพื่อความสนุกสนานบันเทิง จะพูดให้ครับ (วิเคราะห์ผู้ฟัง) เพื่อ กำหนดจุดมุ่งหมายในการพูดให้ได้ผลตามท้องการ

(๒) กำหนดหัวข้อเรื่อง (ถ้าเลือกได้) หรือทราบหัวข้อเรื่องที่ผู้อื่นกำหนดให้ พูด เพื่อจะได้กำหนดขอบเขตว่าจะพูดถึงอะไรบ้าง ประเด็นไหนจะพูดมากน้อยเพียงใด

(๓) รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จะใช้ในการพูดจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ

๔) เตรียมวางแผนเรื่อง วางแผนข้อบอധ ฯ ให้ตรงกับจุดประสงค์ เริ่งดำเนินหัวข้อว่าจะพูดอะไรก่อนหลัง จะยกตัวอย่างตรงไหน จะใช้อุปกรณ์อะไรประกอบตรงไหน

๕) เรียนรู้เนื้อความให้เข้มโยงกัน คือ แต่ละหัวข้อต้องสัมพันธ์กันโดยตลอด ไม่ว่ากลับไปกลับมา

๖) กำหนดเวลาให้พอเหมาะสม ไม่ควรพูดเกินเวลา จัดแบ่งไว้ให้เหมาะสมว่าจะพูดคำนำท่าไร เนื้อเรื่องท่าไร และสรุปท่าไร

๗) อาจใช้บันทึกข้อเป็นเครื่องช่วยความจำ แต่ไม่ควรก้มดูบ่อยนัก จะทำให้เสียบุคลิกภาพ และไม่ควรท่องจำข้อความที่เขียนมา

๘) ข้อมูล เมื่อครั้งเตรียมทุกอย่างพร้อมแล้ว ก็ควรฝึกซ้อมพูด ถ้าพูดหน้ากระบอกนานใหญ่ ๆ ได้ยังดี จะได้สังเกตอธิบายถึงท่วงทีในการพูดด้วย ฝึกงานคล่องแคล่วและมั่นใจว่าเมื่อถึงคราวพูดจริง ๆ จะพูดได้โดยไม่ติดขัดและได้รับความสำเร็จ

๓.๑ การวิเคราะห์ผู้ฟัง สถานที่ โอกาส และเวลา

ผลิตา โชติรังสียากรุด (๒๕๔๒ : ๔๐-๔๓) กล่าวถึงเรื่อง การวิเคราะห์ผู้ฟัง สถานที่ โอกาส และเวลา ไว้วังนี้

๓.๑.๑ การวิเคราะห์ผู้ฟัง ผู้ฟูจะต้องวิเคราะห์และเข้าใจผู้ฟัง รู้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ฟังในเรื่องต่อไปนี้

(๑) จำนวน จำนวนผู้ฟังมีความสัมพันธ์กับการใช้ระดับเสียง การเตรียมเนื้อหา และวิธีการพูดของผู้พูด

(๒) เพศ ผู้ฟูจะต้องคำนึงว่า กลุ่มผู้ฟังเป็นเพศใด ชายส่วน หรือหญิงส่วน หรือนมีทั้งหญิงและชายคละกัน เพื่อที่จะได้เตรียมเรื่องให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

(๓) วัย ผู้ฟังที่มีวัยแตกต่างกัน ประสบการณ์ ความสนใจ ค่านิยม และทัศนคติย่อมแตกต่างกัน ผู้พูดควรเลือกเรื่อง วิธีการพูด และการใช้ถ้อยคำให้เหมาะสม สอดคล้องกับผู้ฟังในแต่ละวัย ดังนี้ ก.วัยเด็ก เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น เชื่อถือตั้งใจฟังไม่นาน การพูดต้องมีความสนุกสนานตื่นเต้น ลือจังหวะการพูด เสียง ต้องไม่รำเริง ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เรื่องที่พูดควรແงด้วยอารมณ์ขัน ไม่ควรเล่าเรื่องสลดสะยอง เพราะจะทำให้เด็กกลัว เป็นการทำลายสุขภาพจิตเด็กได้ ข.วัยหนุ่มสาว เป็นวัยที่มีประสบการณ์ชีวิตน้อย มีความคึกคักนอง ชอบเหตุการณ์ทันสมัย ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ อย่างแสดงออก ผู้พูดควรเลือกเรื่องพูดที่ทันสมัย สนุกสนาน และเปิดโอกาสให้เข้าใจแสดงความคิดเห็น ใช้ภาษาที่สอดคล้อง

เหมาะสมกับผู้ฟัง ค.วัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่มีประสบการณ์กว้างขวาง มีความรอบรู้เรื่องต่าง ๆ สนุกกับการทำงาน การสร้างฐานะ เกียรติยศและชื่อเสียง สนใจเรื่องการสร้างบุคลิกภาพของตน การเลี้ยงบุตร เศรษฐกิจ ฯลฯ ผู้พูดควรเลือกเรื่องที่มีสาระมีเหตุผล มีข้อเท็จจริงถูกต้อง ชัดเจน ง.วัยชรา เป็นวัยที่เกิดความรู้สึกว่าห่วง สนใจและกังวลเรื่องสุขภาพ ต้องการให้คนอื่นเห็นความสำคัญของตน สนใจสิ่งที่เป็นที่พึงทางใจ เช่น ศาสนา ธรรมะ ผู้พูดควรพูดเรื่องเกี่ยวกับศาสนา การดูแลสุขภาพ เรื่องอดีตของผู้ฟัง พูดด้วยความสุภาพอ่อนน้อม และต้องเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นบ้าง

๔) การศึกษา ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการรับรู้ และความเข้าใจของผู้ฟัง ผู้มีการศึกษาสูง ควรพูดเน้นหนักทางด้านวิชาการ ส่วนผู้ฟังที่มีการศึกษาต่ำ ควรอธิบายด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย ยกตัวอย่างที่ใกล้ตัวเห็นได้ชัดเจน และต้องพยายามสร้างบรรยากาศเป็นกันเองกับผู้ฟัง

๕) อาชีพ ผู้ฟังแต่ละกลุ่มย่อมมีความสนใจแตกต่างกันตามลักษณะอาชีพ การทราบอาชีพของผู้ฟัง จะช่วยให้ผู้พูดสามารถเตรียมเนื้อหา เตรียมตัวอย่างประกอบให้สอดคล้องกับสภาพของผู้ฟัง ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังสนใจเรื่องที่พูดมากขึ้น

๖) ความเชื่อและศาสนา ผู้ฟังแต่ละกลุ่มนี้ความเชื่อในศาสนาต้น หากผู้พูดทราบ ผู้พูดจะได้พูดรื่องที่ไม่ขัดกับความเชื่อและศาสนาของผู้ฟัง

๗.๑.๒ การวิเคราะห์สถานที่ ผู้พูดต้องทราบว่าในการพูดรึ้นนั้น พูดในสถานที่ใด สถานที่กว้างใหญ่เพียงไร มีอุปกรณ์เครื่องขยายเสียงหรือไม่ อาจจะทราบไปดึงจากเด่นหรือประวัติของสถานที่ เพื่อจะได้เตรียมตัวเตรียมข้อมูลอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับสถานที่ และกระยะเวลาเดินทาง ได้ถูกต้อง

๗.๑.๓ การวิเคราะห์โอกาส ผู้พูดจะต้องทราบว่า พูดในโอกาสใด มีจุดมุ่งหมายอย่างใด เพื่อจะได้เตรียมตัวให้เหมาะสม หากพูดในโอกาสที่เป็นทางการ เช่น การบรรยายทางวิชาการ ผู้พูดจะต้องเตรียมเนื้อหาภาษาที่ใช้และการแต่งกายในลักษณะที่เป็นพิธีการ

๗.๑.๔ การวิเคราะห์เวลา หากผู้พูดทราบถึงระยะเวลาที่กำหนดให้พูดได้แน่นอน ก็จะสามารถจัดทำโครงเรื่อง เหมาะสมตรงตามเวลาที่กำหนด

๗.๒ ลักษณะของผู้พูดที่ดี

นักพูดที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ คือ (กัลยา งประดิษฐ์นันท์ ๒๕๔๔ : ๘๗-๙๙)

๑) มีความรับผิดชอบ ต่อคำพูด พูดจริงทำจริง ซึ่งเกิดจากความจริงใจ
จึงจะทำได้

๒) มีความสำนึกรัก惜เวลา หันก่อนที่จะพูด และหลังจากที่พูดแล้ว
“ครอไคโรเดีย” ควรพูดหรือไม่ควร

๓) มีจุดมุ่งหมายในการพูดทุกครั้ง มิใช่เสียเวลาหันผู้พูดและผู้ฟัง โดย
ให้เหตุ เพราะพูดแล้วไม่รู้ว่าผู้พูดต้องการอะไร และผู้ฟังได้อะไร

๔) มีการวิเคราะห์ผู้ฟัง พูดภาษาผู้ฟัง มิใช่พูดภาษาผู้พูด จึงจะยัง
ประโยชน์ไว้ให้หันผู้พูดและผู้ฟัง แต่ผู้พูดที่ดีจะนึกถึงประโยชน์ของผู้ฟังเป็นหลัก ก็จะได้รับการ
ยอมรับมากกว่า

๕) มีอุดมการณ์และคุณธรรมประจำใจ เพราะความสามารถในการพูด
เป็นหันใจอาชญากรรม อิกหันนิคุณอนันต์และไทยมนต์ ดังนั้นนักพูดที่มีความสามารถ
อย่างเดียว แต่ขาดอุดมการณ์ทางสร้างสรรค์ต่อส่วนรวมและขาดคุณธรรมแล้ว จะเป็นอันตราย
อย่างยิ่งต่อสังคมและประเทศไทย ซึ่งผู้ฟังควรพึงระวังเป็นอย่างยิ่ง

๖) มีความรู้ในหลักการพูด (ที่ถูกต้อง) ซึ่งขึ้นอยู่กับการศึกษาหาความรู้
และประสบการณ์ในการพูด เพราะการพูดต่อที่ชุมชนนั้น มีหลักเกณฑ์ มีกฎเกณฑ์ที่ศึกษา¹
ได้ก่อนจากเป็นศิลปะ แล้วก็ยังเป็นศาสตร์ด้วย ดังนั้นจึงมิได้ขึ้นอยู่กับ “พรสวรรค์” อย่างเดียว
แต่หากขึ้นอยู่กับ “พรแสวง” เป็นสำคัญด้วย

๗) มีความรู้เรื่องที่พูดเป็นอย่างดี เข้าทำงานของรู้แจ้งเห็นจริง และมีความ
เชื่อในสิ่งที่ตนเองพูดด้วย เพราะความรู้จริงจะช่วยให้การพูดมีพลัง มีความน่าเชื่อถือมากกว่า

๘) มีความเชื่อมั่นในตนเอง และใช้ความเชื่อมั่นในตนเองนี้อย่างเหมาะสม
พอกหมายพอกควร

๙) มีความอ่อนน้อมถ่อมตน นักพูดที่ดีมีความสามารถจริง จะพบว่าเขา
มักจะพูดในโอกาสที่ควรพูด และไม่พูดในโอกาสที่ไม่ควรพูด และหากไม่ได้รับการร้องขอ ก็
จะไม่พูดก็มี ไม่จำเป็นไม่พูด แต่หากเมื่อใดขึ้นพูด เมื่อันนั้นจะดำเนินความสามารถให้ปรากฏ
ทันที เข้าทำงานของ “คุณในฝัก”

๑๐) มีเอกลักษณ์ของตัวเอง นักพูดไม่จำเป็นต้องเลียนแบบการพูดของ
ใคร ควรมีเอกลักษณ์มีลีลาเป็นตัวของตัวเอง

ปรีชา ห้างวัญยืน (๒๕๗๘ : ๓-๕) อธิบายว่า ผู้พูดที่ดีจะต้องรู้ว่าตนจะพูดเรื่องอะไร คือ รู้ความคิดและใจความสำคัญเรื่องนั้นเป็นอย่างเดียวก่อน ต้องจัดระบบความคิดนั้นไว้อย่างดี รู้ว่าอะไรควรพูดก่อน พูดหลัง พูดกว้าง ๆ หรือละเอียด รู้จุดประสงค์ของการพูดในแต่ละตอนว่าต้องการอธิบายหรือชักจูงผู้ฟัง แล้วรู้จักใช้ภาษาแสดงความคิดให้แจ่มแจ้ง เป็นไปตามจุดประสงค์นั้น ต้องควบคุมเสียงให้นุ่มนวลน่าฟัง เสียงไม่ตกหรือขาดตอนนาน ๆ พูดชัดถ้อยชัดคำ และแสดงทำทางประกอบให้ผู้ฟังแปลความหมายได้ดีขึ้น

สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับตัวผู้พูด ก็คือ ผู้พูดต้องฝึกให้มีบุคลิกภาพทางการพูด การมีบุคลิกภาพที่ดีจะช่วยให้ผู้พูดใช้ปัญญาได้เต็มที่ เข้ากับผู้ฟังได้ ในการพัฒนาบุคลิกภาพทางการพูดต้องดำเนินถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

๑) แรงจูงใจ ถ้าหาสาเหตุที่ทำให้ผู้พูดหลายคนพูดต่างกัน จะพบว่า ผู้พูดแต่ละคนมีความรู้สึกภายในตัวเองบางอย่างเป็นพื้นฐานที่ทำให้พูดออกมาเช่นนั้น แรงจูงใจ ดังกล่าวมีอยู่很多 เช่น ก. ความอวุโส ความต้องการจะป่องกันตัวเอง เรียกร้องความสนใจ ข. แสดงความรู้สึกส่วนตัว ระบายความอัดอั้น ค. ทำให้ผู้อื่นง่วง ชักจูงให้ผู้อื่นเบนความสนใจไปทางเรื่องที่เป็นจุดประสงค์ ง. เร้าความรู้สึกให้ผู้ฟังคิดเข้าข้างตัวเอง จ. ต้องการให้เกิดความสนุกสนานเยา ฉ. ต้องการให้ร่วมกันแก้ปัญหา ช. ต้องการให้ข้อเท็จจริง ชี้แจง อธิบายหรือสอน ช. ต้องการมือทิพล บังคับ ควบคุมผู้อื่น เพื่อประโยชน์ที่สังคมประดูณาหรือเจตนาอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าคนเราพูดเพราเมพลังบางอย่างผลักดันภายนอก บางครั้งผู้พูดก็รู้ว่าพูดเพื่ออะไร แต่บางครั้งก็ไม่รู้ว่าทำในเงื่อนไขเช่นนั้น ถ้าสังเกตแรงจูงใจที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่าเรียงลำดับจากเล็กไปมาก จากความต้องการทำลายไปสู่ความต้องการสร้างสรรค์ ถ้าแรงจูงใจโดยปกติเป็นไปในทางทำลาย ต้องพยายามสร้างแรงจูงใจทางสร้างสรรค์ขึ้นทดแทน เพราะผู้ฟังต้องการฟังคนดีพูด ไม่ต้องการฟังคนเลวพูด ต้องแสดงให้เห็นว่า เราพูดด้วยความสุจริตใจ ไม่ใช่พูดเพื่อหลอกลวงผู้ฟัง

๒) ความเป็นกลาง ในการพูดผู้พูดต้องมองหรือวิเคราะห์เรื่องที่พูดตามข้อเท็จจริง และเหตุผลของเรื่องนั้น ไม่เอาคนเองเป็นที่ตั้ง ไม่ถือว่าสิ่งที่ตนคิด จำเป็นต้องถูกต้องเสมอไป ผู้พูดบางคนหัวเสียหรือแสดงความไม่พอใจ เมื่อมีผู้วิเคราะห์หรือคัดค้านความคิดของตน การไม่ยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่น การปล่อยอารมณ์ครอบงำใจ ไม่ก่อประโยชน์ใดๆ ใน การพูด มิแต่จะเสียพลังงานที่จะนำมาคิดมาพูด ความเป็นกลาง จะทำให้การพูดเป็นไปอย่างมีเหตุผล และการได้ตอบปัญหาเป็นไปอย่างรัดกุม การจะวัดความเป็นกลาง วัดได้จากการฟัง

คำวิจารณ์ของผู้อื่น แต่คำวิจารณ์นั้นต้องกรอด้วยเหตุผล ไม่ใช่คำวิจารณ์ที่มานจากความหลงผิด หรือขาดหลักเกณฑ์ ผู้พูดต้องพิจารณาว่าตนสามารถรับฟังคำวิจารณ์อย่างสงบได้หรือไม่ ถ้าทันต่อความกดดันของอารมณ์ไม่ได้หรือรู้สึกไม่พอใจ แสดงว่าซึ่งไม่มีใจเป็นกลางในปัญหานั้น ผู้พูดที่ศึกษาด้วยกับคนใด ถ้าความเห็นนั้นชอบด้วยเหตุผล ต้องขอบคุณผู้ให้ความเห็นนั้น แต่ถ้าไม่ชอบด้วยเหตุผล ก็ไม่ยืดเยือนเป็นข้อโจมตือก ต้องปล่อยเลยไป

๓) ภูมิปัญญา สิ่งหนึ่งที่ทำให้การพูดของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน คือ ภูมิปัญญา คนที่เฉลียวแหลมมากพูดได้อย่างมีหลักเกณฑ์และการใช้คำพูดเป็นไปอย่างรัดกุม ลักษณะการพูดคือันเป็นผลมาจากการภูมิปัญญาของผู้พูด ผู้ฟังสังเกตรับรู้ได้ว่า ผู้พูดคนใดมีภูมิปัญญา ความคิดเห็นสักเพียงใด แต่ว่าภูมิปัญญาเกี่ยวข้องสัมภัญญ์สิ่งศิริที่จะทำให้ผู้พูดมีความสั่ง หรือท่าทางมีภูมิไว้

๔) ความเจนเวที ผู้พูดที่เจนเวทียอมประหม่าตื่นเต้นน้อยกว่าผู้ที่ผ่านเวทีนานอ่อน หรือไม่เคยผ่านมา ก่อน ผู้ที่ผ่านเวทีนานน้อยมักพูดได้ผลไม่เต็มที่ เนื่องจากความตื่นเต้น และมักไม่เข้าใจความต้องการของผู้ฟัง ผู้พูดที่เจนเวทีเข้าใจผู้ฟังได้เร็วกว่า และสามารถปรับตัวเข้ากับผู้ฟังได้ดี การที่ผู้พูดกับผู้ฟังเข้ากันได้ดี ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องที่พูด การพูดจะดีต้องอาศัยการฝึก อาศัยความชำนาญ ความเจนเวที จึงเป็นประโยชน์ต่อนักพูดอย่างมาก

๕) สนใจการพูดประเภทต่าง ๆ การพูดมีต่างประเภทกัน ผู้พูดจึงควรฝึกไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น การโฆษณา การพูดทางวิทยุ วิชาเรียนทุกความ อภิปราย โต้ราที การติดต่อธุรกิจ ฯลฯ

๖) ความเชื่อมั่นในตนเอง นักพูดหัดใหม่จะประสบปัญหา คือ ผู้ฟังเบื่อ และผู้ฟังเห็นขัดแย้งกันเอง อันอาจเกิดขึ้น เพราะผู้พูดไม่มั่นใจในการพูด เช่น การพูดกับคนที่รู้สึกว่า ผู้พูดอาจพูดไม่ออก หรือพูดไม่เต็มปาก ในการพูดนั้นผู้พูดต้องถือว่าตนมีสิทธิจะพูดเรื่องนั้นได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าผิดหรือถูก ต้องถือว่าผู้ฟังทุกคนไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่ ผู้รู้หรือไม่รู้ ตาม มีหน้าที่ฟังเรา พึงความคิดเห็นของเรา ในขณะที่พูดเราเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด แต่ต้องระวังอย่าให้ความมั่นใจกลายเป็นความอวดตัว หรือก้าวร้าวแกนของเขต เพราะจะทำให้ผู้ฟังเบื่อระอา

๓) อ่ายคิดคำย่อารมณ์ การคิดคำยเหตุผลทำให้เกิดบุคลิกภาพที่ดี ของสติได้อยู่่เสมอ ส่วนการคิดคำย่อารมณ์ทำให้เกิดเป็นบุคลิกภาพที่ก้าวร้าว หรือไม่ก็อ่อนแอก การใช้อารมณ์ในการพูดนั้นใช้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นการใช้อารมณ์เพื่อประกอบการพูด

๓.๕ คุณสมบัติของนักพูดที่ดี

๓.๕.๑ คุณสมบัติเบื้องต้นของนักพูดที่ดี

ลิทธา พินิจภูมิ นิตยา กัญจนวรรณ และสาลี ศรีเพ็ญ (๒๕๑๕ : ๒๔๒-๒๔๓) กล่าวถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของนักพูดที่ดี ไว้ดังนี้

๑) มีความรู้เฉพาะอย่าง และความรู้รอบตัว ผู้พูดต้องมีความรู้พอสมควรเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่พูด มีความคิดเห็นเฉพาะตัว และมีความคิดเห็นรอบค้าน

๒) มีแนวคิดที่กว้างขวาง แหลมคม และยอมรับความคิดเห็นแนวอื่น ๆ อย่างมีใจเป็นธรรม โดยไม่มีอคติต่อทัศนะของผู้ที่มีแนวคิดแตกต่าง เพราะความคิดเห็นเหล่านี้ อาจมีรากฐานมาจากความรู้ ไม่ใช่ความคิดเห็นที่รุนแรงหรือเดื่อนด้อย

๓) มีความสังเกตดี และปฏิภาณดี สามารถเข้าใจปฏิกริยาของผู้ฟังได้ถูกต้อง และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

๔) มีอักษรปักริยาที่น่าดู สุภาพ ไม่ขัดขืน ไม่มีท่าเซื่อมั่นในตัวเองมากเกินไป จนกลายเป็นความยิ่งใหญ่เหนือบุคคลอื่น ไม่อ่อนน้อมถ่อมตนจนเกินไป รู้จักวางแผนมาอีกหนึ่งในท่าสถาบัน ไม่แลดูเคร่งหรือเครียด ไม่หลอกล่ออยู่่ไม่สุข มีอักษรปักริยาที่สำรวมเหมาะสมกับกาลเทศะ เกิดขึ้นใหม่มือและสายตาได้อย่างเหมาะสม อักษรปักริยาที่สุภาพ และสำรวมถือเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ฟัง

๕) มีน้ำเสียงที่น่าฟัง นุ่มนวลดังชัดเจน รู้จักเน้นถ้อยคำ จังหวะซ้ำเรื่องของการพูด

๓.๕.๒ คุณสมบัติทั่วไปของผู้พูดที่ดี

สมจิตร ชิวปรีชา (๒๕๒๕ : ๕-๗) กล่าวถึง คุณสมบัติทั่วไปของผู้พูดที่ดี ไว้ดังนี้

๑) มีความรู้ดี ผู้พูดที่ดีต้องมีความรู้จริง มีความคิดอย่างถูกต้องและแน่นอนในเรื่องที่พูด ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่พูดนั้น

(๒) มีการวางแผนเรื่องที่จะพูด ผู้พูดที่ดีจะต้องเป็นคนรู้จักวางแผนเรื่องในการพูดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ คือ เมื่อรู้ว่าจะพูดร่องอะไร ที่ไหน กับใคร เมื่อไร ก็กำหนดแนวทางในการพูดให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วนไม่สับสนวากวน

(๓) มีความสัมภัยและมีไว้พรับดี ขณะที่พูดต้องฝึกสังเกต ปฏิกริยาของผู้ฟัง รู้จักใช้ประสานรับความรู้สึกได้อย่างถ่องไว เช่น รู้หรือเค้าได้ว่าคนฟังคิดอย่างไรกับตน กับเรื่องที่ตนพูด วิธีการพูด ภาษาและท่าทางที่ตนเองแสดงออกไป แล้วพยายามใช้ไว้พรับปรับบรรยายการค้นนี้ให้เข้ากับผู้ฟังให้ได้ และรู้จักแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น

(๔) รู้จักสะสานความรู้ และประสบการณ์ ผู้พูดที่ดีควรรู้จักสะสานประสบการณ์และความรู้ให้กว้างขวาง รู้จักชั้นระดับ และทำความเข้าใจกับเรื่องต่าง ๆ ที่ตนสนใจ รู้จักรอบรวม สรุป ขยายความ ยกตัวอย่าง และพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องต่าง ๆ ซึ่งการอ่านมาก พิจารณา รู้จักจริง จะช่วยให้ประสบความสำเร็จได้

(๕) รู้จักพัฒนาความสามารถของตน ผู้พูดที่ดีจะต้องพยายามหาโอกาสในการฝึกฝนตนเอง เพื่อหาความชำนาญและการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการพูดไปในตัว ควรรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง ศึกษาการพูดของตนเองอย่างมีเหตุมีผล จะต้องรู้จักเป็นครูให้กับตนเอง คาดคะเนได้ว่า การพูดของตนเองมีโอกาสที่จะล้มเหลว หรือประสบความสำเร็จเพียงไร

(๖) รู้จักกลาโหมในการพูด ผู้พูดควรเข้าใจผู้ฟัง รู้จักผู้ฟัง สามารถปรับเนื้อหาสาระของ การพูด การสนทนากับผู้ฟัง ให้เหมาะสมกับผู้ฟัง รู้จักว่าอะไรควร อะไรไม่ควรรู้ว่าจะพูดร่องนี้ที่ไหนจึงจะเหมาะสม รู้จักปรับภาษา อาภัปกริยา น้ำเสียง วิธีการพูดให้เหมาะสมเป็นไปตามรสนิยมที่ดีของสังคมและโอกาสในการพูดและสถานที่

(๗) รู้จักใช้ภาษาที่เหมาะสม ผู้พูดที่ดีต้องรู้จักเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ให้ถูกต้องกับโอกาสและระดับของผู้ฟัง เสียงที่เปล่งออกมาน่าความชัดเจน มีคุณภาพ มีความหมายแจ้งน่าใส ทำให้ผู้ฟังรับฟังด้วยความระรื่นหู ไฟแรง รู้จักเลือกและสร้างสำนวนวิธีพูดของตนเองขึ้นมา อาจจำกัดคำศัพท์ทางวิชาการ สุภาษิต คำสอน อุปมาอุปมาตย์ สำนวน และคำพูดที่น่าฟังมาก่อน ช่วยประกอบการพูดของตนเองให้น่าสนใจขึ้น ไม่พูดด้วยภาษาไทยคำหนึ่งแทรกด้วยภาษาต่างประเทศคำหนึ่ง ยกเว้นการพูดเกี่ยวกับวิชาการที่ไม่มีภาษาไทยใช้เฉพาะ

๘) มีอารมณ์ดี ในขณะที่พูดหน้าตากwarmชีวิตชีวา ขึ้นเย็นแห่งใหม่ อารมณ์รื่นเริงในด้วยความโอกาสอันควร ไม่ควรด้วยอารมณ์ถัง เช่น ถ้ามีเรื่องโทรศัพท์อาจใช้ถ้อยคำหยาบคาย ว่าร้ายหรือเสียดสี โดยไม่ทันได้คิดหรือกลั้นกรองคำพูดเสียก่อน ซึ่งจะทำให้เสียบุคลิกภาพได้ จึงไม่ควรที่จะนำมาพูดในที่ประชุมเช่นนั้น จะต้องระวังอารมณ์นั้น ๆ เสีย

๓.๕.๓ คุณสมบัติของผู้พูดที่ดี

คุณสมบัติของผู้พูดที่ดี ได้แก่ ผู้พูดที่มีคุณสมบัติดังนี้ (ฉบับ สุรัสกิธี

(๒๕๑๗ : ๑๖๕-๑๗๐)

๑) เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องภาษา เกี่ยวกับการออกเสียงถ้อยคำ การออกเสียงประโยชน์คำพูด สามารถจัดระดับเสียงหรือจังหวะในการออกเสียงพูด มีความรู้ในเรื่องการใช้ถ้อยคำอย่างถูกต้องความหมาย ถูกต้องตามกาลเทศะ และเหตุการณ์

๒) เป็นผู้ที่ได้วางโครงเรื่องในการพูด ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ หมายความว่าผู้พูดรู้ตัวว่า ตนจะพูดรื่องอะไร ที่ไหน และเมื่อไร ก็ได้กำหนดแนวทางในการพูดไว้ เพื่อมิให้การพูดของตนผิดไปจากวัตถุประสงค์ และไม่พูดนอกสูตรของการพูด

๓) เป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวาง คือ จะต้องศึกษาเรื่องต่าง ๆ ในทุกແ่ ทุกมุม ศึกษาในเรื่องที่ไม่ดี และเรื่องที่ดี เพื่อจะได้สามารถเปรียบเทียบแบ่งคิดต่าง ๆ สามารถยกอุทาหรณ์ได้ก้างขวาง ไม่พูดในเรื่องใดเพียงแห่งเดียว

๔) เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจดี ไม่พูดรื่องส่วนตัว ไม่อ้างเหตุการณ์ของตนเอง ไม่กล่าวถึงบุคคลในครอบครัวของตนเองอยู่เสมอ ไม่นินทาผู้อื่น ไม่วิจารณ์ผู้อื่น ต่อหน้าผู้ฟังจำนวนมาก ๆ ไม่พูดด้วยอารมณ์โนโห โทรศัพท์ ไม่พูดด้วยความอิงคนร้าย ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูdwร้าย เป็นต้น

๕) เป็นผู้ที่รู้จักกากลเทศะในการพูด รู้จักที่สูงที่ต่ำ รู้จักว่าอะไรควรจะได้พูดรื่องนี้ที่ไหนเจึงจะเหมาะสม

๖) เป็นผู้ที่พูดด้วยวิสุจริต เป็นผู้ที่คิดเสียก่อนแล้วจึงพูด ตรึกตรองคำพูดเสียก่อนแล้วจึงพูด ไม่ใช้ถ้อยคำหยาบคาย ไม่ใช้ถ้อยคำด่าว่าร้าย ไม่ใช้ถ้อยคำเสียดสี

๗) เป็นผู้ที่ไม่พูดด้วยอารมณ์ถัง ถ้ามีเรื่องโทรศัพท์ ก็ไม่ควรที่จะนำมาพูดในที่ประชุมเช่นนั้น จะต้องระวังอารมณ์นั้น ๆ เสีย

๘) เป็นผู้พูดที่มีผู้ช่วยให้พูด

๕) เป็นผู้ที่พูดด้วยภาษาของตนเองส่วน ๆ หมายความว่า ถ้าเป็นคนไทย ก็ควรจะพูดด้วยภาษาไทย ไม่พูดด้วยภาษาไทยคำหนึ่งแทรกด้วยภาษาต่างประเทศคำหนึ่งยกเว้นการพูดเกี่ยวกับวิชาการที่ไม่มีภาษาไทยใช้เฉพาะ

๖) เป็นผู้ที่มีน้ำใจกว้างขวาง รู้จักชนผู้อื่น สนับสนุนผู้อื่น ไม่เป็นผู้ที่ยกตนข่มท่าน รู้จักรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

๗) เป็นผู้ที่มีอารมณ์ขัน เป็นผู้ที่ทำหน้าตาขึ้นขำนในขณะพูด มีอารมณ์รื่นเริงในตัวตามโอกาสอันควร ไม่จำเป็นต้องพูดให้ผู้ฟังเข้าด้วยก็อย่างเดียว

๘) เป็นผู้ที่ไม่พูดออกตัว ว่าตนเองไม่รู้เรื่อง ตนมองพูดไม่เก่ง ตนเองไม่ได้เตรียมตัวมา

๙) เป็นผู้ที่แสดงทักษะได้ลึกซึ้ง มีความคมคายในการใช้ถ้อยคำ มีความจริงในเนื้อหา อันชวนให้ผู้ฟังต้องขอบคิดและเห็นด้วย

ทองขาว ผู้ทรงอุดพันธ์ (๒๕๓๑ : ๓๖-๓๕) อธิบายว่า นักพูดที่ดีต้องไม่หยุดอยู่กับที่ ในพระพุทธศาสนา เรียกว่า ผู้คงแก่เรียน หรือ พหุสูต ซึ่งต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

๑) พหุสุสุตา แปลว่า คนที่เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก

๒) ชาต แปลว่า ทรงจำ เมื่อได้รู้ได้เห็น ได้ศึกษาแล้วเรียนมาแล้ว ก็จำได้แม่นยำ

๓) วงศ ปริจิตา แปลว่า ท่องได้คล่องปาก

๔) มนสาญปกษิตา แปลว่า เพ่งจนเข้าใจ เก่งใจ

๕) ทัญชิรา สุปฏิวิทูรา แปลว่า เข้าใจลึกซึ้ง คือ เรื่องที่รู้ที่คิดที่จำ มาได้ดี สามารถเข้าใจเนื้อหาอย่างแจ่มแจ้ง มองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในเนื้อความและเหตุผล

๓.๑๐ การปฏิบัติดนในการพูด

วินิจ วรรณณอน (๒๕๒๒ : ๖๒-๖๓) กล่าวถึงการปฏิบัติดนในการพูดไว้ดังนี้

ก่อนการพูด ควรปฏิบัติตามนี้ ๑) กำหนดจุดประสงค์ในการพูดไว้ให้เหมาะสม
๒) เตรียมเรื่องพูด คำนำ เนื้อเรื่อง สรุป ไว้ให้ดี ๓) ฝึกซ้อมการพูดจนคล่องแคล่วชำนาญ
๔) ศึกษาถึงสภาพผู้ฟังด้วยหน้า เช่น เพศ วัย ความเชื่อ อาชีพ ความสนใจ ๕) แต่งกายให้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ที่จะไปพูด

ขบวนพูด ควรปฏิบัติตามนี้ ๑) ไปถึงสถานที่ก่อนเวลาเดือนึอย ๒) ทำใจให้เป็นปกติ ไม่ตื่นเต้น ตกใจ หรือประหม่า ๓) เดินเข้าสู่เวทีด้วยท่าทางมั่นใจ ๔) ใช้สายตาให้ถูกต้อง ทั้งก่อนพูด ขณะพูด และหลังการพูด ๕) กล่าวคำปฏิสันתרไว้ไฟรณะน่าฟังถูกต้อง และเหมาะสม ๖) พูดอย่างตั้งใจ และจริงใจ ๗) ใช้ภาษาพูดที่ดี ๘) ออกรสีียงสูงค่า หนักเบาได้ดี มีจังหวะลีนเป็นที่เร้าใจผู้ฟัง ๙) ใช้อักษรกริยาท่าทางประกอบการพูดได้ถูกต้องเหมาะสม ๑๐) พูดอย่างมีชีวิตชีวา มีอารมณ์บทเข้าสู่เรื่อง พูดเนื้อเรื่องและคำลงท้ายเป็นที่ประทับใจผู้ฟัง ๑๑) มีไหวพริบและขั้นเชิงในการพูดแพร่แพร่ จัดผู้ฟังให้อยากฟังตลอดเวลา ๑๒) รักษาเวลาในการพูดอย่างเคร่งครัด

หลังการพูด ควรปฏิบัติตามนี้ ๑) แสดงท่าทีหรือสายตาเป็นมิตรสำาดาผู้ฟัง และกล่าวคำลงท้ายได้เป็นที่ประทับใจ ๒) ประเมินผลการพูดของตนของทุกครั้งเพื่อจะได้ทราบข้อบกพร่อง ๓) พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตนอย่าให้มีในการพูดครั้งต่อไป

๓.๑ ปัญหาในการพูด

ปัญหาเกี่ยวกับการพูดโดยทั่วไป มาจากสาเหตุดังนี้ คือ (วิจิตร อวะกุล ๒๕๓๔ : ๗-๘)

๑) บุคลิกภาพและการปรับตัวทั่วๆ ไป กล่าวคือ (๑) ผู้พูดกลัวว่าจะแต่งกายไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือสถานที่ (๒) ท่วงทีการเดินไม่เป็นไปตามธรรมชาติ (๓) ไม่ค่อยกระตือรือร้น เพราะความกลัวและประหม่าที่จะต้องมาปราบภัย (๔) ควบคุมกริยา นารยาทและวางแผนตัวในขณะพูดไม่ได้ไม่เหมาะสม (๕) ปรับตัวเองเข้ากับบรรยากาศที่ประชุมไม่ได้ทำให้เกิดเงิน (๖) ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง (๗) ใจร้อนและโกรธเมื่อตอบคำถามที่ไม่สน อารมณ์ (๘) หมดกำลังใจเมื่อเห็นผู้ฟังไม่สนใจหรือหลับ

๒) เสียง จังหวะ และลีลาในการพูด (๑) พูดดังหรือค่อนข้างเงียบ (๒) การเว้นจังหวะและรรคตอนไม่ถูกต้องเหมาะสม (๓) พูดเสียงหัวใจดีง่าย (๔) อัตราช้าเร็ว ไม่เหมาะสม (๕) มีท่วงท่านองการอ่านมากกว่าการสนทนา (๖) ระดับเสียงเน้นหนักเบาไม่

ถูกต้อง (๓) เสียงสั่น ตะกุกตะกัก (๔) น้ำเสียงไม่ดี แหลมเล็กหรือหัวเกินไป (๕) การออกเสียง ร ล และควบกล้ำไม่ถูกต้องของชัดเจน (๖) พูดภาษากลาง (กรุงเทพฯ) ไม่ชัด

(๗) ภาษาที่ใช้ (๑) เกรงว่าจะใช้ภาษาไม่ถูกต้องกับชนิยมของผู้พูด (๒) คลุนเครื่อง เย็นเย้อ (๓) ไม่เกิดภาพพจน์ น่าเบื่อ (๔) พูดวกไปวนมา ซ้ำ ๆ ชากร (๕) ไม่มีอารมณ์ขัน

(๖) ออกปั๊ก而出 ขาด (๑) ขึ้นไม่ตรง ขาดสั้น บางครั้งยืนไม่ส่ง (๒) เมื่อขึ้นพูดจะไม่สนสายตา กับผู้พูด มักจะมองไปจุดใดจุดหนึ่งหรือมองไปทางอื่น (๓) ถ้าผู้พูดมีวัยหรือระดับการศึกษาสูงกว่าจะประเมินว่าเส้นหายไม่ถูก (๔) ไม่ทราบว่าจะวางมืออย่างไรจึงจะถูกต้อง (๕) ออกห้าทางมากเกินไป (๖) ไม่กล้าออกห้าทาง เพราะกลัวผู้พูดจะไม่พอใจ (๗) รู้สึกว่าตนเองขัดเจน เมื่อทำห้าทางประกอบ

(๘) ความคิด เนื้อหา สาระ (๑) ไม่แน่ใจว่าเรื่องที่เสนอจะนำเสนอให้มีประโยชน์และสำคัญต่อผู้พูด (๒) กลัวว่าเนื้อเรื่องไม่เหมาะสมสมกับผู้พูด (๓) พูดไม่ตรงเรื่อง (๔) ไม่รู้จักเน้นหรือสร้างประโยชน์ที่รวมใจความสำคัญ (๕) ขยายความไม่เป็น (๖) ขาดความอ่อนไหวในประกอบไม่เป็น

(๙) การประมวลเรื่อง (๑) ไม่ทราบวิธีเตรียมเรื่อง (๒) ลำดับขั้นตอนไม่เป็น (๓) คำนวณเวลาที่ใช้ไม่ถูก บางครั้งจะก่อแนวลามากเกินไป บางครั้งพูดเกินเวลา (๔) เมื่อจะเปลี่ยนหัวข้อไม่รู้จักวิธีเชื่อมโยง (๕) สรุปไม่เป็น

๓.๑๒ การวิเคราะห์ผู้พูด

ผู้พูดต้องวิเคราะห์ตัวเอง เพื่อปรับปรุงตนให้เหมาะสมกับการพูด และเป็นที่พอใจของผู้พูด ดังต่อไปนี้ (ประสงค์ รายณสุข ๒๕๒๘ : ๒๐-๒๓)

(๑) การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผู้พูด คือ (๑) ผู้พูดควรวิเคราะห์ให้ทราบแน่ชัดว่าบุคลิกภาพทั่วไปของตนเป็นเช่นใด เช่น เป็นคนกล้า ชอบแสดงออก จืดจางเสียงแข็งใส สีหน้ามีชีวิตชีวา มีอารมณ์ขัน ฯลฯ (๒) ควรวิเคราะห์ว่าตนเองมีเจตคติต่อการพูดเป็นประการใด ถ้ามีเจตคติที่ดียอมทำให้เต็มใจพูด (๓) ควรวิเคราะห์เกี่ยวกับความสนใจของตนเองต่อการพูด เพราะถ้ามีความสนใจจริง จึงจะพูดได้ดี (๔) ต้องวิเคราะห์ว่าตนเองมีความรู้เกี่ยวกับหลักการพูดอย่างไร มีความรู้ในเรื่องที่พูดเพียงใด มีประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาประกอบการพูดให้น่าสนใจหรือไม่

(๒) การวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะในการพูด ควรวิเคราะห์ตัวเองให้ได้ว่ามีลักษณะการพูดเช่นไร เช่น มีลักษณะ (๑) นักแสดง ถ้ามีลักษณะเช่นว่านี้ ควรหาทางปรับปรุงตนเอง เพราะการพูดที่ดีนั้น คือ การสื่อความหมายมิใช่การแสดง (๒) นักศัพท์แสง คือ มักใช้ศัพท์ยาก ๆ เช่นนี้อาจทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ หรือไม่สนสาระนั้นแก่ผู้ฟัง (๓) นักอ้ออวด การพูดในลักษณะนี้ อาจก่อความไม่พอใจ หรือไม่สนสาระนั้นแก่ผู้ฟัง (๔) นักบัวช์ คือ ท่าทางสุภาพ สำรวม พูดช้า ๆ ไม่สนตาผู้ฟัง ลักษณะเช่นนี้ไม่เหมาะสมสำหรับการเป็นนักพูด เพราะผู้ฟังจะไม่เกิดครั้งทราย (๕) นักคุย พูดแบบน้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหร่งเร่ง ทำให้ผู้ฟังเสียเวลา โดยไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร (๖) นักถ่อม กล่าวคือ มีท่าทีอ่อนน้อมถ่อมตน ถ้าผู้พูดถ่อมตนอยู่เป็นนิจ ก็อาจทำให้ผู้ฟังเสื่อมครั้งทรายได้

๓.๑๓ การปรับปรุงการพูด

ทันทีทันใด นักพูดทักษ์(๒๕๓๓ : ๑๐-๑๕) กล่าวว่า การปรับปรุงการพูดวิธีใดก็ไม่ดีเท่าวิธีของพระพุทธองค์ ซึ่งมีหลักสำคัญดังนี้

(๑) สันทัสานะ การพูดให้แจ่มแจ้ง หมายความว่า หาวิธีพูดให้คนฟังเรื่องที่พูดนั้นชัด เห็นจริง ตามที่ผู้พูดเสนอ การจะทำได้ผู้พูดต้องใช้ความคิด มีการเตรียมการอย่างคิว่าจะพูดวิธีใด หรือใช้น้ำตราราดใน ๔ อย่างต่อไปนี้ คือ (๑) ขยายความ (๒) อุปนาอุปนัย (๓) ยกอุทาหรณ์ (๔) ใช้อุปกรณ์

(๒) สมบทปนะ การพูดให้ผู้ฟังอยากทำตาม ซึ่งการจะพูดแบบนี้ได้ต้องใช้จิตวิทยาดักใจคนให้ได้ก่อน

(๓) สมุตเทวนะ การพูดให้คนฟังกล้าหาญ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ว่าพอจะปฏิบัติในเรื่องที่ได้ฟังได้

(๔) สัมปหังสนะ การพูดให้ผู้ฟังมีความร่าเริง หมายถึง การพูดให้ผู้ฟังมีความร่าเริง แจ่มใสในจิตใจ ปลดปล่อย ไม่หดหู่ชนเชา

๓.๑๔ นารายาทในการพูด

นารายาทที่ดีของผู้พูด พожะประมวลได้ดังนี้ (สำเนียง มนីกាយុจน์ ២៥៣៥ : ២៥-២៥)

- (๑) ก่อนที่จะพูด คิดให้รอบคอบเสียก่อนว่า คำพูดนี้ก่อให้เกิดผลอย่างไร
- (๒) ไม่ควรพูดร้ายต่อใครด้วยความอิจฉาริษยา การส่อเสียดหรือป้ายไทยผู้อื่นเป็นการไร้มารยาท

๓) ในขณะที่โทรศัพท์ไม่พอใจ ควรดิจิทัล ก่อน เพราะในขณะที่โทรศัพท์หันผิดเป็นของ ถ้าไม่ยังไงจะเสียความ

๔) ไม่ควรกล่าวว่าเจ้าเดียวแต่งใจคน แม้จะเป็นการหยอกล้อก็ตาม จะทำให้ผู้ฟังไม่สบายใจ เป็นการให้ทุกข์แก่ผู้อื่น

๕) แม้ความเห็นจะไม่ตรงกัน ก็ไม่ควรพูดก้าวร้าว หรือขัดคด ควรหาวิธีพูดให้สุภาพ

๖) ใช้ถ้อยคำสุภาพเรียบร้อย และให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

๗) ไม่อวดตน อวดภูมิ หรือบ่มผู้หนึ่งผู้ใด

๘) ไม่ผูกขาดการพูดแต่เพียงคนเดียว

๙) ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่หลงตนเองเกินไป

๑๐) พูดในสิ่งที่ผู้ฟังสนใจ แม้แต่ในการสนทนากล่าวบุคคล

๑๑) ไม่พูดรึ่งส่วนตัว นอกจากจะมีผู้ถามถึง

๑๒) ไม่ใช้อารมณ์ในการพูด พูดด้วยเหตุผล พูดอย่างมีสติใช้ปัญญา

๑๓) ถ้าอยากรู้ในขณะที่คนอื่นยังพูดไม่จบ ต้องขอโทษ ขออภัยเสียก่อน ตามหลักควรรอให้เข้าพูดให้จบแล้วจึงค่อยพูด

๑๔) ถ้านำคำของผู้อื่นมากล่าว ต้องบอกนามของท่านผู้นั้น เป็นการแสดงความรู้

๑๕) มีท่าทางสุภาพเรียบร้อย หน้าตาอิ่ม泱泱แจ่มใส การแต่งกายสุภาพ เหมาะสม

ชาคริต อนันทรawan (๒๕๑๗ : ๔๒-๔๓) กล่าวถึงมารยาทในการพูดว่า
ควรมีลักษณะดังนี้ ๑) ขณะพูดไม่ควรสูบบุหรี่ อมถุงลม เก็บไวมากฝรั่ง ๒) ก่อนพูดควรไตรตรองให้รอบคอบก่อนว่า คำที่พูดออกไปจะเกิดผลต่อผู้ฟัง หรือเกิดผลต่อตนเองอย่างไร
๓) ไม่พูดให้ร้าย ไม่ส่อเสียด ป้ายไทยให้ผู้อื่น ๔) ในขณะพูดหากโทรศัพท์ไม่พอใจ ควรระงับสติอารมณ์ไว้ ถ้าแสดงอารมณ์โทรศัพท์จะทำให้เสียหายได้ ๕) การพูดต้องพูดด้วยเหตุผลไม่ใช้อารมณ์ ๖) ไม่ควรพูดประชดประชันหรือเสียดแทงใจคน ๗) ใน การพูด หาข้อคุณ ถ้ามีความเห็นไม่ตรงกัน ก็ไม่ควรพูดก้าวร้าวหรือขัดคด ควรหาวิธีพูดให้สุภาพ ๘) เวลาพูดใช้ถ้อยคำที่สุภาพเรียบร้อย มีหน้าตาอิ่ม泱泱แจ่มใส ใช้คำพูดให้เหมาะสมกับฐานะของผู้ฟัง ๙) ไม่พูดอวดตนหรือยกตนข่มท่าน ไม่พูดอวดภูมิหรือพูดในเชิงข่มขู่ผู้ใด ๑๐) การพูด

สนทนา พูดเป็นกลุ่ม ไม่ผูกขาดการพูดแต่ผู้เดียว (๑) ขอนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (๒) ไม่พูดเรื่องส่วนตัวของกามีผู้ถ้านถึง (๓) ควรพูดในเรื่องที่ผู้ฟังสนใจ ไม่พูดรื่งน่าเบื่อ หน่าย (๔) ขณะที่ผู้อื่นพูดไม่จบ ไม่ควรพูดอดขึ้นมา (๕) ถ้ามีการอ้างอิงเนื้อหาสาระ หรือคำพูดของผู้อื่นต้องกล่าวนามชื่อของผู้เป็นเจ้าของคำพูดเพื่อเป็นเกียรติ (๖) ต้องตรงต่อเวลาในการพูดและรักษาเวลาในการพูดอย่างเคร่งครัด (๗) ไม่ควรใช้เวทีกล่าวโวยตีผู้อื่น (๘) การพูดต้องมีความจริงใจ ไม่พูดรื่งไม่จริง (๙) ไม่พูดหมิ่นประมาทผู้อื่น (๑๐) ไม่ควรพูดยกย่องผู้ใดงานเกินเหตุ จนคนอื่น ๆ รู้สึกหมั่นไส้

ส่วนติ ยมานาจิ (๒๕๑๘ : ๑๕-๑๖) กล่าวถึง จรรยาบรรณทางที่สำคัญเป็นพิเศษสำหรับผู้พูด ว่ามี ๓ อย่าง คือ

(๑) ความสุภาพเรียบร้อย คือ (๑) เมื่อเดินในที่ประชุมต้องระมัดระวังไม่ให้เป็นการขานรำหยุดคอก ไม่เดินผ่านหน้าผู้ใหญ่ในระยะใกล้ชิด ไม่เดินด้วยไฟเท้าอันดังเกินสมควร ไม่ควรเดินด้วยอาการที่ไม่雍容 ขาดความสง่า่าแพบ เมื่อจะเดินออกจากสถานที่พูด ก็ควรจะระมัดระวังเช่นกัน ไม่รีบร้อนหรือลุกเลี้ยง (๒) ขณะที่พูดก็ควรนั่งอย่างเรียบร้อย แต่ไม่ใช่นั่งด้วยอาการห่อตัว การนั่งเรียบร้อยนั้นเป็นการนั่งในท่าสบาย แต่ไม่ใช่ผ่อนคลายจนเกินไป ควรวางเท้าหันส่องข้างให้เรียบร้อย เมื่อพูดกับผู้ใหญ่กว่าไม่ควรนั่งไขว่ห้าง (๓) เมื่อเขียนพูด ก็ยืนด้วยความเรียบร้อย สงบงาม รักษาความสมดุลของร่างกายให้อยู่ในแนวตรงเสมอ ไม่ควรแยกขาห่างจากกันมาก หรือไม่เหยียดเท้าไปด้านใดด้านหนึ่ง แขนทอคล่องตามปกติ เกลี้ยงไหวได้ตามสมควร (๔) กระยาทำทางในขณะที่พูดแล้วควรเรียบร้อยและสงบงาม สำรวมอยู่ เสมอว่าตนพึงให้เกียรติแก่ผู้ฟังความสมควร ในขณะเดียวกันก็มีความเชื่อมั่นในตัวเองด้วย (๕) การแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะแก่โอกาส ควรสวมเสื้อผ้าให้ปักปิดนิดชิดเมื่อจะต้องไปพูด ในที่ที่เป็นพิธีการ (๖) ไม่ควรใช้ถ้อยคำที่โ้ออวค ก้าวร้าว ยกคนข่มท่าน หรือถ้อยคำที่แสดงความหยิ่งโถ ดูถูกคนอื่น ควรพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน เหมาะกับกาลเทศะ และฐานะของผู้ฟัง

(๗) ความจริงใจ หมายถึง การใช้คำพูดและการแสดงออกในการยกย่องสรรเสริญ หรือแสดงความคิดเห็นอื่น ๆ ได้พอดีเหมาะสมพอควร และตรงกับความรู้สึกที่มีอยู่ในใจของผู้พูด ไม่เสแสร้งอย่างที่เรียกว่า ปากอ่ายงหนึ่ง แต่ใจอย่างหนึ่ง หรือต่อหน้าพูดอย่างหนึ่ง แต่ดับหลังพูดอีกอย่างหนึ่ง

๓) ความรับผิดชอบ มี ๒ ประเภท คือ ความรับผิดชอบทางกฎหมาย และความรับผิดชอบทางคุณธรรม ความรับผิดชอบทางคุณธรรมนั้น หมายถึง (๑) การยอมรับพันธะหน้าที่ของตน และทำความพันธะหน้าที่นั้นอย่างเต็มที่ โดยไม่บิดเบือน กล่าวคือ ในการพูดทุกโอกาส ทุกรายวัน ผู้พูดที่มีความรับผิดชอบ ย่อมจะต้องถือเป็นพันธะหน้าที่ที่จะต้องพูดโดยเต็มใจและตั้งใจ ไม่ใช่พูดอย่างเสียไม่ได้ (๒) การยอมรับผลของการกระทำการพันธะหน้าที่ของตน โดยเฉพาะเมื่อกิจกรรมเสีย ก็ยอมรับว่าเป็นความบกพร่องของตน กล่าวคือ เมื่อได้พูดลงไว้แล้วว่าอย่างไร ต้องไม่ลืมว่าตนได้พูดเช่นนั้นจริง ๆ และไม่พยายามปฏิเสธคำพูดของตนเมื่อกิจกรรมเสียหายขึ้น สำหรับการถอนคำพูดนั้น เป็นการแสดงออกถึงการยอมรับผิดว่า ผู้พูดได้พูดในสิ่งที่ไม่ควรพูด หรือพูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริงออกไป การถอนคำพูดมีผลเท่ากับการขอมาต่อที่ประชุมนั่นเอง

๓.๔ คุณธรรมในการพูด

ลักษณะ สตะเวทิน (๒๕๗๖ : ๑๖) กล่าวว่า ผู้พูดที่มีคุณธรรม ย่อมเป็นที่การพยักย่องนับถือของคนทั่วไป คุณธรรมในการพูด มีดังนี้

- (๑) พูดด้วยความเมตตา กรุณา และมีเจตนาดีต่อผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังเป็นสุข
- (๒) พูดด้วยความซื่อสัตย์ มีความจริงใจ พูดตรงไปตรงมา และยึดถือความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย แต่ถ้าไร้ความสามารถพูดสัตย์จริงนั้นก็จะต้องไม่สร้างความเดือดร้อนหรือความเสียหายให้แก่ผู้อื่น ให้เกิดความทุกข์
- (๓) พูดสิ่งที่เป็นประโยชน์ เพื่อเสนอความคิดสร้างสรรค์และเนื้อหาสาระให้แก่ผู้ฟัง

(๔) พูดถูกภาษา เสนอที่และบุคคล เป็นการรู้จักว่าควรพูดอะไร พูดเวลาไหน และพูดอย่างไร รู้จักการควรและไม่ควรในการพูด และรู้จักการพูดด้วยวาจาสุภาพ อ่อนหวาน ไฟแรง

นันทา ขุนภักดี (๒๕๒๕ : ๕๖-๕๘) กล่าวถึงคุณธรรมในการพูดไว้ว่า ดังนี้

- (๑) พูดถูกภาษา คือ รู้ว่าควรพูดอะไรเวลาไหน รวมทั้งควรพูดให้ถูกสถานที่และบุคคลด้วย ได้แก่ การรู้จักความควรไม่ควรพูดกับบุคคลต่าง ๆ อย่างเข่น ต้องดูอารมณ์ผู้ฟัง ถ้าผู้ฟังอารมณ์ดีจึงเข้าไปพูด หรือการพูดของความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ ควรพูดในสถานที่ที่มีศรีษะ ไม่ใช่พูดตามถนน หรือถ้าพูดกันเพื่อนที่บ้านย่อมใช้ภาษาเป็นกันเองได้ แต่ถ้าพูดที่อื่นควรใช้คำสุภาพเจ้มะเนะ

(๒) พูดคำสัตย์จริง ต้องมีความจริงใจ พูดตรงๆถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่โกหกหลอกลวง หรือพูดให้ผู้ฟังหลงผิด เพราะการพูดเท็จจะทำให้ตนและคนอื่นเดือดร้อน ถ้าผู้ฟังจับได้ก็จะหมดความศรัทธา ส่วนการพูดริงย่อมนำความสุขมาให้ผู้พูดเสมอ แต่ทั้งนี้ ต้องให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ว่าความจริงนั้นจะไม่เป็นเหตุทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย

(๓) พูดอ่อนหวาน ควรพูดแต่คำสุภาพไฟแรงอ่อนหวาน มิทางเสียง ไม่พูดคำหยาบให้เก่องหูผู้อื่น ไม่พูดคำกำกับที่อาจตีความหมายไปในทางหยาบคายหรือหยาบโจน ไม่กล่าวถึงปมด้อยผู้อื่นให้เป็นเรื่องตอก ไม่ควรใช้ภาษาต่ำ ภาษาตะนองหือกภาษาตลาด ไม่พูดส่อเสียดซุบให้ผู้อื่นแพกร้าวกัน เมื่อมีการทะเลาะวิวาทบาดหมางแกร่งแย่งชิงดีเกิดขึ้นก็พยายามพูดจาไก่เล็กให้ทอกลงกันโดยสามัคคี

(๔) พูดมีประโยชน์ คือ พูดแต่คำประกอบด้วยประโยชน์ พูดเป็นหลักฐาน ไม่พูดเพ้อเจ้อเหลวไหล ไม่พูดให้ร้ายป้ายสี ไม่พูดทับถมซ้ำเติมข้อบกพร่องของผู้อื่นด้วยความอิจฉาริษยาในที่สาธารณะ พยายามพูดรึ่งต่าง ๆ เพื่อเสนอความคิด ความรู้ หรือความรู้สึกต่อผู้ฟังในเชิงสร้างสรรค์ ใช้ถ้อยคำที่มีเหตุผล ชี้แจงผู้ฟังสามารถตริตรองเห็นตามได้ ทำความเห็นของหนู่คณะให้เป็นไปตามความถูกต้องตามทำงานของกองธรรมนูญ เป็นถ้อยคำที่รักษาบทบัญญัติ ระเบียบแบบแผนและความยุติธรรม

(๕) พูดมีเมตตาจิต คือ พูดแต่คำประกอบด้วยเมตตาจิต มีเจตนาดีต่อผู้ฟัง พูดด้วยความรักและอุ่นดูประณานะให้ผู้อื่นได้สุข

ส่วนวสันต์ บุญลิขิต (๒๕๔๔ : ๓๗-๔๐) กล่าวถึง คุณธรรมของผู้พูดว่า ควรยึดมั่นตามหลัก ดังต่อไปนี้

(๑) มีความรักและปรารถนาดีต่อผู้ฟังอย่างแท้จริง คือ ทุ่มเทจิตใจในการพูด เตรียมตัวและพยายามพูดให้ดีที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟัง

(๒) มีความสุจริตใจต่อผู้ฟัง คือ ผู้พูดจะต้องมีความเชื่อและความรู้สึกตามสิ่งที่พูดออกไป ไม่พูดปลื้นปล้อนคำเป็นขาวหรือขาวเป็นดำ

(๓) มีสัจธรรม ต้องรักษาคำพูดของตน ไม่เป็นคนสับเปลี่ยน เมื่อใดให้คำนั้นสัญญาได้ ๆ กับผู้ฟังแล้ว จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น ขณะเดียวกันจะต้องควบคุมดูแลความประพฤติของตนให้เป็นคนมีกีรติให้คนทั่วไปยอมรับนับถือ ไม่ประพฤติตนเสียหายในอบายนุข หรือประกอบอาชีพผิดศีลธรรม

๔) เตรียมพร้อมสำหรับการพูด ต้องค้นคว้ารวบรวมสาระเนื้อหาในการพูดมาครบถ้วน พร้อมที่จะพูด และพร้อมที่จะตอบคำถามของผู้ฟังทุกแบบ กรณีที่ไม่สามารถตอบคำถามได้ ก็ต้องกล่าวที่จะยอมรับว่าไม่ทราบ และสัญญาจะไปค้นคว้ามาตอบในภายหลัง

๕) มีสมาร์ตในการพูด ต้องทำใจให้มีสมาร์ตไม่มีความวิตกกังวลและแสดงอารมณ์ญี่บัน្តใจ ๆ เพื่อประทับใจผู้ฟัง

๖) พยายามพูดในทางสร้างสรรค์ การพูดให้รายทำลายบุคคลอื่น เช่น การเอาเรื่องส่วนตัวด้านเสื่อมเสียคนอื่นมาเปิดเผยนั้น นับว่าแล้วราย พอกันกับวิธีการของ “สุนัขลอบกัด” ผู้พูดที่ดีควรละเว้น

๗) รู้จักควบคุมอารมณ์ บางครั้งผู้พูดถูกข่มขู่จากผู้ฟัง ต้องระมัดระวังอย่าให้ลุ้นแก่โทสะ อย่าໄใจถือโทรศัพท์ ต้องใจเย็นและควบคุมน้ำเสียงกริยา妄จาให้สุภาพอยู่เสมอ

๘) มีความรับผิดชอบในข้อผิดพลาด เมื่อได้กล่าวอะไรไว้แล้วต้องกล้าหาญที่จะรับว่าตนเองเป็นผู้พูด นอกจากนั้นจะต้องทำใจให้พร้อมเสมอที่จะรับฟังข้อคิดเห็น ข้อขัดแย้ง หรือคำติเตียนจากผู้ฟัง เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงพัฒนาตนเอง

๙) ยกย่องให้เกียรติแก่นักพูดอื่นที่เป็นเจ้าของความคิดหรือต้นแบบ โดยอ้างนามของท่านเจ้าของคำพูดนั้น อย่างพยายามรับรู้หรือแสดงร่วมกับผู้ฟังเพื่อเป็นความคิดริเริ่มของตน

๑๐) พยายามปรับปรุงวิธีการพูดให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ขณะพูดผู้พูดต้องรู้จัก “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ฟังสามารถติดตามรับฟัง และเข้าใจเนื้อหาที่พูดโดยตลอด วิธีการพูดเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายมีดังนี้ (๑) ข้อความสั้นกระหัครัด ไม่วกววน และอยู่ในประเด็นการพูด (๒) นำเสียงชัดเจน ไม่พูดรึวหรือชาเกินไป (๓) เนื้อหาสาระครบถ้วน สมบูรณ์

๑๑) ไม่ใช้คำพูดหมายความ หมายโกลน หรือคำที่มีความหมายสองแฝงสอง层 แต่จะเป็นคำที่มีความหมายเดียว ไม่สับสน ไม่สับสน ไม่ให้บุคคลอื่นเข้าใจว่าเป็นตัวอย่าง หรือผูกเป็นเรื่องตอกขำขัน

๑๒) ให้เกียรติผู้ฟังอย่างเหมาะสม ไม่ดูถูกหรือพูดจาบ่ผู้ฟัง แต่ก็ไม่ควรนิ่งดื้อย คิดดูถูกตัวเอง หรือแสดงอาการตื่นเต้น ตกใจเมื่อพบผู้ฟังที่มีเชื้อเสียงหรือมีความรู้ความสามารถสูง ต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองพอสมควร

๓.๑๖ การตั้งคำถาน และการพูดเพื่อตอบคำถาน

๓.๑๖.๑ ประเภทของคำถาน สมประชญ์ อัมมະพันธ์ (๒๕๒๔ : ๑๙๖-๑๙๘) กล่าวว่า ปกติการตั้งคำถานจะต้องมีคำแสดงคำถานอยู่ด้วย เช่น ไคร อะไร เมื่อไร ที่ ไหน อย่างไร ทำไม่ เท่าไร ใช่ไหม อย่างใด เหตุใด ฯลฯ อาจแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้ ๑) คำถานความจำ ๒) คำถานจากการสังเกต ๓) คำถานเพื่อความเข้าใจ ๔) คำถานการนำไปใช้ ๕) คำถานเปรียบเทียบ ๖) คำถานที่ใช้เหตุผล ๗) คำถานคาดคะเน ๘) คำถานเพื่อวางแผน ๙) คำถานเพื่อการวิจารณ์ ๑๐) คำถานการประเมินค่า

เพชรบูรณ์ ใจนธรรมกุล (๒๕๒๗ : ๖๕-๖๘) กล่าวว่า โดยปกติเมื่อเราพบกับหรือมีปัญหา เราหากใช้คำพูดถานบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้ได้คำตอบที่เราต้องการ คำถานแต่ละคำถานนั้น หากพิจารณาถักกันอย่างถ่องแท้แล้วมี ๒ ประการ คือ

๑) คำถานที่ผู้ฟังไม่อยากตอบ มีดังนี้ (๑) คำถานเรื่องส่วนตัว (ถ้าไม่สนใจ) (๒) คำถานเรื่องปมศักดิ์ (ของผู้ฟัง) (๓) คำถานหนึบแน่นประชดประชัน (๔) คำถานที่คนฟังไม่รู้ (๕) คำถานที่ไม่ถูกกาลเทศะ

๒) คำถานที่ผู้ฟังอยากรู้ หลักเกณฑ์ที่ควรยึดในการตั้งคำถาน คือ (๑) คำถานเรื่องที่เขารู้หรือเขารู้ (๒) คำถานเรื่องความสำเร็จของเข้า (๓) คำถานเรื่องที่เขารู้ (๔) คำถานเรื่องราวแปลก ๆ ใหม่ ๆ (๕) คำถานเรื่องประโยชน์ที่เขากำไร้รับ

๓.๑๖.๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้คำถาน (๑) การใช้คำถานควรมีลักษณะที่ชัดเจน เข้าใจง่าย สุภาพ และกระตุ้นให้ผู้ตอบอยากรู้คำตอบ (๒) การใช้คำถานที่ตรงกันไปอาจไม่ได้รับคำตอบ จึงควรใช้วิธีตามโดยทางบ้อมแทน (๓) ควรใช้คำถานที่จะทำให้ผู้ตอบคิดว่าเขามีความสำคัญและมีส่วนร่วม (๔) ควรหลีกเลี่ยงการใช้คำถานที่อาจกระบวนการกระเทือนใจไว หรือเป็นความลับ ซึ่งอาจทำให้ผู้ตอบรู้สึกลำบากใจในการตอบคำถานนั้น (สมประชญ์ อัมมະพันธ์ ๒๕๒๔ : ๑๙๕-๑๙๖)

๓.๑๖.๓ นารายาบทองผู้ถานปัญหา ฉลวย สุรลิทธิ์ (อ้างจากศรีจันทร์ วิชา ตรง ๒๕๒๗ : ๕๖) กล่าวไว้ดังนี้ (๑) ต้องແນ່ໃຈ ไตร่ตรองแล้วว่าคำถานนั้นมีความหมายสม (๒) ต้องเตรียมคำถานไว้ก่อน ถ้าผู้ตอบไม่เข้าใจคำถาน ผู้ถานจะต้องดัดแปลงคำถานเสียใหม่ เพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจคำถานໄດ້ชัดเจน (๓) ผู้ถานจะต้องพิจารณาไตร่ตรองว่าคำถานนั้นเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังจะพูดหรือไม่ (๔) ผู้ถานไม่ควรแสดงสีหน้าไม่พอใจ เมื่อผู้ตอบตอบไม่ตรง

ประเด็นหรือไม่กระจ่าง ควรซึ่ประเด็นที่ต้องการทราบ เพื่อช่วยให้ผู้ตอบเข้าใจดียิ่งขึ้น (๕) ไม่แสดงอาการ อ้างตน ลวนตน หรือวังตนข่มผู้อื่น (๖) ต้องเป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ยอมรับพึงความคิดเห็นของผู้อื่น

๓.๑๖.๔ ข้อแนะนำในการตอบคำถาม สุภาพดี แสงผลสิทธิ์ และคนอื่นๆ (๒๕๒๒ : ๓๐๔-๓๐๕) กล่าวว่า ผู้ตอบคำถามจำเป็นต้องสังเกตว่า ผู้ถามเขาใช้คำamotoย่างไร มีถ้อยคำรายละเอียดที่เน้นความตรงไหน อะไรบ้าง จะต้องศึกษาในประโยคให้ละเอียดและอย่างรอบคอบ จะพิจารณาเฉพาะถ้อยคำที่เป็นคำamotoย่างเดียวไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้ถามใช้ถ้อยคำที่เป็นคำamotoย่างในประโยค ก็ควรพิจารณาตอบโดยให้ตรงกับคำamotoนั้น ๆ ก่อน แล้วพิจารณาความamotoย่างอื่นประกอบอีกรึว่า ผู้ถามเขานั้นจะ ตรงไหน ความตรงไหนที่เขาต้องการให้ตอบ ความตรงไหนเป็นเนื้อความที่เขาระบุไว้แต่ไม่ต้องการให้ตอบ เช่น (๑) ตามว่า ใครจะต้องตอบเกี่ยวกับบุคคล (๒) ตามว่า อะไร จะต้องตอบให้เข้าใจว่าเป็นอะไร (๓) ตามว่า เมื่อไร จะต้องตอบเกี่ยวกับเวลา (๔) ตามว่า ที่ไหน จะต้องตอบเกี่ยวกับสถานที่ (๕) ตามว่า อย่างไร จะต้องตอบเกี่ยวกับระเบียนวิธี (๖) ตามว่า ทำไม จะต้องตอบเกี่ยวกับเหตุผล (๗) ตามว่า เท่าไร จะต้องตอบเกี่ยวกับจำนวน ปริมาณ (๘) ตามว่า ใช้ไหม จะต้องตอบเกี่ยวกับการยอมรับหรือคำปฏิเสธ (๙) ตามว่า หรือไม่ จะต้องตอบเกี่ยวกับการยอมรับ หรือปฏิเสธ (๑๐) ตามว่า อย่างไหน จะต้องตอบด้วยการพิจารณาเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง

ส่วนการตอบคำถามตามวิธีของพระพุทธเจ้า ที่ทรงใช้และตรัสไว้นั้น อาเรย์ สาชาติโกลีย์ (๒๕๐๕ : ๑๒-๑๓) นำมากล่าวไว้วดังนี้

- ๑) ปัญหาประเด็นเดียว ใช้วิธีตอบตรง คำamotoบางคำamoto ต้องการตอบเพียงประเด็นเดียว และต้องตอบให้ตรงประเด็นนั้น จึงจะทำให้ผู้ถามหายข้องใจ
- ๒) ปัญหาหลายประเด็น ใช้วิธีตอบตาม คำamotoบางคำamoto ต้องแยกออกเป็นประเด็น ๆ และตอบตามประเด็นที่ควรตอบก่อนหลัง จึงจะทำให้ผู้ถามหายข้องใจ
- ๓) ปัญหาต่อปัญหา ใช้วิธีโต้ตอบ คำamotoบางคำamoto ต้องโต้คำamotoกลับไป คือ ตั้งคำamotoย้อนถามผู้ถามด้วยคำamotoที่คิดว่า ถ้าผู้ถามสามารถตอบคำamoto ได้ ก็เท่ากับตอบคำamotoที่ตนเองถามไปด้วย

(๕) ปัญหาเป็นปัญหา ให้ไว้ “ไม่ตอบ คำว่าปัญหาเป็นปัญหามี ๓ ลักษณะ คือ (๑) ปัญหาโลกแตก ที่เรียกว่าเป็นปัญหาโลกแตก เพราะว่าແມ່ຜູ້ຄາມຫຼືອຸ້ດອນພາຍານກັນທາຄໍາຕອນທີ່ຖືກຕ້ອງຫຼືອຸ້ກິຈທົນທີ່ສອງຝ່າຍ ຈະຕັ້ງຜູ້ຄາມຜູ້ຕອນຕາຍໄປກີ່ຕາມ ໂລກ ແຕກຕົບໄປກີ່ຕາມ ກີ່ຍັງໄໝພັນຄໍາຕອນທີ່ແນ່ນອນ (๒) ปัญหาເກີນສົດປັບປຸງຜູ້ຕອນ ມາຍຄວາມວ່າ ຄໍາຄາມໄດ້ຜູ້ຕອນໄຟ້ ຕອນໄຟ້ໄດ້ກີ່ໄໝຕ້ອງຕອນ ຫຼືອແນ້ຳ ແຕ່ໄໝກະຈົ່າງ ໄຟ້ແນ່ໃຈ ກີ່ໄໝຄວາມຕອນ (๓) ปัญหาເກີນສົດປັບປຸງຜູ້ຄາມ ມາຍຄວາມວ່າ ປັບປຸງທີ່ຜູ້ຄາມດາມນັ້ນ ດຶງຕອນຜູ້ຄາມກີ່ໄໝເຂົ້າໃຈ ກີ່ໄໝຄວາມຕອນ

๓.๑๗ การพູດໄກລ່າເກລື່ອຮະຈັນຂໍອະຫະເລະວິວາຫາ

ສໍາເນົາຢັງ ນົມສົມບັດ ຈຳປາເມືນ (ແຂກຕອ : ສ.๓ - ๔.๕) ກລ່າວຄົງເຮືອງການພູດໄກລ່າເກລື່ອວ່າດ້າຄນໜີ້ໄດ້ໃນສັງຄນໄດ້ມີຄວາມແຕກຮ້າວ ວິວາກັນ ກີ່ຍາກທີ່ຄົນ ກລຸ່ມນີ້ສັງຄນນີ້ຈະເຈົ້າສົງສູງ ການພູດໄກລ່າເກລື່ອທີ່ໄດ້ຜລ ຈະຊ່ວຍຮະຈັນຂໍອຸ້ນຂໍອ້ອນຈາກໄໝ ໄກສົງຄາມເຂົ້າໃຈກັນ ຜ່ານສ່ວນສະບັບກົດ້າ ແລະ ຄວາມສູງໃຫ້ກັນນຸ່ມຍົງຍ່ອງຍ່າງຊົງຈັງ ຂໍ້ ແນະນຳໃນການພູດໄກລ່າເກລື່ອ ນີ້ດັ່ງນີ້

ຫັດກິນການໄກລ່າເກລື່ອ

- ๑) ຜູ້ໄກລ່າເກລື່ອຄວາມຮາບວັດຖຸປະສົງ ເນື້ອຫາ ແລະ ສາຫະຫຼວງອງການ ທະເລະວິວາຫນີ້ເຕີຍກ່ອນ
- ๒) ຜູ້ໄກລ່າເກລື່ອຄວາມຮູ້ຫັດກິນນຸ່ມຍົມພັນ ພັດຈິຕິວິທາຍາເກີ່ວກັນ ພຸດຕິກຣມຂອງຄົນ
- ๓) ຜູ້ໄກລ່າເກລື່ອຄວາມຮາບຄວາມຕ້ອງການ ແລະ ຄໍານິຍາມຂອງຜູ້ທີ່ຈະໄປໄກລ່າເກລື່ອ
- ๔) ຜູ້ໄກລ່າເກລື່ອທີ່ຕ້ອງຮັບສິດິງຈິງຮົມຮຽນອງການໄກລ່າເກລື່ອໃນທາງທີ່ ຂອບທີ່ຄວ

๕) ຜູ້ໄກລ່າເກລື່ອທີ່ຕ້ອງສ່ວັງຄວາມເຫຼືອຄົ້ນຄ້າໃຫ້ເກີດເຂົ້ນ ໂດຍອູ້ບັນ ພື້ນຖານຂອງຄວາມຈິງໃຈ ແລະ ຄວາມເຫັນອຸກເຫັນໄຈ ມີໃຊ້ຄວາມຫດອກຄວງ ເຈົ້າເລີ່ມ

๖) ຜູ້ໄກລ່າເກລື່ອຄວາມໃຊ້ຄໍາອົບປາຍ ຄໍາວ່າໄວ້ຫາທີ່ເຂົ້າໃຈຢ່າຍພາຍານ ໄລືກເສີ່ງສໍານວນໄວ້ຫາທີ່ເຂົ້າໃຈຢ່າຍ

๗) ຜູ້ໄກລ່າເກລື່ອຄວາມຄືດລ່ວງໜ້າ ດຶງອຸປະສົງທີ່ອາຈເກີດເຂົ້ນຮະຫວ່າງ ການໄກລ່າເກລື່ອແລະ ເຕີຍນາຫາທາງແກ້ໄຂຕາມເຂົ້ນຕອນທີ່ເໝາະສົນໄວ້ໃຫ້ພັກອນ

ข้อควรระวังในขณะปฏิบัติการไก่ล่าเกลี้ย

- ๑) ความสนใจ หมายถึง สนใจฟังคุ่มครวณที่เราจะต้องไก่ล่าเกลี้ย ทึ้งสองฝ่าย เพื่อให้ได้ทราบความคิดของแต่ละฝ่าย ซึ่งอาจพิจารณาหาข้อขัดหรือข้อที่จริงได้
- ๒) ความเข้าใจ หมายถึง ความเข้าใจในเหตุการณ์เรื่องราว สาเหตุ แต่ด้านนajanถึงปัจจุบัน ถ้ามีอะไรยังไม่แจ้งชัด ต้องพยายามทำความเข้าใจให้ตลอด เพื่ออาไว้ใช้สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่คุ่มครวณ
- ๓) ความรอบรู้ในไหวพริบ เป็นขั้นตอนต่อจากความเข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้วรู้แล้ว ก็ถึงขั้นไหวพริบ หรือการใช้ความฉลาดให้เกิดประโยชน์
- ๔) ความเห็นอกหินใจ หมายถึง การแสดงน้ำใจให้เห็นว่าเราเป็นฝ่ายช่วยด้วยความยินดี แต่ขณะเดียวกันพยายามแสดงให้เห็นว่าการกระทำการของเราเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ใจ พยายามจะให้คุ่มครวณเข้าใจกัน และคืนดีกัน
- ๕) ความใจเย็น การกระทำการอย่างต้องใช้เวลาบ้าง อย่าใจร้อน จะเสียการ การไก่ล่าเกลี้ยที่ดี ผู้ไก่ล่าเกลี้ยต้องดำรงตนอยู่ในฐานะผู้ให้ความยุติธรรม คุ่มครวณบางคนอาจเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ จนหน้ามีดตาลาย ไม่ยอมพิจารณาว่าอะไรควรไม่ควรเป็นธรรมหรือไม่ ไม่เข้าใจ ก็อาจจะต้องปล่อยไปสังฆะหนึ่งก่อน เมื่อเวลาผ่านไป สามารถสร้างความเข้าใจด้วยความเห็นอกหินใจแล้ว เหตุการณ์อาจดีขึ้น ความเป็นธรรมนี้อาจนำไปให้เพื่อประสานผลประโยชน์ ให้เกิดการต่อรอง ทดลองเข้าใจกันได้ในที่สุด โดยมีความภูมิใจ ไม่เสียหน้า เป็นหลักสำคัญ
- ๖) อารมณ์ขัน เป็นพฤติกรรมที่จะช่วยผ่อนคลายบรรยายการศึกษาเรียนรู้ให้คลายลง และจะเป็นทางให้เกิดการเข้าใจกันด้วยความเห็นอกหินใจ แต่เวลาใช้ต้องระวังอย่าให้กล้ายเป็นการเยาะเยี้ยวิถีฝ่ายหนึ่งไป จะเสียเรื่องหมด

๔. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสารที่นำมาพูด

สาระสำคัญเกี่ยวกับสารหรือเรื่องที่นำมาพูดประมวลได้ ดังนี้

๔.๑ ข้อแนะนำเกี่ยวกับสารหรือเรื่องที่นำมาพูด

วินิจ วรรณณอม (๒๕๒๒ : ๔๔ - ๕๐) กล่าวว่า เรื่องที่นำมาพูดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้ฟังซาบซึ้งประทับใจหรือไม่ ถ้าจะเปรียบกับการแสดงภาพยินตร์ ผู้พูดเปรียบเสมือนดาราผู้แสดง ส่วนเรื่องที่นำมาพูดเปรียบเสมือนเค้าโครงเรื่องที่จะแสดง แม้ผู้แสดงจะมีบทบาทและแสดงดีเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเค้าโครงเรื่องไม่คิดภาพนarrative นั่นก็คิดใจผู้ชมได้ยาก ในเรื่องการพูดก็เช่นกัน แม้ผู้พูดจะคิดพร้อมทั้งรูปร่างหน้าตา การแต่งกาย ท่าทาง ความเชื่อัมมันในตนเอง ชั้นเชิง การออกเสียงดี ใช้ภาษาได้ดี แต่ถ้าเลือกเรื่องมาไม่ดี การพูดร้องนั้นก็ได้ผลน้อย การดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องที่นำมาพูดมีคำแนะนำดังนี้

๑) หลักเกณฑ์ในการเลือกเรื่องพูด ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ กือ (๑) ถ้ามีโอกาสเลือกเรื่องเอง ควรเลือกเรื่องที่ตนเองคิดว่าดี แต่ถ้าผู้อื่นกำหนดให้ก็ต้องพูดไปตามเรื่องนั้น (๒) เลือกเรื่องที่แน่ใจว่าผู้ฟังสนใจ กือ เรื่องแปลกดๆ ใหม่ๆ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง และพวกร้อง (๓) เป็นเรื่องที่เหมาะสมกับเพศ วัย ความรู้ ความเชื่อ อาชีพ และจำนวนของผู้ฟัง (๔) เป็นเรื่องที่เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ที่ไปพูด เช่น งานมงคล ในห้องเรียน เป็นต้น (๕) ต้องกำหนดจุดประสงค์ให้แน่นอนว่าพูดเพื่ออะไร ให้ผู้ฟังเกิดอะไร (๖) กำหนดแนวทางและขอบข่ายของเรื่องว่า จะพูดในแนวกว้าง หรือพูดในแนวตื้น (๗) คำนึงถึงสภาพของสถานที่ว่าเป็นลานโล่ง ห้องแคบๆ หรือห้องประชุมใหญ่ เพื่อจะได้เตรียมเรื่อง เครื่องมือ เครื่องใช้ให้เหมาะสม (๘) จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ประกอบเรื่องที่พูดให้ผู้ฟังเข้าใจดีขึ้น (๙) คำนึงถึงช่วงเวลาที่ใช้พูด เพื่อจะได้จัดความขาวของเรื่องให้เหมาะสม

๒) การเตรียมเรื่องพูด การเตรียมตัวล่วงหน้าเป็นการวางแผนอย่างหนึ่งที่จะทำให้รู้ว่า จะพูดอะไร เพื่ออะไร พูดอย่างไร เมื่อใด ข้านานเท่าไหร มีวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง พูดกับใคร และจะใช้วิธีไหนดีที่สุด ทำให้พูดไม่ผิดทาง เป็นไปตามเป้าหมาย

๓) ลำดับขั้นในการเตรียมเรื่องพูด ควรปฏิบัติตั้งนี้ ขั้นที่ ๑ เมื่อกลงใจแล้วว่าจะพูdreื่องอะไร ก็ให้รวบรวมเนื้อหาสาระและข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นให้มากที่สุด อาจใช้จากประสบการณ์ การอ่าน การสอบถาม ฯลฯ แล้วจดบันทึกไว้กันลืม ขั้นที่ ๒ พิจารณาเนื้อหาสาระ ถ้าข้อใดไม่ตรงประเด็นก็คัดออก ส่วนข้อใดคล้ายคลึงกันก็ยุบรวมเป็นประเด็นเดียวกัน ขั้นที่ ๓ จัดเรียงลำดับเนื้อหาสาระนั้น ๆ ให้เป็นไปตามลำดับตามความเหมาะสม

ข้อที่ ๔ หาเหตุผลและข้อความอื่น ๆ มาขยายเนื้อหาแต่ละตอน ให้มีรายละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น ตอนใดที่ยาก ๆ ก็ควรมีตัวอย่างประกอบด้วย ข้อที่ ๕ เกี่ยวนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยละเอียด ตามแบบอย่างเรียงความ และขัดเกลาสำนวนภาษาให้ไพเราะน่าฟัง ข้อที่ ๖ เตรียมอาจรับภาระ ให้เป็นที่เร้าใจผู้ฟัง ข้อที่ ๗ เตรียมบทสรุปให้เป็นที่ประทับใจ ข้อที่ ๘ ฝึกซ้อมการพูดจากที่เขียนไว้ให้ชำนาญ โดยพูดไปตามความเข้าใจ ไม่ควรใช้วิธีท่องจำ ข้อที่ ๙ นำไปพูด

(๔) การกล่าวอาจรับภาระน่าเรื่อง หลักเกณฑ์มีดังนี้ (๑) ต้องคำนึงถึง ความสอดคล้องเหมาะสมกับเรื่องที่พูด ไม่กล่าวโดย ฯ โดยปราศจากเป้าหมาย (๒) อย่าให้มีรายละเอียดมากเกินไป กล่าวเฉพาะความสำคัญ ๆ (๓) พยายามใช้คำอาจรับภาระพูดไปสู่เนื้อเรื่อง (๔) พยายามใช้ภาษาพูดเร่งร้าวความสนใจจากผู้ฟังให้แปลกใจ ตื่นเต้น และอยากรฟ เรื่องราวต่อไป อาจขึ้นอาจรับภาระด้วยวิธีการดังนี้ คือ ขึ้นด้วยวิธีกล่าวถึงความสำคัญของเรื่อง ที่จะพูด ขึ้นด้วยวิธีคลอกขับขัน ขึ้นด้วยวิธีอธิบายความหมายของชื่อเรื่อง ขึ้นด้วยวิธีหยิบยก เหตุการณ์ ด้วยย่าง หรือข่าวที่น่าสนใจซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่องที่จะพูด ขึ้นด้วยคำกล่าวของบุคคล สำคัญ สุภาษิต หรือคำประพันธ์ สุดท้ายขึ้นด้วยนิทาน หรือเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะพูด

(๕) การพูดแก่เรื่อง พึงปฏิบัติดังนี้ (๑) พูดไปตามแนวทางที่ได้เตรียมไว้ ไม่พูดออกนอกเรื่อง (๒) ใช้ภาษาพูดให้ดี (๓) พูดทุกส่วนทุกตอนให้สัมพันธ์กันตลอดไม่สับ สนวนกวน (๔) มีกริยาท่าทางประกอนการพูด ได้อย่างเหมาะสม (๕) รู้จักกล่าวเน้นในจุดที่ สำคัญ ๆ (๖) พูดให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น ต้องการให้ผู้ฟังเกิดความรู้ ความ เพลิดเพลิน หรือให้นำไปปฏิบัติ (๗) พูดให้มีร理由ภาษาเหมาะสมกับเรื่อง (๘) พูดให้ชัดเจน แจ่มแจ้ง ถูกต้องและมีเหตุผลดี

(๖) การพูดบทสรุปหรือบทลงท้าย ควรพูดด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น (๑) ด้วย การกล่าวข้อสำคัญ ๆ (๒) ด้วยการจำแนกหัวข้อเป็นอย่าง ๆ (๓) ด้วยการทบทวนเนื้อหาทั่ว ๆ ไป (๔) ด้วยการยกคำคม สุภาษิต คำกล่าว หรือบทกวีที่ไพเราะอย่างโดยย่างหนึ่งมากกล่าวส่ง ท้าย และ (๕) ด้วยการให้ข้อคิดหรือข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ไม่ควรสรุปให้ยาวเกินไป และต้องใช้ ภาษาให้กระชับรัดกุม

กัญญา งประดิษฐนันท์ (๒๕๔๑ : ๒๐) กล่าวแนะนำแก่ข้ากับสารที่จะนำ นาพูด ไว้ดังนี้

(๑) ผู้พูดต้องมีความรอบรู้แท้จริงในเรื่องนั้น ๆ รู้ดีข้าดสามารถตอบคำถาม

๒) ควรเป็นเรื่องจริง และไม่ก่อความเสียหายหรือเสี่ยงต่อความเชื่อถือ ไม่เป็นผลเสียต่อส่วนรวม และเป็นเรื่องที่สร้างสรรค์

๓) ควรเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง โดยส่วนรวม

๔) เป็นเรื่องที่เหมาะสมกับตัวผู้พูด เช่น หากผู้พูดเป็นคนอ้วนก็ไม่ควรไปพูดเรื่อง วิธีการลดความอ้วนที่ได้ผล เป็นต้น

นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิตร (๑๕๔๑ : ๓๕) อธิบายว่า เนื้อหาสาระ (Message) หมายถึง สารที่ผู้พูดส่งไปยังผู้ฟัง โดยผ่านทางประสาทสัมผัส การพูดจะบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของสารและการทำความเข้าใจของผู้ฟังเป็นสำคัญ ดังนั้นการเสนอเนื้อหาในการพูด ผู้พูดต้องคำนึงคุณว่า เนื้อหาที่พูดนั้นมีความยากง่าย เหมาะสม และสอดคล้องกับความสนใจของผู้ฟังมากน้อยเพียงใด การพูดเนื้อหาที่ยากและซับซ้อนเกินไป อาจทำให้ผู้ฟังไม่สามารถแปลความคิดของผู้พูดได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้ฟังจะรู้สึกเบื่อหน่ายถ้าผู้พูดพูดเนื้อหาพื้นๆ หรือพูดรี่องซ้ำๆ ที่เคยได้ยินอยู่เสมอ ดังนั้นการเสนอเนื้อหาจึงควรพิจารณาเนื้อหาที่ทึ่งผู้พูดและผู้ฟังสนใจและได้ประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นเรื่องที่ผู้พูดสนดและมีความรอบรู้อย่างดี มีข้อมูลและข้อเท็จจริง อ้างอิงหรือมาเสริมให้เกิดความน่าเชื่อถือ

ส่วนประสงค์ รายณสุข (๑๕๒๘ : ๑๓ - ๑๔) แนะนำว่า ในการพูดนอกจากจะพูดให้ได้เนื้อหาสาระแล้ว ผู้พูดควรรู้วิธีที่จะทำให้ผู้ฟังเกิดความกระจàngในสาระที่นำเสนอด้วย เพื่อว่าผู้ฟังจะได้นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยการปฏิบัติตามหลักการ ดังนี้

๑) การเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบจะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจความได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปปาม หรือการเปรียบเทียบในลักษณะการขัดแย้ง

๒) การยกหลักฐาน อ้างอิง เช่น คำพูดของบุคคลสำคัญ ข้อความจากตำรา หรือเอกสารต่างๆ สถิติจากหน่วยงานทั้งหลาย รวมถึงคำจำกัดความสุภาษณ์ คำพังเพย คำคม คำขวัญ ฯลฯ จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาระจ่างขึ้น

๓) การยกตัวอย่าง จะทำให้เนื้อหาแจ่มกระจ่างขึ้น ทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายและเกิดความพอใจ

๔) การใช้สตัฟท์คณูปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็น ภาพเลื่อน ภาพยนตร์ ถนนบันทึกเสียงหรือภาพ ฯลฯ จะช่วยเน้นความกระจàngในเนื้อหาแก่ผู้ฟังได้

๔.๒ ลักษณะของสารที่ดี

สารที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้ (นันทา บุนภักดี ๒๕๒๕ : ๒)

๑.) มีการใช้ภาษาที่มีความหมายตรงกัน ไม่ควรใช้ถ้อยคำที่มีหลายความหมาย

๒.) มีความถูกต้องตามข้อเท็จจริง และมีตัวอย่างหรือหลักฐานสนับสนุนอย่างเหมาะสม

๓.) มีความชัดเจนตลอดเรื่อง ไม่กำกวณ ไม่สับสน ไม่วกว้างและไม่ออกรอกเรื่อง

๔.) มีการใช้ภาษาได้เหมาะสมกับเวลา โอกาส สถานที่และกลุ่มผู้ฟัง

๕.) มีลักษณะสร้างสรรค์ ให้แนวความคิดแปลงใหม่ที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์

๖.) มีความสัมพันธ์กับประดิษฐ์ในแต่ละตอน และมีความสั้นยาวพอเหมาะสมกับเวลาและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๔.๓ สารสำหรับใช้เตือนใจในการพูด

สำนึกรัก มนต์กาญจน์ (๒๕๑๑ : ๒๕) ได้รวบรวมคำคมหมวดวาจาจากพุทธศาสนาสุภาษิต สำหรับใช้เตือนใจในการพูด ไว้ดังนี้

วาจา เช่นเดียวกับใจ

เปล่งวาจาจาน ยังประโยชน์ให้สำเร็จ

คนเปล่งวาจาช้า ย่อมเดือดร้อน

คนโกรธมีวาราหายา

คนพูดไม่จริงย่อมไปสู่นรก

ความเป็นผู้สะอาดเพียงทราบได้ด้วยถ้อยคำสำเนวนะ

ควรเปล่งวาจาไฟเราที่มีประโยชน์

ควรกล่าวแต่วาจารที่ไม่ยังตนให้เดือดร้อน

ควรเปล่งวาจาจาน

ควรกล่าวแต่วาจารที่น่าพอใจ

ในการไหน ๆ ก็ไม่ควรกล่าววาจารที่น่าพอใจ

ไม่ควรเปล่งวาจาที่ดีให้เกินก้าล
ไม่ควรเปล่งวาจาร้าวเยย

ร่วิวงศ์ ศรีทองรุ่ง (๒๕๔๐ : ๔-๕) ได้รวบรวมภาษาไทย คำคม คำสอนเกี่ยวกับข้อเตือนใจให้บุคคลเห็นถึงความสำคัญของการพูด ไว้ดังนี้

สุภาษิตอิสราราออล “Golden words can open iron door”

สุภาษิตอังกฤษ “Action speak louder than words”

สุภาษิตไทย “พูดดีเป็นครีแก่ตัว พูดช้าอีกชาติ”

“เป็นมุขย์สุดนิยมที่ลมปาก
แม้นพูดดีมีคนเข้าเฝ้า

จะได้ยกให้หิวพระรำชิวหา
จะพูดงานพิเคราะห์ให้เหมาะสม

“เจ้าของตาลรักหวานขึ้นปีนต้น
เหมือนกบคนคำหวานรำคาญกรัน

ระวังตนตื่นมีระมัดมั่น
ถ้าพลังพลันเจ็บอกเหมือนตกตาล”
(นิราศเมืองเพชร)

“ยันอ้อยตาลหวานลื้นแล้วลื้นซาก
ถึงเจ็บอื้นหมื่นแสนยังแคลนคลาย

แต่ลมปากหวานหูมิรู้หาย
เจ็บจนตายก็พระเนื้อให้เจ็บใจ

“ถึงบางพูดดีเป็นครีก็คดี
แม้นพูดช้าตัวตายทำลายมิตร

มีคนรกรรਸถืออยู่ร้อยจิต
จะชอบผิดในมุขย์พระพูดชา”
(นิราศภูเขาทอง)

ปากเป็นเอกสาร	เลขเป็นโท	โบรอนว่า
หนังสือตรี	มีปัญญา	ไม่เสียหลาย
ถึงรู้มาก	ไม่มีปาก	คำนากตาย
มีอุบາຍ	พูดไม่เป็น	เห็นป่วยการ

ลีบเป็นครู	รู้ว่า	ปัญญามาก
ไม่รู้จัก	ใช้ปาก	ให้จัดจ้าน
เหมือนเด่าฝัน	นั่งซื่อ	อื้อรำคาย
วิชาชัญ	มากเปล่า	ไม่เข้าที่
		(วิวาห์พระสมุทร)

๔. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร รายละเอียดกล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

๔.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและภาษา

ลักษณะ สตะเวทิน (๒๕๓๖ : ๒๗) กล่าวว่า เสียง (Voice) และภาษา (Language) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแบบเนื่องกัน เมื่อผู้พูดใช้ภาษาในการพูด นั่นก็หมายความว่า ผู้พูดได้เปล่งเสียงของตนออกมาก่อนกับการใช้ถ้อยคำต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ปัจจัยทั้งสองประการนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

๔.๒ ลักษณะของเสียงพูดที่ดี

ในการพูดสื่อสาร เสียงพูดที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ (วิรช ลภรัตนกุล ๒๕๔๓ : ๑๔๘-๑๔๕)

๑) ต้องเป็นเสียงที่มีชีวิตชีวา แจ่มใส ไม่อู้อี้พื้นพักถ้ายคนฟังนอนหรือเพิงตื่นนอน หรือพูดแบบไม่เต็มใจจะพูด

๒) ต้องมีความพอเหมาะ กล่าวคือ มีระดับความเร็วพอเหมาะสม ไม่พูดเร็วจนเสียงร้าว พังไม่รู้เรื่อง หรือพูดช้าจนเป็นที่น่าอึดอัดและรำคาญแก่ผู้ฟัง และมีความชัดเจนในการออกเสียงแต่ละคำ

๓) ต้องไม่ดังหรือแผ่วจนเกินไป คือ ไม่แผ่วเบาเกินไปจนถ้ายพูดกระซิบในลำคอ ทำให้ผู้ฟังได้ยินไม่ชัดเจน หรือดังมากเกินไปจนดูคล้ายตะโกนหรือตะเบึง

๔) ต้องมีการเน้นในที่ที่ควรเน้น ใช้เสียงสูงตามความเหมาะสม

๕) ต้องพูดอย่างชัดถ้อยชัดคำ ทึ้งคำพูด และสำเนียงพูด เมื่อพูดภาษาไทย ไม่เอาสำเนียงหรือการออกเสียงของภาษาต่างประเทศมาใช้

๖) ต้องมีลักษณะเชื่อมั่นในตนเอง พูดเป็นไปอย่างราบรื่น เป็นธรรมชาติ พูดด้วยอารมณ์ที่มั่นคง ไม่วิตกกังวล หวานกลิ้ว หรือฉุนเฉียบง่าย เพราะจะทำให้เสียงเกิดความแปรปรวน เช่น เสียงสันหรือเสียงขาดหายเป็นห้วง ๆ

๗) ต้องมีลักษณะคล้ายการสนทนา กล่าวคือ น้ำเสียงมีความจริงใจ อบอุ่น และเป็นกันเอง คล้ายการสนทนาที่เป็นไปอย่างอบอุ่นฉันมิตร ไม่ตรึง

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (๒๕๑๕ : ๑๐๕) กล่าวว่า น้ำเสียงเป็นส่วนสำคัญที่จะถ่ายทอดอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดของผู้พูด ไปยังผู้ฟัง น้ำเสียงที่กังวลเป็นธรรมชาติ เมื่อประกอบเข้ากับการพูดที่เป็นจังหวะจะโคน รู้จักเน้นหนักเบาสูงต่ำและหยุดในที่อันควรแล้ว ย่อมเป็นประดุจมนต์ยั่นหักดิ้นที่จะสะกดผู้ฟังให้อับอายุกับที่ ตั้งแต่ตนจนจบการพูดที่เดียว

๕.๓ ถ้อยคำภาษาที่ใช้ในการพูดสื่อสาร

จิตรจำนำงค์ สุภาพ (๒๕๓๓ : ๒๑๐-๑๔๕) ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องถ้อยคำภาษา ที่ใช้ในการพูด สรุปได้ดังนี้

๕.๓.๑ ความหมายและหน้าที่ของถ้อยคำ มีดังนี้

การแสดงความหมาย ก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

การแสดงหน้าที่ ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ หรือเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ถ้อยคำทำหน้าที่อย่างน้อย ๑. ประการ คือ ๑.) สื่อความเข้าใจ ๒.) รับส่งอารมณ์ ๓.) เป็นมาตรฐานการวัดเหตุผลในการพูด ๔.) ใช้เก็บหรือบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ๕.) ใช้เรื่องหรือประสบการณ์คิดใหม่ระบบเปลี่ยน ๖.) ประยัดคพลังงานแทนการสื่อความวิธีอื่นอันยุ่งยาก ๗.) ใช้สร้างความเข้าใจอันละเอียดอ่อนและลึกซึ้งดีกว่าวิธีอื่น

๕.๓.๒ วิธีใช้คำให้เหมาะสมกับหน้าที่โดยแท้จริง ควรปฏิบัติดังนี้

๑) ให้คร่าวๆ ก่อนใช้ (นิจ สัมมุน กรณั้ง เสยุโຍ) หมายถึง ให้คร่าวๆ ว่า ถ้อยคำนั้นก่อประดิษฐ์แตกต่าง มีประโยชน์ อ่อนหวาน สามัคคี

๒) ระวังความหมายที่ไม่พึงประสงค์ เรายินดีใช้ความหมาย ไหน พยายามเน้นให้ตรงความหมายนั้น อย่าเพลอไฟปลปล่อยให้ความหมายอื่นที่ไม่พึงประสงค์แอบแฝงมาด้วยในถ้อยคำนั้น โดยไม่ตั้งใจหรือเจตนา

๓) เมื่อรู้ตัวว่ามีการพิดพลา遁กพร่องเกิดขึ้น ควรรับกล่าวคำขอโทษ หรือขอถอนคำพูดที่ผิด หรือบอกพร่องนั้นเสียโดยเร็ว

๕.๓.๓ ระดับของคำ แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

(๑) ระดับธรรมชาติ (Basic Level) ถือยคำระดับธรรมชาติเป็นระดับที่สามัญชนหรือบุคคลทั่วไปใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน ถ้อยคำระดับนี้เรียกว่า “ระดับอารมณ์” เพราะผู้ใช้ถ้อยคำส่วนใหญ่เป็นบุคคลประเภทปูชนีย์ ซึ่งขังหนาด้วยกิเลส ถ้อยคำจึงเน้นไปที่อารมณ์หรือความรู้สึกมากกว่าเน้นสาระ หรือความสมเหตุสมผล ถ้อยคำระดับนี้ส่วนใหญ่นั่งแสวงหาประโยชน์เพื่อตน หรือพรรคพวก หรือฝ่ายตน การคำนึงถึงเหตุผลหรือความถูกต้องแทนไม่มี

(๒) ระดับสูง (Advanced Level) เป็นระดับที่นิยมใช้กันในหมู่ปัญญาชน แต่ยังไม่ถึงระดับกัลยาณชน เป็นถ้อยคำประเภทแสดงเหตุผล แสดงหลักการอธิบายวิชาการ ปัญหาภูมาย ถ้อยคำทางราชการ ถ้อยคำในการประชุมหรือกิจกรรมต่าง ๆ แม้คุณค่าของถ้อยคำอยู่ในเกณฑ์เป็นที่ยอมรับ หรือเป็นที่น่าเชื่อถือ แต่ยังไม่ถึงขั้นครรภชา เพราะยังเจ้ออารมณ์หรือความอยากโดยอ้อมอยู่ด้วย

(๓) ระดับสูงสุด (Ideal Level) ถ้อยคำภาษาระดับนี้ ไม่ว่าจะพิจารณาโดยอรรถหรือโดยพยัญชนะ ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสื่อหรือแสดงสังธรรมเป็นสำคัญ ไม่มีผลหรือไม่นิยมมาใช้ในความหมายอื่นดังกล่าวข้างต้น แม้โดยพยัญชนะก็ยังออกลักษณะเป็นสัจจะยิ่ง โดยอรรถด้วยแล้ว จะกำหนดขึ้นเพื่อใช้ในความหมายเดียว จะเข้าใจเป็นอย่างอื่นไม่ได้ หรือได้หากท่านกำหนดเรื่องคำเหล่านี้ว่า ภาษาธรรม ส่วนที่ใช้กันในระดับอื่นท่านเรียกว่าภาษาคน ผู้ใช้ถ้อยคำระดับนี้จะต้องเข้าใจความหมายอย่างลึกซึ้งในทางธรรมหรือสังธรรม

๕.๓.๔ องค์แห่งว่าทะ (Concept of Speech) ตามแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงองค์ประกอบของว่าทะไว้ ๓ ประการ คือ

(๑) เจตนา (Aim of Speech) ว่าทะของปูชนย์มักประกอบด้วยเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างใน ๔ อย่าง คือ (๑) มีความโกรกเป็นเจตนา (๒) มีความโกรธเป็นเจตนา (๓) มีความหลงเป็นเจตนา (๔) มีความเมตตาเป็นเจตนา ๓ อย่างแรก เป็นเจตนาไม่ดี เจตนาสุดท้ายเป็นเจตนาที่ดีเป็นกุศล เป็นมงคล ผู้พูดที่ดีพึงกล่าวแต่ว่าทะที่มีเมตตาเป็นเจตนาท่านนั้น

(๒) ชนิดหรือลักษณะของว่าทะ (Characteristics of Speech) ว่าทะของทุกคนทุกครั้งที่กล่าวจะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง คือ (๑) จริงหรือเท็จ (๒) สุภาพหรือหยาบคาย (๓) ประโยชน์หรือเพ้อเจ้อ ว่าทะที่ประกอบด้วยจริง สุภาพ

ประโยชน์ เป็นกัญญาณว่าทະ คือ การพูดที่ดี ว่าทະที่ประกอบด้วยเท็จ หยาบ เพื่อเจ้อ ไม่เป็น กัญญาณว่าทະ

๓) กาลเทศะ (Occasion of Speech) ว่าทະอันควรบูชา ต้องเหมาะสม กับกาลเทศะด้วย แม้จะพูดด้วยเจตนาดี สุภาพ ไฟเราะ อ่อนหวานไม่หยาบ ไม่เพ้อเจ้อ รวมทั้งการพูดก็เป็นความจริงก็ตาม แต่ถ้ายังไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ ก็ยังไม่อู้นในฐานะที่สมควร พูด ต้องรองเมื่อเหมาะสมก่อน

ในบรรดาองค์ประกอบ ๓ ประการ เจตนาเป็นองค์ประกอบหรือ องค์ธรรมที่สำคัญที่สุด ว่าทະที่เริ่มจากเจตนาดี องค์ประกอบอื่นจะมีโอกาสผิดพลาด หรือ บกพร่อง หรือผิดพลาดบ้าง ก็ยังพออนุโลมได้ว่า เป็นเรื่องธรรมชาตของการสื่อสารด้วยภาษา ผลเสียยังไม่ถึงขั้นรุนแรงอย่างใดนัก

๔.๓.๕ ลักษณะการพูดที่ดี กัญญาณว่าทະ (Eloquent Speech) ซึ่งกำหนดขึ้น มาจากแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา มีกล่าวในพระไตรปิฎกและตำราการสอนพระพุทธศาสนาที่เป็นคำสอนโดยตรงเกี่ยวกับว่าทະหรือว่าทະ ที่กล่าวถึงกันมาก มี ๓ ลักษณะ

๑) ปี化工 (ในสังคหวัตถุธรรม)

ปี化工 (Pleasant Speech) แปลว่า ว่าทະอันเป็นที่รัก มีลักษณะ ดังนี้ คือ ไฟเราะอ่อนหวาน สุภาพ นุ่มนวล น่าฟังหรือชวนฟัง อ่อนโ yan น่ารัก อันเป็นที่รัก อันเป็นที่น่านิยมชมชอบ อันทำให้คนรัก อันดูดดื่มแตะซาบซึ้งใจ อันเป็นน้ำคำชวนดื่ม หวานหู ประกายทรัพย์จักษณ์ราธูรัจกประศรัย อันทำให้เกิดกำลังใจ อันทำให้จิตใจแจ่มใสเบิกบาน รวมทั้ง ความหมายในทรงคนทางพระพุทธศาสนาด้วย คือว่าชาตันำไปในทางที่ดี อันชักนำไปใน ทางกุศลหรือเรากุศล อันชักนำให้ออกห่างจากอกุศล หรืออปปังคด อันแสริมสร้างสุขภาพจิต อันเป็นที่ดึงแห่งสما�ิ อันทำให้เกิดสติ อันนำไปสู่ปัญญา

ลักษณะของปี化工ต้องกล่าวไว้ข้างต้น หากผู้กล่าวไว้ด้วยเจตนา ดีเป็นกุศล เป็นมงคล เป็นความเมตตา ก็เป็นกัญญาณว่าทະ ถ้าตั้งอยู่บนเจตนาอกรุศล หรือตรง กันข้ามกับที่กล่าวไว้ข้างต้น แม้จะมีความไฟเราะ อ่อนหวาน หวานหู ฯลฯ ก็ไม่จัดเป็นกัญญาณ ว่าทະ เป็นได้แค่เพียงการกล่าวตามขนบธรรมเนียม ตามประเพณีสังคมตามมารยาทสังคม หรือเพื่อหวังประโยชน์เฉพาะตนหรือครอบครัวของตน ลักษณะเช่นนี้ พระอริยบุคคลยังไม่ สรรเสริญ

๒) สัมมาวาจา (ในอริยมรรค)

สัมมาวาจา (Right Speech) แปลว่า วาจาของ เป็นวาจาของ
พระอริยบุคคล สัมมาวาจานี้ ๒ ระดับ คือ

๒.๑) สัมมาวาจาระดับเบื้องต้น (Basic Right Speech Level)
ถัดมาจะสัมมาวาจาระดับเบื้องต้น คือ การงด หรือวิรัติ หมายถึง งดถ้อยคำประเกททุจริต
หรือมิจฉาวาจา ถ้อยคำทุจริตนี้ ๔ ประเภท คือ

(๑) คำเท็จหรือมุสาวาท (False Speech)

การกล่าวเท็จหรือมุสาวาทแสดงได้ ๒ ทาง คือ

๑. ทางวาจา ได้แก่ การกล่าวอออกจากปากโดยตรง ๒. ทางกาย ได้แก่ การแสดงออกทาง
กายให้ผู้อื่นเข้าใจผิด การกล่าวเท็จหรือมุสาวาทไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง หรือทั้ง ๒ ทางดังกล่าว
หมายถึง ผู้กล่าวมีเจตนาจะให้คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ทั้ง ๆ ที่รู้ ส่วนการกล่าวโดย
ไม่รู้ความจริง กล่าวด้วยความเข้าใจผิดหรือเห็นผิด ยังไม่ถึงขั้นเป็นเท็จหรือเป็นมุสา แต่เป็น
อนุโอมมุสา ยังไม่ถึงกับการขาดจากศีลข้อนี้ แต่ก็ยังมีโทษในขั้นเบาบางหรือเล็กน้อย

องค์ของคำเท็จหรือมุสาวาท (Factors of Speech)

มี ๔ คือ ๑. เรื่องไม่จริง (อัคถังวัตถุ) ๒. จิตคิดจะพูดให้ผิด (วิสัง วاثนจิตตัง) ๓. พยายาม
พูดออกไปหรือแสดงออกไป (ตัชไช วายาโน) ๔. คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น (ปรัสสต หัตต
วิชานนัง)

ข้อยกเว้น ในการพูดหรือการแสดงประเภทหนึ่ง
ท่านเรียกว่า ยาสัญญา หมายถึง แม้พูดหรือการแสดงออกไปนั้นไม่จริง แต่ก็มิได้พูดหรือแสดง
ออกไปเพื่อประสงค์ให้ผู้อื่นเชื่อ เช่น พูดหรือแสดงออกเกี่ยวกับโวหาร อภิ การกล่าวโวหาร
ตามขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น การเล่านิยมนิทาน หรือการแสดงนาฏศิลป์ ลิเก ละคร
กีไม้ถือว่าเป็นเท็จหรือมุสา การสำคัญผิด คือ พูดไปตามความเข้าใจของคน โดยคิดว่าถูกต้อง
แล้ว เช่น การจำวัน เดือน ปี ชื่อ ตัวเลข แม้จะไม่ถูก ก็ไม่เป็นเท็จ การพูดหลัง กล่าวถ้อย
คำพลาดหรือพลังไปโดยไม่ได้ตั้งใจ ก็ไม่เป็นเท็จ

ประเภทของคำเท็จหรือมุสาวาท (Types of
False Speech) คำเท็จหรือมุสาวาทนี้ ๔ ประเภท ได้แก่ ๑. ปด (Tell A Lie) คือ กล่าวเท็จ
ออกมາตร ๑ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่เป็นความจริง เช่น เห็นก็ว่าไม่เห็น ๒. ทนสามาน (Like to

Swear) หมายถึง ท่านต่อคำสาบานของตน ท่านต่อคำสาปแช่งของตนที่ตนกล่าวอ้างออกมາ เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อตามความค้องการของตน หรือกล่าวสาปแช่งผู้อื่นให้เป็นไปต่าง ๆ นานา หรือท่านต่อคำสาบาน หรือคำสาปแช่งของผู้อื่น เช่น สมมติว่าได้มีการกระทำผิดเกิดขึ้น แต่ยังหาตัวผู้กระทำผิดไม่ได้ จึงมีการประชุมสอบถามว่า ใครทำผิดให้สารภาพออกมາ ถ้าไม่สารภาพก็ขอให้เป็นไปต่าง ๆ นานา คนที่ทำผิดแต่ไม่ยอมรับผิด กลับแสดงอาการเหมือนคนอื่นทั้งหลาย เรียกว่าท่านสาบาน ๓. ทำเล่ห์กระเท่ห์ (Not care to Pretend) การทำเล่ห์ด้วยการพูด เช่น พูดдовดอังเกินความจริง (ซึ่งคนรู้ดี) ๔. นาญา (Tend to Trick) หมายถึงการใช้เล่ห์เหลี่ยม การใช้เล่ห์กต ใช้กลโง เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิดไปจากความจริง เช่น เจ็บเล็กเจ็บน้อยก็ทำเป็นเจ็บมาก ๕. ทำแลก (Misleading) หมายถึง เจตนาจะทำสิ่งที่เป็นเท็จให้เป็นจริง หรือสิ่งที่เป็นจริงให้เป็นเท็จ แต่ไม่กล่าวอออกมาระ ๖. เสริมความ (Exaggeration) ได้แก่ การพูดหรือการแสดงอาการให้มากเกินความจริง เช่น เรื่องจริงมีเพียงเล็กน้อย แต่พูดเสียเป็นเรื่องใหญ่โต เข้าทำนองคำพังเพยที่ว่าปลาตนน้ำตัวโต ๗. อำความ (Concealment) อำความมีลักษณะทรงกันข้ามกับเสริมความ คือ ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก หรืออำพรางความบกพร่องหรือความผิด เป็นต้น

โทษของมุสาวาทหรือคำเท็จ (Disadvantages of False Speech)

๑. ทำลายตัวเอง (Destroy One self) คือ ทำลายความไว้วนื้อเชื่อใจจากผู้อื่น เป็นเหตุให้เสียหาย เช่น เสียเงิน เสียงาน เสียบัย เสียชีวิต เป็นเหตุให้มีความผิด ทำให้คุณภาพจิตของตนตกต่ำเสื่อมหรือหมดประสีติชีวภาพ
๒. ทำลายผู้อื่น (Destroy Other) เช่น กล่าวโทษให้ร้ายผู้อื่นทั้ง ๆ ที่เขาไม่ผิด ทำให้เขาเดือดร้อน กล่าวเท็จทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียหรือเสียหาย
๓. ทำลายสังคมและประเทศชาติ (Destroy Society and Nation) การกล่าวเท็จเพื่อผลประโยชน์ของตนหรือครอบครัวของตน เป็นการทำลายผลประโยชน์ของส่วนรวมหรือของประเทศชาติ
๔. โทษอื่น ๆ (Others) เช่น สามีภรรยากล่าวเท็จต่อกัน อาจเป็นเหตุให้เกิดหย่าร้าง ครอบครัวเป็นทุกข์ มิตรสหายกล่าวเท็จต่อกันอาจก่อการวิวาท ประหัตประหารกัน คนกล่าวเท็จจะเป็นคนชี้ร้าย หวั่นไหวง่าย เสียบุคลิกภาพ เป็นคนขาดไม่กล้าเผชิญความจริง ขาดความเชื่อถือคนเอง นาน ๆ ไปความจำจะเสื่อมเมื่อถึงคราวตาย จะขาดสติไปสู่อันยาภูมิ

ความหนักเบาของโทษมุสาวาท (Punishment Level)

โทษของการกล่าวเท็จหรือมุสาวาทจะหนักหรือเบา แล้วแต่ปัจจัยดังต่อไปนี้ ๑. เกี่ยว

กับการห้ารัง (About Defensive Level) คำเท็จที่ห้ารังมาก คำเท็จที่ห้ารังง่ายมีไทยน้อย ๒. **เกี่ยวกับการทำลายประโภชน์ (About Destructive Level)** คำเท็จที่ทำลายประโภชน์ผู้อื่นมากมีไทยมาก คำเท็จที่ทำลายประโภชน์ผู้อื่นน้อยมีไทยน้อย ๓. **กล่าวกับผู้มีคุณมากหรือมีคุณน้อย (About Virtuous Level)** กล่าวกับผู้มีคุณ (ธรรม) มากมีไทยมาก กล่าวกับผู้มีคุณ (ธรรม) น้อย มีไทยน้อย ๔. **กล่าวจริงหรือกล่าวเล่น (About Intentional Level)** กล่าวเท็จด้วยความตั้งใจจริงมีไทยมาก กล่าวเท็จด้วยความสนุกสนาน หรือเล่น ๆ มีไทยน้อย

(๒) คำส่อเสียดหรือปี划าวาชา (Slanderous Speech)

หมายถึง การนำความข้างนี้ไปบอกข้างโน้น หรือนำความข้างโน้นนามบอกข้างนี้ บุยข้างใดข้างหนึ่งให้โทรศอกข้างหนึ่ง บุยให้ทั้งสองข้างโทรศอกเข้าใจผิดต่อ กัน กล่าวถึงความไม่ดีของผู้อื่น เพื่อให้เห็นความดีของตน รักตน ในกรณีนำความข้างนี้ไปบอกข้างโน้น ถ้าไม่มีร้ายให้เข้าแตกร้าวกัน ไม่ได้มุ่งให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมารักตน เป็นการบอกเล่าด้วยเจตนาดี หรือด้วยความหวังดี หรือบอกเพื่อให้เกิดความรู้ ไม่จัดเป็นคำส่อเสียด

องค์ของคำส่อเสียด (Factors of Slanderous Speech)

ประกอบด้วยองค์ ๔ ได้แก่ ๑. มีคน (อื่น) ที่พึงทำให้แตกกันได้ ๒. มีเจตนาที่จะทำให้เขาแตกกัน ๓. มีความหมายอันสืบเนื่องมาจากเจตนานั้น ๔. ผู้อื่นรู้ความนั้น

โทษของคำส่อเสียด (Disadvantages of Slanderous Speech)

มีอย่างน้อย ๔ ประการคือ ๑. ไม่เป็นที่รักของใครโดยแท้จริง ๒. เป็นที่ระแวงของผู้อื่น ๓. เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น ๔. เป็นความชั่วที่แก่ใจได้หากกว่าความชั่วอื่น กล่าวกับผู้มีคุณ (ธรรม) มากมีไทยมาก กับผู้ที่มีคุณ (ธรรม) น้อยมีไทยน้อย กล่าวจนเข้าแตกร้าวกันมีไทยมาก ถ้ายังไม่แตกร้าวกันมีไทยน้อย ในทางธรรมจัดเป็นอุคุลธรรมทางวาจา มีผลถึงศกษาฯ ได้ทั้งนั้น

(๓) คำหยาบ หรือพูดสาหา (Harsh Speech) หมายถึง วาจาหยาบ เป็นอาชุดอย่างที่ไม่เหมาะสม อันตรายต่อผู้อื่น ท่านเรียกว่าอาชุดปาก มี ๖ ประเภท คือ ๑. ด่า ๒. ประชด ๓. แดกดัน ๔. กระทบ ๕. สนด ๖. คำแสลงใจอื่น ๆ

องค์ของคำหยาบ (Factors of Harsh Speech)

ประกอบด้วยองค์ ๓ คือ ๑. คนอื่น หรือคนที่คำหยาบกล่าวถึง ๒. กล่าวอุกมาจากจิตที่มีความโกรธ ๓. กล่าววาจาหยาบออกໄไป

โทษของคำหยาบ (Disadvantages of Harsh Speech) มี ๒ ทาง คือ ๑. โทษทางธรรม (Dharma Aspect) กล่าวกับผู้มีคุณ (ธรรม) มากมีโทษมาก กล่าวกับผู้มีคุณ (ธรรม) น้อยมีโทษน้อย กล่าวคำหยาบครอบองค์มีโทษมาก กล่าวไม่ครบองค์ มีโทษน้อย โทษทางโลกเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เสียดเสียกัน ประทุษร้ายประหัตประหารกัน ทำลายบุคลิกภาพคน

(๔) คำเพ้อเจ้อหรือสัมผัปปลาปะ(Vain Words) หมายถึง คำเพ้อเจ้อ คำเหลวไหล คำไม่มีประโยชน์ คำไม่มีเหตุผล คำไร้สาระ คำไม่ถูกกาลถูกรเวลา คำเล่น ๆ หรือสรวณเสียงชา

องค์ของคำเพ้อเจ้อ (Factor of Vain Words) ประกอบด้วยองค์ ๒ คือ ๑. เอกนาคล่าวเรื่องที่หาประโยชน์ไม่ได้ ๒. กล่าวเรื่องนั้นออกมา

โทษของคำเพ้อเจ้อ (Disadvantages about Vain Words) โทษทางธรรม (Dharma Aspect) ผู้กล่าวมีการอบรมนานน้อย มีโทษน้อย ผู้กล่าวมีการอบรมนานมาก (มีอานิสงส์มาก) กล่าวมีโทษมาก ผู้อื่นถือเอาความมีโทษมาก ผู้อื่นไม่ถือเอาความมีโทษน้อย ตกอย่าง ๒. โทษทางโลก (Worldly Aspect) เป็นที่น่าเบื่อหน่ายรำคาญของผู้อื่น เป็นที่ดูหมิ่นของผู้อื่น เป็นคำไม่มีค่า จึงทำให้ผู้กล่าวเป็นคนไม่มีค่าไปด้วย

๒.๒) สัมมาราจาระดับสูง (Advanced Right Speech Level) หมายถึง ภาษาที่พึงประพฤติปฏิบัติ อันได้แก่

(๑) ภาษาจริง (The Word of Truthfulness) หมายถึง ภาษาที่เป็นสัจจะ คือ มีความจริง แน่นอนไม่กลับเป็นอย่างอื่น มีความตรง เที่ยงตรง ไม่คดโกง ซื้อขาย ไม่ความแท้ ไม่กลับกล้าย ไม่ปลอม

หลักของการพูดจริง (The Principle of Speaking Truth) ๑. เอกนาภาษีจะพูดไม่ให้คาดเดาลื้อไปจากความจริง (ที่ตนเข้าใจ) ๒. พูดถูกกาล ถูกสถานที่ และถูกบุคคล ๓. พูดเฉพาะที่เป็นประโยชน์ ๔. พูดจริงเกี่ยวกับความบกพร่องของตน ดีกว่าพูดจริงที่เป็นการยกย่องตน การพูดเกี่ยวกับความบกพร่องของตน ท่านเรียกว่า ปลงอาบัติ การพูดเกี่ยวกับอุดความดีของตน ท่านว่าเป็นอาบัติป้าจิตติ์ และการอุดความดี ถ้าไม่มีอยู่จริงเป็นอาบัติหนักขึ้นประชิก

(๒) ภาษาปราสาสนานามัคคี (Good – Intentional Speech) ได้แก่ ภาษาของสัตบุรุษ

บุคคลผู้ประกอบศิลปะธรรม & ประการ พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ กือ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถาม เข้าก็ไม่แก่ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อมหน่วงเหนี่ยว กล่าวความเสียหายของผู้อื่นโดยย่อ ไม่เต็มที่ อีกประการหนึ่ง แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงเมื่อถูกถามเล่า แต่ เมื่อถูกถามเข้าก็แก่ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว กล่าวความดีผู้อื่นเต็มที่ อย่าง กว้างขวาง อีกประการหนึ่ง แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหายของตน จะกล่าวอะไรถึงเมื่อถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็แก่ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว กล่าวความเสียหายของตนอย่างหน่วงเหนี่ยว กล่าวความดีของตนเต็มที่ กว้างขวาง อีกประการหนึ่ง แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็ไม่แก่ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยวแล้ว กล่าวความดีของตนโดยย่อ ไม่เต็มที่

(๓) ภาษาอ่อนหวาน (Soff and Sweet Word) หมายถึง ภาษาไฟแรง นุ่มนวล พึงแล้วมีแต่ความสดชื่นรื่นรมย์ เพลิดเพลิน ไม่กระด้าง ไม่ระคายหู เป็นที่สนaborณ์ ผู้ฟัง

ภาษาอ่อนหวานเป็นภาษาที่ให้กำลังใจมากกว่าทำให้เสียกำลังใจ ชนเชยยกย่องมากกว่าตีเตียน เป็นภาษาของผู้ดี ผู้มีการศึกษาอบรมมาดี เป็นภาษาของผู้มีคุณธรรม หรือมีจิตใจสูง ชวนให้เกิดความน่านับถือ น่าเคารพ น่าเกรงใจของคนทั่วไป ออกมากจากใจจริง

(๔) ภาษามีประโยชน์ (Useful Word) หมายถึง ภาษาที่มีประโยชน์ ต่อมวลมนุษยชาติ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ประโยชน์ต่อส่วนรวม ประโยชน์ต่อการกล่าวธรรม สอนนราธรรม ประโยชน์ต่อการบรรเทาความโลก โกรธ หลง ต่อการละความชั่ว กระทำดี ทำให้จิตใจสูงขึ้น ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตชอบ ต่อการปฏิบัติชอบ และประโยชน์อันดึงดูดในธรรมหรือตามหลักธรรม

(๕) ภาษาสุภาษิต (Moral Speech) ภาษาสุภาษิต หมายถึง คำพูดที่ผู้พูดพูดดีแล้ว มีลักษณะดังนี้ ๑. เนื้อของคำหรือภาษาดี ๒. สาระของภาษาดี ๓. คนกล่าวเป็นคนดี

เนื้อคำที่เป็นภาษาสุภาษิต (Proverb) มี ๓ อย่าง กือ ๑. เนื้อคำจริง ๒. เนื้อคำสุภาพ ๓. เนื้อคำมีประโยชน์ เนื้อคำจริงเพียงประการเดียว มีสภาพเป็นเพียง เนื้อคำที่ไม่ผิดศีลเท่านั้น อาจจะเอาประโยชน์หรือเอาความสุภาพยังไม่ได้ จัดเป็นคำที่ดีใน

ระดับต่ำ มีคุณค่า ควรเชื่อ เนื้อคำจริงและสุภาพ เท่านั้นยังไม่พอ เพราะยังขาดประไชชน์ จัด เป็นคำที่ดีในระดับกลาง มีคุณค่า ควรเชื่อ ควรฟัง เนื้อคำจริง สุภาพ มีประไชชน์ จัดเป็นคำที่ดี ในระดับสูง มีคุณค่า ควรเชื่อ ควรฟัง และควรบูชา เป็นอุดมวaga อมowa อริya วา

องค์ของวาจาสุภาษิต (Types of Moral Speech) ประกอบด้วย องค์ ๕ คือ ๑. วานามีเมตตา ๒. วาการิง ๓. วากาสุภาพ ๔. วานามีประไชชน์ ๕. วากุก ภาระ

องค์ที่หนึ่งวานามีเมตตา ได้แก่ วาจาหรือการพูดด้วยเจตนา “เมตตา” ต่อผู้ฟัง คือ การพูดที่ต้องการให้ผู้ฟังได้ประไชชน์ ไม่ใช่การพูดให้ตนได้ประไชชน์

องค์ที่สอง วาการิง หมายถึง สัจวาจา คือ เรื่องนั้นเป็นความจริง และผู้พูดพูดด้วยความจริงใจ พูดตรงไปตามความจริง ไม่บิดเบือน ไม่สับเปลี่ยน ไม่ตอบแต่ลง ไม่หลอกลวง ไม่คลุมเครือ

องค์ที่สาม วากาสุภาพ หมายถึง วาจางเลี้ยงเกลาและมุนลงใน คือ ไม่เป็นคำหยาบ คำด่า คำประชด คำแಡกดัน คำสาบสก หรือคำแหลกลงไว้อีก ๆ

องค์ที่สี่ วานามีประไชชน์ หมายถึง วาจาที่กล่าวแล้วเกิดผลดี แก่ผู้ฟังต่อ วา และเกิดผลดีแก่ผู้ฟัง

องค์ที่ห้า วากุกภากาลเทศ หมายถึง เหมาะสมกับเวลาและสถานที่ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ไม่พึงกล่าวว่าทะลับหลัง ไม่พึงกล่าวคำล่วงเกินต่อหน้า พึงเป็นผู้ไม่คุ่นพูด อย่ารีบคุ่นพูด เมื่อรีบคุ่นพูด กายก็ลำบาก จิตก็แกร่ง เสียงก็พร่า คอก็เครื่อง แม้คำพูดของผู้ที่รีบคุ่นพูดก็ไม่สละลาย

益处 (Advantages of Speaking Moral Speech) มีดังนี้คือ ๑. ได้ทางแห่งบุญ (ได้กุศลกรรมบุญ) ๒. ได้มหาภุกต (บังเกิดผลบุญอันยิ่งใหญ่ทั้งตนและพหุชน) ๓. เป็นเหตุให้เกิดลาภ ยศ มิตรสหายที่ดี ได้ในสิ่งยั่งยืนพึงมีพึงได้ทั้งหลาย ๔. ทำให้ได้สักยณะมหาบุรุษโดยง่าย ๕. ทำให้บุคคลยึดเหนี่ยวแน่นไว้ได้ (เพราะโดยปกติ ไม่มีสิ่งใดที่จะทำให้เกิดการเจ็บไข้ เจ็บแคน เจ็บແสนไปกว่าคำพูด การพูดแต่わずหาสุภาษิต จึงทำให้ยึดเหนี่ยวแน่นไว้ได้) ๖. ทำให้เกิดความสุขทั้งในระดับโลกีย์ และระดับโลกุตร ๗. ทำให้ได้สมบัติทั้ง ๗ คือ มนุษยสมบัติ ทิพยสมบัติ และนิพานสมบัติ

บุคคลผู้เหมาะสมแก่การฟังわずหาสุภาษิต (Appropriate Person for Listening to Moral Speech) ได้แก่ ๑. เป็นคนไม่ชอบแห่งดี ๒. เป็นคนไม่ชอบโไออวดหรือ

- 渥ดเก่ง ๓. เป็นคนว่าวนอนสอนง่าย ไม่คื้อค้าน ดื้อรั้น ๔. เป็นคนมีเหตุผล และรับฟังเหตุผล
 ๕. เป็นคนรู้ผิดรู้ถูก รู้อะไรควร อะไรไม่ควร ๖. เป็นคนมีจิตใจสะอาด แจ่มใส่ไม่ซุ่มน้ำ
 ๗. เป็นคนมีศรัทธาจิต ส. เป็นคนมีจิตใจไฟพลุนา ๘. เป็นคนไม่อามาตหรือผูกพยาบาทคร
 ๑๐. เป็นคนเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

๔.๓.๖ อธิบาย (Eight – Aryan Rhetorical)

อธิบาย หมายถึง คำพูดหรือว่าจាយของพระอริยบุคคล หรือถ้อยคำ หรือว่าจាយอันประเสริฐ ว่าจารุกรกล่าวคือ ๑. สิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๒. สิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๓. สิ่งที่ไม่รู้ว่าไม่ได้รู้ ๔. สิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๕. สิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๖. สิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๗. สิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๘. สิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ

ภาษาไม่ควรกล่าว ๑. ภาษาใดไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ ไม่ควรกล่าว ๒. ภาษาใดไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นประโยชน์ แม้จะเป็นที่รักของผู้ฟัง ก็ไม่ควรกล่าว ๓. ภาษาใดจริง แต่ไม่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นที่รัก ให้รอคุจังหวะก่อนจึงค่อยกล่าว ๔. ภาษาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รัก ไม่ควรกล่าว ๕. ภาษาใดจริง ไม่เป็นประโยชน์ แต่เป็นที่รัก ก็ไม่ควรกล่าว ๖. ภาษาใดจริง เป็นประโยชน์ เป็นที่รักจึงสมควรกล่าว

ภาษาควรกล่าว ๑๐ อย่าง ๑. ภาษาชักนำให้บรรณานั้นอย หมายถึง ความโโลก หรือโโลกะอันเป็นกิเลส ๒. ภาษาชักนำให้สันโดษ (ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้) ๓. ภาษาชักนำให้สังดกายสังดใจ ๔. ภาษาชักนำไม่ระคนด้วยหมู่กลุ่มคลี ๕. ภาษาชักนำให้ประภากความเพียร ๖. ภาษาชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล ๗. ภาษาชักนำให้ไวสงบน ๘. ภาษาชักนำให้เกิดปัญญา ๙. ภาษาชักนำให้ไวพันกิเลสและความทุกข์ ๑๐. ภาษาชักนำให้เกิดความรู้ ความเห็นในการที่หลุดพ้นจากกิเลส และความทุกข์

ทองขา พ่วงรอดพันธ์ (๒๕๓๗ : ๓๖-๓๘) กล่าวถึง ประเภทของถ้อยคำพูดตามที่กล่าวไว้ในอรรถกถามงคลสูตร (มังคลัตติปนี) ว่ามี ๓ ประเภท คือ

๑) คุณภานี คือ พากวจีทุจริต ได้แก่ ๑. มุสาวาที พูดเท็จโกหก หลอกลวง ๒. ปีสุณาวาที พูดส่อเสียด ยุให้รำ ตำให้รัว ๓. พรุสวาที พูดคำหยาบ ๔. ตัมพัปปลาปี พูดเพ้อเจ้อ ไร้สาระ

(๒) บุปผาณี คือ คำพูดที่เป็นจริง เป็นประโยชน์ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มีเหตุผลตามความเป็นจริง ไม่ระบุคดีมิจฉาชีวิ

(๓) มธุภานี คือ คำพูดที่ชวนให้น่ารัก ลูกธรรม ลูกกาลเทศะ ประกอบด้วยประโยชน์ พูดจากน้ำใจจริง ไม่เตะแต่ง สามารถบำรุงกำลังใจผู้ฟังให้แข็งขึ้น เป็นกบาน

ส่วนวิตร อาวะกุล (๒๕๓๔ : ๑๒-๑๓) อธิบายว่า ถ้อยคำที่ใช้พูดมีอยู่ ๓

ขั้น คือ

(๑) ถ้อยคำที่เป็นจริง

(๒) ถ้อยคำที่มีประโยชน์ คือ นอกจากพูดจริงแล้ว ควรมีประโยชน์แก่ผู้ฟังด้วย

(๓) ถ้อยคำที่เป็นที่พอใจแก่ผู้ฟัง

๕.๔ หลักการใช้ถ้อยคำในการพูด

การใช้ถ้อยคำในการพูดมีหลักดังนี้ (วิรช ลภิรัตนกุล ๒๕๔๓ : ๑๗๗ - ๑๗๘)

(๑) ใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องตรงความหมาย (accuracy of meaning)

(๒) ใช้ถ้อยคำที่ง่ายแก่การเข้าใจ (Simplicity)

(๓) ใช้ถ้อยคำให้เหมาะสม (appropriateness) คือ เหมาะสมกับเรื่องที่พูด (appropriate to the subject) และระดับการสื่อสาร สถานการณ์ (situation) การเทศะ วินิจ วรรณตอนนน (๒๕๔๒ : ๒๖-๔๒) กล่าวถึง หลักการใช้ภาษาพูดที่ดี ไว้ดังนี้

(๑) ใช้ภาษาพูดโดยยึดหลักภาษาเป็นเกณฑ์ คือ (๑) ใช้คำได้ถูกต้องตามหน้าที่ ใช้คำลักษณะนาม คำนำพบทได้ถูกต้อง วางคำขยายถูกที่ (๒) ใช้คำพูดให้ตรงความหมาย ทั้ง ความหมายโดยตรงและโดยนัย (๓) พูดเรียงคำให้ชัดเจน ไม่คลุมเครือ ไม่สองแง่สองมุม ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ตัดคำจนเข้าใจยาก ไม่ใช้ศัพท์เทคนิคหรือศัพท์วิชาการ โดยไม่จำเป็น

(๒) ใช้ภาษาพูดให้เหมาะสมแก่ผู้ฟัง ภาษา และเทศะ

(๓) ใช้ภาษาพูดที่เป็นสำนวนไทย ไม่ใช้สำนวนต่างประเทศ

(๔) ใช้ภาษาพูดที่แสดงให้เห็นกริยามารยาทของวัฒนธรรมไทย ได้แก่ (๑) การ กล่าวถึงคำปฏิสันดาด เพื่อแสดงความเคารพ ให้เกียรติ หรือแสดงความคุ้นเคยต่อผู้ฟัง (๒) การใช้ภาษาพูดที่สุภาพ ไม่คุยโวโห้ง หรืออวดความเก่งกาista สามารถของตน (๓) ไม่พูดคำ สนิทสาบาน (๔) ไม่พูดคำหยาบ คำเสแหง (๕) ใช้คำพูดลงท้ายประโยชน์ด้วยทางเดียงที่นุ่มนวล

ไฟเราะ (๖) พูดถูกต้อง ชัดเจน ไม่คัดจริต (๗) เมื่อพูดจบเรื่อง ควรกล่าวคำลงท้ายและแสดงการย้ำๆให้เหมาะสม

- ๕) ไม่ใช้ภาษาพูดที่แสดงให้เห็นอคติของผู้พูด ควรใช้ภาษาที่มีเหตุผล
- ๖) ใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดภาพพจน์ มีความหมายส่วนกับเรื่อง
- ๗) ใช้ภาษาพูดที่กินความลึกซึ้ง ได้แก่ การใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร คำพังเพย และสุภาษณ์

๘) ใช้ภาษาพูดที่เป็นคำชี้ในกรณีที่ต้องการย้ำ

๔.๕ ข้อแนะนำในการใช้ถ้อยคำในการประชุม

วิจิตร อาระภุก (๒๕๓๔ : ๑๐๕-๑๐๖) ได้แนะนำศิลปะการใช้ถ้อยคำในการประชุม ไว้ดังนี้

๑) อย่าพูดรหัสตามไปในทำนองหารือของคนทั่วไป หรือดูถูกภูมิปัญญาของผู้เข้าร่วมประชุม ทั้งที่ตั้งใจ และไม่ได้ตั้งใจ

๒) ตั้งคำถามให้เป็นเรื่องเดียว (Single idea) อย่าถามหลาย ๆ เรื่องรวมกันทำให้เข้าใจยาก ตอบยาก หรือคำถามยาววากวน ทำให้ผู้ฟังสับสน

๓) อย่าใช้คำพูดรหัสคำตามที่แฝงด้วยอารมณ์ อันจะทำให้เกิดปฏิกริยาเชิงได้ตอบในทางปฏิปักษ์

๔) ระมัดระวังเรื่องคำถามที่อาจจะกระทบกระเทือนสามาชิก หรือผู้ที่จะตอบ

๕) อย่าใช้คำพูด หรือคำถามที่ต้องใช้จินตนาการหรือต้องคิดมาก ๆ หรือใช้คำศัพท์ทางเทคนิค หรือภาษาต่างประเทศมากเกินไป และคำถามที่ยาวเกินไป

๖) อย่าพูด หรือใช้คำถามที่ทำให้ที่ประชุมรู้สึกวิตกังวล หรืออึดอัด ไม่สบายใจ ถ้าเกิดขึ้นต้องรับพูดแก้ให้หายไป

๗) การใช้คำถามที่ตรงไปตรงมา ต้นง่าย และชัดเจน

๘) ควรคำนึงถึงพื้นฐาน ระดับความรู้ ประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อจะได้ใช้คำถามที่เหมาะสมแก่คนฟังหลายลักษณะที่สามารถตอบปัญหาได้

๙) ควรถามผู้ที่พูดจะตอบปัญหานั้นได้ก่อน เมื่อผู้อื่นได้ฟังจะเกิดแนวความคิดที่จะตอบໄได้ จึงให้แสดงความคิดเห็นต่อไป เมื่อสามาชิกคนใดให้ความร่วมมือในการตอบ ต้องให้เกียรติและขอบคุณเป็นการให้กำลังใจ

๑๐) ช่วยตอบหรืออธิบายปัญหาในกรณีที่สมาชิกพูดไม่เก่งหรืออธิบายติดขัด หรือคำตามคำตอบ.localeเลื่อน ช่วยปรับปรุงถ้อยคำและข้อเสนอแนะให้ดีขึ้น

๑๑) เมื่อสมาชิกตั้งคำถามหรือใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม อย่ารีบโทรศัพท์ สันนิษฐานว่าไม่ได้ดังใจ มีเจตนาบริสุทธิ์ไว้ก่อน ทำใจให้หนักแน่น อย่ามีอคติหรือตั้งข้อสังเกตไปในทางที่ไม่ดี จะทำให้ขาดความอดทน ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดี

๕.๖ การใช้อวัจນภาษา

การใช้อวัจນภาษาในการพูด แบ่งได้ดังนี้

๕.๖.๑ การแต่งกาย

ผู้พูดต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย สะอาด คำนึงถึงวัย รูปร่าง โอกาส และฐานะ ไม่ควรแต่งให้เด่นฟู่ฟานเกินไป และไม่ควรแต่งกายสกปรก ผมเป้ารุ่งรัง เพราะเมื่อพูดอะไรไปผู้ฟังอาจไม่เชื่อและเห็นว่าไร้สาระ ส่วนการแต่งกายดีย่อมส่งเสริมนุклิกให้เป็นที่น่าไว้วางใจและน่าเชื่อถือ (สมจิตร ชิวปริชา ๒๕๒๔ : ๑๔)

๕.๖.๒ การเดิน

การเดินออกไปพูด ผู้พูดควรปฏิบัติตั้งนี้ (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิตร ๒๕๔๐ : ๘๐) ๑) เดินให้เป็นธรรมชาติ ไม่ต้องระวังตัวจนเกินไป ๒) เดินด้วยฝ่าเท้าพอดี ไม่ก้าวซ้ำหรือเร็วงานเกินไป ๓) ทรงตัวให้ดูองอาจ สง่างาม แก่วงแขนตามสบาย ๔) ขณะเดินศีรษะตรง และวางสีหน้าให้เป็นปกติ ๕) การเดินไปยังเวทีควรเดินเป็นเส้นตรง (ไม่ควรเดินอ้อมเวที) ๖) เมื่อพูดจบควรหยุดทิ้งจังหวะนิดหนึ่งก่อนก้าวลงจากเวทีด้วยท่าทางที่ผ่อนคลาย แต่ทะมัดทะแมง และส่ง่าผ่าเผย

ข้อควรระวังเกี่ยวกับท่วงท่าการเดิน คือ ๑) ไม่ควรก้าวขึ้นสู่เวทีในลักษณะตอนต่อ เอื้อยเฉือย วิ่งหรือกระโดดเข้าเวที ๒) ไม่เดินหลังโง หรือเดินยืนตัวจนเกินไป ๓) ไม่เดินในลักษณะจด ๆ จ่อ ๆ หรือลุกเลี้ยกลุกลง จนทำให้แลดูน่าเกลียด ๔) ถ้ามีอุปกรณ์ประกอบการพูด ผู้พูดจำเป็นต้องเดินบ้าง แต่อย่าเดินโดยไม่จำเป็น ๕) ไม่ควรใช้เวทีเดินแบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ หรือลับ ๆ ล่อ ๆ หรือค่อย ๆ ย่องเข้าสู่เวทีหรือลงจากเวที

๕.๖.๓ การยืน

การยืนพูดที่เหมาะสมควรปฏิบัติตั้งนี้ (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิตร ๒๕๔๐ : ๗๕) ๑) ให้วางตัวเป็นธรรมชาติ แต่ไม่ใช่ทำตัวตามสบาย ต้องไม่เกร็งกล้ามเนื้อจน

เกิดอารมณ์เครียด หรือปลดปล่อยความสบายนกินไป จนทำให้เห็นว่าการพูดนั้นไม่สำคัญ ๑) ยืนให้ท้าห่างกันพอสมควรและให้น้ำหนักตัวลงบนเท้าหั้งสองข้างเท่า ๆ กัน ไม่กดน้ำหนักลงตรงสันเท้าหรือปลายเท้าจนเกิดการเบบง ๒) ยืนตัวตรง ศีรษะตั้งตรงได้ระดับ ไม่งุดหรือเชิดไหลด์ไม่ตก ยก ห่อ หรือยกอยู่ตลอดเวลา

ข้อควรระวังในการยืน ๑) อย่ายืนในท่าที่ไม่เหมาะสม เช่น ยืนลีบกระเปา ยืนถ่างขา ฯลฯ ๒) อย่ายืนในท่าที่แสดงตนหนีผู้ฟัง เช่น ยืนห้ามใส่ ๓) อย่ายืนท่าเลียนแบบนักธุรกิจ นักแสดง หรือนางแบบ ๔) อย่ายืนในลักษณะ คนเขี้ยว ซิงหาหลัก ไม่ปักรั้ว

๕.๖.๔ การนั่ง

การนั่งพูด ควรนั่งให้ลำตัวตรง ไม่เอากางเกงให้ดู ไม่ไขว่ห้าง ควรให้อยู่ในอาการสมดุล แต่ไม่ใช่นั่งตัวกริ้ง ก้มหน้า เพราะอาการเหล่านี้ไม่ใช่อาการของความเรียบร้อย แต่เป็นอาการของความหวาดกลัว ขาดความมั่นใจ การนั่งเรียบร้อย ควรนั่งในท่าที่สบาย วางเท้าหั้งสองข้างให้เรียบร้อย ไม่เหยียดขา หรือแยกขาหั้งสองข้างห่างกัน (สมจิตชีวประชานาฏ ๒๕๒๕ : ๐๔)

๕.๖.๕ การแสดงออกทางสีหน้า

การแสดงออกทางสีหน้าเป็นการสื่อสารที่ไม่อาศัยถ้อยคำ แต่ก็สามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ เป็นสิ่งช่วยส่งเสริมการสื่อสารด้วยคำพูดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น ผู้พูดที่พูดด้วยสีหน้าเฉยเมย ปราศจากชีวิตวิญญาณ (deadpan facial expression) ผู้ฟังอาจจะไม่สนใจฟังเท่าที่ควร และอาจจะไม่เข้าใจในเรื่องที่พูด ตรงกันข้ามผู้พูดที่พูดด้วยสีหน้ามีชีวิตชีวามีเย็บแย่เงินใส ย่อมดึงดูดให้ผู้ฟังสนใจและตั้งใจฟัง (วิรacha ตภารกุล ๒๕๔๓ : ๑๗๕)

สวัสดิ์ บรรเทิงสุข (๒๕๓๐ : ๕๖) แนะนำในการแสดงออกทางสีหน้า ไว้ดังนี้

๑) การแสดงออกทางสีหน้าต้องเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและอารมณ์ของผู้พูด

๒) การแสดงออกทางสีหน้าที่เหมาะสม จะช่วยคลี่คลายบรรยากาศในขณะที่พูด ได้เป็นอย่างดี เช่น จากความตึงเครียดกลับเป็นความรื่นรมย์

๓) โดยทั่วไปใบหน้าที่แสดงความยินดี สุขุม ราบรื่นและจริงใจ เป็นใบหน้าที่ได้เปรีบและเหมาะสมกับการพูดเท่านั้นๆ โอกาส

จิตรจำง สุภาพ (๒๕๒๘ : ๖๖-๖๗) กล่าวว่า สีหน้าปกติ คือ สีหน้าที่มีความเบิกบานแจ่มใส สีหน้าที่แสดงความเคร่งเครียด คูณแล้วไม่สวยงามตาม การกล่าวถึงเรื่องที่เป็นการเป็นงาน สีหน้าควรมีลักษณะเงยงอน โดยให้ออกมาทางด้านความรู้สึก ไม่ใช่ การแสดงร่าง ต้องหลีกเลี่ยงการแสดงสีหน้าแบบ “คนหน้าตาย” เพราะขาดชีวิตชีวา ขาดความโกลาจิกกับผู้ฟัง ไม่ควรแสดงสีหน้าเกินกว่าความคิดเห็นที่พูดออกไป ระวังลักษณะลูกหลานบนใบหน้า ไม่ก้มหน้าต่ำลงในขณะพูด ปล่อยหน้าให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ต้องสำรวจ หรือระวังมากเกินไป

๔.๖.๖ การใช้ภาษา

พิสมัย ถีระแก้ว (๒๕๓๑ : ๑๗) แนะนำว่าขณะพูดควรฝึกการใช้ภาษาดังนี้

๑) เมื่อแสดงถึงความยินดี ความหวานกลัว หรือความประหลาดใจ ให้เปิดตา

๒) เมื่อพูดถึงความเคราะห์อย่างสูญเสียให้ปิดตา

๓) เมื่อพูดถึงความเกลียดชัง หรือการใช้ความพินิจพิจารณาให้หื่นตา

๔) เมื่อพูดถึงความอ่อน懦อนหรือกล่าวถึงความพินาศ ให้เบิกตา กว้าง แล้วช้อนตาขึ้นเบื้องบน

๕) เมื่อพูดถึงความสุภาพอ่อนโยนหรือวิงวอน ให้ลดสายตาลงต่ำ

๖) เมื่อพูดถึงความอิงนาริษยาหรือเหยียดหยาม ให้จำเด่องด้วยทางตาและหลีกตา

๗) พูดถึงความอ่อนเพลียให้ปิดตาอย่างช้าๆ

สวัสดิ์ บรรเทิงสุข (๒๕๓๐ : ๔๗-๔๘) กล่าวถึงข้อที่ “ไม่ควรกระทำ” ในการใช้ภาษาขณะพูด ไว้วังนี้

๑) อาย่าจ้องมองไปยังจุดใดจุดหนึ่งหรือผู้ฟังกลุ่มใดกลุ่มนั้นๆ ขณะเกินไป

๒) อาย่าจ้องมอง หรือใช้สายตาอย่างไรจุดหมาย

๓) อย่ากวดสาขาให้เป็นระบบจนผู้ฟังจับได้ เป็นต้นว่า จ้องมองมาทางซ้าย ข้ายไปทางขวา แล้วกลับมาหยุดอยู่ตรงกลาง ครั้นแล้วก็เริ่มต้นจากซ้ายไปขวา และกลับมาหยุดนิ่งที่กลางห้องประชุมอีก การทำเช่นนี้เรียกว่า ใช้สาขานะเป็นระบบจนผู้ฟังสังเกตเห็นได้

๔) ลงทะเบียนการใช้สาขานะไม่สุภาพ สือเลืน ถากถาง บังคับหรือเป็นศัตรูกับผู้ฟัง

๕) ไม่ควรเพ่งสาขารอกไปนอกห้อง หรือละสาขาร้าวเสียจากผู้ฟังนานจนทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจว่า ผู้พูดกำลังสนใจอยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างใหญ่หลวง การทำเช่นนี้จะทำให้ผู้ฟังพากันสนใจ และเพ่งไปยังจุดผู้พูดได้ช่องไป แทนที่จะสนใจสิ่งที่กำลังพูด

๖) ไม่ควรละทิ้งสาขารากผู้ฟังกลุ่มนิดกลุ่มนี้นานจนขาดความรู้สึกว่าผู้พูดมิได้สนใจเขาเลย ผู้ฟังจะรู้สึกโอดเดียว และถ้าหากผู้ฟังส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกเช่นนี้ก็เหมือนกับผู้พูดพูดอยู่คนเดียวโดยไม่มีผู้ฟัง

๗) ไม่ควรตื่นเต้น และตกใจกับสาขารองผู้ฟังที่ประسانนา แต่จะประسانตอบด้วยความชื่นชมยินดี ด้วยความเป็นมิตร จริงใจ และเป็นสุข

๕.๖.๓ การใช้มือ

การใช้มือประกอบการพูด ควรมีลักษณะดังนี้ คือ (จิตรจำนำง ถูกภาพ ๒๕๒๘ : ๖๖)

๑) ต้องเสริมข้อความหรือสอดคล้องกับถ้อยคำ

๒) ได้จังหวะพอดีกับการเปล่งถ้อยคำ ไม่เร็วหรือช้ากว่าถ้อยคำที่เปล่งมา

๓) ไม่ควรใช้ตัวกว่าระดับเอว และไม่สูงกว่าระดับไหล่

๔) ระวังการชี้นิ้วโดยเฉพาะการชี้หน้าผู้ฟัง ไม่เป็นการบังควร เสียบรรยากาศ หากจำเป็นต้องชี้ ควรชี้ขึ้นข้างบนแทนการชี้ไปยังผู้ฟัง

๕) ถ้อยคำหรือข้อความบางข้อความ หรือบางประโยคไม่สามารถทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพอย่างชัดเจนได้ จำเป็นต้องใช้มือประกอบ เช่น ขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ เป็นต้น

๖) การใช้มือหรือกำปั้นทุบ ตี๊ะ หากไม่จำเป็นไม่ควรใช้ เพราะมีผลดีน้อยกว่าผลเสีย การทุบ ตี๊ะมีความมุ่งหมายเพื่อแสดงอาการโกรธหรือความชิงจัง แต่ถ้าไม่เหมาะสมแล้วเป็นการเสี่ยมรรยาทมากกว่า

๗) ไม่ใช้มือซ้ำซาก โดยไม่มีความหมายสอดคล้องกับข้อความหรือด้วยคำที่พูด

๘) มือควรปล่อยห้อยไว้ข้างตัวเมื่อไม่ใช้ประกอบการพูด และไม่รุนแรงกับสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการพูดหรือเสริมการพูด

๔.๖.๘ การใช้ถ้อยคำกล่าวทักษายผู้ฟัง

กัญโญ ช่างstan (๒๕๓๕ : ๕๗-๕๘) อธิบายว่า การพูดในที่ชุมชน ผู้พูดจะต้องกล่าวคำทักษายหรือปฏิสันธารกับผู้ฟังก่อนที่จะพูดถึงเนื้อร่องที่เตรียมมา การกล่าวคำทักษายผู้ฟัง แบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ

๑) คำทักษายแบบเป็นพิธีการ มักใช้ในงานพิธีการ เช่น การกล่าวเปิดงาน การกล่าวเปิดประชุมสัมมนา คำทักษายจะเอ่ยเฉพาะตำแหน่งของผู้ที่อยู่ในพิธี ไม่ควรเอ่ยนามจริง โดยเรียงลำดับความสำคัญตามฐานะตำแหน่งหรือฐานะทางสังคม ไม่ควรเกิน ๓ กลุ่ม และไม่นิยมใช้คำที่แสดงความรู้สึก เช่น คำว่า “เคารพ” “นับถือ” “ทึรัก” ต่อท้าย อาทิ “ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน” “ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้มีเกียรติทั้งหลาย ๆ ลักษณะ

๒) คำทักษายแบบไม่เป็นพิธีการ การกล่าวคำทักษายแบบนี้ นิยมใช้กับการพูดที่ไม่เป็นพิธีการมากนัก เช่น การประชุมภายในหน่วยงาน การอภิปราย การปาฐกถา การกล่าวคำปราศรัยของการนักเมือง ๆ ลักษณะ คำทักษายแบบนี้นิยมใส่คำที่แสดงความรู้สึกลงไปด้วย เช่น “สวัสดีพี่น้องชาวไทยที่รักทั้งหลาย” “ท่านอาจารย์ที่เคารพและเพื่อนนักศึกษาที่รักทั้งหลาย” “พี่น้องชาวขาวแดงที่รักทุกคน” ๆ ลักษณะ

ในการณ์ที่มีพระภิกษุนั่งฟังอยู่ด้วยจะต้องกล่าวคำทักษายพระภิกษุก่อนแล้วจึงกล่าวทักษายราواส เช่น นมัสการพระคุณเจ้า และสวัสดิผู้มีเกียรติทุกท่าน”

๖. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการผู้ฟัง

สาระสำคัญมีดังนี้

๖.๑ ความหมายของการฟัง

บรรทัด ทองปาน (๒๕๒๑ : ๓๔) อธิบายความหมายของการฟังว่า การฟัง และการได้ยินต่างกันใช้อวัยวะสัมผัสอย่างเดียวกัน แต่การฟังต่างกับการได้ยิน เพราะการได้ยิน เป็นเพียงความสามารถในการรับ สตประสาทต่อพลังงานเสียงที่มาร้าสมอง แปลงออกมานเป็น ความรู้สึก เสียงหนักเบาเพียงไรแล้วแต่ปริมาณและความถี่ และชนิดของเสียง เช่น ได้ยินเสียง พาร์อง รถชน เสียงแทร ฯลฯ โดยผู้ฟังมิได้ตั้งใจ เข้าทำนองที่ว่า “ฟังไม่ได้คับพท” คือ ไม่รู้ เรื่อง ไม่แปลความหมาย ส่วนการฟังนั้น ผู้ฟังต้องได้ยินเสียงโดยจะใจรับฟัง และต้องมีการ แปลความหมายของใจความที่ได้ยิน และเข้าใจโดยตลอด

๖.๒ วัตถุประสงค์ในการฟัง

วัตถุประสงค์ในการฟังมีอยู่ ๓ ประการ คือ (วินิจ วรรณดอน ๒๕๒๒ : ๔๔)

- ๑) ฟังเพื่อให้เกิดความสนุกสนานหรือเพลิดเพลิน
- ๒) ฟังเพื่อให้เกิดความรู้
- ๓) ฟังเพื่อหาข้อเท็จจริง

วิรช ลภรัตนกุล (๒๕๒๖ : ๑๗๕-๑๓๐) กล่าวถึงจุดประสงค์ในการฟังว่า แตกต่างกันไปดังนี้ คือ ๑) การฟังอย่างผิวนิยมเลื่อนลอย เป็นการฟังอย่างไม่เป็นทางการ หรือ ฟังอย่างบังเอิญ (Causal) เช่น การฟังการพูดคุยสนทนากันในครอบครัว ๒) การฟังเพื่อ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการฟังเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ เช่น การฟังเพลง ๓) การฟัง เพื่อเกิดความบันดาลใจ เช่น การฟังสุนทรพจน์ของผู้นำ ๔) การฟังเพื่อหาสารข้อมูล เป็นการฟังเพื่อสำรวจความรู้และขยายขอบเขตแห่งความรู้ ๕) การฟังเพื่อพิจารณาว่าสิ่ง ที่ได้รับฟังถูกต้องมากน้อยเพียงใด ๖) การฟังเพื่อสร้างความเข้าใจ เป็นการฟังเพื่อสร้างความ เข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น ๗) การฟังเพื่อความเห็นอกเห็นใจ

๖.๓ ความสำคัญของการฟัง

การฟังมีความสำคัญมากต่อการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาวิชาภาษาทันตแพทย์ว่า มนุษย์ใช้เวลา ๖๐-๗๕% ไปเพื่อการฟัง นอกจากนี้ กิจกรรมการยังคืนพบต่อไปว่า ความล้มเหลวของการสื่อสารด้วยถ้อยคำนั้น เกิดจาก ความล้มเหลวในการฟังมากที่สุด สำหรับผู้ที่อยู่ในวัยเรียน การฟังยิ่งมีความสำคัญมาก เพราะ จากการศึกษาวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษาต้องใช้เวลาไปกับการฟังแต่ละวันถึง ๔๖% และใช้เวลา

ถึง ๖๖% ของเวลาฟังดังกล่าว ไปฟังคำบรรยายจากอาจารย์ที่สอนในชั้นเรียน (วิรช ลภิรัตนกุล ๒๕๒๖ : ๑๒๘)

วิจตร อาทะกุล (๒๕๓๔ : ๑๗-๑๘) ได้อธิบายเกี่ยวกับประโยชน์ของการฟัง ไว้ดังนี้

(๑) การฟังที่ดีเป็นคุณมากไปสู่การมีอารมณ์ที่ดี บุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ และพฤติกรรมที่ดี

(๒) จากการฟังที่ดี ผู้ฟังจะได้รับประโยชน์จากผู้พูด เช่น ประสบการณ์ หรือเรื่องราวของผู้บังคับบัญชา ผู้ให้บังคับบัญชา หรือจากความรู้สึกของผู้อื่น

(๓) การฟังช่วยให้รวมรวมข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทำให้ตัดสินใจได้และถูกต้องขึ้น

(๔) โดยการฟัง หากฟังข้อขัดข้อง ข้อเสนอแนะ ข้อวิพากษ์วิจารณ์และคำร้องทุกข์เล็ก ๆ น้อย ๆ จะสามารถป้องกันไม่ให้เกิดเรื่องใหญ่โตขึ้นได้

(๕) เป็นนโยบายเปิดประตู (Open door policy) หมายถึงว่า ผู้บังคับบัญชา จะต้องรับฟังเรื่องต่าง ๆ ด้วยความสนใจ และรับไปพิจารณาแก้ไขอย่างแท้จริง

(๖) ปฏิกริยาของผู้อื่น ในบางกรณีอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์รุนแรงและกดดัน การฟังจะเป็นเสมือนเครื่องผ่อนคลายความกดดัน (Safety valve) ทำให้อารมณ์คนไม่ถึงจุดระเบิด

(๗) ได้ทราบพฤติกรรมทางการพูดของผู้อื่น เช่น โครงการ เพื่อเจ้อ ส่อเสียด นินทา พูดเท็จ ลำเอียง วู่วาม ตระหนกตกใจ กระต่ายตื้นตุ่น เพื่อรู้ตัว เข้าใจ และหาทางแก้ไข แต่ต้นมือ

๖.๔ กระบวนการในการฟัง

กระบวนการในการฟังประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ ประการ ตามลำดับดังนี้ (วิรช ลภิรัตนกุล ๒๕๒๖ : ๑๒๘-๑๒๙)

(๑) การได้ยิน (hearing) ในเบื้องต้นผู้ฟังจะต้องได้ยินเสียงก่อนเป็นอันดับแรก

(๒) การพุ่งจุดสนใจ (concentration) เมื่อได้ยินแล้ว ก็พุ่งจุดสนใจไปสู่สิ่งที่ได้ยิน

(๓) การเข้าใจ (comprehension) ในสิ่งที่ได้ยิน

(๔) การตีความ (interpretation) คือ สามารถตีความข่าวสารของผู้พูดได้

๕) การตอบสนอง (reaction) คือ สามารถตอบสนองกลับต่อข่าวสารที่ได้ฟัง

๖.๔ ลักษณะการฟังที่ดี การฟังที่มีประสิทธิภาพ

นัตรรุณ ตันนะรัตน์ (๒๕๑๕ : ๗๑-๗๓) ได้รวบรวมลักษณะของการฟังที่ดี ว่ามีลักษณะดังนี้

๑) ฟังด้วยความอดทน และมีวิจารณญาณ คือ อดทนที่จะรับฟัง และพยายามฟังให้ได้ใจความ ให้ได้ประโยชน์จากการฟัง

๒) ขัดสิ่งที่มาทำลายสมាជินการฟัง คือ ไม่เอาใจใส่ในสิ่งใด ๆ นุ่งความสนใจไปบังเรื่องที่ผู้พูดพูดเท่านั้น

๓) ฟังด้วยความตั้งใจ ควรจะจดเนื้อหาใจความที่สำคัญ ๆ ไว้ด้วย

๔) ฟังเพื่อเก็บสาระสำคัญ (message cues) คือ ผู้ฟังต้องเข้าใจจุดประสงค์ของคนว่าต้องการรับอะไรจากผู้พูด และต้องเข้าใจด้วยว่า ผู้พูดต้องการให้อะไรแก่ผู้ฟัง แล้วตั้งใจฟังตามจุดประสงค์นั้น ๆ

๕) ฟังด้วยความคิด ด้วยการประเมินผล และการวิเคราะห์ในการฟังแต่ละครั้ง ผู้ฟังควรจะใช้หลักฟังแล้วคิด และใช้เหตุผล ไตรตรองว่าเรื่องที่ฟังนั้นเป็นความเห็นจริงอย่างไร ตอนใดที่ไม่ถูก และไม่มีเหตุผล ก็วิจารณ์หรือโต้แย้งได้

อุดม บัวพีระ (๒๕๓๓ : ๔๕) กล่าวถึง ลักษณะการฟังที่ดีว่า มีดังนี้ คือ ๑) ตั้งใจฟัง ไม่พูดคุยกับเพื่อนขณะฟัง มีความอดทน ๒) ขณะฟังให้คิดตาม ทำความเข้าใจไปด้วย ๓) ถ้าเป็นไปได้ควรศึกษาเรื่องที่จะฟังล่วงหน้า เพื่อจะได้เข้าใจง่ายขึ้น ๔) ไปถึงก่อนเวลา ถ้าไปสายอาจพลาดโอกาสเรื่องสำคัญก็ได้ ๕) บันทึกเพื่อกันลืม ๖) มีปัญหาควรซักถาม ปรึกษาหรือหาความรู้เพิ่มเติม ๗) หลีกเลี่ยงสิ่งรบกวน เลือกสภาพแวดล้อมที่ดี เอื้ออำนวยต่อการฟัง ฝึกฝนให้มีสมាជินในการฟัง

ส่วนลักษณะการฟังที่มีประสิทธิภาพ สิทธา พนิชภูวดล นิตยา กัญจนวรรณ และสาดี ศรีเพ็ญ (๒๕๑๕ : ๒๕๑-๒๕๒) อธิบายไว้ดังนี้

๑) ผู้ฟังมีประสิทธิภาพ จับเสียงได้รวดเร็วและถูกต้อง ผู้พูดจะมีระดับเสียงผิดปกติอย่างไร ก็สามารถฟังรู้เรื่อง

๒) ผู้ฟังมีสมាជินແน่ว່ແນ່ คงทัน ไม่วอกแวก ไม่ใจลอย และสามารถอดทนต่อสิ่งรบกวนได้

๓) มีพื้นความรู้ในเรื่องที่กำลังฟังพอสมควร หรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว

๔) มีความรู้ทางภาษาพอสมควร

๕) มีจิตใจกว้างขวางพอที่จะยอมรับพึงความเห็นที่มีแนวต่างออกไป หรือที่ขัดแย้งเป็นตรงข้ามได้ยอมรับฟังรึ่งราวต่าง ๆ โดยไม่จำกัดประเภทอยู่เพียง๒-๓ อย่างเท่านั้น และไม่จำกัดขอบเขตไว้เพียงแค่ ๆ

๖) มีทัศนคติเป็นธรรมต่อผู้พูด ไม่ควรตั้งข้อรังเกียจไว้ล่วงหน้า

๗) มีความสังเกตที่รอบคอบและมีวิจารณญาณที่เฉียบคม สามารถวิจัยแยกยะได้ว่า ส่วนใดเป็นเนื้อหาสำคัญ และส่วนใดเป็นเพลความ ตอนใดเป็นอุทาหรณ์ ตอนใด เป็นข้อเท็จจริง ตอนใดเป็นข้อคิดเห็น ตอนใดเป็นข้อสันนิษฐานชี้ว่า อะไร เป็นเช่นไร

๘) ผู้ฟังต้องสามารถจับใจความได้ จะได้ ง่ายได้ และนำไปถ่ายทอดต่อให้ผู้อื่นได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง

๖.๖ ลักษณะการฟังที่ไม่ดี ไม่มีประสิทธิภาพ

ลักษณะการฟังที่ไม่ดี มีดังนี้ (บรรณ์ ทองปาน ๒๕๗๑ : ๓๗)

๑) ใจลอยไม่รู้จักวิธีสร้างสมາ�ต หรือไม่เอาใจจดจ่ออยู่ที่ผู้พูดและเรื่องที่พูด

๒) เมื่อหันมาย ขาดความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้พูด

๓) ช่างติ เป็นคนไข้แคบ จัดตั้งไว้ ตอนเดียวมีความรู้ดีกว่าผู้พูด เมื่อมีกรณีความเห็นผิดแผลออกไประบกปฏิเสธโดยไม่ไตร่ตรอง

๔) แสดงอาการไม่พอใจ เช่น ส่งเสียงโห ชาเป่า แสดงสีหน้ารังเกียจ เมื่อผู้พูดพูดไม่ถูกใจ หรือเมื่อฟังไม่เข้าใจ

การฟังที่ไม่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การฟังที่มีลักษณะดังนี้ คือ (วิจิตร อาจวงศุล ข้างจาก Dr.Ralph Nichols. ๒๕๓๔ : ๗๕-๗๖)

๑) ฟังไม่มีสมາ�ต ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง สนใจตอนแรก ตอนหลังไม่สนใจ

๒) ฟังชนิดสนใจเป็นบุคคล ๆ ตอน ๆ เป็นบางเรื่อง เมื่อคำพูดบางคำสะດุดใจ ก็หยุดคิดเรื่องนั้น หากยังคิดไม่ตกก็ยังไม่เลิกคิด จึงไม่ได้ฟังคำพูดในตอนหลัง ๆ

๓) หูฟังแต่ใจลอย นั่งฟังแต่ไม่ได้ฟังอะไร คิดหรือทำในสิ่งอื่น การพูดจะก็ ไม่ทราบว่าเขาได้พูดอะไรกันบ้าง

๔) ฟังแบบนั่งตาแป่ว (grassy-eyes listening) สนใจรูปร่าง หน้าตา การแต่งตัว เสื้อผ้า บุคลิกของผู้พูดมากกว่าเนื้อหา

๕) ไม่สนใจฟังหรือไม่คร่ำได้ฟัง เพราะคิดว่าเป็นเรื่องที่ยากลึกซึ้งเกินความรู้
ความสามารถของตน

- ๖) ฟังชนิดหารือ ขอบใจเยี่ยงอยู่เสมอ
- ๗) ฟังพระครรภชา เถื่อนไส หรือหวังประโยชน์จากตัวผู้พูดมากกว่านี้อีก
- ๘) ฟังชนิดจับผิดข้อเท็จจริง หรือจริงจังจนเกินไปในทางเรื่องหรือมีลักษณะ

คื้อรั้น ไม่ใช้เหตุผล

- ๙) เอาจแต่เฉพาะกิจไม่ไป
- ๑๐) ปลดปล่อยให้เรื่องความสนใจเข้าครอบงำขณะที่ฟัง

๖.๓ ลักษณะของผู้ฟังที่ดี

ผู้ฟังที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ (นันทา บุนภักดี ๒๕๒๕ : ๔-๕)

- ๑) มีประสานหูไว สามารถรับฟังถ้อยคำต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเรื่อง
- ๒) มีสามารถมั่นคง ทนต่อเสียงรบกวนได้
- ๓) มีความรู้ในเรื่องที่กำลังฟังอยู่บ้าง ช่วยให้สามารถติดตามเรื่องและเข้าใจ
- ๔) มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำมากพอสมควร ทำให้เข้าใจในเรื่องที่กำลังฟังอยู่ดีขึ้น

- ๕) มีจิตใจว่างbeween พอดีจะรับฟังความคิดเห็นในแนวทางที่ตนไม่เห็นด้วย
- ๖) มีความสนใจเรื่องที่กำลังพูด หาประโยชน์และพิจารณาคุณค่าของความคิดที่เปลกใหม่ ฟังอย่างมีไว้พรับ

- ๗) มีความสนใจผู้พูด เห็นใจที่จะรับรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ด้วย ถ้าโอกาสอำนวย

- ๘) มีความสามารถจับใจความสำคัญที่ผู้พูดพูดได้ ควรจะบันทึกไว้เพื่อกันลืม และสามารถนำไปปรับใช้ทอดแท้ผู้อื่น ได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง

- ๙) มีความสามารถตั้งคำถามเพื่อเสริมความเข้าใจให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น
ส่วนลักษณะของนักฟังที่ดี วินิจ วรรณกนก (๒๕๒๒ : ๕๕) กล่าวไว้ดังนี้ ๑) มีการยาทในการฟัง คือ มีสามารถ ไม่ทำสิ่งรบกวนและน่ารังเกียจสำหรับผู้อื่น ๒) ตั้งใจ

พึงคำขวัญความสนใจ คิดติดตามเรื่องที่ฟัง ไม่เวอก哉 ก มีความอดทนต่อสิ่งรบกวนและความอ่อนแอกหงาย ๓) ทำความเข้าใจในเรื่องที่ฟัง ๔) จับสาระสำคัญของเรื่องไว้ รู้จักแยกแยะว่าตรงไหนเป็นสาระ ตรงไหนเป็นด้วอย่างประกอบ ๕) ถ้าเป็นการฟังอย่างเป็นทางการ ควรได้จดบันทึกสิ่งสำคัญ ๆ ไว้กันลืม ๖) พิจารณาไตร่ตรองด้วยสติปัญญาและเหตุผล ว่าสิ่งใดที่ตนเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพราจะไร อธิบายให้เหตุผลประกอบไว้ ๗) ขยายความคิดจากเรื่องที่ได้ฟัง หรือสรุปให้รัดกุมไว้ เพื่อนำไปถ่ายทอดต่อ และ ๘) เมื่อเกิดความสงสัยหรือไม่เข้าใจตรงไหน ควรซักถาม แต่ไม่ถามเพื่อลงภูมิ หรือเพื่อความสามารถของตน ควรถามในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังคนอื่น ๆ ด้วย และถามให้ตรงเรื่องไม่ถามนอกเรื่อง

๖.๙ ข้อแนะนำในการฟัง

ยุพา สุภาภรณ์ (๒๕๒๓ : ๑๑๒-๑๑๓) กล่าวถึงข้อเสนอแนะเพื่อการฟังที่ดีไว้ดังนี้

๑) ฟังอย่างเข้าใจ (Comprehension) การจะเข้าใจผู้พูดอย่างสมบูรณ์ และถูกต้อง ควรปฏิบัติตามนี้ (๑) มีสมาร์ในการฟัง (๒) จำรูปแบบความคิดของผู้พูด คือ การเข้าใจสารที่ฟัง แล้วจับแนวความคิด ได้ว่ามีประเด็นสำคัญอย่างไรบ้าง (๓) ในขณะที่ฟังประเด็นการพูดต่าง ๆ จดบันทึกสิ่งที่ใช้อธิบายแจ้งรายละเอียดของแต่ละประเด็นที่สำคัญ ๆ (๔) นำแนวความคิดของผู้พูดมาสัมพันธ์กับความรู้ของตน โดยเปิดใจให้กว้างคือการรับความคิดใหม่ ๆ

๒) ฟังอย่างรู้ค่า (Appreciation) ด้วยวิธีการต่อไปนี้ (๑) ผ่อนคลายทางร่างกาย และความคิด ทำให้จิตใจว่างต่อกnowledge ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี (๒) ร่วมรับทัศนคติ ทำให้เกิดความบันเทิงแก่ตัวเองด้วยการไม่วิเคราะห์จนเกินไป ทำให้ตนเองมีจิตใจสนุกสนาน ต่อการฟังการพูดนั้น (๓) ใช้จินตนาการและการเข้าอกเข้าใจ ต้องพยายามจินตนาการว่าตนได้อยู่ในสถานการณ์ที่ผู้พูดได้กล่าวไว้มาก่อนมา

๓) ฟังแล้วประเมินผล (Evaluation) เมื่อฟังอย่างเข้าใจแล้ว ควรจะวิเคราะห์แล้วประเมินผลต่อไปดังนี้ (๑) ประเมินการวิเคราะห์ปัญหาของผู้พูด ขณะฟังถ้าตัวเองว่า ผู้พูดได้วิเคราะห์ปัญหาประเด็นพูดเหมาะสมสมหรือไม่เพียงได้ (๒) ประเมินการใช้เหตุผลของผู้พูดว่า การใช้เหตุผลของผู้พูดเป็นอย่างไรบ้าง (๓) ประเมินการใช้ข้ออ้างอิงเพื่อสนับสนุนการพูดของผู้พูด ว่าเป็นอย่างไร เพียงพอหรือไม่ บิดเบือนไปบ้างหรือไม่ (๔) ประเมินการจุงใจด้วยอารมณ์ของผู้พูด ผู้พูดได้ใช้อารมณ์การจุงใจอย่างไร ได้ผลหรือไม่อย่างไร

(๔) ประเมินการใช้คำในการเสนอความคิดของผู้พูด การใช้คำในภาษาของผู้พูดถูกต้อง กำกับหรือไม่เพียงได้

ส่วนร่วมศึกษา ศรีทองรุ่ง (๒๕๔๐ : ๓๙) ได้เสนอแนวทางในการปรับปรุง สมรรถภาพในการฟังว่าผู้ฟังควรปฏิบัติตามนี้ ๑) ตั้งทุนมุ่งหมายของการฟังทุกรอบ (๒) วิเคราะห์ ถึงทุนมุ่งหมายของผู้พูด หมายถึง วิเคราะห์จุดประสงค์และเจตนาของผู้พูดที่ตอบแฝงไว้เบื้องหลัง การพูดนั้น (๓) ฟังตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่ควรฟังเพียงครึ่ง ๆ กذاง ๆ (๔) ฟังด้วยความพยายาม และตั้งใจ (๕) จับประเด็นความคิดหลักและสาระสำคัญให้ได้ (๖) หลีกเลี่ยงการขับผิดผู้พูด ให้อภัยในสิ่งที่บกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ของผู้พูด (๗) ต้องให้เกียรติแก่ผู้พูด โดยสนใจฟัง ไม่นั่ง คุยกัน ไม่หันไปสนใจสิ่งอื่น หยอกล้อกับเพื่อนฝูง หรือนึกอยากรู้ความอะไรก็ตามสอดซึ้ง กذاงคัน ๆ ฯ

๖.๕ การประเมินผลการพูด

นันทา บุนภักดี (๒๕๔๕ : ๖๑-๖๗) ได้อธิบายเกี่ยวกับการประเมินผลการ พูดไว้ ดังรายละเอียดด่อไปนี้

๑) ความหมายของการประเมินผลการพูด หมายถึง การใช้กลวิธีบาง ประการมาพิจารณาตัดสินเรื่องที่ได้สังเกตมาแล้วว่า มีคุณค่าอยู่ในระดับใด อาจกล่าวได้ว่าการ ประเมินผลเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีหลักเกณฑ์มารองรับในการพิจารณาตัดสินคุณค่า นับว่าเป็นกิจกรรมที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ เพื่อให้ได้ข้อสรุปในเรื่องที่ต้องการ ประเมิน น้อยครั้งที่เรามักได้ยินคำว่า “การวิจารณ์การพูด” ซึ่งแท้ที่จริงการวิจารณ์การพูดก็ คือ การประเมินผลการพูดนั่นเอง

๒) จุดมุ่งหมายในการประเมินผลการพูด (๑) เพื่อชี้ให้เห็นสาเหตุต่าง ๆ ของความบกพร่องในการพูด (๒) เพื่อช่วยให้ผู้พูดได้ทราบถึงความสามารถและจุดอ่อนของตน จะได้เข้าใจและแก้ไขตนเองได้ (๓) เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้พูดเกิดนิสัยการพูดที่ดี (๔) เพื่อฝึก จิตใจให้ผู้พูดให้เป็นประชาธิปไตย รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (๕) เพื่อให้สามารถ ประเมินผลการพูดของตนและผู้อื่น รวมทั้งอาจารย์ผู้สอนได้

๓) เกณฑ์ทั่วไปในการประเมินผลการพูด ผู้ประเมินต้องมีความรู้และหลัก เกณฑ์ที่แน่นอนเที่ยงธรรม หลักเกณฑ์ที่ใช้ความจากความรู้พื้นฐานทางวิชาการพูด ดังต่อไปนี้

๓.๑) เนื้อหาสาระ วิเคราะห์คู่ว่ามีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนหรือไม่ พูดໄດ້ ตรงตามจุดมุ่งหมายนั้นหรือไม่ การเลือกเรื่องเหมาะสมดีหรือไม่ มีสาระหรือคุณค่าพอหรือไม่ ถูกต้องตามข้อเท็จจริงเพียงใด น่าสนใจหรือไม่ และมีความคิดเห็นสร้างสรรค์เพียงใด

๓.๒) การจัดระเบียบเรื่อง มีลำดับขั้นตอน รู้จักโดยความคิดๆดูหนึ่งไป ยังอีกจุดหนึ่งได้อย่างแบบคายหมายเสมอ สามารถสรุปได้อย่างรัดกุมเพียงใด

๓.๓) การใช้ภาษา มีความกระชับ ชัดเจน เด่นชัดเพียงใด รวมถึงสันนิษฐานที่ดีในการใช้ภาษาด้วย

๓.๔) ความกระตือรือร้นและความพร้อมที่จะติดต่อสื่อสารกับผู้ฟัง

๓.๕) ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับผู้ฟัง สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้ฟังและบรรยายภาษาทั่ว ๆ ไปของสถานที่พูดได้เพียงใด

๓.๖) การใช้กริยาท่าทางประกอบขณะพูด รวมถึงกริยาอาการต่าง ๆ ตลอดช่วงการพูด

๓.๗) การประสานสายตา กับผู้ฟัง พิจารณาว่า ใช้สายตาได้เหมาะสม เพียงใด

๓.๘) ท่วงท่านองลีลาการใช้เสียง และความชัดเจนในการออกเสียง สังเกตดูท่วงท่านองลีลาการใช้เสียงว่า เหนี่ยnonท่วงท่านองการสนทนainชีวิตประจำวันหรือไม่ รวมถึงการออกเสียงว่าสามารถออกเสียงได้ชัดเจนถูกต้องหรือไม่

๓.๙) การรักษาเวลาที่กำหนดให้พูด ใช้เวลาได้เหมาะสมเพียงใด

๓.๑๐) ความสนใจของผู้ฟังมีมากน้อยเพียงใด

๓.๑๑) มารยาทของผู้ฟัง มีการคุยหรือลูกอกใจกลางคันหรือไม่

๓.๑๒) การตั้งคำถามของผู้ฟัง ผู้ฟังถามเพื่อลองภูมิหรือไม่ คำถามทำให้เกิดข้อคิดได้หรือไม่

๓.๑๓) ผลสำเร็จในการพูด ได้รับผลเพียงไร ซึ่งสังเกตได้จากปฏิกริยาของผู้ฟังเป็นสำคัญ

๓.๑๔) สรุปผลโดยส่วนรวมทั้งหมด ว่าการพูดนั้นควรอยู่ระดับใด เช่น ดีมาก ดี พอใช้ ยังต้องปรับปรุง หรือยังใช้ไม่ได้ เป็นต้น

๔) ลักษณะผู้ประเมินที่ดี

๔.๑) ต้องเป็นผู้มีไหัวพริบ รู้จักเดือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสม ในการ วิจารณ์คิดให้รับรองว่าการวิจารณ์นั้นจะกระทบกระเทือนจิตใจของผู้พูดหรือไม่เพียงใด

๔.๒) ต้องเป็นการติเพื่อก่อนมิใช่ติเพื่อทำลาย หรือมิใช่จงจับผิดแต่ อย่างเดียว การประเมินผลที่ดีที่สุดก็คือ การขัดส่วนที่บกพร่องแล้วสร้างส่วนที่ดีขึ้นมา ดังนั้น จึงต้องหาข้อบกพร่องของผู้พูดให้พบ แล้วแจ้งให้ทราบ พร้อมทั้งแนะนำด้วยว่าที่ถูกต้องควร ทำอย่างไร

๔.๓) ต้องเป็นผู้ใช้ภาษาที่ร่วบรัค แจ้งชัดไม่ใช้ถ้อยคำวากวน คลุมเครือ สามารถบอกข้อวิจารณ์ได้ตรงประเด็น

๕.) หลักปฏิบัติของผู้ประเมินผลการพูด ๑) มีใจเป็นธรรม ซื่อสัตย์ต่อหน้า ที่ และมีไหัวพริบ ๒) บอกจุดเด่นของผู้พูดด้วย มิใช่บอกแต่ข้อบกพร่องเพียงอย่างเดียว ๓) มี ความเป็นมิตร และประณานาที่จะช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของผู้พูด ๔) ทำใจให้เป็นกลาง ไม่ เอาใจช่วยหรือคอมเมนต์ ๕) เน้นข้อบกพร่องที่สำคัญ ๆ ก่อน ข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ รอ ไว้ก่อนวากายหลัง ๖) บอกคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงให้ชัดเจนไม่คลุมเครือ สามารถให้ คำแนะนำได้

๖.) องค์ประกอบที่ทำให้การประเมินผลมีประสิทธิภาพ

๖.๑) มีการวางแผนล่วงหน้าในการประเมินผลแต่ละครั้งว่ามีจุดมุ่งหมาย อะไรบ้าง และจะประเมินพฤติกรรมหรือคุณลักษณะใดบ้าง

๖.๒) เป็นผู้พิจารณาที่มีประสิทธิภาพพิจารณาแบบวิเคราะห์โดยต้องตั้งใจฟังตลอด ช่วงการพูดนั้น ๆ

๖.๓) ตรวจสอบรายการหรือแบบประเมินผลให้พร้อม ซึ่งจะทำให้การ ประเมินผลมีระบบและเป็นปัจจัย คือ มีความชัดเจนเป็นที่เข้าใจกันของทุก ๆ คน

๖.๔) ควรจะประเมินผลทันทีที่หลังจากที่การพูดยุติลง อย่าทิ้งช่วงนาน เกินไป เพราะจะทำให้ผลการประเมินคาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้

๖.๕) ไม่ควรตีความหรือสรุปผลการประเมินช่วงใดช่วงหนึ่งของการ พูด ควรจะอ่อนกว่าจะเสริจสิ้นการพูดแต่ละครั้ง เพาะการตีความช่วงใดช่วงหนึ่งอาจไปขัด แย้งกับผลการประเมินตลอดช่วงระยะเวลาพูดก็ได้

- (๑) ประโยชน์ของการประเมินผลการพูด (๑) ทำให้ผู้พูดทราบว่าตนเองยังมีข้อบกพร่องอย่างใดบ้าง (๒) ทำให้ผู้พูดมีโอกาสปรับปรุงการพูดของตนให้ดีขึ้น (๓) ทำให้ผู้พูดทราบว่าผู้ฟังที่เป็นผู้ประเมินนั้นฟังได้ผลเพียงใด เพราะบางคนอาจวิจารณ์ผิด ๆ ถูก ๆ ก็ได้ (๔) ทำให้ผู้ฟังต้องคั่งใจฟังอย่างแท้จริง เป็นการฝึกหัดการฟังอย่างมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ (๕) ทำให้ผู้ฟังได้นำสิ่งที่ได้จากการสังเกตและการติดตามมาใช้กับตนเมื่อมีโอกาสจะเป็นผู้พูดต่อไป (๖) ทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้ ความคิด และประสบการณ์จากสิ่งที่ได้ฟัง ทำให้เป็นผู้มีความรู้ กว้างขวางขึ้น

๖.๑๐ การวิจารณ์การพูด

รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องการวิจารณ์การพูด ลลิตา ไชติรังสียาภูต (๗๕๔๒ : ๖๐-๖๕) อธิบายไว้ดังนี้

๑) คุณสมบัติที่ดีของผู้วิจารณ์

๑.๑) ผู้วิจารณ์ต้องเป็นผู้ฟังที่ดี คือ ฟังอย่างมีสมาร์ต และฟังอย่างมีวิจารณญาณตั้งแต่ต้นจนจบ มีมารยาทในการฟัง และมีมารยาทที่ดีในการพูด วิจารณ์การพูด ด้วยภาษาที่สุภาพ

๑.๒) ผู้วิจารณ์ต้องวิจารณ์ด้วยเหตุผล และหลักเกณฑ์ของการวิจารณ์ โดยต้องใช้วิจารณญาณ

๑.๓) ผู้วิจารณ์ต้องวิจารณ์ด้วยความสุจริตใจ และด้วยความเที่ยงธรรม โดยถือหลักเดียว ก่อ ชنمเพื่อให้กำลังใจ

๑.๔) ผู้วิจารณ์ควรเสนอข้อเสนอแนะในทางที่ดี มีประโยชน์เพื่อผู้พูดจะได้นำไปปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

๒) คุณสมบัติที่ดีของผู้ถูกวิจารณ์

๒.๑) ผู้ถูกวิจารณ์ต้องเป็นผู้ที่มีมารยาทที่ดีในการฟัง และต้องพยายามทำใจให้เป็นกลาง ยอมรับฟังข้อคิดของผู้วิจารณ์ ต้องไม่โกรธ ไม่โต้เถียง ควรขอบคุณผู้วิจารณ์

๒.๒) ผู้ถูกวิจารณ์ไม่ควรรู้สึกห้อถอย เมื่อรู้ว่าการพูดของตนจะถูกนำไปวิจารณ์ ต้องคิดเสมอว่า การฝึกพูดกับการวิจารณ์เป็นของคู่กัน

๒.๓) ผู้ถูกวิจารณ์ ควรนำข้อติดม หรือข้อแนะนำไปปรับปรุงแก้ไขการพูดของตนในครั้งต่อไป

๓) หลักเกณฑ์ทั่วไปในการวิจารณ์

ผู้วิจารณ์ควรพิจารณาวิจารณ์จากหัวข้อต่อไปนี้

๓.๑) ผู้พูด วิจารณ์โดยพิจารณาที่การเตรียมตัว การประภูมิกาย การแต่งกาย การทรงตัว การใช้ส่ายตา การแสดงสีหน้า การใช้ท่าทาง ความเชื่อมั่นในตัวเอง ความกระตือรือร้นในการพูด การกล่าวทักทายผู้ฟัง ปฏิกิริยาที่ให้ไว้กับผู้ฟัง การตรองต่อเวลา การใช้ไส้ทักทายบุคคลที่ไม่ได้รับการต้อนรับ การใช้ภาษา

๓.๒) เรื่อง พิจารณาที่การเลือกเรื่อง อารัมภบท เนื้อเรื่อง การดำเนินเรื่อง การสรุป

๓.๓) ผู้ฟัง สังเกตปฏิกิริยาของผู้ฟังว่า สนใจมากน้อยเพียงใด มีความกระท葩ในตัวผู้พูดหรือไม่ คุยกัน ลุกไปก่อนหรือไม่ ตั้งคำถามเหมือนหรือไม่ มีข้อเสนอแนะหรือไม่

๓.๔) บรรยาย การจัดสถานที่เหมาะสมหรือไม่ แสงสว่างเพียงพอ หรือไม่ มีเสียงรบกวนหรือไม่ อุณหภูมิพอดีกับผู้ฟังหรือไม่

๔) ประโยชน์ของการวิจารณ์

๔.๑) ช่วยในการปรับปรุงการพูดของผู้พูดให้ดีขึ้น หากผู้พูดมีจิตใจกว้างขวาง รับคำวิจารณ์แล้ว ก็ต้องแก้ไขข้อบกพร่องของตน มีฉะนั้นก็จะนำไปได้ผล การติดใจไม่เพราะๆ แต่ก็เป็นประโยชน์ในการแก้ไขข้อบกพร่องของตนให้ดีขึ้น

๔.๒) ช่วยฝึกฝนให้ผู้ฟังมีความตั้งใจฟัง เป็นคนมีเหตุผล ถูมุ รอบคอบ รู้จักวิเคราะห์และประเมินผลสิ่งที่ได้ฟังมา

๔.๓) ผู้วิจารณ์สามารถนำข้อติดมานั้นมาใช้กับตนเองได้ เมื่อถึงโอกาสที่ตนจะต้องเป็นผู้พูดต่อไป

๓. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผลของการพูดสื่อสาร

คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องผลของการพูดสื่อสาร มีสาระสำคัญดังนี้

ผลการพูด หมายถึง การกระทำการตอบโต้ของผู้ฟังที่แสดงให้ผู้พูดทราบระหว่างพูดหรือเมื่อพูดจบแล้วว่า ผลการพูดครั้งนั้นเป็นอย่างไร เป็นต้นว่าไม่เข้าใจ หรือน่าเบื่อหน่าย ผล

การพูดที่ดีควรจะมีลักษณะดังนี้ ๑) มีความตรงไปตรงมา ปราศจากอคติ ๒) มีเจตนาไปในทางสร้างสรรค์ ไม่คิดทำลายกัน (นันทา บุนภักดี ๒๕๗๕ : ๔)

ผลที่เกิดจาก การพูด (The Speaking Situation) การพูดทุกครั้งต้องมีจุดมุ่งหมาย และ หลังจากการพูดจะมีผลการพูดเกิดขึ้นอย่างไร ย่างหนึ่ง คือ ดี หรือไม่ดี ผู้พูดเปรียบเหมือนสิ่งเร้า (Stimulus) ไปเร้าหรือขับขี่ผู้ฟังด้วยคำพูด ผู้ฟังจะแสดงออก (Response) ตอบสนองการกระทำของผู้พูด ผู้พูดอาจรู้ผลที่เกิดจากการพูดของตนได้ โดยการสังเกตอาการแสดงออกของผู้ฟัง เช่น การบิดคิ้วนิ่วหน้า การมองเห็นอื่น การพยักหน้า การหัวเราะหรือการปรบมือ ฯลฯ ย่อมเป็นเครื่องบ่งความรู้สึกของผู้ฟังที่มีต่อผู้พูด (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ ๒๕๒๔ : ๑๒)

ผลที่เกิดจาก การพูดทุกชนิดจะต้องมีผลที่เกิดขึ้น ผลของการพูดนั้น จะ
ตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้พูดหรือไม่ คุณได้จากการแสดงออก (response) ของผู้ฟัง ผู้ฟังอาจจะ
แสดงออกด้วยการพงศ์รำย ปรบมือ หัวเราะ ยิ้ม ฯลฯ (ริวัลซ์ ครีทองร์ ๒๕๔๐ : ๑)

ผลที่เกิดขึ้นในการพูด ในการพูดแต่ละครั้ง ผลของการพูดจะบรรลุหรือไม่นั้น ผู้พูดอาจคาดจากปฏิกริยาของผู้ฟัง ว่ามีลักษณะเป็นประการใด กล่าวคือ ผู้ฟังพอใจหรือไม่ ารมณ์ร่วมมากน้อยเพียงใด ปฏิกริยาเหล่านี้จะเป็นเครื่องประเมินผลของความสำเร็จในการพูดได้เป็นอย่างดี (แปรรูป ทองปาน ๒๕๒๑ : ๔)

ปฏิกริยาตอบสนองของผู้ฟัง คือ ลักษณะการของผู้ฟังที่แสดงออก เมื่อได้รับเรื่องราวต่าง ๆ จากผู้พูด เช่น มีความสนใจเรื่องที่พูด กระตือรือร้นอยากรู้ นิสานธิในการฟัง แสดงกริยาของรับ ปรับมือ หัวเราะ หรือแสดงปฏิกริยามิ่งพอใจ เป็นอย่างนี้ ไม่มีสนาธิจะฟังเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดจาก การพูด (ลลิตา ไชศริงส์ยากล ๒๕๔๒ : ๑)

๙. การเรียนการสอนวิชาการพูดในประเทศไทย

วิชาการ วิทยาศาสตร์ (Speech) หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสาร ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลไปสู่บุคคลอื่น หรือจากผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง โดยเน้นศึกษาเฉพาะการใช้ถ้อยคำหรือคำพูดในการสื่อ (สูจิตรา จรจิต ๒๕๗๕ : ๔)

๔.๑ การสอนวิชาการพูดในประเทศไทย

นิพนธ์ พิพัฒนินทร์ (๒๕๔๙ : ๒๗) กล่าวถึงความเป็นมาของวิชาการพูดในประเทศไทยว่า ปัจจุบันมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วในยุโรปและอเมริกา ต่างเปิดสอนวิชาการพูดขึ้นอย่างแพร่หลาย สำหรับประเทศไทย การศึกษาเรื่องการพูดในบุคคล ฯ ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากคนไทยมากนัก

การเรียนฝึกพูดริ่มเป็นจริงเป็นจังในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่อสมาคมการฝึกพูดแห่งประเทศไทย (The Speech training association of Thailand) ได้เปิดสอนการพูดอย่างเป็นทางการ ระบบที่นำมาใช้เป็นระบบโทสต์มาร์ท (Toastsmaster system) และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ศูนย์พัฒนาบุคลิกภาพ (Personality Development Center) ได้นำการพูดระบบเดล คาร์เนกี ในภาษาไทยเข้ามาใช้

สำหรับระบบการฝึกพูดที่เกิดขึ้นใหม่ในการพูดของโลก ซึ่งคิดค้นโดยคนไทยและเกิดขึ้นในประเทศไทย คือ “การฝึกพูดระบบการทูต” ผู้คิดค้น คือ ร้อยเอก ดร.จิตร จำรงค์ สุภาพ ซึ่งได้เริ่มเปิดการอบรมเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ในนามของ “ชมรมฝึกพูดแบบการทูต” และได้พัฒนาเรื่อยมาจนเป็น “สถาบันการพูดแบบทูต” (Diplomatic Speaking Institute) และต่อมาได้มีการจัดรูปองค์กรเป็นมูลนิธิ ชื่อ “มูลนิธิการพูดแบบการทูต” (Diplomatic Speaking Foundation)

ปัจจุบันวิชาการพูดเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรของสถาบันราชภัฏ และของมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ได้กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาการพูดหรือวิชาภาษาอังกฤษ เนื่องจากเห็นว่าวิชาดังกล่าวมีความจำเป็นในการสร้างความรู้พื้นฐานด้านการสื่อสาร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนในการนุรณาการกับการเรียนในรายวิชาอื่น ๆ รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการพูดในชีวิตประจำวันอีกด้วย

๔.๒ การศึกษาวิชาการพูดความจำเป็นของครูผู้สอน

วินิจ วรรณกนก (๒๕๒๒ : ๘-๙) กล่าวถึงความจำเป็นที่ครูจะต้องศึกษา วิชาการพูด ไว้ดังนี้

๑) ครูต้องใช้ภาษาพูดเพื่อถ่ายทอดความรู้ความคิดให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียนให้นำไปประยุกต์ใช้ได้ ถ้าครูใช้ภาษาพูดถ่ายทอดได้ดี ผู้เรียนก็ย่อมเรียนรู้ได้ดี มีความเจริญก้าวหน้าสามารถนำไปพัฒนาสังคมและประเทศได้

(๒) ครูต้องใช้ภาษาพูด เพื่ออบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนเป็นคนดี การที่ศิษย์จะเป็นคนดีได้ก็อยู่ที่การใช้ภาษาพูดของครู ครูที่ว่าทศิลป์ดี รู้จักเลือกเรื่องมาพูด พูดให้ผู้ฟังเชื่อถือ ผู้ฟังก็ย่อมนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีทั้งแก่ตัวเองและสังคม ถ้าครูไม่มีความสามารถในการพูด ผู้ฟังก็เป็นคนดีได้ยาก และเป็นอันตรายทั้งต่อตนเองและสังคม

(๓) ครูต้องใช้ภาษาพูดเพื่อติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือสังคมภายนอก ถ้าครูสามารถใช้ภาษาพูดได้ดีเป็นที่เชื่อถือ จะทำให้ครูเป็นที่สนิทสนมของผู้อื่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานด้านการศึกษาของครู

๔.๓ หลักสำคัญในการสอนพูด

วินัยศิริ ร่วมสุข (๒๕๒๒ : ๘๗) กล่าวถึงหลักสำคัญบางประการในการสอนพูดแก่นักเรียนไว้ดังนี้

(๑) ก่อนอื่นครูต้องฝึกให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าพูด กล้าแสดง ความคิดในโอกาสต่าง ๆ โดยครูควรทำตนเป็นมิตรและเป็นกันเองกับนักเรียน ยินดีที่จะตอบข้อซึ่งๆ ไปต่าง ๆ ได้ ในกรณีที่เด็กไม่กล้าถาม ครูควรจะเป็นผู้ถามคำถามนำให้เด็กตอบ ในตอนแรกอาจจะตอบประโภคสั้น ๆ แล้วครูก็พยายามถามคำถามที่ให้เด็กตอบได้ และแสดงความคิดเห็นมากขึ้นทุกที ๆ นอกจากนั้นครูควรจะได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสพูดมากขึ้น เช่น การอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่รายงานหน้าชั้น ๆ ฯลฯ และถ้า นักเรียนมีเวลาพอที่จะเตรียมตัว และเตรียมเนื้อหาที่จะนำมาพูด ก็จะช่วยให้นักเรียนมีความมั่นใจ กล้าพูดยิ่งขึ้น

(๒) ในด้านของศิลปะในการพูด ครูควรจะได้ชี้แจงและยกตัวอย่างต่าง ๆ ให้เด็กเห็นว่าการพูดที่มีศิลปะนั้นเป็นยังไง นำเสนอสิ่ง จังหวะในการพูด ถ้อยคำสำนวนที่เหมาะสม เป็นอย่างไร

(๓) ด้านมารยาทในการพูด ให้นักเรียนได้อภิปรายว่าบุคลิกภาพของผู้พูด ที่ดีควรจะเป็นอย่างไร เช่น ผู้พูดควรอ่อนโยน สุภาพ หน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ไม่พูดแข่งผู้อื่น รู้จักขอบคุณ ขอโทษ และเสียใจ ในโอกาสอันควร

(๔) ฝึกการพูดอย่างมีเหตุผล ฝึกนักเรียนได้ด้วยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทเรียนที่กำลังเรียนอยู่ การซักถามระหว่างครุกับนักเรียนหรือระดับนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน

๕) ในด้านน้ำเสียง ฝึกให้นักเรียนพูดชัดถ้อยชัดคำ ตัวรัล ควบคู่กับรูจักษ์เสียง สูง ต่ำ เน้นตรงใจความสำคัญ ไม่พูดในระดับเสียงเดียวกันตลอด

๖) ครุภาระนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กบางคนมีความสามารถในการพูดดี เพราะมีความสามารถพิเศษ พื้นฐานทางบ้านดี หรือมีโอกาสพูดอยู่เสมอ บางคนเข้าใจไม่ก่อลำพูด หรือออมคำพูด

๗) ฝึกให้นักเรียนรู้จักประเมินผลการพูดของตนเอง และผู้อื่น และปรับปรุงการพูดของตนเองให้ดีขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องหลักการพูดในหนังสือวิชาการ จำนวน ๑๐๒ เล่ม ตามที่กล่าวข้างต้น สรุปผลได้ดังนี้ก็ว่า เนื้อหาสาระที่นำเสนอในหนังสือดังกล่าวส่วนใหญ่จะ อธิบายเกี่ยวกับหลักการพูดตามแนวทางตะวันตกมีเพียงส่วนน้อยที่อธิบายเกี่ยวกับหลักการพูดตามแนวทางตะวันออก

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระไตรปิฎก สาระสำคัญโดยสังเขป ที่ควรทราบมีดังนี้

๑. นิยามความหมายของพระไตรปิฎก

พระสิงห์ บุตรครรชี (๒๕๔๒ : ๒๖) ได้อธิบายไว้วัดนี้ คำว่า “พระไตรปิฎก” มาจากคำว่า พระ (แปลว่า ประเสริฐ) + ไตร (แปลว่า สาม) + ปิฎก หมายถึง คัมภีร์ หรือ ตำรา ดังนั้น พระไตรปิฎกจึงหมายถึง คัมภีร์ หรือตำราที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (และของพระสาวกสำคัญบางรูป) รวมรวมไว้เป็นหมวดหมู่ดุจเดียวกับตะกร้าอันเป็นภาชนะ สำหรับใส่ร่วมของต่าง ๆ ไว้

พิชัย พกพาทอง (๒๕๔๒ : ๓๔) อธิบายว่า คำว่า “พระไตรปิฎก” แปลว่า คัมภีร์ อันสำคัญยิ่ง หรือหมวดคำสอนในพระพุทธศาสนา ๓ หมวด คือ

๑) หมวดที่บรรจุกฎระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติ จริยศรัณณ์ และบทลงโทษ เป็นต้น เรียกว่า “วินัยปิฎก”

๒) หมวดที่บรรจุคำบรรยายเทคนานิทาน และชาดก เป็นต้น เรียกว่า “สูตรตันตปิฎก”

๓) หมวดที่บรรจุหลักธรรมล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์ เป็นการคัดเลือกหลักธรรมที่มุ่งการปฏิบัติเกี่ยวกับจิต เจตสิก รูป และนิพพานโดยตรง เรียกว่า “อภิธรรมปิฎก”

เกย์น แสงนนท์ (๒๕๔๒ : ๕๒) กล่าวว่า เมื่อพูดคำว่า พระไตรปิฎก ประชาชนทั่วไปนักเข้าใจ และหมายถึง หนังสือ พระไตรปิฎก หรือพระไตรปิฎกที่เป็นหนังสือ (Bookish Tipitaka) ความจริงต้องแยกกันระหว่างคำว่า หนังสือ กับพระไตรปิฎก หนังสือ ก็คือ การนำกระดาษมาเป็นสื่อหรืออุปกรณ์บันทึก (Memory, Record) ส่วนคำว่า พระไตรปิฎก ก็คือ สาระ หรือ เนื้อความ (Matter) ได้แก่ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่จะถูกบันทึกลงในสื่อต่าง ๆ อะไรก็ได้ไม่มีข้อจำกัด เช่น ในлан หินอ่อน หนังสือฉบับต่าง ๆ ที่ไทยเรายังไม่มาแล้ว

ประภาครี สีหอดำไฟ (๒๕๔๐ : ๘๗) กล่าวว่า พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ เรียกว่า ติปิฎก แปลว่า กระดาษหรือตะกร้า ๓ ใบ หมายถึง การรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไว้เป็นหมวดหมู่ไม่ให้กระจัดกระจาย คล้ายจัดไว้ในกระดาษหรือตะกร้า

ส่วนพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปชุตโต) (๒๕๔๒ : ๕-๑๐) ได้อธิบายว่า ปิฎก แปลว่า ตะกร้า หรือกระดาษ โดยมีความหมายเชิงเปรียบเทียบว่าเป็นที่รวบรวม เพาะกระดาษ ตะกร้า กระบุง บุ้งกีนี้นั้น เป็นที่รวบรวมทัพสัมภาระ ในที่นี่ก็คือ รวบรวมจัดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นประเภท ๆ เป็นหมวด ๆ จึงเป็น ๓ ปิฎก เรียกว่า ไตรปิฎก ก็อ

๑) พระวินัยปิฎก เป็นที่รวบรวมพระวินัย ซึ่งประกอบด้วย กฎเกณฑ์กติกา สำหรับรักษาภิกขุสงฆ์ และภิกขุณีสงฆ์ไว้

๒) พระสูตตันตปิฎก เป็นที่รวบรวมพระสูตรทั้งหลาย ก็อ ธรรมที่ตรัสแสดงแก่ บุคคล หรือปรารภเหตุการณ์หรือสถานการณ์อะไรบางอย่างเป็นแต่ละเรื่อง ๆ ไป

๓) พระอภิธรรมปิฎก เป็นที่รวบรวมคำอธิบายหลักคำสอนที่เป็นเนื้อหาสาระ เป็นหลักการแท้ ๆ หรือวิชาการล้วน ๆ

สรุป พระไตรปิฎก ก็คือ คัมภีร์อันประเสริฐและสำคัญยิ่ง ที่ใช้รวบรวมพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวก โดยการบันทึกถ่ายทอดผ่านทางสื่อต่าง ๆ แบ่งเป็น ๓ หมวด หรือ ๓ ตะกร้า ก็คือ พระวินัยปิฎก พระสูตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

๒. ความเป็นมาของพระไตรปิฎก

พระธรรมวินัยหรือพระไตรปิฎกนั้น มีการรวบรวมขึ้นแรกเริ่มแต่สมัยที่พระพุทธองค์ทรงมีพระชนมายุอยู่โดยมีประวัติความเป็นมาสรุปได้ดังนี้ (พระไตรปิฎก (ออนไลน์) ๒๕๔๕)

๑) พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ร้อยกรองพระธรรมวินัย สมัยเมื่อนิครนถ์ นาฏบุตร เจ้าลัทธิสำคัญคนหนึ่งสืนเชิพ พากสาวกเกิดแต่กัน พระจุนทักษะทรงกระงงจะเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ในพระพุทธศาสนา จึงพร้อมกับพระอานนท์ไปฝ่าพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงตรัสบอกพระจุนทะ ให้ร่วบรวมธรรมภาษิตของพระองค์ และทำสังคายนา ก็อ จัดระเบียบทั้งโดยอรรถ และพยัญชนะ เพื่อให้พระมหาธรรมยศดังนั้นต่อไป

๒) พระสารีริกุตรแนะนำให้ร้อยกรองพระธรรมวินัย ในห้วงเวลาเดียวกันนี้ ค่ำวันหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมงบแล้ว เห็นว่าบรรดาพระภิกษุทั้งหลายยังไม่รู้จะฟังธรรมต่อไปอีก พระพุทธองค์จึงได้มอบหมายให้พระสารีริกุตรแสดงธรรมต่อ พระสารีริกุตรได้แนะนำให้ร่วบรวม ร้อยกรองพระธรรมวินัย โดยจัดหมู่ธรรมะเป็นข้อ ๆ ตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๑๐ ว่ามีธรรมะใดบ้างอยู่ในหมวดนั้น ๆ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงรับรองว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้อง

๓) พระมหากัสโซป เป็นผู้ริเริ่มให้มีการสังคายนา จัดระเบียบพระพุทธawanะให้เป็นหมวดหมู่

๔) พระอานนท์ เป็นผู้ที่ทรงจำพระพุทธawanะไว้ได้มาก เป็นพุทธอุปถักราชได้ขอพรหรือขอรับเงื่อนไขจาก พระพุทธเจ้า ๘ ประการ ในเงื่อนไขประการที่ ๗ และประการที่ ๘ มีส่วนช่วยในการสังคายนาพระธรรมวินัยมาก กล่าวคือ ประการที่ ๗ ถ้าความสงสัยของข้าพระองค์เกิดขึ้นเมื่อใด ขอให้ได้เข้าเฝ้าทูลถามเมื่อใดนั้น ประการที่ ๘ ถ้าพระองค์แสดงข้อความอันใดในที่ลับหลังข้าพระองค์ ครั้นเด็ดใจมาแล้ว จักตรัสบอกข้อความอันนั้นแก่ข้าพระองค์ ทั้งนี้โดยเฉพาะประการที่ ๘ อันเป็นข้อสุคท้ายมีเหตุผลว่า ถ้ามีการตามท่านในที่ลับหลังพระพุทธเจ้าว่า คานานี้ สูตรนี้ขาดกันนี้ พระผู้มีพระภาคแสดงที่ไหน ถ้าพระอานนท์ตอบไม่ได้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า พระอานนท์ตามเดดีจพระศาสดาไปดูงมงตามดัว แม้เพียงเรื่องเท่านี้ก็ไม่รู้ ดังนั้นมีพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระอานนท์จึงได้รับหน้าที่ตอบคำถามเกี่ยวกับพระธรรม

ในการสังคายนาครั้งแรกหลังพระปรินิพพาน ๓ เดือน ในสมัยที่ยังไม่มีการจด Lawrence รึเปล่า ไว้เป็นตัวอักษรอย่างกว้างขวาง เช่นในปัจจุบัน มนุษย์ต้องอาศัยความจำ เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการบันทึกเรื่องราวนั้น ๆ ไว้ แล้วบอกเล่าต่อ ๆ กันมา การทรงจำและบอกต่อ ๆ กันมาด้วยปากนี้ เรียกว่า บุญปางสูง

๕) พระอุบาลี เป็นผู้ที่สนใจและจัดทำธรรมะวินัยได้เป็นพิเศษ มีความเชี่ยวชาญในพระวินัย ในการทำสังคายนาครั้งแรก พระอุบาลีได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ติดตามเกี่ยวกับพระวินัยปีฎูก

๖) พระโสดกุฎีกัณณะ เป็นผู้ที่ทรงจำได้ดีมาก เคยท่องจำบางส่วนของพระสูตรตันตปีฎูก เนื่องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า ได้รับสารเสริญว่าทรงจำได้ดีมาก รวมทั้งท่วงทำนองในการกล่าวว่าไพเราะ สดะสดวย

แสดงให้เห็นถึงการท่องจำธรรมะวินัย ได้มีมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้ามีพระชนม์

๓. การสังคายนาพระไตรปีฎูก

พระธรรมปีฎูก (ป.อ. ปยุตุโต) (๒๕๔๒ : ๖-๙) ได้กล่าวถึง สาเหตุที่มาของการสังคายนาพระไตรปีฎูก วิธีการสังคายนา และเหตุผลความจำเป็นในการสังคายนา ไว้ดังนี้

สาเหตุ ที่มาของการสังคายนาพระไตรปีฎูกนั้น เนื่องมาจากครั้งพระมหาภัssป พระทราบข่าวปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วได้ ๗ วัน ขณะที่ท่านกำลังเดินทางอยู่พร้อมด้วยหมู่ลูกศิษย์จำนวนมาก ลูกศิษย์ของพระมหาภัssปมีจำนวนมาก ซึ่งยังเป็นปุถุชนอยู่ ได้ร้องไห้คร่าครวญกัน ณ ที่นั้น ก็มีพระภิกษุที่บวชเมื่อก่อนหนึ่ง ซึ่งว่า สักกะ ได้พูดเข้ามาว่า ท่านทั้งหลายจะร้องไห้กันไปทำไม พระพุทธเจ้าปรินิพพานนี้ก็ดีไปอย่าง คือว่า ตอนที่พระองค์ยังอยู่นั้น พระองค์ก็เคยดูแล ดอยกวดขัน ตรัสถำนไม่ให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แนะนำให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ พากเราก็ลำบาก ต้องขอຍะนัดระวังด้วย ที่นี่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วนี่ พากเราจะจะได้ทำอะไรได้ตามใจชอบ พระมหาภัssปเกราะได้ฟังคำนี้แล้ว ก็nickดอยู่ในใจว่า พระพุทธเจ้าบวินิพพานไปใหม่ ๆ ก็ยังมีคนคิดจะทำให้เกิดความแปรปรวน ประพฤติปฏิบูติให้วิปริตไปจากธรรมะวินัย ท่านก็เลยคิดว่า ควรจะทำการสังคายนา

วิธีดำเนินการสังคายนา พระมหาภัssปเกราะได้ชักชวนพระอรหันต์ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งหลายที่มีอยู่ในสมัยนั้น ล้วนทันเห็นพระพุทธเจ้า ได้ฟังคำสอนของพระองค์มาโดยตรง เป็นผู้รู้คำสอนของพระพุทธเจ้า และได้อยู่ในหมู่สาวกที่เคยสนทนารrouch กันอยู่เสมอ มีการเตรียมการถึง ๓ เดือน ประชุมกันที่ถ้ำสัตตบบรรณคุหา ณ ภูเขาชื่อเวกาะ เมืองราชคฤห์ มีพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่าอชาตศัต্রุ ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์การสังคายนา โดยคัด

เลือกได้พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ที่เห็นร่วมกันว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติ มีความรู้ความสามารถ เช่น เป็นหัวหน้าหมู่คณะ เป็นผู้ได้จำส่วนของพระพุทธเจ้าไว้ได้มากและชัดเจน ในการประชุมนี้ พระมหากัสสปะธรรมทำหน้าที่เป็นประธาน โดยเป็นผู้ซักถาม ในส่วนของฝ่ายธรรมนั้น ผู้ที่ได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา เพราะติดตามพระองค์ไปอยู่ใกล้ชิด เป็นผู้อุปถัมภ์ ก็คือ พระอานันท์ ที่ประชุมจึงให้พระอานันท์เป็นผู้นำเอารูปมาแสดงแก่ที่ประชุม หรือเป็นหลักของที่ประชุมในด้านธรรม ส่วนด้านวินัย พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอุบาลีไว้ว่าเป็นเขตทัศนะ ที่ประชุมก็ตัดเลือกพระอุบาลีให้นำเป็นผู้นำในด้านการวิสชนาเรื่องของพระวินัย

วิธีการสังคายนา ที่เรียกว่า วิธีการร้อยกรองหรือรับรวมพระธรรมวินัย หรือประมวลคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็คือ นำเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาแสดงในที่ประชุม แล้วก็มีการซักถามกัน จนกระทั่งที่ประชุมลงมติว่าเป็นอย่างนั้นแน่นอน เมื่อได้มติร่วมกันแล้วในเรื่องใด ก็ให้สาวดพร้อมกัน การสาวดพร้อมกันนี้ แสดงถึงการลงมติร่วมกันด้วย และเป็นการทรงจำกันไว้อย่างนั้นเป็นแบบแผนต่อไปด้วย หมายความว่า ตั้งแต่นั้นไป คำสอนตรงนี้ก็จะทรงจำไว้อย่างนั้น เมื่อบรรลุเรื่องหนึ่งก็สาวดพร้อมกันครั้งหนึ่ง อย่างนี้เรียกไปใช้เวลาถึง ๗ เดือน

การสาวดพร้อมกันนี้เรียกว่า สังคายนา คำว่า “สังคายนา” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สังคีติ” แปลว่า สาวดพร้อมกัน คายนา และ คีติ แปลว่าการสาวด สำ แปลว่าพร้อมกัน สังคายนา ก็คือ สาวดพร้อมกัน

ผ่านเวลาไป ๗ เดือน พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ก็ได้ทำสังคายนา ประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นมติร่วมกันได้เรียบร้อย คำสอนที่รับรวมประมวลไว้นี้เป็นที่มั่นใจ เพราะทำโดยท่านที่ได้ทันรู้ทันเห็นทันฝ่าทันฝั่งจากพระพุทธเจ้าโดยตรง คำสอนที่ลงมติกันไว้อย่างนี้ ซึ่งเราอ่านถือกันมาเรียกว่า เตรวatha แปลว่า คำสอนที่วางไว้เป็นหลักการของพระธรรม คำว่าธรรมในที่นี้ หมายถึง พระธรรมผู้ประชุมทำสังคายนา ครั้งที่ ๑ ดังที่กล่าวมา

พระพุทธศาสนาซึ่งถือตามหลักที่ได้สังคายนาครั้งแรกนี้ เรียกว่า เตรวatha หมายความว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือ พระธรรมวินัย ทั้งถ้อยคำและเนื้อความอย่างไรที่ท่านสังคายนากันไว้ ก็ทรงจำกันมาอย่างนั้น ถือตามนั้นโดยเคร่งครัด เพราะฉะนั้นจึงต้องรักษาแม้แต่ตัวภาษาเดิมด้วย ภาษาที่ใช้รักษาพระธรรมวินัยนี้ เรียกว่า ภาษาบาลี เพราะฉะนั้น คำสอนของเตรวatha ก็รักษาไว้ในภาษานาเลือนดิน

เหตุผลความจำเป็นให้ต้องมีการสังคายนา เพราะ ธรรมวินัย หรือ หลักคำสอน ที่สังคายนาไว้นี้ เป็นตัวพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนา ก็คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรานับถือพระพุทธศาสนา ก็คือ เรานับถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติไปตามคำสอนนั้น พร้อมทั้งคุณแลดูสรรทำการต่าง ๆ เพื่อให้ชาวพุทธทั้งหลายได้เรียนรู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติอย่างนี้ก็เป็นไปตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ก็อ มีพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า พระองค์ไม่ได้ทรงแต่งตั้งพระภิกษุสาวกองค์ใดให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ พระพุทธเจ้าตรัสให้พระธรรมวินัย ก็อ คำสั่งสอนของพระองค์นี้เป็นศาสดาแทนพระองค์ เพราะฉะนั้น การสังคายนาจึงถือว่าเป็นการปฏิบัติตามพุทธพจน์ ที่เหมือนกับได้ทรงฝักฟั่งสั่งเสียไว้ว่า ให้พระธรรมวินัย ก็อ คำสั่งสอนของพระองค์เป็นศาสดาแทนพระองค์ด้วย ดังนั้นถ้าเรา奉การพหุพระพุทธเจ้า ก็ต้องรักษาพระธรรมวินัยที่สังคายนาไว้ให้ดี เพราะการรักษา ก็คือ การรักษาพระศาสดาของเราไว้ ก็อ รักษาพระพุทธเจ้าไว้นั้นเอง

ตามหลักฐานของพระเอกสารที่ฝ่ายไทยกล่าวว่า การสังคายนาพระธรรมวินัยนี้มี ๕ ครั้ง ก็อ (พระไตรปิฎก (ออนไลน์) ๒๕๔๕)

การสังคายนาครั้งที่ ๑ กระทำที่ถ้ำสัตตบวรณคุหา ข้างเหนือการบรรพต ใกล้กรุงราชคฤห์ ประเทศอินเดียปัจจุบัน กระทำหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๓ เดือน มีพระอรหันต์ประชุมกัน ๕๐๐ รูป พระมหากัสสปเป็นประธานและเป็นผู้สอบถาม พระอานันท์เป็นผู้ตอบข้อซักถามทางพระธรรม พระอุบาลี เป็นผู้ตอบข้อซักถามทางพระวินัย พระเจ้าอาทศัตรูเป็นผู้อุปถัมภ์ กระทำอยู่ ๓ เดือน จึงแล้วเสร็จ การสังคายนาครั้งนี้มีปราภูมิอยู่ในพระวินัย ปิฎก

การสังคายนาครั้งที่ ๒ กระทำที่วัดลิการาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ประเทศอินเดียปัจจุบัน กระทำเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี มีพระสงฆ์ประชุมกัน ๓๐๐ รูป พระยศ กากัณฑกบุตร เป็นผู้ซักขวัญ พร้อมพระผู้ใหญ่อีก ๙ รูป พระธรรมเป็นผู้ถาม พระสัพพกานีเป็นผู้ตอบปัญหาทางพระวินัย ที่เกิดขึ้น กระทำอยู่ ๘ เดือน จึงแล้วเสร็จ การสังคายนาครั้งนี้มีปราภูมิในพระวินัยปิฎก

การสังคายนาครั้งที่ ๓ กระทำที่โถสุการาม กรุงปatalibut ประเทศอินเดีย กระทำเมื่อ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๒๗๕ ปี มีพระสงฆ์ประชุมกัน ๑,๐๐๐ รูป พระ

ไม่คดีบุตรคิดสตัตเตะ เป็นหัวหน้า พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นผู้อุปถัมภ์ กระทำอยู่ ๕ เดือน จึงแล้วเสร็จ การสังคายนาครั้งนี้ พระไม่คดีบุตรได้แต่งกถาวัดฤทธิ์ ซึ่งเป็นคัมภีร์ในพระอภิธรรมเพิ่มขึ้น เมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้วได้ส่งคณะทูต ไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ พระมหาพินทะกระได้นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานในลังกา

การสังคายนาครั้งที่ ๔ กระทำที่อินเดียภาคเหนือ ณ เมืองชาลันทร แต่บางหลักฐานก็ว่า กระทำที่เมืองกัมภีร์หรือแคมเบียร์ ภิกษุที่เข้าประชุมมีทั้งฝ่ายเดร瓦ทและมหาayan กระทำเมื่อ พ.ศ. ๖๔๓ มีกษัตริย์ประเทศราชมาร่วม ๒๑ พระองค์ มีทั้งพระสงฆ์ผู้คงแก่เรียนและพระมหาณผู้ทรงความรู้ประชุมกัน การสังคายนาครั้งนี้จึงมีลักษณะผสมคือ มีทั้งพุทธและพราหมณ์ ภาษาที่ใช้สำหรับพระไตรปิฎกไม่เหมือนกัน คือ ฝ่ายเดรวาทใช้ภาษาบาลี ฝ่ายมหาayan ใช้ภาษาสันสกฤต (บางครั้งก็ปนปรากิต) การสังคายนาครั้งนี้ ไม่มีบันทึกหลักฐานทางฝ่ายเดรวาท

การนับสังคายนาของไทย

ไทยเรายอมรับรองการสังคายนาครั้งที่ ๑, ๒ และ ๓ ในอินเดีย และครั้งที่ ๑, ๒, ๓, ๔ ในลังกา ซึ่งกระทำเมื่อพ.ศ. ๒๗๘, พ.ศ. ๔๗๓, พ.ศ. ๕๕๖ และ พ.ศ. ๑๕๘๗ รวมกันเป็น๓ ครั้ง

การสังคายนาครั้งที่ ๘ ทำในประเทศไทยเมื่อประมาณพ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราช แห่งเชียงใหม่ได้อาราธนาพระภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎกหลายร้อยรูป ช่วยกันชำระพระไตรปิฎกที่วัดโพธารามใช้เวลา ๑ ปี จึงแล้วเสร็จ การสังคายนาครั้งนี้นับเป็นครั้งที่ ๑ ในประเทศไทย

การสังคายนาครั้งที่ ๙ ทำในประเทศไทย เมื่อพ.ศ. ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์ให้ชำระพระไตรปิฎก มีพระสงฆ์ ๒๙๙ รูป กับราชบัณฑิตาจารย์อุบasa ก ๑๒ คน ช่วยกันชำระพระไตรปิฎก แล้วจารีกลงในใบลาน แล้วเสร็จใน ๕ เดือน นับเป็นการสังคายนาครั้งที่ ๒ ในประเทศไทย

๔. พระไตรปิฎกฉบับต่าง ๆ

พระไตรปิฎกในพุทธศาสนาฉบับต่าง ๆ มีดังนี้ ๑) ฉบับอักษรสิงหลของลังกา ๒) ฉบับอักษรเทวนารคีของอินเดีย ๓) ฉบับอักษรของขอม ๔) ฉบับอักษรพม่า ๕) ฉบับ

อักษรไทย ๖) ฉบับอักษรโรมัน ๗) ฉบับภาษาสันสกฤต ๘) ฉบับภาษาจีน ๙) พระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐ ๑๐) พระไตรปิฎกฉบับหลวง ๑๑) พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลง-
กรณ์ราชวิทยาลัย ๑๒) พระไตรปิฎกฉบับอักษรล้านนา ๑๓) ฉบับภาษาญี่ปุ่น ๑๔) ฉบับภาษา
เกาหลี ๑๕) ฉบับภาษาญี่ปุ่น ๑๖) ฉบับภาษาไทยใหม่ ๑๗) ฉบับภาษาเนปลาด ๑๘) ฉบับภาษา
เวียดนาม ๑๙) ฉบับภาษาชินบท ๒๐) ฉบับภาษาสเปน ๒๑) ฉบับภาษาฝรั่งเศส ๒๒) พระ
ไตรปิฎก CD-ROM ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๓) ฉบับ BUDSIR (Buddhist
Scripture Information Retrieval) ของมหาวิทยาลัยมหิดล ๒๔) ฉบับ Chattha Sangayana
Tipitaka CD-ROM ของสถาบันวิจัยวิปัสสนา ธรรมคีรี ประเทศไทยเดิม

๕. การแบ่งหมวดพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก แบ่งได้เป็น ๓ หมวด คือ (ประสีพธิ บุตรคี ๒๕๔๒ : ๒๖)

- ๑) พระวินัยปิฎก (พระวินัย) รวมศีลของกิกขุสงฆ์และกิกขุณีสงฆ์ ตลอดจน
พิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา
- ๒) พระสูตรตันตปิฎก (พระสูตร) รวมคำสอนของพระพุทธเจ้า และพระสาวก
สำคัญบางรูป มีเรื่องราวประกอบ
- ๓) พระอธิธรรมปิฎก (พระอภิธรรม) รวมธรรมะที่ร่องนาทีเป็นหลักวิชาการล้วน
ไม่มีเรื่องราวประกอบ

๖. เนื้อหาโดยสังเขปในพระไตรปิฎก

เนื้อหาโดยสังเขปในพระไตรปิฎก มีดังนี้ (พระไตรปิฎก (ออนไลน์) ๒๕๔๕)

- ๑) เนื้อหาโดยสังเขปของพระวินัยปิฎก มีอยู่ ๕ หมวดด้วยกัน คือ
 - ๑.๑) มหาวิกัค्च ว่าด้วยข้อห้าม หรือวินัยของพระภิกขุ
 - ๑.๒) กิกขุณีวิกัค्च ว่าด้วยข้อห้าม หรือวินัยของพระภิกขุณี
 - ๑.๓) มหาวัคค์ ว่าด้วยพุทธประวัติตอนแรก และพิธีกรรมทางพระวินัย แบ่ง
ออกเป็นขั้นชากะ ๑๐ หมวด
 - ๑.๔) จุลวัคค์ ว่าด้วยพิธีกรรมทางพระวินัย ความเป็นมาของพระภิกขุณีและ
ประวัติการทำสังคายนา แบ่งออกเป็นขั้นชากะ ๑๒ หมวด

๑.๕) บริหาร ว่าด้วยข้อเบ็ดเตล็ดทางพระวินัย เป็นการย่อหัวข้อสรุปเนื้อความ วินิจฉัยปัญหาใน ๔ เรื่องข้างต้น

๒) เนื้อหาโดยสังเขปของพระสูตรต้นฉบับ มีอยู่ ๕ หมวดด้วยกัน คือ

๒.๑) ทีมนิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทคโนโลยานาดယา มี ๓๔ สูตร

๒.๒) มัชณินิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทคโนโลยานาดกลาง ไม่ ขาวและไม่สันเกินไป มี ๑๕๒ สูตร

๒.๓) สังฆคุณิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทคโนโลยานาด ที่ประมวล ธรรมะไว้เป็นพวง ๆ เรียกว่า สังฆุต เช่น กัสสปสังฆุต ว่าด้วยเรื่องของพระมหากัสสป โภคส ตังฆุต ว่าด้วยเรื่องในแคว้นโภคส มัคคสังฆุต ว่าด้วยเรื่องมรรคคือข้อปฏิบัติ เป็นต้น มี ๗,๗๖ สูตร

๒.๔) อังคุตตรนิกาย ว่าด้วยพระพระสูตร หรือพระธรรมเทคโนโลยานาเป็นข้อ ๆ ตามลำดับจำนวน เช่น ธรรมะหมวด ๑ ธรรมะหมวด ๒ ธรรมะหมวด ๑๐ แต่ละข้อก็มีจำนวน ธรรมะ ๑, ๒, ๑๐ ตามหมวดนั้น มี ๕,๕๕๗ สูตร

๒.๕) บุหกัณฑิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทคโนโลยานาเบ็ดเตล็ด รวมทั้ง ภัยตของพระสาวก ประวัติต่าง ๆ และชาดก รวบรวมหัวข้อธรรมที่ไม่จัดเข้าใน ๕ หมวดข้าง ต้น แบ่งเป็นหัวข้อใหญ่เมื่อ ๑๕ เรื่อง

๓) เนื้อหาโดยสังเขปของพระอภิธรรมปีฎัก แบ่งออกเป็น ๗ เรื่องด้วยกัน คือ

๓.๑) หัมมสังคภี ว่าด้วยธรรมะ รวมเป็นหมวดเป็นกลุ่ม

๓.๒) วิภังค์ ว่าด้วยธรรมะแยกเป็นข้อ ๆ

๓.๓) ชาตุกota ว่าด้วยธรรมะจัตระเบียบความสำคัญ โดยถือชาตุเป็นหลัก

๓.๔) ปุคคลบัญญัติ ว่าด้วยบัญญัติ ๖ ชนิด และแสดงรายละเอียดเฉพาะ บัญญัติอันเกี่ยวกับบุคคล

๓.๕) กถาอัตถุ ว่าด้วยคำสอนคำสอนในหลักธรรม จำนวนหนึ่งประมาณ ๒๑๕ หัวข้อ เพื่อก่อเป็นหลักในการตัดสินพระธรรม

๓.๖) ยมก ว่าด้วยธรรมะที่รวมเป็นคู่ ๆ

๓.๗) ปัญญาณ ว่าด้วยปัจจัย คือ สิ่งที่เกื้อกูลสนับสนุน ๒๕ อย่าง

๓. คัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์เคียงข้าง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๔๒ : ๑๕-๑๖) อธิบายว่า คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้น แบ่งได้เป็น ๔ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ เรียกว่า พระไตรปิฎก คือ คัมภีร์ที่จารึกพระพุทธพจน์ พร้อมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องที่เป็นหลักฐานดังเดิม เป็นมาตรฐานใหม่ เป็นเกณฑ์ตัดสินพระพุทธศาสนา

ระดับที่ ๒ เรียกว่า อรรถกถา คือ คัมภีร์เคียงข้างพระไตรปิฎก ซึ่งมีเนื้อเดิมเหมือนกัน โดยพระเถระ พระอาจารย์ผู้ใหญ่ที่เป็นนักประชัญญา อธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎกให้แก่ลูกศิษย์อีกทีหนึ่ง คำอธิบายเหล่านี้รวมรวมกันเป็นคัมภีร์ระดับรองจากพระไตรปิฎก

ระดับที่ ๓ เรียกว่า ถีกา คือ คัมภีร์รุ่นสืบมาหลังอรรถกถา กล่าวคือ เนื้อหาในพระไตรปิฎก ส่วนใดที่อรรถกถาอธิบายไว้ อาจารย์ใหญ่รุ่นต่อมาเห็นว่าอธิบายยังไม่พอ ควรจะให้ชัดเจนกว่านี้นั่น เพระพุทธพจน์บางแห่งในพระไตรปิฎก พระอรรถกถาอาจารย์เห็นว่า ง่าย รู้กันดีอยู่แล้ว เพราะรุ่นของท่านยังไม่รู้ ให้ชัดเจนมากขึ้น อาจารย์รุ่นต่อมาเห็นว่าคนรุ่นหลังไม่เข้าใจ ก็อธิบายเสียด้วย หรือแม้แต่คำของพระอรรถกถาอาจารย์นั้นเอง คนรุ่นหลังก็อาจเข้าใจไม่ชัด ก็มีพระอาจารย์ผู้ใหญ่ที่เชี่ยวชาญมาอธิบายขยายความไปอีก นี่เรียกว่า ถีกา

ระดับที่ ๔ เรียกว่า อนุถีกา คือ คัมภีร์ต่อจากถีกา เป็นคำอธิบายถีกา

คัมภีร์ทั้งหมดนี้ท่านถือเป็นสำคัญสืบกันมา เพราะผู้ที่จะเรียนเรียงขึ้นมาได้ ต้องเป็นที่ยอมรับ เป็นครูอาจารย์ เป็นผู้ที่รู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เชี่ยวชาญด้วยตัวต่อตัว พระไตรปิฎก และชำนาญหัวตลอดในคัมภีร์ทั้งหลายในชั้นที่เหนือตนขึ้นไป และเมื่อพิพนธ์ขึ้นมาแล้วก็ต้องเป็นที่ยอมรับของปราชญ์ด้วยกันในยุคนั้น จึงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหลักของพระศาสนา

ส่วนพระอาจารย์รุ่นหลังต่อจากที่ว่ามา ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ในยุคนั้น ๆ ที่มาแสดงคำสอนหรือคำอธิบายต่าง ๆ ก็เรียกกันว่าเป็นอัตตโนมติหมวด ไม่ว่าจะเป็นพระอาจารย์องค์ไหนก็ตาม แต่ละองค์ ๆ ก็เรียก อัตตโนมติ คือ มติของบุคคล หรือเป็นมติส่วนตัวของท่านผู้นั้น ๆ ซึ่งถือเป็นสำคัญน้อยลงมา สรุปว่า ถือพระไตรปิฎกเป็นหนึ่ง อรรถกถาเป็นสอง

รองลงมา และก็เป็นภูมิคุณ อนุภูมิคุณ มาถึงอัตตโนมติของอาจารย์ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน หรือแม้ก่อนนั้น ที่แต่งตำราไว้หลังรุ่นบรรพบุรุษ ภูมิคุณ อนุภูมิคุณ จัดเป็นอัตตโนมติทั้งหมด

๙. คำอธิบายพระไตรปิฎก

คำอธิบายพระไตรปิฎก เรียกว่า บรรพบุรุษ ผู้ที่แต่งเรียกว่า พระอรรถกถาอาจารย์ เนพะคำว่า พระไตรปิฎกนี้ พระอรรถกถาอาจารย์ได้อธิบายอย่างย่อ ๆ ดังนี้ (อวรรณณ ปีลันธน์ โวหารา ๒๕๓๕ : ๒๓๗-๒๓๘)

๑) วินัยปิฎก เป็น

๑.๑) อาณาเทคนา กือ การแสดงธรรมในลักษณะตั้งเป็นข้อบังคับโดยส่วนใหญ่

๑.๒) ขتابปรชาสารสนะ กือ การสอนตามความผิด หรือโทษชนิดต่าง ๆ ที่พึงเว้น

๑.๓) สังวรารสังวรกถา กือ ถ้อยคำที่ว่าด้วยความสำรวมและไม่สำรวม

๑.๔) อธิคิดสิกขา กือ ข้อศึกษาที่เกี่ยวกับศีลชั้นสูง

๑.๕) วิติกนปahan กือ เครื่องละเอียดอ่อนที่เป็นเหตุให้ล่วงละเมิดศีล

๒) สุคตันตปิฎก เป็น

๒.๑) โวหารเทคนา กือ การแสดงธรรมยกข้อสำคัญให้เหมาะสมแก่จริตอัชยาศัยของผู้ฟัง

๒.๒) ขกานุโภมสารสนะ กือ การสอนโดยอนุโภมแก่จริตอัชยาศัยของผู้ฟังซึ่งมิต่าง ๆ กัน

๒.๓) ทิฏฐิวินิวาสุนกถา กือ ถ้อยคำที่สอนให้ผ่อนคลายทิฏฐิ กือ ความเห็นผิด

๒.๔) อธิคิดสิกขา กือ ข้อศึกษาเกี่ยวกับสมารชิชั้นสูง

๒.๕) ปริญญาณปahan กือ เครื่องละเอียดอ่อนย่างกลาง อันรัครึงจิต ได้แก่นิวรณ์ กือ กிலสอันกันจิตมิให้เป็นสมานะ

๓) อกิธรรมปิฎก เป็น

๓.๑) ปรมัตตเทคนา กือ การแสดงธรรมเฉพาะเจาะจงเฉพาะประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง ไม่เกี่ยวด้วยห้องเร่องหรือโวหาร

- ๓.๒) ขถารชั้นมหาลัย การสอนตามเนื้อหาแท้ ๆ ของธรรมะ
 ๓.๓) นามรูปปริเจติกา คือ ถ้อยคำที่สอนให้กำหนดความและรูป คือร่างกาย

จิต

- ๓.๔) อธิปัญญาสิกขา คือ ข้อศึกษาเกี่ยวกับปัญญาชั้นสูง

๓.๕) อนุสัยป่าทาง คือ เครื่องลงทะเบียนประจำตัว อันได้แก่ กิเลสที่นอนอยู่ในสันดานไม่มีอะไรกวน ก็ไม่แสดงตัวออกมานะ

(ข้อสังเกต ของอรูรรถ ปีลันธน์ โอวาท (๗๕๓๕ : ๒๓๙) พบว่า พระธรรมคำสอนในส่วนที่เกี่ยวกับหลักทางวatividyā นั้น จะมีมากจากวินัยปีฎก และสุตตันตปีฎก)

๕. การแปลพระไตรปีฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทย

การแปลพระไตรปีฎกเป็นภาษาไทย ได้กระทำกันมาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดแปลไว้เป็นจำนวนมาก ในรัชสมัยต่อๆ มา การแปลกีบังคงคำนินำไปเป็นครั้งคราว ส่วนใหญ่จะแปลพระสุตตันตปีฎก พระวินัยปีฎก พระอภิธรรมปีฎกมีน้อย สำนวนโวหารในการแปลก็ผิดกันมาก เพราะต่างบุคคลต่างสมัย

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทนหิดล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ สมเด็จพระอธิวงศ์คักค่าย สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสสเทว) วัดสุทธิคันธพาราม ทรงประรากรว่า พระไตรปีฎกเป็นภาษาบาลี ผู้ใดรู้ศึกษาต้องรู้ภาษาบาลีอย่างลึกซึ้ง จึงจะศึกษาได้สมประสงค์ แม้มีผู้รู้แปลสู่ภาษาไทยอยู่บ้าง ก็เลือกแปลเฉพาะบางตอนไม่ตลอดเรื่องถ้าสามารถแปลจนครบบริบูรณ์ ก็จะเป็นอุปการคุณแก่พุทธบริษัทชาวไทยอย่างใหญ่หลวง ในต่างประเทศได้มีนักประชัญญาอุดสาแหะแปลบาลีพระไตรปีฎกฝ่ายธรรมชาต ออกเป็นภาษาของชาแล้ว สำหรับฝ่ายหมายานนี้ ได้มีการแปลพระไตรปีฎก จากฉบับภาษาสันสกฤต ออกเป็นภาษาของชาวยาประเทศที่นับถือลัทธิหมายาน นานแล้วช้านาน การที่นักประชัญญาดังกล่าวจัดแปลพระไตรปีฎกเป็นภาษาของชา ก็ด้วยเหตุประไยชน์ที่นิยมหมายความประเทศนั้น ๆ จะพึงได้รับการศึกษาพระไตรปีฎกเป็นสำคัญ จึงเป็นการสมควรด้วยประการทั้งปวง ที่จะคิดจัดแปลพระไตรปีฎกเป็นภาษาไทยให้ตลอดสาย จะเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติแห่งพระมหาจัตุริย์ และประเทศไทยให้ปรากฏไปในนานาประเทศ แต่เนื่องด้วยการนี้เป็นการใหญ่ เกินวิสัยที่เอกชนคนสามัญจะทำ

ให้สำเร็จได้ จึงขอให้กระทรวงธรรมการ นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาของพระราชาท่าน พระบรมราชปัลลังก์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนันทมหิดล ทรงมีพระราชดำริเห็นชอบ จึงมีพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รับการจัดแปลงพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ไว้ในพระบรม
ราชปัลลังก์ ด้วยให้สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานในการนี้ ให้กรมธรรมการเป็นผู้
อำนวยการฝ่ายคุณทักษิณ์ จัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นสมุดตีพิมพ์ และลงในใบลาน เพื่อเผยแพร่
แก่พุทธบริษัทสืบไป

คณะกรรมการแปลพระไตรปิฎก เริ่มดำเนินการแปลตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๓
โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) แปลโดยอรรถ ตามความในบาลีพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
สำหรับพิมพ์เป็นเล่มสมุด เรียกว่า “พระไตรปิฎกภาษาไทย” ๒) แปลโดยสำนวนเทศนา
สำหรับพิมพ์ลงในลาน เป็นคัมภีร์เทศนา เรียกว่า “พระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง” แบ่งออก
เป็น ๑,๒๕๐ กัณฑ์ โดยถือเกณฑ์พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป เมื่อคราวทุรวงศ์สันนิบาตในสมัย
พุทธกาล เป็นพระวินัยปิฎก ๑๙๒ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก ๑,๐๕๕ กัณฑ์ พระอภิธรรมปิฎก
๑๕ กัณฑ์ พิมพ์ลงในลานเสร็จเรียบร้อยเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

ต่อมาเมื่อพ.ศ. ๒๔๙๕ รัฐบาลไทยค่าใช้จัดทำพิธีกลองยีสินห้าพุทธศัตวรรษ ใน
ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะสังฆมนตรีพิจารณาเห็นสมควร จัดสร้างพระไตรปิฎกภาษาไทย ซึ่งคณะ
สงฆ์ได้ตั้งกรรมการจัดแปล และกำลังตรวจสอบสำนวน ทำต้นฉบับสำหรับพิมพ์อยู่แล้วนั้น เพื่อ^{จะ}
เป็นอนุสาวนิยมเนื่องในงานนั้นด้วย จึงได้กำหนดจำนวนหนังสือที่จะพิมพ์ จำนวนที่กำหนด
ไว้คิด ๑,๐๐๐ ฉบับ เป็น ๒,๕๐๐ ฉบับ เพื่อให้เหมาะสมแก่งานกลองยีสินห้าพุทธศัตวรรษ

ในปีพ.ศ. ๒๕๑๕ กรมศาสนได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นครั้งที่ ๒ เห็นว่าจำนวน
เล่มที่พิมพ์ ครั้งแรก ๘๐ เล่ม เพื่อให้ไม่หนาเกินไป และนิยามนวนเล่มเท่าจำนวนพระชนมายุ
ของพระพุทธเจ้า แต่ทำให้การอ้างอิงไม่ตรงกับเล่มในฉบับบาลี ซึ่งมีอยู่ ๔๕ เล่ม ในการพิมพ์
ครั้งนี้จึงพิมพ์ฉบับ ๔๕ เล่ม และประจวบกับปี พ.ศ. ๒๕๑๕ นับเป็นมหามงคลสมัยซึ่งพระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จแฉลิงควัลยราชสมบัติมาบรรจบครบ ๒๕ ปี ทางราชการได้จัด
พระราชพิธีรัชดาภิเษก ถวายเป็นการเฉลิมพระเกียรติ จึงคงลงเรียกพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า
“พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง” จัดพิมพ์จำนวน ๒,๐๐๐ ฉบับ ฉบับละ ๔๕ เล่ม
(พระไตรปิฎก (ออนไลน์) ๒๕๑๕)

๑๐. ความสำคัญของพระไตรปิฎก

กรณีวิชาการ (๒๕๓๕ : ๖-๑๑) ได้อธิบายถึงความสำคัญของพระไตรปิฎก สรุปความสำคัญ ได้ดังนี้

๑) พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์สูงสุดในพระพุทธศาสนา มีฐานะเป็นตัวแทนของพระบรมศาสดา

๒) พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับคัมภีร์ไตรగatha ของศาสนาพราหมณ์ คัมภีร์ใบเบิกของศาสนาคริสต์ หรือคัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลาม นักประชัญญาคุณสมบัติของพระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์นำทางฐานสำคัญที่สุดในการวินิจฉัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๓) พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่สุดในพระพุทธศาสนา หากนับระยะเวลาแต่ที่ได้เริ่มนิ “พระไตรปิฎกนุขปาฐะ” เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๓๕) ก็จะเป็นเวลานานถึง ๒๕๘๐ ปี หากนับระยะเวลาแต่ที่ได้มี “พระไตรปิฎกอย่างลักษณ์อักษร” เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ก็เป็นเวลาถึง ๒๐๐๒ ปี แม้จะมีอายุเก่าแก่ยาวนานถึงเพียงนี้ แต่คำสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ก็ยังคงเป็นความจริง ทนต่อการพิสูจน์ตลอดมา

๔) พระไตรปิฎกเป็นวรรณคดีเก่าแก่ที่สุดในพระพุทธศาสนา คัมภีร์อื่น ๆ ที่จัดเป็นวรรณคดีบาลีนี้ ล้วนแต่เป็นวรรณคดีบุคคลัง เช่น คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์ภีกิจ และคัมภีร์อนุภีกิจ เป็นต้น หากพิจารณาตามลักษณะคำประพันธ์ จะเห็นว่าพระไตรปิฎกมีทั้งคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วและประเภทร้อยกรอง จึงกล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกเป็นวรรณคดีบาลีที่เป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลป์ สมบูรณ์ด้วยรสแห่งวรรณคดีทุกประการ

๕) พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ประมวลหลักคำสอนของทางพระพุทธศาสนา คือ ประมวลไว้ทั้งพระวินัยปิฎก พระสูตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก รวมทั้งประมวลหลักคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาสุภาษณ์ไว้อย่างสมบูรณ์

๖) พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หลักคำสอนที่มีกระบวนการเข้าถึงพุทธธรรมครบวงจร กล่าวคือ ขั้นที่ ๑ เป็นการเข้าถึงด้วยการเรียนรู้ เป็นการเข้าถึง “ขั้นปริยัติธรรม” ขั้นที่ ๒ เป็นการเข้าถึงด้วยการปฏิบัติตามคำสอนที่ได้ศึกษาแล้วเรียนมา เป็นการเข้าถึง “ขั้นปฏิบัติ

ธรรม” ขั้นที่ ๓ เป็นการเข้าถึงด้วยการได้บรรลุผลแห่งการปฏิบัติเป็นการเข้าถึง “ขั้นปฏิเวชธรรม”

๙) พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่เป็นบ่อเกิดแห่งวิทยาการ ศิลปะและธรรม และเจริญประเพณีอันดีงาม พระไตรปิฎกมีเนื้อหาสาระทางวิชาการตามแนวพุทธศาสตร์หลักสาขาวิชา เช่น ศาสนาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น รวมถึงเป็นบ่อเกิดบรรดาศิลปะ เจริญประเพณีต่าง ๆ อีกด้วย การแสดงความเคารพบูชา ประเพณีทางคริสต์น ฯลฯ

๙) พระไตรปิฎกเป็นหลักฐานสำคัญอย่างยิ่งที่บ่งชี้และยืนยันถึงศักยภาพแห่งพระปัญญาของพระพุทธองค์ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงตามหลักแห่งอริยสัจธรรม ด้วยพระปัญญาอันยอดเยี่ยมด้วยพระองค์เอง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ป.ชุตุโต) (๒๕๔๒ : ๑๐-๑๓) กล่าวถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกว่า พระไตรปิฎก คือที่ร่วบรวมพระธรรมวินัย คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า นี่แหละคือศาสนาของชาวพุทธทั้งหลาย จึงได้ออกมาเป็นหลักกว่า จะต้องรักษา แล้วก็เล่าเรียน และปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎกนี้ และใช้คำสั่งสอน คือ พระธรรมวินัยนี้ เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินความเชื่อถือและการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายว่าเป็นพระพุทธศาสนาหรือไม่ สิ่งที่ได้เล่าเรียนปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นด้านวินัยของพระภิกษุสงฆ์ เช่น การบวช การนีโภสก การสร้างกฎ การกรานกฐิน และสังฆกรรมต่าง ๆ การใช้ไตรจีวรของพระภิกษุ การที่พระภิกษุทำอะไรได้หรือไม่ได้ การที่จะต้องอบรมต่าง ๆ หรือการที่ชาวบ้านจะทำบุญทำการ คำว่าทานก็ต้องคำว่าบุญก็ต้อง เรื่องศีล เรื่องสมารถ เรื่องปัญญา ไตรสิกขา ภารนาต่าง ๆ ขันธ์ & ไตรลักษณ์ อริยสัจจ์ ตลอดจนถึงพระนิพพาน ก็ล้วนมาจากพระไตรปิฎกทั้งนั้น ถ้าไม่มีพระไตรปิฎกเราจะไม่รู้จักถ้อยคำเหล่านี้ ไม่มีพระไตรปิฎกเสียอย่างเดียว เป็นอันหมดสิ้น คือหมดสิ้นพระพุทธศาสนาแน่นอน

๑๐. ทัศนะของท่านผู้รู้เกี่ยวกับพระไตรปิฎก

สมหมาย สุภायิต (๒๕๔๒ : ๔๒-๔๓) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน พระองค์ไม่ทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดเป็นศาสดาปักครอง

คณะสังฆสืบต่อจากพระองค์ นอกจากประทานแนวทางไว้ว่า เมื่อเราติดคล่องลับไป พระธรรมวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว จักเป็นคำสาขของเรอหั้งหลาย ... พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์หลักที่มีความสำคัญที่สุดต่อพระพุทธศาสนา เพราะได้ประมวลพระพุทธพจน์อันเป็นสัจธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุดยิ่งกว่าคัมภีร์อื่นใด พระไตรปิฎกจึงถือได้ว่าเป็นมงคลทางอารยธรรมของชาวพุทธและชาวโลกที่ทรงคุณค่าที่สุดเท่าที่มนุษยชาติเคยมีมา”

เกย์น แสงนนท์ (๒๕๔๒ : ๕๐-๕๑) กล่าวว่า เมื่อพูดถึงพระไตรปิฎก เรามักจะคิดถึงในล้านเป็นมัด ๆ หรือหนังสือเล่มใหญ่ ๆ เรียงเป็นแท่งในตู้ในบ้าน ๆ ดูประหนึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงค่าที่ใคร ๆ ไม่ควรแตะต้องล่วงเกิน แม้คนที่อยู่ในวัดหรือบ้านเรียนอยู่บังไม่เคยเปิดดูเลย นับประสาอะไรกับคนที่ไม่เคยบวช ขึ้นเป็นสุภาพสตรีด้วยแล้ว ก็ยังไม่มีโอกาสได้สัมผัสด้วยซ้ำ โดยภาพรวมแล้วถือว่าบรรดาชาวพุทธหั้งหลายยังห่างเหินคำสอนอันมาจากการต้นตารับ (Original)

น.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (อรุณ เวชสุวรรณ, บรรณาธิการ) ๒๕๒๐ : ๑๐๗-๑๐๙) ได้แสดงความเห็นว่า พระไตรปิฎกมีวิธีศึกษาหลายทาง แล้วแต่ว่าเราจะศึกษาพระไตรปิฎกในฐานะอะไร ถ้าศึกษาในฐานะเป็นวรรณคดี ก็อาจติดได้เพราเหตุว่าพระไตรปิฎกเป็นหนังสือไฟแรงจริง ๆ ในทางอธิบายสกัดสูง ถ้าจะศึกษาในทางเหตุผล พระไตรปิฎกก็มีสาระนี้เหตุผลมากมายเหลือเกิน ถ้าศึกษาในทางอักษรศาสตร์ ก็เป็นภาษาโบราณที่น่าสนใจ ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่เรารู้กันอยู่ทุกวันนี้ ก็มาจากพระไตรปิฎก จริงอยู่พระไตรปิฎกอาจมีสิ่งที่ผิดแต่ของที่เราเห็นว่าถูกต้อง ก็อยู่ในพระไตรปิฎกนั้นเอง แล้วเราจะเป็นคนเชื่อว่าพระไตรปิฎกหน้าไหนถูกหน้าไหนผิด ถ้ารับก็ต้องรับทั้งหมด ถ้าไม่รับก็ไม่รับเลย แต่ถ้าไม่รับเลยคงดีที่อยู่ในนั้นเราจะไม่มี “กรณ์ถืออ่ายนี้ว่า ขึ้นแรกจะต้องมีครั้งชา ก่อน ถือ ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นสิริจะก่อน เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ดีครั้งรู้ขอบ และก็เชื่อด้วยว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรค 嬷โรค เหล่านั้น เป็นความจริงที่เชื่อถือได้ทุกประการ... คนที่จะตรัสรู้ได้ โดยไม่คำนึงถึงพระพุทธศาสนามาก่อนเลยนั้น ก็คงมีคน ๆ เดียวเท่านั้น ถือ พระพุทธเจ้าคนอื่นทำไม่ได้ คนอื่นต้องไปตามแนวทางที่พระองค์วางไว้”

ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์ (๒๕๔๕ : ๒๖-๓๐) ได้แสดงทัศนะต่อทัศนะของผู้รู้ด้านศาสนาที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพระไตรปิฎกไว้ สรุปความโดยย่อได้ดังนี้

ประวัติศาสตร์พระธรรมและพระสังฆนี้นักที่ข้องกันอย่างแทบจะแยกไม่ออก
ด้วยความเชื่อในประวัติศาสตร์ของพระสังฆบุคคลเริ่มแรก (กล่าวคือ เชื่อว่าผู้ร่วมรวมพระธรรม^๔
วินัยบุคคลเป็นพระอรหันต์) พระสังฆธรรมราบที่เชื่อว่าพระธรรมวินัยที่ทำนร่วมรวมไว้ในพระ^๕
ไตรปิฎกเป็นหลักธรรมที่ถูกต้องบริสุทธิ์ ดังนั้นบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของพระสังฆฝ่ายเถร
วายจึงได้แก่ การรักษาพระธรรมคันธีให้คงดินไว้

ท่านพุทธทาสภิกขุจะเป็นพระภิกขุรูปแรกในสังคมไทย ที่กล้าตั้งคำสอนกับการ
ยอมรับความน่าเชื่อถือของพระไตรปิฎก ท่านพุทธทาสภิกขุถือว่าในพระไตรปิฎก ๘๕,๐๐๐^๖
พระธรรมขันธ์นั้น มีทั้งส่วนที่เป็นแก่นหรือเป็น “เพชร” อันได้แก่ “สิ่งที่จะดับทุกปีได้” และ
ส่วนที่เป็นเครื่องห่อหุ้นพระพุทธศาสนา ซึ่งท่านเห็นว่าไม่ควรจะให้ความสำคัญแก่ส่วนนี้เท่ากับ
คำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ในทัศนะของท่านพระพุทธทาส พระไตรปิฎก
๘๕,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นั้นเป็นเพียงส่วนขยาย เรื่องสืบฯ เพียงประโยชน์เดียว คือ สภาพ
มนุษย์ อดิโนวาสาย ท่านมองว่าส่วนที่เป็นอภิวินัย เช่น วินิตวัตถุ เป็นต้น ที่เพิ่มเข้ามา^๗
ภายหลังนั้นเป็นส่วนขยายพระวินัย ซึ่งเมื่อขยายออกไปแล้วก็ผนวกเข้ากับของเก่าเป็นพระวินัย^๘
ปิฎก มีจำนวน ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ส่วนอภิธรรมปิฎกนั้น พุทธทาสภิกขุมองว่ามีการ
ปรับปรุงขึ้นมาเมื่อ ๖๐๐-๗๐๐ ปีหลังพุทธกาล “อาจมาตั้งเป็นอภิธรรมปิฎก ต้องสร้างเรื่อง^๙
พระพุทธเจ้าสดีซึ่งนี้ไปแทนที่สวรรค์ขั้นดาวดึงส์ให้เป็นฐานรับรอง มีข้อความมากน้อยตั้ง^{๑๐}
๕๗,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ...แต่ทั้งหมดนั้นควรจัดเป็นเปลือกหินหุ้มห่อพระพุทธศาสนา เพราะ
ว่าพระอภิธรรมทั้งหมดคือ การขยายความของสูตตะเก่าหรือสูตตันตะข้อหนึ่งให้ละเอียดต่อ^{๑๑}
ไป” (สุวรรณ ๒๕๓๖ : ๒๕)

ยังกว่านี้พุทธทาสภิกขุยังเสนอให้ฉีกพระไตรปิฎกออกได้บางส่วน โดยเฉพาะข้อ
ความอรอตานิษฐ์ต่างๆ ที่ไม่ใช่พระพุทธศาสนาโดยตรงด้วย ท่านกล่าวว่าพระไตรปิฎกมีส่วนที่
ควรฉีกออกได้ ๑๐ เปลอร์เซนต์ ส่วนที่ยังเหลืออยู่สัก ๗๐ เปลอร์เซนต์ ท่านก็มองว่า “ที่นี่ถ้าเป็น^{๑๒}
ครูนาอาจารย์แห่งยุคปัจจุบัน” เป็นฝรั่งมังค่า นักวิทยาศาสตร์ นักโบราณคดีตัวแท้ตัวจริง เคย^{๑๓}
ศึกษามาอย่างแท้จริง มาลูบคลำพระไตรปิฎกแล้ว เขา ก็จะรู้ว่าอะไรเป็นอะไรได้ด้วยตัวเอง^{๑๔}
ครูนาอาจารย์ประเภทนี้ไม่เชื่อตัวตนของอยู่แล้วว่า พระไตรปิฎกทั้งหมดนี้เป็นของเดิมแท้ของ^{๑๕}
พระพุทธศาสนา เขายังรู้ว่าอะไรเป็นของใหม่ของเก่า แล้วก็สามารถเลือกเชื่อแต่องแท้ของเก่าที่^{๑๖}
เรียกว่า Old Sutta เทพะที่เขากันได้กับการวินิจฉัยโดยความสูตร ละนั้นถ้าอาพาณุกวิทยา^{๑๗}
ศาสตร์ นักศึกษาโบราณคดี ครูนาอาจารย์ขึ้นพิเศษเป็นหลักแล้ว พระไตรปิฎกสำคัญจะหายไป

ยกให้แก่พวคนี้ยังอาจจะปลดออกได้อีก ๓๐ เบอร์เซ็นต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ อภิธรรมปีฎก (เรื่องเดียวกัน : ๒๑) ถ้าถือตามท่านพุทธทาสภิกขุก็จะหมายความว่า พระไตรปิฎกบาลีที่คณะสงฆ์ธรรมราษฎร์ดึงดูดอยู่นี้ มีส่วนน่าเชื่อถือได้ว่าเป็นพระพุทธศาสนาเพียง ๔๐ เบอร์เซ็นต์เท่านั้น

ความคิดของท่านพุทธทาสภิกขุก้าวถัดก้าวเดินกว่าธรรมชาติไทยจะยอมรับได้ ท่านจึงถูกกล่าวหาค่อนข้างรุนแรงว่าเป็นเดียรถี ผู้สอนให้คนหันเหความสนใจออกจากพระพุทธศาสนา ผลสะท้อนกลับมาคือจะมีหนักหนาพอสมควร ท่านต้องกล่าวถึงเรื่องนี้ในการบรรยายเรื่อง อภิธรรมคืออะไร? ว่า “ครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ อาทิตย์ไปพุคที่กรุงเทพฯ เรื่อง “สิ่งที่เข้าใจกันไม่ได้” พุคไปประไยกหนึ่งว่า อภิธรรมมิได้อยู่ในรูปของพุทธศาสนา ก็มีคนโทรศัพท์ค่อนบ้านค่อนเมืองก็ว่าได้” (พุทธทาสภิกขุ ๒๕๑๑ : ๕) ข้อนี้เข้าใจได้ว่าเหตุใดจึงมีปฏิกริยาตอบกลับในลักษณะรุนแรงอย่างนั้น กล่าวคือ ถ้าเราขึ้นถือตามที่ท่านพุทธทาสภักดิ์ไว้ ก็แสดงว่าพระปีฎก (ภาษาบาลี) ซึ่งรวมโดยพระอรหันต์ในการสังคายนาครั้งที่ ๑ และธรรมราษฎร์ดึงดูดอยู่นั้น มีบางส่วนเชื่อถือไม่ได้ การเชื่อเช่นนี้ไม่เพียงแต่ไม่แสดงความเคารพต่อสิ่งที่ถือว่าเป็น “พระธรรม” หากแต่แสดงถึงความไม่เชื่อถือในประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ของตนด้วย การเป็นพุทธบริษัทที่ดีนั้น มีหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ

หน้าที่ของเราก็คือ ต้องพยายามรักษาสิ่งที่พระพุทธเจ้าได้ประกาศ ให้สั่งสอนไว้ ให้เชื่อถัดยังที่สุดว่าพระองค์ได้สอนอะไรไว้อย่างไร เพื่อจะนั้นคำสั่งสอนของพระองค์ที่สืบต่อถ่ายทอดมาถึงเรามีเท่าไร หากลักษณะมาได้เท่าไรก็นำมาแสดงเท่านั้น และพยายามรักษาให้คงอยู่ต่อไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และตรงตามเดิมที่สุด การกระทำอย่างนี้เราระบุว่า สังคายนา สังคายนาคือการรวมรวมประมวลคำสอนของพระศาสดาไว้อย่างเชื่อถัดยังที่สุด ให้บริสุทธิ์ที่สุดเท่าที่รู้หรือลืมทราบได้ว่า เป็นคำสอนของพระองค์แท้ๆ ... ขณะนั้นในการสังคายนา นั้นหลักการจึงอยู่ที่การพยายามที่จะนำสิ่งนั้น เท่าที่สืบมา ให้สืบต่อไปอย่างบริสุทธิ์ ให้ได้หลักฐานที่เป็นตัวค้ำญของพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด ไม่ไปแทรกแซงและไม่ไปวินิจฉัย (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปัญญา) ๒๕๑๑ : ๓๒๐-๓๒๑)

ความหมายของการสังคายนาในที่นี้แสดงถึงความเชื่อมั่นต่อสิ่งที่พระกระได้รับรวมไว้เมื่อต้นยุคของประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ซึ่งก็สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับพระสงฆ์ในยุคนั้นด้วย ถ้ามองจากฝ่ายที่ไม่ครัตราชก็เป็นไปได้ว่า ความเชื่อนี้ออกจะอุดมคติกันไป ดังนั้น

ด้วยการยึดถืออุดมคติดังกล่าว呢 ข้อเสนอของท่านพุทธทาสที่ให้ “ฉิก” พระไตรปีฎกจึงเท่ากับทำลายอุดมคติดังกล่าว

ท่านพุทธทาสไม่ใช่กรณีเดียวในสังคมไทย ที่มีข้อเสนอในเชิงสั่นคลอนอุดมคติใน “ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาอยุคศั�น” ของเอกสารทางไทยในปีพ.ศ. ๒๕๔๒ พระสมชาย ฐานวุฒิ ใจเสนอทบทวน เพื่อปกป้องแนวคำสอนของธรรมกาย ความดอนหนึ่งได้พิชาน แสดงให้เห็นว่าพระไตรปีฎกภาษาบาลีไม่เพียงพอสำหรับการตัดสินประสันการณ์ทางธรรม กล่าวคือ

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้รับการรวบรวมไว้ในคัมภีร์ชั้นพระไตรปีฎก ชั้นพระไตรปีฎกบาลีของพระพุทธศาสนา尼伽耶เอกสารของเราร เป็นพระไตรปีฎกที่ได้รับการยอมรับว่า สามารถรวบรวมรักษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ได้มากที่สุด เป็นแหล่งอ้างอิงของคำสอนในพระพุทธศาสนาอยุคดังเดิมที่สำคัญที่สุด

แต่นอกจากพระไตรปีฎกบาลีแล้ว ยังมีคำสอนดังเดิมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ออยู่ในคัมภีร์อื่นอีกหลายแหล่ง เช่น พระไตรปีฎกจีน พระไตรปีฎกธิเบต คัมภีร์สันสกฤตและคัมภีร์ในภาษาอื่น ๆ ...การจะศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้าใจ เพื่อการปฏิบัติและการสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดี การศึกษาพระไตรปีฎกบาลีสามารถให้ความรู้กับเราได้ แต่การจะล่วงเฉยไปถึงขนาดกล่าวว่าทั้งนั้น ทางอภิปรัชญาได้ใช้หรือไม่ใช่คำสอนของพระพุทธศาสนาอยุคดังเดิม หรือมองทั้งปวงภูมิประเทศที่คนอื่นโดยเด็ดขาดนั้น ถ้าหันการศึกษาพระไตรปีฎกอย่างเดียวไม่เพียงพอ ผู้นั้นจะต้องอ้างอิงคำสอนพระพุทธศาสนาอยุคดังเดิมทุกแหล่งให้เจนจนและเข้าใจสภาพภูมิหลังของสังคมอินเดียในครั้งที่พุทธกาลอย่างลึกซึ้งเสียก่อน (พระสมชาย ฐานวุฒิ ๒๕๔๒. อ้างในพระราชธรรมปีฎก (ป.อ.ป.ญ.ต.โศ ๒๕๔๒ : ๒๕๓-๒๕๕)

กรณีที่พระสมชาย ฐานวุฒิ ต่างจากกรณีของพระพุทธทาสตรงที่พุทธทาสถกิจชูเสนอว่าพระไตรปีฎกมีสิ่งแपลงปลอมอยู่มาก many นอกเหนือจากแก่นแท้ของศาสนา แต่พระสมชายเสนอในทางตรงกันข้ามว่าพระไตรปีฎกภาษาบาลีที่เอกสารยึดถือเป็นมาตรฐานอยู่นั้นไม่เพียงพอ แต่พระธรรมปีฎกมีความเห็นต่างออกไป คือ ท่านเห็นว่า การปฏิบัติพระไตรปีฎกเช่นนี้เท่ากับถอนรากถอนโคนพระศาสนา สำหรับชาวธรรมแล้ว “พระไตรปีฎกนั้นบรรจุไว้ทั้งธรรมและวินัย คือ ทั้งแบบแผนระเบียบความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งหลักการของพระพุทธศาสนา ถ้าศาสนาพิชิตปฎิบัติพระไตรปีฎก หรือไม่ยอมรับพระไตรปีฎก

ก็คือ “ไม่ยอมรับพระพุทธศาสนา” และยิ่งถ้าเป็นพระภิกษุ การปฏิเสธ ไม่ยอมรับพระไตรปิฎก ก็คือ การปฏิเสธไม่ยอมรับความเป็นภิกษุของตนนั้นเอง” ท่านยืนยันอย่างหนักแน่นว่า “พระไตรปิฎกภาษาบาลีของครวதนี้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นคำสอนดั้งเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า เก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะสืบหาได้ แล้วรักษาภัณฑ์อย่างเคร่งครัด ทึ้งแม่นยำที่สุดและครบถ้วนที่สุด”

ส่วนพิชัย พกพาทอง (๒๕๔๓ : ๕๖) ได้แสดงทัศนะว่า “พระไตรปิฎกมีความสำคัญ และศักดิ์สิทธิ์ในฐานะเป็นคัมภีร์หลักในทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักและสูงสุดของประเทศไทย เพียงแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญสามารถเปลี่ยนแปลงและแก้ไขได้ ส่วนพระไตรปิฎกนั้น ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงและแก้ไขได้ หากจะกระทำบ้าง ก็เพียงแค่ปรับปรุงสำนวนและถ้อยคำเพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้ดีขึ้น หรือซัดเจนขึ้นเท่านั้น พระไตรปิฎกมีทั้งฉบับที่พิมพ์เป็นภาษาบาลีและภาษาไทย และการที่พระไตรปิฎกทั้ง ๒ ประเภท มีจำนวนเล่มเท่ากัน คือ ๔๕ เล่มนั้น ก็เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนปีที่พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนา กล่าวคือ ภายหลังที่ทรงตรัสรู้พระอันุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์ได้ทรงใช้เวลาในการเผยแพร่หลักธรรมที่ทรงค้นพบหรือตรัสรู้นั้นเป็นระยะเวลา ๔๕ ปี จึงเด็ดขาดขึ้นที่ปรินิพพานเมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา

ปัจจุบันความสนใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักธรรมในพระไตรปิฎก สำหรับคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ดูจะกระตือริงขึ้น ซึ่งเกิดจากสถานการณ์สั่นแรงล้อมของพระศาสนาที่ถูกส่อ้มว่าชุมชนวิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างรุนแรง ถึงกระนั้น โดยสภาพความเป็นจริง ยังมีชาวพุทธจำนวนไม่น้อยที่เห็นใจไม่ตรงกัน ว่าพระไตรปิฎกมีความจำเป็นต่อชีวิตอย่างไร ชาวพุทธที่เป็นถึงระดับศาสตราจารย์บางท่านยังมีความเห็นเกี่ยวกับพระไตรปิฎกในลักษณะคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ เหนอะแก่การวางแผนไว้บนพื้นฐาน ทั้ง ๆ ที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นเกล้าที่ร่องมาตรฐานสำหรับการเขียน Adolf Hitler ที่พระไตรปิฎกนั้นเป็น หากชาวพุทธปฏิเสธพระไตรปิฎกเท่ากับปฏิเสธพระพุทธเจ้า หรือปฏิเสธพระพุทธศาสนา การประพฤติและปฏิบัติตามกรอบของพระไตรปิฎก จึงเท่ากับรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป (พิชัย พกพาทอง ๒๕๔๒ : ๓๕)

๑๒. พุทธศาสนาในกับการรักษาพระไตรปิฎก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๔๒ : ๑๗-๒๐) ได้ให้แย่คิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ สรุปความได้ดังนี้

เวลาหนึ่งสืบฯว่า ชาวพุทธจำนวนมากไม่เข้าใจสิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งเป็นแก่น และเป็นเนื้อตัวของพระพุทธศาสนา "ไม่รู้จักราไตรปีฎก" "ไม่รู้จักการสังคายนา" "ไม่รู้จักวิธีรักษาสิบทอดพระไตรปีฎก" หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า ธรรมวินัย เพราะฉะนั้นจึงเป็นโอกาส หรือเป็นช่องทางให้เกิดความสับสน ตลอดจนความเสื่อมโทรมและความคลาดเคลื่อนต่าง ๆ พร้อมทั้งคำสอนที่ผิดเพี้ยนแปลงปลอมจะแทรกซ่อนหรือแอบแฝงเข้ามา เรื่องนี้ต่างจากชาวพุทธในสมัยโบราณมาก แม้เขาจะไม่มีการศึกษารู้อะไรมากมายในความหมายของคนปัจจุบัน แต่เข้าใจสิ่งเหล่านี้ อย่างน้อยก็รู้จักราไตรปีฎกคืออะไร เป็นหลักของพระศาสนาอย่างไร มีความสำคัญอย่างไรต่อความเป็นความตายของพระพุทธศาสนา พระถ้าพระไตรปีฎกคลาดเคลื่อน ก็คือพระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อน ถ้าพระไตรปีฎกหายไป หมวดไป ก็คือพระพุทธศาสนาสูญสิ้น เพราะไม่มีแหล่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเหลืออยู่

พระเกจิพุทธศาสนาทุกประเทศ จะถือเรื่องนี้เป็นสำคัญ จะต้องมีพระไตรปีฎกฉบับหลวงเป็นของราชการ เป็นของแผ่นดิน เป็นของประเทศไทย รักษาไว้เป็นหลักของกตาง เวลานำพระพุทธศาสนาไปประเทศต่าง ๆ ก็จะต้องนำพระไตรปีฎกไป พระเจ้าแผ่นดินไทย แต่ลักษณะ เวลาสร้างบ้านเมืองใหม่ ก็ทรงถือเรื่องพระไตรปีฎกเป็นการสำคัญ เช่น เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกถูกพม่าแพ พระเจ้ากรุงธนบุรีรวมประเทศชาติได้ ทรงตั้งเมืองหลวงใหม่ที่กรุงธนบุรี พอดีตั้งเมืองหลวงเสร็จ ก็จัดการเรื่องคณะสงฆ์ให้รวมพระไตรปีฎกจากหัวเมืองทั้งเมือง เหนือ เมืองใต้ เอามาเลือกคัดขัดตั้งเป็นสมบัติกalong ไว้ที่เมืองหลวง จึงเป็นที่รู้จักกันว่า การรักษาพระไตรปีฎกเป็นงานสำคัญอย่างยิ่งยวด ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

พระเกจิพุทธศาสนาเกรว่าทั้งหมดมีพระไตรปีฎกชุดเดียวกัน ซึ่งเนื้อหาเหมือนกันทั้งหมด แม้จะต่างกันในตัวอักษร จ ว บ ง แห ง หรือตกลหลบบางคำบ้างก็น้อยเต็มที่ เพราะมีการสังคายนาไว้อย่างดี

การสังคายนานี้ เป็นการรักษาพระธรรมวินัย คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ให้คงอยู่อย่างคิดที่สุด คือ ให้แม่นยำตรงตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เท่าที่เป็นไปได้ โดยระยะแรก เริ่มด้วยการประมวลรวมและรักษาไว้ ระยะหลังต่อมา มีแต่การรักษาอย่างเดียวให้คงอยู่อย่างเดิม ให้บริสุทธิ์ แม่นยำที่สุด จะตัด จะต่อ จะแต่ง จะเติม อย่างไรไม่ได้ทั้งสิ้น ถ้าไปตัดต่อ หรือแต่งเติม ก็จะกลายเป็นสัทธธรรมปฏิรูป คือ ของปลอมหรือของเทียน เพราะฉะนั้น ในสุคที่มีการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว เวลาสังคายนา ก็คือ การเอาพระไตรปีฎกฉบับต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่เป็นหลักในประเทศต่าง ๆ มาตรวจสอบกัน เช่น ฉบับของไทย ของพม่า

ของลังกา เป็นต้น เท่าที่มีอยู่ในประเทศไทยเป็นภาษาบาลี รวมทั้งฉบับอักษรโรมัน ซึ่งก็มากจากแหล่งเดิมอันเดียวกัน ตรงกันอยู่แล้ว แต่เกรงว่าห่างกันนานมากคลาดเคลื่อนไป สังคายนาในสมัยนี้เป็นการเอาพระไตรปิฎกฉบับของประเทศไทยต่าง ๆ เหล่านั้นมาตรวจสอบกัน ถ้ามีผิดพลาดอะไร ก็ต้องทำเชิงอรรถลงไว้ และจะหมายเหตุไว้ ผู้ที่ทำสังคายนาไม่มีสิทธิ์ไปแก้ไขดัดแปลงอะไรทั้งสิ้น เป็นที่ยอมรับกันว่า คำสอนเติมแท้ของพระพุทธเจ้าที่จะหาได้ครบ สมบูรณ์ที่สุดก็ต้องมาตรฐานในพระไตรปิฎกบาลีของพุทธศาสนาธรรมของเรานี้ เรื่องนี้เป็นที่ยอมรับกันเป็นสากล คือนักประชัญ วงวิชาการทั่วโลกจะเป็นมหาayan หรือธรรมราหีนเป็นวัชร yan ก็รู้กันทั้งนั้น

คำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกของประเทศไทย พม่า ลังกา หรือในประเทศไทยฯ แม้แต่ที่เอาไปในยุโรป เช่นที่อังกฤษ ก็เป็นเนื้อหาอันเดียวกันหมด เป็นคำสอนเดียวกัน ไม่ว่าพระสูตรใด ๆ ไปดูเนื้อหาเกี่ยวกันกันหมด ไปที่ไหนก็ใช้กันได้เหมือนกันหมด เพราะฉะนั้นถ้าพระไตรปิฎกที่เป็นหลักของพระพุทธศาสนาขึ้นคงอยู่ ชาวพุทธก็ยังมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ถ้าเราเสียหลักเรื่องนี้เมื่อไร ก็เป็นอันว่าพระพุทธศาสนาจะเริ่มนีปัญหา ชาวพุทธเองก็จะทะเลาะเบาะแวยกัน นั่นก็คือความเสื่อมโ�รมของพระพุทธศาสนา และความเสื่อมโ托รมแห่งประโยชน์สุขของประชาชนที่ไม่รู้จักพระพุทธศาสนาที่แท้จริงและไม่สามารถปฏิบัติให้ถูกต้อง จะนั้นจะต้องห่วยกันสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเดียวกับพระไตรปิฎก และชวนกันรักษาด้วยการศึกษาพระไตรปิฎกกันอย่างจริงจัง

สำหรับแบ่งคิดในเรื่องนี้ ก็คือ การทำเช่นนี้ไม่ใช่หมายความว่า ติดคำรา หรือติดพระไตรปิฎก อันนี้เป็นคนละเรื่องกัน แต่เป็นการที่เรารู้ว่าอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสิน หรือเป็นมาตรฐานคำสอนในพระพุทธศาสนา รู้ว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไรและสอนว่าอย่างไร ส่วนเราจะเชื่อหรือไม่ก็เป็นเรื่องของเรา เป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล แม้แต่ว่าจะเชื่อพระพุทธเจ้าหรือไม่ ก็เป็นสิทธิที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ก็ได้ ต้องแยกให้ถูก

เวลานี้ก็เป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ความสับสนของคนในยุคที่เรียกว่า มีการศึกษา แต่การศึกษานี้กำลังพร่วมวัลแก้วมาก จนแยกไม่ถูกแม้แต่ตัวหลักการกับความคิดเห็นส่วนบุคคล แล้วก็นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ มากนัก ถ้าเราถามว่าพระพุทธเจ้าสอนว่ายังไง เราจะดูที่ไหน ก็ต้องไปดูพระไตรปิฎก ต่อจากนั้น เมื่อรู้หรือได้หลักฐานเท่าที่มีว่าพระพุทธเจ้าสอนอย่างไรแล้ว จะเชื่อคำสอนนั้นหรือไม่ หรือมีความเห็นต่อคำสอนนั้นอย่างไร ก็เป็น

เรื่องของบุคคลนั้น ตอนนี้ไม่ใช่หลักการ แต่เป็นเรื่องของความคิดเห็น เวลา呢ที่กับว่าได้เกิดปัญหาทั่วไปหมดตั้งแต่ไม่รู้จักราชไตรปิฎก ไม่รู้จักราชธรรมสำคัญของพระไตรปิฎก ไม่รู้ว่าการรักษาสืบทอดพระไตรปิฎกเป็นมาอย่างไร แล้วก็มีความสับสนระหว่างคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าพระองค์สอนอย่างไร กับความคิดเห็นของบุคคลแต่ละคนต่อคำสอนนั้นว่าเราคิดอย่างไร ทั้งหมดนั้นคงกันไม่ชัด สับสนไปหมด แผ่นอนว่าจะต้องเกิดปัญหา ที่จริงเรื่องนี้ไม่ใช่ว่าจะยากอะไร เพียงแต่แยกให้ถูก ถ้าทราบว่าพระพุทธเจ้าสอนอย่างไร เราจะว่าเองไม่ได้ ต้องว่าไปตามที่พระพุทธเจ้าสอน ไปเอาหลักฐานมาแสดงให้ชัด แต่ถ้าหากถามว่า พระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างนี้ คุณจะว่าอย่างไร อันนี้เป็นเรื่องความคิดสิทธิเสริมภพของเราที่จะพูด ตามความเข้าใจของเราได้ แก่ก็ควรจะศึกษาคำสอนของพระองค์ท่านให้ชัดแจ้งก่อนแล้วจึงมาสรุป ถ้าสรุปได้ก็ตรงตามที่พระพุทธเจ้าสอน สรุปไม่ได้ก็ผิดพลาด ศึกษาค้นคว้าต่อไป

เมื่อเกิดปัญหาอย่างที่รู้กันอยู่ในปัจจุบัน ก็เป็นโอกาสที่จะต้องมาซักซ้อมในหมู่ชาวพุทธ เพื่อจะสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และปฏิบัติกันให้ถูกต้อง ถ้าชาวพุทธจับหลักในเรื่องนี้ได้ พระพุทธศาสนา ก็จะยังคงอยู่เป็นหลัก เป็นศูนย์รวมชาวพุทธ และมีอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งหลายสืบต่อไป

เรานับถือพระพุทธศาสนา ก็คือนับถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อต้องการจะฟัง จะรู้ จะอ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า พระสาวกที่หันหน้า หันฟ้า หันผ้าพระพุทธเจ้าท่านก็ร่วมรวมคำสอนคำตรัสของพระพุทธเจ้าไว้ให้เราแล้ว เมื่อสามเดือนหลังพุทธบูรณะแล้วก็เก็บรักษาสืบท่องกันมาให้เราจนถึงปัจจุบันนี้ โดยอาจาริญไว้ในพระไตรปิฎก ด้วยความถ่ำนาคยกยืน ถ้าหมดพระไตรปิฎก ก็คือหมดพระพุทธศาสนา หมดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หมดพระธรรมวินัย และหมดพระศาสนาของชาวพุทธ

ถ้าเราเห็นความสำคัญของพระไตรปิฎก ก็คือเห็นความสำคัญของพระพุทธเจ้า เพราะว่าเรานับถือคำสั่งสอนของพระองค์ ถ้าเรารักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ พระพุทธศาสนา ก็อยู่อย่างดีที่สุด แล้วก็จะมีหลักที่เป็นแกนกลางที่เรานับถือ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวพุทธทั้งหมด ชาวพุทธทั้งปวงในประเทศและต่างประเทศ ก็จะมีเอกภาพดังที่เคยมีกันมาแล้ว

ถ้านับถือพระธรรมศาสตร์ที่ต้องรักษาพระไตรปิฎก จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธ ที่จะต้องรักษาพระธรรมวินัยไว้ ด้วยการเล่าเรียนพระไตรปิฎก แล้วก็รักษาพระไตรปิฎกไว้ให้มั่นคงอยู่คัวคิว ดังที่ชาวพุทธโบราณทุกประเทศได้พยายามรักษา กันมาเป็นงานสำคัญของชาติ

เพาะการรักษาพระธรรมวินัยที่สังคายนาไว้ ก็คือรักษาพระศาสนาของเราไว้ คือ รักษาพระพุทธเจ้าไว้ในนั้นเอง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธ ผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการศึกษาเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก ศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับพระไตรปิฎกที่ระบุคำพระไตรปิฎก หรือระบุคำที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก ไว้ในชื่อเรื่อง ซึ่งเท่าที่รวมรวมได้มีจำนวนทั้งสิ้น ๔๕ เรื่อง (ดังแสดงในภาคผนวก รายการที่ ๒) ผลการศึกษาพบว่า ในจำนวนนี้ มี ๑ เรื่องที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักการสอนพุด ส่วนที่สอง เป็นการศึกษาเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ ผลจากการศึกษาทั้งสองส่วนจะนำเสนอตามลำดับประเด็นต่อไปนี้

๑. งานวิจัยเกี่ยวกับพุทธวิชีสoton

วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ของศักดา ปรางค์ประทานพร ที่นำเสนอต่อมหาวิทยาลัยบอสตัน เรื่อง พุทธปรัชญาการศึกษา และความเกี่ยวพันกับการศึกษาของไทย กล่าวถึงวิชีสotonของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎกกว่า มีเรื่องเกี่ยวกับเทคนิควิชีสotonของพระพุทธเจ้า และพฤติกรรมตอบสนองของผู้เรียนมากมาย แม้ว่าจะมาเปรียบเทียบกับหลักวิชาการศึกษาในปัจจุบันนี้ ก็สามารถพูดได้อย่างเต็มภาคภูมิว่า วิชีสotonของพระพุทธเจ้ายังคงทันสมัย และใช้ได้อย่างเหมาะสมในหลายสถานการณ์ (Sakda Prangpratarampon. ๑๕๗๘)

พระชัยstrar สมบุญมาก (สมปุณโญ) (๒๕๔๓ : ๒๙๓-๒๙๖) ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธวิชีสoton : สืบคันจากพระไตรปิฎก สูตตันตปิฎก โดยการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ

๑.๑) จำนวนพระสูตรที่นำมาวิเคราะห์ รวมทั้งสิ้น ๑๙๖ พระสูตร

๑.๒) สถานที่ที่ทำการแสดงธรรม มีมากที่สุดจำนวน ๘๒ พระสูตรหรือร้อยละ ๔๔.๐๘ เกิดขึ้นที่พระวิหารเชตวันในพระนครสาวัตถี รองลงมาจำนวน ๑๓ พระสูตร หรือร้อยละ ๑๗.๗๔ เกิดขึ้นที่กรุงราชคฤห์ จำนวน ๑๐ พระสูตร หรือร้อยละ ๕.๗๗ เกิดขึ้นที่เมืองเวสาลี จำนวน ๕ พระสูตร หรือร้อยละ ๔.๘๔ เกิดขึ้นในแคว้นสักกะ นอกจากนั้นเกิดที่อื่น

๑.๓) ผู้ให้การสอนหรือผู้แสดงธรรม ส่วนใหญ่จำนวน ๑๕๖ พระสูตร หรือร้อยละ ๗๘.๔๕ เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมด้วยพระองค์เอง รองลงมาจำนวน ๒๒ พระสูตร หรือร้อยละ ๑๙.๒๐ เป็นพระสูตรที่พระอัครสาวกเป็นผู้แสดงธรรมด้วยการอนุญาตหรือแสดงตามแนวทางของพระพุทธเจ้า และจำนวน ๙ พระสูตร หรือร้อยละ ๕.๓๐ เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงหัวข้อธรรมและพระอัครสาวกแสดงรายละเอียด

๑.๔) ผู้เรียนหรือผู้รับการสอน ส่วนใหญ่จำนวน ๑๐๕ พระสูตร หรือร้อยละ ๕๖.๔๕ ผู้รับการสอนเป็นพระภิกษุสาวก จำนวน ๒๐ พระสูตร หรือร้อยละ ๑๐.๗๕ เป็นนักบวชในศาสนาพราหมณ์ จำนวน ๑๓ พระสูตร หรือร้อยละ ๖.๕๕ เป็นกษัตริย์และบุคคลในวรรณะกษัตริย์ นอกนั้นเป็นพระสูตรที่สอนนักบวชนอกศาสนาอื่น ๆ ได้แก่ สอนปริพาก ๑๑ พระสูตร สอนนิกรนถ์ ๔ พระสูตร สอนอเจลก ๑ พระสูตร อีก ๕ พระสูตร สอนพกภูมิอื่น ๆ ได้แก่ พระอินทร์ เทวดา เทพบุตร มาร เป็นต้น

๑.๕) สถานการณ์เริ่มต้นของการเรียนการสอน จำแนกเป็น ๑๕ สถานการณ์ ที่มีมากที่สุด ได้แก่ ผู้ครรภานเข้าฝ่าเพื่อทูลถามปัญหาหรือแสดงความคิดเห็นมี ๕๖ พระสูตร หรือร้อยละ ๕๑.๖๑ รองลงมาได้แก่ พระพุทธองค์ตรัสเรยกประชุมภิกษุสงฆ์สาวกแล้วแสดงธรรมโปรดโดยตรง มีจำนวน ๕๗ พระสูตร หรือร้อยละ ๓๐.๖๔ สถานการณ์นอกจากนั้น ได้แก่ พระพุทธองค์แสดงธรรมโปรดบรรดาสาวกที่อยู่ณ สถานที่นั้นโดยตรง ด้วยการเริ่มต้นว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรม” ผู้ที่ครรภาราชนาให้พระพุทธองค์ตรัสใช้ให้สาวกแสดงธรรม, พระพุทธเจ้าโปรดธรรม, ทรงตรัสเป็นพุทธพจน์หรือพุทธภาษาอิต, เส็จไปโปรดบุคคลโดยตรง

๑.๖) เทคนิคิวธิ์การสอน ส่วนใหญ่จะใช้เทคนิคิวธิ์หลายอย่างปนกันในแต่ละพระสูตร ซึ่งแล้วแต่ความเหมาะสม ที่มีมากที่สุด ได้แก่ การแสดงธรรมตามลำดับโดยยกเนื้อหาจากง่ายไปยาก มีตัวอย่างประกอบ ยกอุปนาอุปปามัยให้เหตุผล และแยกแยกให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน ซึ่งมีจำนวน ๓๔ พระสูตร หรือร้อยละ ๑๕.๗๘ รองลงมาได้แก่ การถาน-ตอน แบบปุจฉาวิสัชนา ยกตัวอย่างบุคคลและอื่น ๆ ประกอบ มีอุปนาอุปปามัยเปรียบเทียบเพื่อแก้ปัญหาข้อสงสัย และแสดงเนื้อหาธรรมไปโดยลำดับมี ๕๒ พระสูตร กิตเป็นร้อยละ ๒๗.๖๕ ใช้วิธีสอบถามความคิดเห็น ความรู้เดิมของผู้เรียน การเรียบเรียงคำถานให้ใหม่ ปรับความรู้เดิมให้เข้ากับความรู้ใหม่ แล้วจึงอธิบายให้ข้อสงสัย และให้เนื้อหาธรรมตามลำดับ มี ๑๓ พระสูตร กิตเป็นร้อยละ ๖.๕๕ ใช้วิธีสอนเป็นค่าๆ ภัยต พุทธพจน์ พยากรณ์เหตุการณ์

พุทธอุทาน จำนวน ๑๒ พระสูตร คิดเป็นร้อยละ ๖.๖๕ การนำพุทธิโอวาทนาอธิบายขยายความโดยพิสดาร จำนวน ๑๒ พระสูตร คิดเป็นร้อยละ ๖.๖๕ และเทคนิคไว้อีก ๗ ได้แก่ การเล่าประวัติหรือเหตุการณ์ในอดีต การไม่ตอบคำถามแต่ให้คำอธิบายอื่นที่มีประโยชน์มากกว่าการยกเหตุผลและตัวอย่างอื่น ๆ มาประกอบการเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียให้เห็นชัดเจน และการซักไช่ได้เดียงสอนสวนเปรียบเทียบจนได้คำตอบ

๑.๑) ผลการสอน ในการประเมินผลการสอนไม่ได้ระบุกิจกรรมที่ชัดเจน แต่จะหวนจากคำพูด หรือการแสดงความรู้สึกจากผู้เรียนเอง ในลักษณะของผู้เรียนมีการประเมินผลด้วยตนเอง ส่วนใหญ่จำนวน ๑๔ พระสูตร หรือร้อยละ ๖๑.๒๕ แสดงถึงผู้เรียนมีความเข้าใจแจ่มแจ้ง มีใจซื่นชนขึ้นดีในพระธรรมของพระพุทธเจ้า และขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึงคลอดชีวิต รองลงมาจำนวน ๒๘ พระสูตร หรือร้อยละ ๑๕.๐๕ ผู้เรียนจะเปล่งวาจาออก มาว่า “พระภัยดของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก เปรียบเหมือนบุคคลที่หมายของที่ค่าว่า เปิดของที่ปิด บอกทางกับคนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด...” แล้วขอถึงพระองค์ที่เป็นที่พึงที่ระลึก คลอดชีวิต จำนวน ๑๔ พระสูตร ไม่ได้แสดงผลของการเรียนการสอน ๙ พระสูตรที่ผู้เรียนมีจิตเลื่อมใสขออุปสมบทในสำนักของพระพุทธเจ้า มี ๑ พระสูตรที่แสดงถึงภิกษุสาวกจำนวน ๖๐ รูป ได้มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะเมื่อจบพระธรรมtechnique นอกจากนั้นแสดงให้เห็นว่าผู้รับฟัง การสอนได้บรรลุธรรมในระดับหนึ่ง แล้วนำไปพิญภารนาด้วยตนเองตามคำสอน จนบรรลุพระอรหันต์ในที่สุด

๒.) การวิเคราะห์ในเชิงปริราย

๒.๑) ขั้นตอนของพุทธวิธีในการสอน จากการศึกษา ๙๖ พระสูตรในที่มนิการ และมัชณินิการ สามารถสรุปขั้นตอนของพุทธวิธีในการสอนออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ก่อนการสอน ระหว่างการสอน และหลังการสอน ซึ่งแยกเป็น ๕ กิจกรรมหลัก ดังนี้

ก่อนการสอน

- (๑) การรู้จักผู้เรียนเป็นการล่วงหน้าก่อนการสอน
- (๒) การปรับภาวะผู้เรียนให้พร้อมที่จะรับการสอน
- (๓) การลงมือสอนเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียน
- (๔) การประเมินผลการสอน เป็นการประเมินด้วยผู้เรียนเอง

หลังการสอน

(๕) กิจกรรมภาคปฏิบัติของผู้เรียน โดยผู้เรียนนำหลักธรรมคำสอนไปฝึกนำไปเพิ่มเพียรด้วยตนเองจนสามารถบรรลุธรรมขั้นต่าง ๆ จนถึงขั้นสูงสุด คือ บรรลุธรรมทั้งหมด

๒.๒) การรู้จักผู้เรียนเป็นการล่วงหน้าก่อนการสอน ในพระสูตรต่าง ๆ ได้แสดงถึงการรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนก่อนการเรียนการสอน สรุปได้ดังนี้ (๑) การรู้ล่วงหน้าถึงสิ่งที่กำลังอยู่ในความสนใจของผู้เรียน (๒) การรู้ล่วงหน้าถึงความต้องการหรือความประสงค์ของผู้เรียน (๓) การรู้ล่วงหน้าถึงปัญหาความวิตกกังวลของผู้เรียน (๔) การรู้ล่วงหน้าถึงความคิดความเชื่อของผู้เรียน (๕) การรู้ล่วงหน้าว่าจะสอนไครเรื่องอะไร

๒.๓) การปรับภาวะของผู้เรียนให้พร้อมที่จะรับการสอน ในพระสูตร ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เป็นการเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะรับฟังเนื้อหาธรรมที่พระพุทธทรงคัดเลือกแสดงไปrod สรุปวิธีการหลัก ๆ ได้ดังนี้ (๑) ในการณ์ที่ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนอยู่แล้ว ก็คงมีส่วนได้เสีย (๒) เริ่มต้นจากปัญหา ข้อคำถามที่กำลังอยู่ในความสนใจของผู้เรียน (๓) การแก้ไขสัยที่เย่อหยิ่ง ถือดี และลบหลู่ถูกผู้สอน ของผู้เรียนให้ยอมรับ (๔) ช่วยขัดความกังวลใจ และสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เรียนก่อนเริ่มการสอนเนื้อหา (๕) การยกเหตุการณ์ในอดีตมาเทียบเคียงกับสิ่งที่ผู้เรียนสนใจแล้ว ไปสู่บทเรียน (๖) ใช้วิธีง่ายๆ ให้อยากรู้สิ่งที่อยู่ในระดับสูงยิ่งขึ้นต่อไป (๗) ไม่ตอบคำถามที่ไม่ได้ประโยชน์แต่จะแสดงสิ่งที่ถูกต้องแน่นอน (๘) ชี้แจงคำถามที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง (๙) ใช้วิธีการซักถามให้เลี่ยงสอนสวน โดยการนำมาเปรียบเทียบกัน (๑๐) ไม่ทำตามคำขอของผู้เรียนแต่แสดงสิ่งที่เป็นประโยชน์กว่าแทน (๑๑) แก้ความคิดเห็นของผู้เรียนด้วยการถาม-ตอบ (๑๒) ใช้อุปมาอุปปนนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง (๑๓) ใช้สถานการณ์ปัจจุบันสอนเนื้อหารรม (๑๔) ใช้คำถามย้อนกลับจากคำถามของผู้เรียน (๑๕) ในบางครั้งจำเป็นต้องใช้อิทธิฤทธิ์ปฎิหาริย์ (๑๖) ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ทำอยู่ไม่ใช่แนวทางที่ถูก (๑๗) ใช้อุปมาอุปปนเพื่อให้ถูกคิด

๒.๔) การลงมือสอนเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียน หลังจากการปรับภาวะของผู้เรียนให้เกิดครั้งท่า คือมีความพร้อมที่จะรับฟังคำสอนแล้ว พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนเนื้อหารรม ดังนี้ (๑) การเรียกชื่อผู้เรียนเมื่อเริ่มต้นเนื้อหารหรือเริ่มแนวความคิดใหม่ (๒) การสอนเรียงไปตามลำดับเนื้อหา (๓) ยกหลักฐานมาเปรียบเทียบและชี้แจงอย่างชัดเจน (๔) จุงใจให้อยากรู้เนื้อหาที่ลึกซึ้ง ๆ ขึ้นไป (๕) การยกอุปมาอุปปนมาเป็นคำถามให้ผู้

เรียนตอบจนสามารถสรุปความเข้าใจได้ด้วยตนเอง (๖) ในบางกรณีทรงใช้อิทธิที่ประกอบ (๗) ใช้วิธีถาม-ตอบ เพื่อนำไปสู่การสรุปเนื้อหาความรู้ (๘) รู้จักหัวข่าวเมื่อไหร่สอนจะไร (๙) ใช้อุปนาอุปป์ใน การอธิบายเนื้อหา (๑๐) มีการปรับคำตามให้ใหม่ ถ้าผู้เรียนใช้คำตามที่ไม่เหมาะสม (๑๑) ยกทั้งสิ่งที่คิดและสิ่งไม่คิดมาเปรียบเทียบให้เห็น (๑๒) แสดงให้เห็นทั้งทางจริยและทางเสื่อมความคุ้งกัน (๑๓) เริ่มต้นสอนโดยให้หัวข้อย่อ ๆ ก่อน แล้วอธิบายเนื้อหาละเอียด แล้วสรุปหัวข้อเป็นการปิดท้าย (๑๔) การเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตเพื่อให้เข้าใจปัจจุบัน (๑๕) ไม่ตอบคำถามโดยตรง แต่ไปพูดถึงสิ่งอื่น และทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาได้ (๑๖) ใช้การพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต (๑๗) สอนโดยกล่าวเป็นคากาดำประพันธ์ (๑๘) สอนในลักษณะของพุทธอุทา (๑๙) สอนให้ฟังคนเองและฟังธรรม กือ ให้มีความมั่นใจและชี้ดัดหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง (๒๐) สอนโดยกล่าวเป็นนัยให้ผู้เรียนรู้เอง (๒๑) สอนหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ (๒๒) เป็นห่วงเป็นใยและปกป้องผู้เรียนให้พ้นจากการถูกดำเนินคดีเทียนในข้อที่ไม่เป็นจริง (๒๓) ให้ความสำคัญกับภาคปฏิบัติ (๒๔) เตือนสติและให้กำลังใจแก่ผู้เรียน (๒๕) ยอมรับความคิดเห็นและรับความรู้จากผู้เรียน (๒๖) ในบางครั้งการสอนไม่เป็นผลก็ต้องปล่อยไป

๒. งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง มนุษย์ กายและจิต บำบัด นรรค สรรรค์ ในพระพุทธศาสนา เครวาก

๑) งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องมนุษย์

วนิดา ชนศุภานุวงศ์ (๒๕๒๒ : ๑-๗) วิจัยเรื่อง มนุษย์ตามทั้งหมดของพุทธประชญา สรุปผลว่า พุทธประชญาเริ่มด้วยการพิจารณาธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์เท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยไม่สนใจที่จะแสวงหาคำตอบทางอภิปรัชญา เกี่ยวกับความเป็นมาของมนุษย์ ก่อนหน้านี้ เพาะogenความจำเป็นที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดับทุกข์อันเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับมนุษย์

การวิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์ พนวณมนุษย์ประกอบด้วยธรรมชาติที่แตกต่างกัน ๒ ส่วน กือ นามรูปหรือจิตและกาย ซึ่งต่างก็อิงอาศัยซึ่งกันและกัน แม้ว่าพุทธประชญาจะมีแนวโน้มให้ความสำคัญแก่จิตมากกว่ากาย แต่จิตก็ต้องมีกายเป็นที่อาศัยและที่แสดงออก ในขณะเดียวกับกายก็จะไม่มีความหมายอะไรถ้าปราศจากจิต เพราะจิตเป็นสมฐาน

ให้กายเกิด และให้คุณค่าแก่กาย ทั้งกายและจิต เมื่อวิเคราะห์ให้ถึงที่สุดแล้วล้วนมีธรรมชาติ เป็นสังขะ ก็อ เป็นสิ่งที่มีเหตุปัจจัยปุรุ่งแต่ง หรืออิกนัขหนึ่งเป็นสิ่งที่มีองค์ประกอบทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อแยกองค์ประกอบเหล่านี้ออกจากกันหมด ก็จะไม่พบตัวตนของมุขย์เหลืออยู่ โดย สภาพความเป็นจริงสูงสุด หรือโดยสภาพปรัมพัต มนุษย์มีสภาพเป็นอนัตตา ก็อ ไม่มีอยู่ย่าง แท้จริง คำว่า “มุขย์” ที่เรียกงานกัน จึงเป็นเพียงคำสมนติที่บัญญัติกันขึ้น เพื่อใช้เรียก สภาวะธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีธรรมชาติกิດดับตามแต่เหตุปัจจัยปุรุ่งแต่ง

การวิเคราะห์ธรรมชาติหรือสถานภาพของมุขย์ พนวจวิตนุขย์ตกลงอย่างไร ให้ กฎไตรลักษณ์ เช่นเดียวกับสิ่งทั้งปวง จึงมีสภาพที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน ต้องเปลี่ยนแปลง แปรปรวนอยู่เสมอ ไม่มีตัวตนที่มุขย์จะขัดถือครอบครองว่าเป็นของตัวเองได้อย่างแท้จริง แต่ มุขย์มักหลงผิดมิคัมภีในตัวตน เมื่อชีวิตไม่เป็นไปตามความหวังความปรารถนา เพราะอยู่ นอกเหนืออำนาจที่ตนจะควบคุมไว้ได้ ก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ประการต่าง ๆ ตามหลัก อริยสัจ ๔ ซึ่งให้เห็นว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ แต่ถ้ามนุษย์ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ การดับทุกข์ย่อมเป็นไปได้ โดยการดับเหตุแห่งทุกข์นั้นเสีย

มนุษย์เป็นผู้ลิขิตชีวิตของตนเอง เป็นกรรมลิขิต ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งกรรม หาใช่พรหมลิขิตหรือการบันดาลของอำนาจลึกลับ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรภายนอกไม่ ภายใต้ กฎแห่งกรรมมนุขย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ และสามารถในการเลือกวิธีชีวิตของตนเอง มนุขย์ ทุกคนซึ่งต้องรับผิดชอบการกระทำการของตนเอง โดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง การที่มนุขย์ประกอบแต่ กรรมดี จึงเป็นการสร้างเงื่อนไขสำหรับชีวิตที่ดีในอนาคต

เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุขย์ พุทธปรัชญาได้เสนอหลักธรรมต่าง ๆ ไว้พร้อม สำหรับมนุขย์โดยปฎิบัติในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมโดยรอบ โดยเริ่ม จากตัวเอง ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและบุคคลอื่นในสังคม กล่าวได้ว่า หลัก กำสอนทั้งหมด ในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยังให้มนุขย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความ สุขสงบทั้งสิ้น

จุดหมายปลายทางของมนุขย์ ตามที่พระศาสดาพุทธปรัชญา พนวจมนุขย์ควรมี จุดหมายปลายทางอยู่ที่การหลุดพ้นจากความทุกข์ พุทธปรัชญาได้วางแนวแห่งการอาจนະ ตัวเอง เพื่อดับเหตุแห่งทุกข์ไว้อย่างเป็นขั้นตอน จากข้อปฏิบัติอย่างง่าย ๆ เริ่มจากการควบคุม ทางกาย ซึ่งเป็นขั้นหายใจ จนถึงการควบคุมทางจิตในขั้นละเอียดอ่อน ผู้ที่ปฏิบัติตัวไปตาม

แนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้อย่างเคร่งครัด ย่อมบรรลุถึงจุดหมาย คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ได้เท่าที่ยึดกันทุกคน

๒) งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องกายและจิต

ไสภณ ศรีกฤษดาพร (๒๕๒๗ : ๖) วิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องกายและจิตในพุทธปรัชญา สรุปผลได้ดังนี้

คำสอนของพุทธปรัชญาเกิดขึ้น จากเหตุการณ์ของชีวิตมนุษย์โดยตรง เพื่อที่จะให้ได้คำตอบว่า ชีวิตนี้เป็นอย่างไร และจะทำอย่างไรที่จะให้ชีวิตนี้สันบูรณ์ หรือได้รับสิ่งที่ดีที่สุด พุทธปรัชญาได้วิเคราะห์ชีวิตออกเป็นส่วนประกอบ ๒ ส่วน คือกายและจิต พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของกายและจิตว่า ทั้งกายและจิตเป็นธรรมชาติที่มีอยู่จริง คือกายเป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ไม่ได้ และสามารถวิเคราะห์ท่อนย่อยเป็นรูป ๒๘ รูป รูปแต่ละรูปที่ประกอบขึ้นเป็นกายนั้น ต่างก็มีสมญฐานต่างกันและมีหน้าที่ต่างกัน ส่วนจิตเป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ได้ และสามารถถอดถอนย่อยจิตเป็น ๘๔ ดวง (โดยย่อ) จิตแต่ละดวงทำหน้าที่รับรู้อารมณ์ต่างกัน แต่ที่จิตรู้อารมณ์ต่าง ๆ ได้นั้น ต้องอาศัยกายที่เป็นธรรมชาติไม่รู้อารมณ์เป็นฐาน

การรับรู้โลกภ์ตาม และการกระทำต่อโลกภ์ตามของมนุษย์นั้น พุทธปรัชญาถือว่า เป็นผลที่เกิดจากการทำงานร่วมประสานสัมพันธ์กันของกายและจิต แม้โดยหลักการพุทธปรัชญาจะถือว่า จิตสำคัญกว่ากาย แต่ก็มิได้หมายถึงว่า กายไม่สำคัญ พุทธปรัชญาถือว่า กายสำคัญ เช่นเดียวกัน เพราะจิตจะทำงานหรือรู้อารมณ์ต่าง ๆ เช่น รู้ว่าได้ยิน หรือรู้ว่าได้กลิ่น เป็นต้น ไม่ได้ถ้าขาดกาย

ในเบื้องต้นจริยศาสตร์ อันเป็นภาคของการปฏิบัตินี้ พุทธปรัชญาถือว่า มีชั่วและมีดี มีผลและมีภูก มีการประพฤติผลและมีการประพฤติภูก มีความทุกข์และมีความสุข มีความหลุดพ้นและความไม่หลุดพ้น เรื่องความชั่ว ความดี ความทุกข์ ความสุข ตลอดจนการบรรลุธรรมขึ้นต่าง ๆ เป็นต้นนี้ ต่างก็เกิดขึ้นจากภาคของการทำงานร่วมกันของกายและจิต ทั้งสิ้น การประพฤติภูกต้องที่นำไปสู่การทำจดความชั่ว เพื่อให้บรรลุถึงความสุขหรือการหลุดพ้นตามทรรศนะพุทธปรัชญานั้น คือการปฏิบัติตามมรรค ๘ ซึ่งเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา มรรค ๔ ย่อลงได้เป็นศีล สมารท และปัญญา การปฏิบัติในขั้นของศีลอย่างถูกต้อง นำไปสู่การมีสมารถอย่างถูกต้อง การเริญสมารถที่ถูกต้อง นำไปสู่การมีปัญญาอย่างถูกต้อง การปฏิบัติในศีล สมารถและปัญญาอย่างถูกต้อง เมื่อกล่าวโดยสรุปก็คือ การเข้าไปปฏิบัติต่อธรรมชาติของกายและจิตอย่างถูกต้องนั่นเอง

๓.) งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนาป

พระมหาไพพุทธ์ สุทธิวิชัย (น้อบวัน) ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่อง นาปในพระพุทธศาสนาอธรรม วัดกุประสังค์เพื่อจะศึกษาทัศนะเรื่องนาปในพุทธปรัชญาอธรรม ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหางานออกเป็นสองส่วนหลักด้วยกัน คือ ส่วนแรกเป็นการศึกษาวิเคราะห์ทั่วไปเกี่ยวกับนาป เน้น ความหมายของนาป ประเภทของนาป ลักษณะนาป แตะไทยของนาป เป็นต้น ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนาปกับชีวิต โดยศึกษาว่านาปส่งผลต่อชีวิตของคนเราในลักษณะใดบ้าง ผลการศึกษาสรุปได้ว่า (๑) ในส่วนแรก นาปคือ อกุศลธรรม นาปทำได้สามทาง คือ กาย วาจา ใจ และนาปเป็นสิ่งที่ให้ไทยแก่นอนุษฐ์ (๒) ในส่วนที่สอง นาปส่งผลต่อชีวิตผู้กระทำสองส่วน คือ ประการแรก ส่งผลในขณะที่ผู้นั้นชั้นนีชีวิตอยู่ ผลในที่นี้มุ่งหมายเอาผลทางจิตเป็นสำคัญ บางครั้งผู้ทำนาป แม้จะยังไม่ได้รับผลทางกายอันเนื่องจากนาป แต่จิตใจของเขา เขาถึงเดือดร้อนรุนแรง ประการต่อมา นาปส่งผลหลังจากตายแล้ว ผลในที่นี้มุ่งเอาผลทางการกระทำเป็นสำคัญ ผู้ทำนาปเมื่อตายแล้ว ก็ต้องชดใช้ผลของนาปนั้นในลักษณะต่าง ๆ ในชาติต่อไป (พระมหาไพพุทธ์ สุทธิวิชัย (น้อบวัน) (ออนไลน์) ๒๕๔๕)

๔.) งานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องนรก สารรรค

นามะครี คหภูร្តา (๒๕๓๔ : ๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นรกและสารรรคในพุทธปรัชญาอธรรม การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสืบค้นและศึกษาให้ทราบว่าในคันกีร์พระไตรปิฎก อรหणกถา ภิกษา และอนุภิกษา ของพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงความคิดเรื่องนรกและสารรรคไว้อย่างไร มีจริงหรือไม่ พิสูจน์ได้อย่างไร และสัมพันธ์อย่างไรต่อหลักคำสอนที่สำคัญอื่นของพุทธปรัชญา ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้ (๑) ตามคำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกพระพุทธศาสนา ยืนยันว่า นรกสารรรคเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แต่เป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้สำหรับคนสามัญที่อาศัยผัสสะธรรมด้วยตัวเอง นอกจากผู้บำเพ็ญสมาธิมาน จนกระทั่งได้อภิญญาท่านนั้นที่จะพิสูจน์ได้ (๒) นรก สารรรค เป็นภพภูมิหนึ่งของสังสารภูที่เกี่ยวเนื่องกับการเวียนเกิดเวียนตายของผู้ลະกิเลสไม่ได้ แต่ไม่ใช่จุดหมายของพระพุทธศาสนา จุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน (๓) นรก สารรรค สัมพันธ์กับคำสอนเรื่องกรรมในแง่ที่เป็นสถานที่เกิดของบุคคลที่มารับผลของกรรมชั่ว และเสวยผลของกรรมดี หลังจากตายไปแล้ว และสัมพันธ์กับนรกผล ผลนิพพานในแง่ของผู้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงนิพพาน เพราะพระอริยบุคคลผู้ซึ่งไม่บรรลุธรรมเป็นพระ

อรหันต์ ยังต้องเวียนเกิดเวียนตายอีกอย่างมากไม่เกิน ๗ ชาติ ก่อนที่จะบรรลุนิพพาน นรก สวรรค์ จึงเป็นส่วนหนึ่งของสังสารวัฏ (๔) การปฏิเสธคำสอนเรื่องนรก สวรรค์ มีความ สำคัญมากในคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นแนวทางในการวางพื้นฐานความคิดด้านศีล ธรรมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

พระมหาสมจินต์ สมุมปัญญ ได้ศึกษาเรื่อง นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนา เครวาก งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในวรรณของพระ พุทธศาสนาเครวาก โดยศึกษาร่วมรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก โลกศาสตร์ และ วรรณกรรมพุทธศาสนาญุคปัจจุบันบางส่วน ทั้งนี้เพื่อนำเสนอทางทฤษฎีอันเป็นการยืนยันว่า นรกและสวรรค์มีอยู่จริงทั้งเป็นสถานที่ (รูปธรรม) และภาวะทางจิตใจ (นามธรรม) และนำ เสนอวิวัฒนาการของแนวคิดเรื่องนรก และสวรรค์ตั้งแต่ยุคคัมภีร์พระไตรปิฎกมาจนถึงยุค ปัจจุบัน ในศึกษา ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อการศึกษาออกเป็น ๕ บท โดยเริ่มศึกษาแนวคิดเรื่อง โลกในแรกที่เป็นสังหาร ธรรมคือ สัตว์ลิ่งของที่ถูกปะวงแต่งชื่น และในแรกที่เป็นสถานที่อยู่อาศัย ของสัตว์สิ่งของเหล่านั้น ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง “ปรโลก” กับกำหนด ต่องานนั้นจึงศึกษา นรกและสวรรค์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก นรกและสวรรค์ในคัมภีร์โลกศาสตร์ ซึ่งสะท้อนให้ เห็นแนวความคิดของบุคคลในพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๒๐ และศึกษานรกและสวรรค์ใน วรรณกรรมพุทธศาสนาญุคปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดของคนรุ่นใหม่

ผลของการศึกษาพบว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกมีเรื่องนรกและสวรรค์มากเฉพาะใน คัมภีร์พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ (สังขุตนิกาย สภาพตนสวรรค์) เพียงเล่มเดียว กล่าวถึงนรก ๔๖ ครั้งและกล่าวถึงสวรรค์ ๓๕ ครั้ง ข้อความที่ว่าด้วยเรื่อง นรกและสวรรค์เหล่านี้ มักจะเป็นการ กล่าวสรุปถึงคติ (ที่ไป) ที่บุคคลผู้ทำความเชื่อและความคิดจะต้องไปเกิดหลังการตาย ส่วนข้อ ความที่ว่าด้วยเรื่องนรกและสวรรค์อย่างพิสดารทั้งในด้านลักษณะและประเภท มีปรากฏช่น กันแท้ไม่นัก นักคัมภีร์พระไตรปิฎก ยังกล่าวถึงนรกสวรรค์ที่เป็นภาวะทางจิตใจอีกด้วย

คัมภีร์โลกศาสตร์กล่าวถึงนรกและสวรรค์เฉพาะที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยเท่านั้น โดย ประมวลสรุปแนวคิดเรื่อง นรก สวรรค์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ภูกิ อนุภูกิ และ ปกรณ์วิเศษ ทำให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในยุคต่อมา เริ่มคลาดเคลื่อนไปจาก คัมภีร์พระไตรปิฎกแล้ว ส่วนแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในวรรณกรรมพุทธศาสนาญุคปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ (๑) ฝ่ายที่เห็นว่า นรกและสวรรค์มีอยู่จริงทั้งในฐานะเป็นที่อยู่ของ สัตว์ และในฐานะเป็นภาวะทางจิตใจ การศึกษาจึงควรให้ความสำคัญทั้ง ๒ ประการ (๒) ฝ่าย

ที่เห็นว่า นรกและสวรรค์ที่เป็นภาระทางจิตใจเท่านั้นที่มีอยู่แห่งนอน สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน มีอยู่ในปัจจุบันนี้ และควรให้ความสำคัญเฉพาะนรกและสวรรค์ในแห่งนี้เท่านั้น ส่วนนรกและสวรรค์ที่เป็นภาพ-ภูมิในชาติหน้า นั้นอยู่ที่ไหนไม่มีใครรู้จัก จึงไม่ควรให้ความสำคัญและศึกษาตาม

ผู้วิจัยเห็นว่า บรรคนะที่มีจุดเน้นแตกต่างกันอย่างนี้ น่าจะมีการพัฒนาให้กลมกลืนกัน เพื่อให้อ่อนุชานหันความสำคัญทั้งนรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่และที่เป็นภาระทางจิตใจ เพราะนรกและสวรรค์ทั้ง ๒ สถานะ เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา มีความสำคัญในฐานะเป็นปริยัติสัทธธรรม แม้ว่านรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่อยู่อาศัย จะไม่สามารถนำมาพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ได้ แต่เมื่อนำถูกจูบูลิก ๓ ทฤษฎีปรัโลก ทฤษฎีกำเนิด ๔ ทฤษฎี เทพ ๕ และทฤษฎีอกภัญญา ๖ มาศึกษาประกอบแล้ว ทำให้สามารถยืนยันได้อย่างสมเหตุสมผลว่านรกและสวรรค์ที่เป็นสถานที่ในชาติหน้ามีอยู่จริงในฐานะเป็นองค์ประกอบของสังสารวัฏ (พระมหาสมจินต์ สมุมปัญญ์ ออนไลน์) ๒๕๔๕)

๓. งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องมุสาวาทในพุทธปรัชญาและราก

พระสมพงษ์ ติกขธนโน (ราชทริย) (๒๕๔๐ : ก) "ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมุสาวาทในพุทธปรัชญาและราก งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องมุสาวาท ในพุทธปรัชญาและราก โดยศึกษาจากคำกล่าวของพระไตรปิฎก อรรถกถา และตำราอื่น ๆ ตลอดถึงเหตุการณ์ที่ปรากฏในสังคมไทย ที่ปรากฏทางสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

ผลของการศึกษาพบว่า มุสาวาทคือคำพูดที่ไม่จริง ครอบคลุมถึงคำพูดที่ไม่ดีทั้งหมด การที่จะตัดสินว่า คำพูดหรือการกระทำใดผิดศีลข้อนมุสาวาทหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๔ ประการคือ ๑. พูดเรื่องไม่จริง ๒. มิเจตนาพูดให้ผิดจากความจริง ๓. พยายามพูดเรื่องไม่จริงนั้น ๔. มิผู้อื่นรับรู้หลงเชื่อและได้รับความเสียหายจากเรื่องไม่จริงนั้น เมื่อได้องค์ประกอบ ๔ ประการนี้ครบถ้วน การละเมิดศีลข้อนมุสาวาทก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น

ในเรื่องมุสาวาทนี้มีประเด็นปัญหาจิยธรรมที่คนส่วนมากเข้าใจว่า หากพูดริงทำให้สูญเสียกับการพูดเท็จแล้วทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ แล้วรักษาผลประโยชน์เอาไว้ได้ คนส่วนมากมักเลือกพูดเท็จมากกว่าพูดริง สอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่ว่า สัตว์ผู้ดีเว้นจากมุสาวาทมีน้อย โดยแท้จริงแล้ว สัตว์ผู้ไม่ดีเว้นจากมุสาวาทมีมากกว่า

การละเมิดศีลข้อมูลสาขาวิชานี้ เพราะหากายในทุกสาขาวิชาเช่น มีทั้งแบบบุคคลต่อบุคคล และแพร่กระจายมากับข่าวสารข้อมูลของสื่อสารมวลชน ต่อประเด็นปัญหาที่ว่า การละเมิดศีลข้อมูลสาขาวิชานี้เป็นสิ่งที่จำเป็นและกระทำได้หรือไม่นั้น ได้รับคำตอบจากแนวปรัชญา ๓ กลุ่ม คือ

๑.) กลุ่มที่ตอบว่าการละเมิดศีลข้อมูลสาขาวิชานี้เป็นสิ่งที่จำเป็นและกระทำได้ คือการพูดเท็จและจริง ขึ้นอยู่กับความสุขและผลประโยชน์ที่จะพึงมีพึงได้และผลประโยชน์ที่สูญเสียไป ได้แก่ กลุ่มที่ยึดถือตามแนวความคิดแบบสุขนิยม (Utilitarianism) และประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ของเบนธัม (Jeremy Bentham) และมิลล์ (John Stuart Mill) เป็นต้น

๒.) กลุ่มที่ตอบว่า การละเมิดศีลข้อมูลสาขาวิชานี้เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและบุคคลกระทำไม่ได้เด็ดขาด คือ ให้พูดและทำได้เฉพาะความจริงเท่านั้น แม้แต่ความจริงที่ทำให้เกิดโทษ ได้แก่กลุ่มที่ยึดถือว่าความเท็จจริงเป็นกฎหมายตัวตามแนวความคิดแบบเหตุผลนิยม (Rationalism) ของคานท์ (Immanuel Kant) เป็นต้น

๓.) พุทธปรัชญา ให้ทราบว่า การละเมิดศีลข้อมูลสาขาวิชานี้เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและบุคคลกระทำไม่ได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามถือว่า ผิดทุกรูปนี้ ให้พูดได้เฉพาะคำจริงที่เป็นประโยชน์ให้กุกกาลเทศะ ในจังหวะเวลาที่เหมาะสมเท่านั้น

คนส่วนมากเข้าใจว่าการละเมิดศีลข้อมูลสาขาวิชานี้ใหญ่น้อยกว่าการละเมิดศีลข้ออื่น ๆ แต่พุทธปรัชญาถือว่า มีใหญ่มากกว่า ดังนั้น บุคคลจึงควรรักษาการพูดจริงไว้ยิ่งชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขสูงสุด คือ นิพพาน

๔. งานวิจัยเกี่ยวกับการสอนพูด

ทวิทชัย บุญไวย (๒๕๓๕ : ๑๗๙-๑๑๗) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการสอนพูดที่ปรากฏในพระอุตรดัตนปีปฏิภูต วัดคุประสงค์เพื่อศึกษาการพูดที่ควรกล่าวและไม่ควรกล่าว ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

๑.) บุคคลผู้กล่าวคำพูด ควรมีคุณสมบัติตามคำสอน ดังนี้ (๑) พูดอย่างไรทำอย่างนั้น ทำอย่างไรพูดอย่างนั้น (๒) พูดในสิ่งที่ตนเองกระทำได้ หรือได้กระทำแล้ว (๓) ต้องประกอบด้วยบุคลิกดักษณะของผู้เจรจาที่ดี (๔) ต้องแต่งกายในปฏิสัมพิทา ๔ ประการ (๕)

stanana ໄທຕົບກັບຜູ້ອື່ນດ້ວຍຄຳພຸດທີ່ເປັນຮຽນ (၆) ຕ້ອງຮອບຮູ້ກາຍາຂອງທ້ອງຄືນຕ່າງ ၇ (၇) ຕ້ອງຮອບຮູ້ນິຮຸຕີ (၈) ຕ້ອນມີມາຮາກກາຮຽນພຸດທີ່

၂.) ວິທີກາຮຽນພຸດ (၁) ຜູ້ແສດງຮຽນກວ່າປະກອບດ້ວຍຄຸນສນົບຕີ ៥ ປະກາຣ (၂) ຕີເຕີບັນຜູ້ຄວາມຕີເຕີຍນ ສຽງເສີມຜູ້ຄວາມຖຸກສຽງເສີມ ໂດຍກາລອັນຄວາ (၃) ພຸດໃຫ້ເໝາະສນົມກັບຄຸນລັກຍະບະຂອງນຸ້າຄົດ (၄) ຮູ້ວິທີຕອບປັບປຸງຫາ ៥ ປະກາຣ (၅) ພຸດໃຫ້ຖຸກຈັງຫວະ ໄນຮັບຄ່ວນພຸດ (၆) ພຸດດ້ວຍນໍ້າເສີຍນື່ອງກໍປະກອບ ៥ ປະກາຣ

၃.) ກາຮສອນພຸດກາຮຽນພຸດທີ່ຄວາກລ່າວ (၁) ຄວາກລ່າວວາງາໃນກຸ່ມຂອງວາງາສຸຂົມ ៥ ປະກາຣ (၂) ຄວາກລ່າວວາງາທີ່ເປັນສຸກາຍີຕ ມືອງກໍປະກອບ ៥ ປະກາຣ (၃) ຄວາກລ່າວວາງາທີ່ເປັນຈິງ ມີປະໄຍ້ນ໌ ຖຸກກາລເທັກ ແນວ່າຈະເປັນທີ່ຮັກ ທີ່ຂອບໃຈຂອງຜູ້ຟິ້ງທີ່ມີກີ່ຕາມ (၄) ຄວາກລ່າວສິ່ງທີ່ຮູ້ເຫັນດ້ວຍອາຍຕະນະທີ່ໜັດ ທີ່ພຸດແລ້ວທຳໄຫ້ຖຸກສົດຮຽນເສື່ອນ ຖຸກສົດຮຽນເຈີ່ມຢືນ (၅) ຄວາກລ່າວວາງາທີ່ໄມ່ເນື້ອດເບີຍນັດນອງ ໄນໄມ່ເນື້ອດເບີຍຜູ້ອື່ນ ທັງໄມ່ເນື້ອດເບີຍນັດນອງແລະຜູ້ອື່ນ

၄.) ກາຮສອນພຸດ ກາຮພຸດທີ່ໄມ່ຄວາກລ່າວ (၁) ໄນຄວາກລ່າວວາງາໃນກຸ່ມວາງາທຸງຮົມ ៥ ປະກາຣ (၂) ໄນຄວາກລ່າວວາງາທີ່ເປັນທຸກາຍີຕ (၃) ໄນຄວາກລ່າວວາງາທີ່ໄມ່ມີປະໄຍ້ນ໌ ໄນ ຖຸກກາລເທັກ ແນວ່າຈະເປັນຈິງທີ່ມີກີ່ຕາມ ແນວ່າຈະເປັນທີ່ຮັກ ທີ່ຂອບໃຈຂອງຜູ້ຟິ້ງທີ່ມີກີ່ຕາມ (၄) ໄນຄວາກລ່າວສິ່ງທີ່ຮູ້ເຫັນດ້ວຍອາຍຕະນະທີ່ໜັດ ທີ່ພຸດແລ້ວທຳໄຫ້ຖຸກສົດຮຽນເສື່ອນ ພຸກສົດຮຽນເຈີ່ມຢືນ (၅) ໄນຄວາກລ່າວວາງາທີ່ເນື້ອດເບີຍນັດນອງ ເນື້ອດເບີຍຜູ້ອື່ນ ທັງເນື້ອດເບີຍນັດນອງແລະຜູ້ອື່ນ

៥.) ພລຂອງກາຮພຸດເຮືອງທີ່ຄວາກລ່າວ (၁) ຕົນເອງໄນ່ຕີເຕີຍນັດໄດ້ (၂) ຜູ້ຮູ້ໄກຮ່ວຍຮູ້ແລ້ວຍ່ອນໄນ່ຕີເຕີຍນ (၃) ກິຕີສັພທີ່ອັນນາມຍ່ອນຝຶ່ງໄປ (၄) ຍ່ອນເສື່ອນຈາກອສັທ້ຣົນ (၅) ຍ່ອນຕັ້ງອູ້ໃນອສັທ້ຣົນ (၆) ໄນ່ຫລັງຕາຍ (ຕາຍອ່າຍນີ້ສົດ) (၇) ເມື່ອຕາຍໄປຢ່ອນເຂົ້າສູ່ສຸກຕິໂລກສວຽບທີ່

၆.) ພລຂອງກາຮພຸດເຮືອງທີ່ໄມ່ຄວາກລ່າວ (၁) ຕົນເອງຍ່ອນຕີເຕີຍນັດໄດ້ (၂) ຜູ້ຮູ້ໄກຮ່ວຍແລ້ວຍ່ອນຕີເຕີຍນໄດ້ (၃) ກິຕີສັພທີ່ໜ່ວຍ່ອນກະຮະນ່ອນໄປ (၄) ຍ່ອນເສື່ອນຈາກອສັທ້ຣົນ (၅) ຍ່ອນຕັ້ງອູ້ໃນອສັທ້ຣົນ (၆) ທັງຕາຍ (ຕາຍອ່າຍໄນ່ນີ້ສົດ) (၇) ເມື່ອຕາຍໄປຢ່ອນເຂົ້າສູ່ນາຍທຸກຕິ ວິນິບາຕ ນຮກ

၇.) ນຸ້າຄົດຜູ້ຟິ້ງ (၁) ຕຽບສອນອອຽດດ້ວຍອອຽດ ຕຽບສອນພິ້ງໝູ້ນະດ້ວຍພິ້ງໝູ້ນະ (၂) ຕຽບສອນເທີຍນເຄີຍກັບຫລັກສູານ ໄດ້ແກ່ ພຣະສູຕຣພຣະວິນ້ຍ (၃) ໄນເສີຍໃນເມື່ອຖຸກຕີເຕີຍນ ໄນຕີໃນເມື່ອໄດ້ຮັບກາຮສີມ (၄) ຄວາໄຕ່ຄານຄ້ອຍຄໍາ ຄວາມໜ້າຍທີ່ຍັງໄມ່ເຂົ້າໄຈແຈ່ງແຈ້ງ (၅)

ขาดสำสั่งที่ได้รับฟังได้แม่นยำ (๖) ปัญญาเกิดจากการฟัง (พหุสูต) & ประการ (๗) อนิสงส์ของการฟัง & ประการ

กล่าวโดยสรุปก็คือ การสอนพูดของพระพุทธศาสนานั้น ตั้งอยู่บนฐานของหลักการที่สำคัญ คือ ความจริง ความมีประโยชน์ และความเหมาะสมกับกาลเทศะ จึงนับได้ว่า เป็นกระบวนการพูดตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์

ประทุม วิวัฒนาภูต (๒๕๒๘ : ๒-๓) ศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจเชิงวิเคราะห์ ความคิดเห็นของนักเรียนและครูที่มีต่อการเรียนการสอนทักษะการพูดในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ร่วบรวมคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีสอนการพูดไว้ว่า บุญเหลือ เทพสุวรรณ (๒๕๒๗) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการสอนพูดว่า ...เป็นงานที่ยากยิ่งที่จะสอนให้ดีได้ จะต้องให้ได้ฝึกการพูดดี ๆ มาก ๆ และนักเรียนจะต้องปฏิบัติจริง ๆ ฝึกบ่อย ๆ โดยครูอาจารย์ต้องมีส่วนร่วมในการฝึกฝน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ Robinson and Becker (๑๙๗๐) ที่ว่า ในการสอนการพูดให้ประสบผลสำเร็จนั้น ครูจะต้องรู้จักนำวิธีการสอนที่ดีมาใช้ในการสอนและฝึกฝนการพูด โดยที่ตัวครูเองจะต้องมีความสามารถในการอธิบายลึกซึ้งต่าง ๆ ได้ สามารถถือสารให้ผู้ฟังเข้าใจ รู้จักปรับปรุงเรื่องที่จะพูด ให้เหมาะสมกับผู้ฟัง มีความมั่นใจในตนเอง และแสดงออกในทางที่ดี โดยรู้จักวางแผนท่าทางให้เหมาะสม วิจตรา แสงผลสิติ และคณะ (๒๕๒๗) ได้กล่าวว่า วิธีการพูดเพื่อให้บรรลุผลนั้นควรที่สอนการพูดจะต้องมีหลักการ และวิธีการสอนเป็นอย่างดี ต้องเข้าใจสภาพของผู้พูด ต้องรู้ถึงความสนใจและความตั้งใจในการพูด Weaver (๑๙๕๖) ได้สรุปไว้ว่าครูผู้สอนทักษะการพูดจะต้องมีหลักการและวิธีการสอน รวมทั้งต้องตั้งวัตถุประสงค์ในการสอนไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการพูด และเข้าใจวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้การพูดประสบผลสำเร็จมากที่สุด ฤทธา ส่งศรี (๒๕๒๕) ได้เสนอแนวทางวิธีสอนไว้ว่า ควรเริ่มให้นักเรียนฝึกการออกเสียงให้ชัดเจน จากนั้นให้นักเรียนรู้จักพูดในวงสนทนาก่อน ได้แสดงความคิดเห็นของตนอย่างมีเหตุผล มีมารยาทในการพูด และฝึกพูดอย่างสันسور ใน การพูดอย่างเป็นทางการ หรือ การพูดในชุมชน เช่น กรรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๕) ได้ให้ข้อเสนอแนะ การสอนทักษะการพูดไว้ว่า ควรเน้นด้านการปฏิบัตินอกกว่าทฤษฎี วิธีการสอนใช้การบรรยาย

เพียงเดือนนี้ แล้วการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปร่วม “ได้พูดแสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ให้มากที่สุด”

สำหรับผลการวิจัยเรื่องดังกล่าวของ ประทุม วิธยาภูล สุรุปผลได้ว่า อาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาไทย ส่วนมากไม่ได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับศิลปวิชีการสอนทักษะพูดหรือวิชาการพูดโดยตรง อาจารย์มีความเห็นว่า หลักสูตรกำหนดเนื้อหาได้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ แต่ลักษณะของเนื้อหายากต่อการฝึกฝนทักษะ และยังซ้ำกับเนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนมาแล้ว ในด้านการสอน อาจารย์เน้นเรื่องการออกเสียง พูดให้ถูกต้องชัดเจน การตอบคำถามโดยใช้วิชีการสารทิດแล้วให้นักเรียนออกมานำฝึกปฏิบัติ และมอบหมายงานโดยกำหนดเนื้อหาและแบบการพูดให้นักเรียนเป็นรายบุคคล แบบการพูดที่ใช้มากคือ รายงาน และประเมินผลโดยใช้วิธีสังเกตข้อดี ข้อบกพร่องในการพูดของนักเรียน สำหรับนักเรียน ส่วนมากเห็นว่าเนื้อหาวิชาในหลักสูตรเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตปัจจุบันได้ แต่ลักษณะเนื้อหายากต่อการฝึกทักษะ และซ้ำกับที่ได้เรียนมาแล้ว ด้านวิธีสอนอาจารย์ส่วนมากใช้วิธีบรรยาย และเน้นลักษณะเนื้อหาในด้านการออกเสียงพูดให้ถูกต้องชัดเจน และการพูดให้เหมาะสมกับบุคคล การมอบหมายให้ปฏิบัติส่วนมากให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กำหนดเนื้อหาและแบบการพูดกันเอง แบบการพูดที่นำมาฝึกมากคือ การรายงาน อาจารย์ประเมินผลการพูดของนักเรียนไม่สม่ำเสมอ ทั้งยังคงใช้ข้อสอบประเมินผลนักเรียนส่วนมากมีความสนใจในทักษะการพูด

ในงานวิจัยเรื่อง “ผลการเปรียบเทียบบทบาทสมมติและเทคนิคแม่แบบที่มีต่อการพูดที่เหมาะสมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนสามโภคกรุงอนุสรณ์ (๒๐๐ ปี) กรุงเทพมหานคร อรุณี ชินวงศ์อมร (๒๕๓๕ : ๑-๑๖) ” ได้รวบรวมข้อมูลที่กล่าวถึงเรื่องข้อบกพร่องด้านการพูดของนักเรียนนักศึกษาไว้ดังนี้ ประพิน มหาจันทร์ (๒๕๑๕) กล่าวว่า ข้อบกพร่องเกี่ยวกับการพูดของเด็กโดยทั่ว ๆ ไป ที่มิอยู่เป็นประจำ คือ พูดรูนแรงโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น ไม่มีมารยาทในการพูด ไม่คิดให้คิดก่อนจะพูด วิจิตร แสงผลสิทธิ์ (๒๕๒๗) บอกว่า ใช้คำพูดสุภาพไม่เป็น ใช้ภาษาสแลง และภาษาหยาบคาย เสจิญ อินครินย์ (๒๕๐๕) ได้สำรวจความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนรายวิชาและโรงเรียนรัฐบาล กรุงเทพมหานคร จำนวน ๔๐ โรง ได้สรุปผลว่า ปัญหา

ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การพูดปด และปัญหาที่ควบคุมยากที่สุดประการหนึ่งในโรงเรียนรัฐบาล ชาบ คือ การพูดปด นั้นกنا จุหังคะ (๒๕๑๗) สิรินา เส็บครุฑ (๒๕๑๗) และไภศาล อั้นประเสริฐ (๒๕๑๗) ได้แยกกันศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมของนักศึกษา นิสิต ระดับป.ศต., ป.ศต.สูง, ปริญญาตรี ที่ออกฝึกสอนต่อการแก้ปัญหาในชั้นเรียน และการสร้างแบบจำลองของปัญหา (Simulation) เพื่อใช้ฝึกสอนนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทร์ วิโรฒ ประสานมิตร ในกรณีแก้ปัญหาก่อนการฝึกสอน ได้ผลการวิจัยคล้ายคลึงกันว่า การพูดไม่สุภาพ หยาบคาย และการพูดปด เป็นปัญหาที่พบมากที่สุดในพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม พัฒนา สนับสนุนสัมผัส (๒๕๒๖) ได้ศึกษาเรื่องการทำผิดวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลพบว่า นักเรียนมีการทำผิดวินัยในหมวดความประพฤติที่พบในเกณฑ์สูงสุด คือ การพูดจาหยาบคาย ซึ่งทั้งนักเรียนหญิง และนักเรียนชายกระทำบ่อยที่สุด รองลงมา คือ ใช้วาจาจนน่ารังส์เพื่อน ล้อเลียนชื่อบิดามารดาของเพื่อน พูดปดต่อครู อาจารย์ สายพิมพ์ (๒๕๓๐) ศึกษาพฤติกรรมกระทำผิดวินัยของนักเรียน ระดับประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ผลวิจัยพบว่า พฤติกรรมการทำผิดวินัย ด้านการแต่งกาย การเรียน และด้านกฎระเบียบทั้งหมดของโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์น้อยที่สุด ยกเว้นพฤติกรรมการพูดหยาบคายเพียงพฤติกรรมเดียวที่อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ส่วนอื่นๆ จি�นวงศ์อมร ได้สำรวจเกี่ยวกับการพูดของนักเรียน โรงเรียนสมโภชกรุงอนุสรณ์ (๒๐๐ ปี) พบว่า ประมาณร้อยละ ๘๐ ของอาจารย์ทั้งหมดให้ความเห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสม เช่น พูดปด พูดหยาบคาย พูดล้อเลียน เพื่อน เป็นต้น ซึ่งมีผลเสียต่อการเรียนการสอน การปรับตัว และด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนมาก

๕. งานวิจัยเกี่ยวกับความสำคัญของพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตของคนไทย

ในงานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นและบทบาทของผู้นำสมาคมทางพุทธศาสนาในการปรับตัวของสมาชิก และประชาชนให้สอดคล้องกับความเป็นสมัยใหม่ของสังคมไทย เอนก กิophilosha (๒๕๒๖ : ๖-๘) ได้รวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตของคนไทย ความว่า สมบูรณ์ อุชสำราญ (๒๕๒๒) กล่าวว่า พุทธศาสนา มีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่ของทั้ง

ปัจเจกชนส่วนบุคคล และสังคมโดยส่วนรวม ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และต่อเนื่องของสังคม พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพัฒนาที่สร้างสรรค์ เป็นสถาบันขัดแย้งทางสังคม ปฏิรูปผังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ มีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิก และทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย John Crawford (๑๕๖๗) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับสถานภาพของแต่ละบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นผลในการปกครอง เช่น พระมหาภัชตริย เป็นผู้มีบุญมาก พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่าไทยเป็นผู้ประนีประนอม ไม่เกี่ยวความรุนแรง ไม่มีความอาฆาตพยาบาท วัดเป็นสถาบันให้บุญญา ความรู้ ความคิด และความสำนึก

John Galtung (๒๕๒๓) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานจิตใจของชาวไทย หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจักรระบบสังคมให้มีลักษณะเด่น ในการยอมรับอำนาจ และมีความอ่อนน้อมของผู้น้อย ทินพันธ์ นาคะตะ (๒๕๑๐) อ้างถึง Shumacher นักเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ให้ความเห็นว่า หลักพุทธศาสนาสัมพันธ์กับระบบสมัยใหม่ ทั้งบทบาทของสถาบันพุทธศาสนา และหลักธรรมทางพุทธศาสนา สามารถนำมาใช้ได้ดี เนื่องจากลักษณะเป็นสมัยใหม่ ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของคนในการทำงาน อาศัยหลักมัชชิโนปาฏิปทา คือ เดินทางสังข์คลาง เป็นหนทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับวิถีชีวิต ทำให้คนรู้จักการแก้ไขข้อบกพร่อง ได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ แม้ในการทำงานก็ได้รับความเพลิดเพลิน ไม่ตึงเครียด ส่วนเอนก ทิพลีอชา ได้อธิบายว่า ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตของคนไทย วัฒนธรรมต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณไทย คือ ประมาณพุทธศักราช ๒๓๗ เป็นต้นมา ได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอน ซึ่งได้ฝังลึกจนแตกผลึกอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลานานนี้ อาจจะดูได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมานั่นคือต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิตทัศนคติ พฤติกรรม นิสัยใจคอ ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ อันเป็นเครื่องแสดงออกให้เห็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากชนชาติอื่น

๖. งานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม ความนับถือ ความเชื่อ ความประพฤติต่อหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

นนทนาท อังสุวรรณี (๒๕๓๓ : ๑๖๗) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศิลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบท ของประชากร ๓ กลุ่ม ในอ่าเภอกรุงพระ จังหวัดนครสวรรค์ ผลพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ใน ๓ พื้นที่ บังคล มีค่านิยมและการปฏิบัติต่อเบญจศิล คือ มีความเห็นว่าเบญจศิลมีความสำคัญมากและบัญญัติไว้ให้ทุกคนปฏิบัติตามเพื่อความสุขสงบของสังคม ศิลที่ประชากรทั้งหมดเห็นว่า ปฏิบัติยากที่สุด คือ ศิลข้อปณาติบัตร ส่วนศิลข้อ ๔ ผลการศึกษามีดังนี้ การปฏิบัติศิลข้อ ๔ เห็นว่าปฏิบัติยาก “ท่านเคยพูดถึงที่ไม่ตรงกับความจริงบ้างหรือไม่ ตอบว่าบ่อย การพูดถึงที่ไม่ตรงกับความจริงของท่านก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ ตอบว่าเสียหาย การพูดปดเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นผิดศิลหรือไม่ เห็นว่าไม่ผิดศิล คำกล่าวที่ว่าผู้พูดเท็จเสมอ ๆ จะถูกผู้อื่นกล่าวหาด้วยเรื่องไม่จริงเชื่อหรือไม่ ตอบว่าเชื่อ”

สมนึก ใจถ้า (๒๕๓๖ : ก-ข) ศึกษาวิจัยเรื่อง การนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทยในปัจจุบัน : เปรียบเทียบระหว่างนักวิทยาศาสตร์กับนักสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร บนพื้นฐานทฤษฎีของ Charles Glock และ Rodney Stark. ผลการวิจัยพบว่า ในองค์ประกอบแห่งความเชื่อทางศาสนาที่พุทธศาสนานิยม ความเชื่อในการครรซ์ของพระพุทธเจ้า เชื่อในเรื่องกรรม ผลของกรรม นรกสวรรค์ และความมีอยู่แห่งนิพพาน นักวิทยาศาสตร์ มีความเชื่อเรื่องดังกล่าวถึงร้อยละ ๖๖.๕ ส่วนนักสังคมศาสตร์มีความเชื่อร้อยละ ๖๐.๑ ระดับแห่งความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางศาสนาที่สำคัญอันเป็นพื้นฐานสำคัญ ให้ในการดำเนินชีวิต นักวิทยาศาสตร์มีระดับความรู้ร้อยละ ๕๕ ส่วนนักสังคมศาสตร์มีร้อยละ ๔๘ นักวิทยาศาสตร์มีระดับความเชื่อทางศาสนาสูงกว่านักสังคมศาสตร์ แต่ระดับการร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของนักสังคมศาสตร์มีระดับสูงกว่านักวิทยาศาสตร์

ไชต จินตแสง (๒๕๔๑) “ได้ศึกษาเรื่อง คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในศตวรรษที่ ๑-๔ มหาวิทยาลัยครินทริวโรด กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๑-๔ มหาวิทยาลัยครินทริวโรด ปีการศึกษา ๒๕๔๐ รวม ๔ คณะ จำนวน ๖๐๕ คน ซึ่งเลือกมาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามวัดทัศนะของนิสิต เกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า นิสิตของมหาวิทยาลัยครินทริว-

วิโตราม ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พุทธศาสนามีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าข้อที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยในระดับมากที่สุดในแต่ละด้านดังนี้ ในด้านการศึกษา ควรสอนให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม ในด้านการเมืองการปกครอง ผู้นำควรนำหลักพิธีธรรมมาใช้ในการบริหารงาน ในด้านระบบความเชื่อในกฎหมายและธรรมชาติ ควรเชื่อในคำสั่งสอนในพุทธศาสนาว่า ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำแล้วเดือดร้อนภัยหลัง และในด้านประเพณีวัฒนธรรมไทย เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย ที่ควรช่วยกันบำรุงส่งเสริมและรักษาไว้ให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยแตกต่างกัน นิสิตต่างชั้นปีกัน มีทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยไม่แตกต่างกัน

นรา ตรีรัษฎา (๒๕๔๓) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการนำหลักธรรม วิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๗ จำนวน ๔๐๐ คน แยกเป็นนักเรียนชาย ๑๕๔ คน และนักเรียนหญิง ๒๕๖ คน โดยใช้แบบสอบถามวัดการนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน แล้วนำวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑.) การนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ของนักเรียน ในระดับมากที่สุด ร้อยละ ๕๓.๘๐ ในระดับปานกลาง ๔๒.๒๐ ๒.) นักเรียนหญิงและนักเรียนชายนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ โดยนักเรียนหญิงมีระดับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้มากกว่านักเรียนชาย ๓.) นักเรียนโรงเรียนขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ นำหลักธรรมในวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ไม่แตกต่างกัน

สมคิด เหลาลด้า (๒๕๔๒ : ๑) – (๕) ได้วิจัยเรื่อง ความเชื่อเรื่องบุญและนาปันพุทธิกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาระดับความเชื่อถือเรื่องบุญและนาปัน ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อเรื่องกรรม เรื่องผลของ

กรณ เรื่องสัตว์มีกรรมเป็นของตน และความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ พบว่าโดยเฉลี่ยนักเรียน มีความเชื่ออยู่ในระดับสูงทุกค้าน ส่วนผลการศึกษาด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีแนวโน้ม จะปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยการให้ทาน การปฏิบัติตามหลักเบญจศิลป์และเบญจธรรม การกตัญญูกตเวที การเดินจากอบายุข พบว่า โดยเฉลี่ยนักเรียนมีแนวโน้มจะปฏิบัติได้ในระดับสูงเกือบทุกค้าน ยกเว้นการปฏิบัติตามหลักเบญจศิลป์และเบญจธรรมที่ปฏิบัติได้ในระดับปานกลาง มูลเหตุที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อเรื่องบุญและบาป พบว่า บิดามารดา คือผู้สร้างแรงบันดาลใจมากที่สุด รองลงมาคือตัวเอง และพระสงฆ์ ตามลำดับ ข้อเสนอแนะ จากผลการศึกษา ด้านศาสนา คณะสังฆ์ควรเน้นเผยแพร่คำสอนในเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ควรปรับปรุงวิธีการเทศนาโดยพยาบาลใช้คำพูดที่ง่าย และเน้นการสอนเรื่องเบญจศิลป์เบญจธรรมให้มาก เพราะคนจำนวนมากยังประพฤติหง่อนในเรื่องนี้ ด้านครอบครัว พ่อแม่ควรให้ความสำคัญกับบุตรหลานของตน พยาบาลสอนให้พากขาธิคุณปู่ย่าตายายมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และควรปฏิบัติดนอยู่ในศีลธรรมเป็นตัวอย่างแก่ลูกหลาน ด้านโรงเรียน ครูอาจารย์ ควรเร่งขวนขวยหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น ควรปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ที่ดีแก่นักเรียน ด้านรัฐ ควรเร่งให้มีการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ และ ด้านสื่อมวลชน ทุกฝ่ายควรร่วมมือกับสื่อต่าง ๆ ปรับปรุงแก้ไขราย การให้มีการสอดแทรกธรรมะเข้าไปให้มากขึ้น

๓. งานวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มหลักสูตรพระพุทธศาสนา และความคาดหวังของนักเรียน ต่อหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา

ทิพาร ศิริขันธ์ (๒๕๔๐ : ๑-๒) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในทั่วประเทศ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ หลักสูตรพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๓๐ คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

หลักสูตรพระพุทธศาสนาระดับมัธยมตอนต้นจะเป็นหลักสูตรที่มีความสำคัญ โดยเน้นการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เน้นการสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ส่วนกลางเป็นผู้จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เหมือนกันทั่วประเทศ แต่เปิดโอกาสให้ท่องถิ่นสามารถปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ และเน้นการปฏิบัติมากกว่าเนื้อหา โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักทำ และสามารถนำหลักธรรมมาแก้ไข

ปัญหาชีวิตได้ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ดีขึ้น มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดี เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธ ได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำหลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

โครงสร้างหลักสูตรจะเป็นวิชาเลือกเสรี ขอบข่ายเนื้อหาจำกัดนิมิต เพียงแต่ปรับเปลี่ยนบางเนื้อหาที่มีความซ้ำซ้อน ลักษณะ และแยกกันไป เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะใช้วิธีสอนที่หลากหลาย เหมาะกับจุดประสงค์เนื้อหาและวัยผู้เรียน ครูจะเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นผู้นำ ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม มีการใช้สื่อที่เป็นทรัพยากรในห้องถินมากขึ้น

หนังสือแบบเรียนจะมีเนื้อหาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา การวัดและประเมินผลมีจุดประสงค์ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน วัดความสามารถในการนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยใช้วิธีและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินจะใช้ทั้งสองแบบ คือ แบบอิงเกณฑ์และแบบอิงกลุ่ม

สุรังค์ ศรีหาริ่ง (๒๕๔๐ : ๑-๒) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคาดหวังของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่อวิชาพระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี วัดถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของนักเรียนต่อวิชาพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคาดหวังต่อวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีความคาดหวังในแต่ละด้านดังนี้

๑.) ด้านหลักสูตร นักเรียนคาดหวังว่า เมื่อเรียนวิชาพระพุทธศาสนาแล้วสามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้า อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ พระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่ฝึกให้ผู้เรียนสามารถใช้หลักเหตุผลทางพระพุทธศาสนา ในการคิด พิจารณาและวินิจฉัยความถูกต้อง ส่วนเนื้อหาวิชาที่หลักสูตรกำหนดเกี่ยวกับพระไตรปิฎก พุทธศาสนาสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ช่วยให้เข้าใจพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง และนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม น้อยที่สุด

๒.) ด้านพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอน นักเรียนคาดหวังว่า ครูผู้สอนควรมีความเป็นก้าลยาณมิตรกับนักเรียน และมีวิธีสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความประทับใจเห็นความสำคัญของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครู ทำให้นักเรียนสนใจและมีทัศนคติที่ดีต่อครูและวิชาพระพุทธศาสนา

สรุป

การศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่าง ๆ ตามที่กล่าวมา ทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในงานวิจัยเรื่องวิชาศาสตร์แนวพุทธทั้งในส่วนที่เป็นประโยชน์หลัก และส่วนที่เป็นประโยชน์รอง ดังนี้

๑. ส่วนที่เป็นประโยชน์หลัก

ผู้วิจัยนำมาใช้ประโยชน์ดังนี้

- ๑.๑ ใช้เป็นแนวทางในการกำหนด หัวข้อเรื่องการวิจัย
- ๑.๒ ใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นวัตถุประสงค์ในการวิจัย
- ๑.๓ ใช้เป็นข้อมูลในการตั้งสมมติฐานการวิจัย
- ๑.๔ ใช้เป็นข้อมูลในการเลือกและออกแบบการวิจัย
- ๑.๕ ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย
- ๑.๖ ใช้เป็นข้อมูลในการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะในการวิจัย

๒. ส่วนที่เป็นประโยชน์รอง

รายละเอียด มีดังนี้

๒.๑ ใช้เป็นข้อมูลประกอบการอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหาต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบและเข้าใจถึงสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวนี้อย่างมากขึ้น

๒.๒ ใช้เป็นข้อมูลอธิบายเกี่ยวกับหลักการพูด ด้านวิชาภาษาไทยตามแนวทาง ตะวันตก สำหรับให้ผู้อ่านได้นำไปพิจารณาปรับเปลี่ยนกับหลักการพูดที่กล่าวสอนไว้ในทาง ธรรมตามแนวทางตะวันออกจากการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยนี้ อันจะเอื้อประโยชน์อย่างยิ่ง แก่ผู้อ่าน ในการที่จะได้มีความรู้ความเข้าใจและเลือกนำหลักการพูดทั้งสองส่วนดังกล่าวไปใช้ ในการพูดสื่อสาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล